

205

Biblio

TUINMAN

Als Tropics voor jullie

Druiven, Rauwe Signatuur

Ex. Ayer's Bazaar Lijst en 201 p.

Ελληνική Ιστορία
Χειρογράφου Μανδιώναντη

ΑΝΤΩΝΙΟΥ Ν. ΧΩΡΑΦΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΑΠΟ ΤΗΣ ΑΔΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΩΝ ΠΟΛΕΩΣ ΎΠΟ ΤΩΝ ΦΡΑΓΚΩΝ
ΜΕΧΡΙ ΤΩΝ ΚΑΘ' ΗΜΑΣ ΧΡΟΝΩΝ

Μετά 23 εικόνων και χαρτών.

Διὰ τὴν Τρίτην τάξιν τῶν Ἐλληνικῶν σχολείων
καὶ τὴν ἀντίστοιχον τῶν λοιπῶν σχολείων
τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως.

ΕΚΔΟΣΙΣ ΠΡΩΤΗ

Τιμᾶται μετὰ τοῦ βιβλιοσήμου δρ. 8.50

(Αξία βιβλιοσήμου δρ. 1.50)

Αριθμός ἑγκατικῆς ἀπόφασεως 12.55

Αριθμός αθείας κυκλεφορίας 518, 27 Απριλίου 1922

ΑΦΑΡΩ Χ ΥΝΙΩΤΗ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΔΙΟΤΖΙ

ΙΩΩΤΑΦ ΗΝ ΟΠΥ ΖΩΣΩΤΑ ΤΗΣ ΚΩΝ ΗΝΙΩΤΗΣ ΖΩΣΩΔΑ ΕΗΤ ΟΠΑ
ΙΩΝΙΚΗΣ ΖΑΜΗ ΘΑΙ ΜΕΧΙΚΗ ΗΝ ΡΑΙ

αθαρού μετανάστης 82 από

γωζέλοχα γωκανιράλλη. Η γωτ ταξίδια γρατιστής γρίτ σάδ
γωζέλοχα γωκανιράλλη γωτ ταξίδια γρίτ σάδ
εωενέργειανεσεσ επατέλειανεσεσ

ΗΤΩΡΗ ΣΙΖΟΔΗ

0.96 μονήρημαρη ουτούτην την πατέρα Τ

(εξ. 1 96 μονήρημαρη ητάτη)

0.96.91 ζωετέρημαρη ζωετέρημαρη ζωετέρημαρη^α
ζωετέρημαρη ζωετέρημαρη ζωετέρημαρη ζωετέρημαρη

ΕΩΣ ΑΔ

ΑΝΤΩΝΙΟΥ Ν. ΧΩΡΑΦΑ

42052

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΑΠΟ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΩΝΠΟΛΕΩΣ ΥΠΟ ΤΩΝ ΦΡΑΓΚΩΝ
ΜΕΧΡΙ ΤΩΝ ΚΑΘ' ΗΜΑΣ ΧΡΟΝΩΝ

Μετὰ πορνών εἰκόνων καὶ χαρτῶν.

Διὰ τὴν Τρίτην τάξιν τῶν Ἐλληνικῶν σχολείων
καὶ τὴν ἀντίστοιχον τῶν λοιπῶν σχολείων
τῆς μέσης Ἐκπαιδεύσεως.

ΕΚΔΟΣΙΣ ΠΡΩΤΗ

• Ανθ. Ροδόπου, Εγχ. Συνθ. 569
Τιμᾶτοι μεταβλήσ. 31 - JAN. 1923

2,50
10,60

ΕΝ ΔΟΗΝΑΙΣ

Εκδοτης ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΟΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ,,

44 — 'Εν δόδῳ Σταδίου — 44

1922

Τὰ γνήσια ἀντίτυπα φέρουν τὴν ὑπογραφὴν τοῦ συγγρα-
φέως καὶ τὴν σφραγῖδα τοῦ βιβλιοπωλείου τῆς «Ἐστίας».

Αθηνάρχης

ΤΥΠΟΙΣ Π. ΛΕΩΝΗ—ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ, 16.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

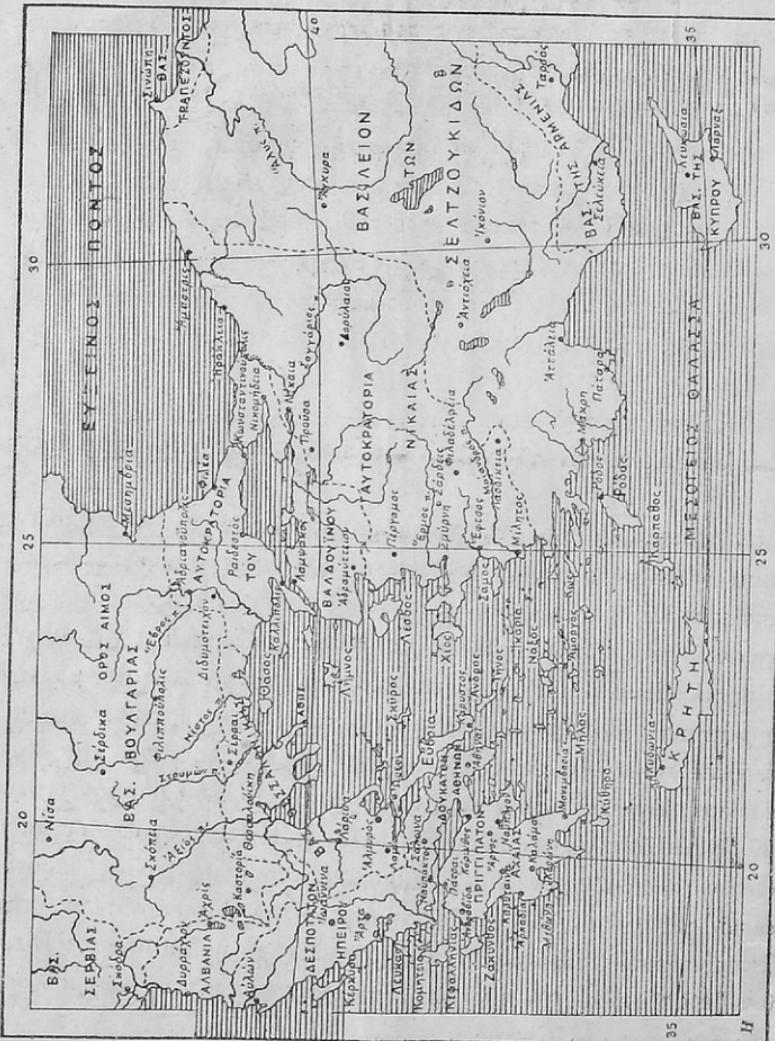
Η ΦΡΑΓΚΟΚΡΑΤΙΑ ΕΝ ΕΛΛΑΣΙ.

1. Η διανομὴ τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας.

Οἱ σταυροφόροι, ἀφ' οὗ ἐκυρίευσαν τὸ 1204 τὴν Κων(τική) πολιν, ἔνόμισαν ὅτι κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον θὰ κυριεύσουν εὐκόλως καὶ ὅλην τὴν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν. Ἐμοιράσθησαν λοιπὸν αὐτὴν ἀναμεταξύ τῶν. Αὐτοκράτορα ἐξέλεξαν τὸν κόμιτα τῆς Φλανδρίας Βαλδουνῖνον καὶ εἰς αὐτὸν ἔδωσαν τὴν Κων(τική) πολιν μὲ τὴν Θράκην καὶ ὅλας τὰς χώρας, τὰς δποίας είχεν ἡ Αὐτοκρατορία εἰς τὴν Ἀσίαν. Οἱ Βονιφάτιος ὁ Μομφερρατικὸς ἔλαβε τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Στερεάν. Ἐλλάδα μὲ τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως τῆς Θεσσαλονίκης. Οἱ δὲ Ἐνετοί, οἱ δποῖοι ἀπέβλεπον περισσότερον εἰς τὰ ἐμπορικά τῶν συμφέροντα, ἐπροτίμησαν νὰ λάβουν ὅλας τὰς νήσους, τὴν Πελοπόννησον, τὴν "Ηπειρον καὶ ἀπ' αὐτὴν τὴν Κων(τική) πολιν τὸ ἥμισυ μέρος. Ἐλαβον δὲ ἀκόμη καὶ τὸ προνόμιον ὁ Πατριάρχης τῆς Κων(τική) πόλεως νὰ είναι πάντοτε Ἐνετός.

Ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία λοιπὸν διηρέθη εἰς τρία μέρη, τὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Κων(τική) πόλεως μὲ αὐτοκράτορα τὸν Βαλδουνῖνον, τὸ βασίλειον τῆς Θεσσαλονίκης μὲ βασιλέα τὸν Βονιφάτιον, καὶ τὸ μερίδιον τῶν Ἐγετῶν. Καὶ ἐθεώρουν μὲν ὅλοι ἀνώ-

τερόν των τὸν αὐτοκράτορα, ἀλλὰ πολὺ διάγονον ὑπήκουον εἰς αὐτόν. Δὲν περιωρίσθησαν ὅμως εἰς αὐτὴν τὴν διαίρεσιν. Εἰσήγαγον καὶ ἐξῶ τὸ φεουδαλικὸν σύστημα, τὸ ὅποιον ὑπῆρχεν εἰς τὴν

Εὐρώπην. Καὶ ἡ αὐτοκρατορία δηλ. τῆς Κων.) πόλεως καὶ τὸ βασίλειον τῆς Θεσσαλονίκης διηγέρθησαν καὶ ὑποδιηρέθησαν εἰς μικροτέρας ἥγεμονίας. Ἐκάστης δὲ ἥγεμονίας ὁ ἀρχηγὸς ἦτο ἀνευ-
άρτητος εἰς τὴν χώραν του, ἀλλὰ ὑποτελής εἰς τὸν ὄμέσως ἀνώ-

τερόν του καὶ οὕτω καθεξῆς μέχρι τοῦ βασιλέως. Ἡσαν δὲ ὑποχρεωμένοι οἱ ἡγεμόνες οὗτοι νὰ δίδουν εἰς τοὺς ἀνωτέρους των καὶ ἔτος καὶ ὀρισμένον χρηματικὸν ποσὸν καὶ ὀρισμένους στρατιώτας. Ἀλλὰ τὰς ὑποχρεώσεις των αὐτὰς σπανίως ἔξετέλουν καὶ πολλάκις ἐπολέμουν ἀναμεταξύ των.

Είναι λοιπὸν φανερὸν ὅτι μὲ τοιοῦτον σύστημα ἡ λατινικὴ κατάκτησις δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διαρκέσῃ ἐπὶ πολύ. Ἐπειτα καὶ δὲν Ἑλληνισμὸς δὲν ἥδυνατο νὰ μείνῃ μὲ τὰς χεῖρας σταυρωμένας, ὅπως ἐπερίμεναν οἱ σταυροφόροι. Οἱ Φράγκοι ἐκυρίευσαν τὴν Κων.) πολιν, ἀλλὰ αἱ ἐπαρχίαι εἶχον ἴσχυρὸν τὸ αἰσθημα τῆς ἀφοσιώσεως εἰς τὴν πίστιν καὶ τὴν πατρίδα καὶ ἀντεστάθησαν εἰς τοὺς κατακτητάς.

2. Κατάκτησις τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν ὑπὸ τῶν Φράγκων.-Σχηματισμὸς νέων ἑλληνικῶν κρατῶν.

Αἱ αὐτοκρατορίαι τῆς Νικαίας καὶ τῆς Τραπεζοῦντος.— Οταν ὁ Βαλδουΐνος μετὰ τὴν ἐκλογήν του ἥθελησε νὰ κατακτήσῃ τὰς ἀσιατικὰς ἐπαρχίας, εὑρεν ἀντίστασιν, τὴν δροίαν δὲν ἐπερίμενεν. Καθ' ὃν χρόνον ἐκυριεύετο ἡ Κ) πολις ὑπὸ τῶν Φράγκων, εἶχεν ἐκλεχθῆ αὐτοκράτωρ ὁ Θεόδωρος Λάσκαρις. Ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἥδυνήθη νὰ ἐμψυχώσῃ τὸν λαόν, ἔφυγεν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Ἐκεῖ τὸν περιεκύλωσαν πολυάριθμοι πρόσφυγες καὶ πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοί, ὅλαι δὲ αἱ δυτικαὶ ἐπαρχίαι τῆς Μ. Ἀσίας τὸν ἀνεγγνώρισαν ὡς αὐτοκράτορα. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἴδρυθη εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν νέον ἑλληνικὸν κράτος μὲ πρωτεύουσαν τὴν Νίκαιαν.

Οἱ Λάσκαρις ὠργάνωσε στρατὸν ἀπὸ ἐντοπίους καὶ μὲ αὐτὸν δὲν ἀφησε τὸν Βαλδουΐνον νὰ προχωρήσῃ πολὺ πέραν ἀπὸ τὸν Βόσπορον. Ἀν τότε ὅλοι οἱ Ἑλληνες εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ἦσαν συνενωμένοι, ἀμέσως θὰ ἔξεδίώκον τοὺς Φράγκους ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Κατὰ δυστυχίαν διηρέθησαν.

Εἰς τὰ βιορειανατολικὰ παράλια ἐσχηματίσθη ὅλο ἑλληνικὸν κράτος μὲ πρωτεύουσαν τὴν Τραπεζοῦντα. Καὶ ἐκεῖ ἔκαμαν ὅλον

αὐτοκράτορα, ἐναὶ Κομητονόν. Ἡ αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζοῦντος κατέστη κράτος πλούσιον καὶ ισχυρόν, καὶ ἔγινεν ἀφορμὴ νὰ διατηρηθῇ ὁ ἑλληνισμὸς μέχρι τῆς ἐποχῆς μας εἰς τὰ παράλια ἐκεῖνα τῆς Μαύρης θαλάσσης. Δυστυχῶς ὅμως τότε δὲν ἦνώθη μὲ τὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Νικαίας διὰ νὰ πολεμήσουν τοὺς Φράγκους, ἀλλὰ ἔζησε βίον ὅλως διόλου χωριστόν.

Ἡ Θράκη. Καὶ εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς Θράκης ὁ Βαλδουνῖος δὲν εὔρεν δλίγας δυσκολίας. Οἱ Ἑλληνες τόσον πολὺ ἐμίσουν τοὺς Φράγκους, ὡστε δὲν ἐδίστασαν νὰ συνεννοηθοῦν καὶ μὲ τοὺς ἀσπονδοτέρους των ἔχθρούς, τοὺς Βουλγάρους, οἱ δποῖοι τελευταίως εἶχον σχηματίσει πάλιν ιδιαίτερον κράτος. Ἑλληνες καὶ Βουλγαροί τώρα μαζὶ νικοῦν τοὺς Φράγκους.

‘Αλλὰ οἱ Βουλγαροί, καὶ σύμμαχοι ὅταν εἶναι, εἶναι πάντοτε ἐπικίνδυνοι. Οἱ Ἑλληνες ὑφίστανται καὶ ἀπὸ αὐτοὺς χειροτέρας καταστροφάς. Ἀποφασίζουν λοιπὸν νὰ ἔλθουν εἰς συνεννόησιν μὲ τοὺς Φράγκους. Οἱ Φράγκοι τώρα τοὺς ὑπόσχονται νὰ σεβασθοῦν τὴν θρησκείαν των καὶ τὰς περιουσίας των, καὶ κάμνουν ἥγεμόνα εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν τὸν στρατηγόν των Θεόδωρον Βρανᾶν Κομητὸν ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ πληρώνῃ κατ’ ἔτος ὠρισμένων φόρον καὶ νὰ παρέχῃ ἐν ἀνάγκῃ εἰς τὸν αὐτοκράτορα 500 στρατιώτας.

Μακεδονία, Θεσσαλία, Στερεὰ Ἑλλάς. — Ὁ Βονιφάτιος εὐκολώτερα κατέκτησε τὰς χώρας, τὰς ὅποιας ἔλαβεν εἰς τὸ μερίδιον του. Εἰς τοῦτο πολὺ τὸν εὐκόλυνε τὸ δτι ἔλοβε σύζυγον τὴν κήραν τοῦ Ἑλληνος αὐτοκράτορος Ἰσαακίου Ἀγγέλου Μαργαρίταν, καὶ ὅτι εἶχε μαζί του κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τὸν Μανουὴλ Ἀγγελόν, τὸν υἱὸν τοῦ Ἰσαακίου. Ἐκνρίευσε λοιπὸν χωρὶς ἀντίστασιν δλην τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Στερεάν Ἑλλάδα. Ὁλας τὰς χώρας αὐτὰς τὰς ἐμοίρασεν εἰς τοὺς συναγωνιστάς του ὡς ὑποτελεῖς. Ἐσχηματίσθησαν δὲ κας’ αὐτὸν τὸν τρόπον διάφοροι μικραὶ ἥγεμονίαι ὑποτελεῖς εἰς τὸ βασίλειον τῆς Θεσσαλονίκης. Ἀπὸ αὐτὸς ἐπισημοτέρα ἔγινε τὸ δουκάτον τῶν Ἀθηνῶν, τὸ δποῖον ἐδόθη εἰς τὸν Γάλλον Ὀθωνα Δελαρός.

Τὸ δεσποτάτον τῆς Ἡπείρου. — Ἐν φ δ Βονιφάτιος ἐπρο-

χώρει χωρὶς ἐμπόδιον ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην μέχρι τοῦ Ἰσθμοῦ, πρὸς τὰ δυτικὰ τῆς Θεσσαλίας δὲ Ἑλληνισμὸς δὲν ἔννοει νὰ ὑποταχθῇ. Ὁ Μιχαὴλ "Ἀγγελος Κομνηνὸς ἐσχημάτισεν ἐκεῖ ἀξιόλογον στρατὸν ἀπὸ τοὺς ὁρεινοὺς κατοίκους τῆς χώρας αὐτῆς καὶ ὕδρουσεν εἰς τὴν Ἡπειρον, Ἀκαρνανίαν καὶ Αίτωλίαν ἰδιαίτερον Ἑλληνικὸν κράτος μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ἀρταν. Τὸ κράτος αὐτὸν ἔξηπλώθη πρὸς Β. μέχρι τοῦ Δυρραχίου, πρὸς Ν. μέχρι τῆς Ναυπάκτου, κατέλαβε δὲ καὶ τὴν δυτικὴν Θεσσαλίαν καὶ αὐτὴν τὴν Κέρκυραν. Τὸ νέον αὐτὸν Ἑλληνικὸν κράτος ὄνομάζεται δεσποτᾶτον τῆς Ἡπείρου καὶ δὲ ἡγεμὼν αὐτοῦ Δεσπότης τῆς Ἡπείρου.

Αἱ χῶραι αὗται σύμφωνα μὲ τὴν συνθήκην διανομῆς, τὴν δποίαν εἰχον κάμει οἱ σταυροφόροι, ἀνῆκον εἰς τοὺς Ἐνετούς. Αὐτοὶ δμως, ἐπειδὴ δὲν εἰχον ἀρκετὸν στρατὸν διὰ νὰ τὰς καταλάβουν, ἐσυμβιβάσθησαν μὲ τὸν Μιχαὴλ. Περιωρίσθησαν μόνον εἰς τὸ Δυρράχιον καὶ ὑπερχέωσαν τὸν Μιχαὴλ νὰ πληρώνῃ εἰς αὐτὸὺς κατ' ἔτος μικρὸν φόρον καὶ νὰ παρέχῃ προστασίαν καὶ ἀσυδοσίαν φόρων εἰς δλους τοὺς Ἐνετούς ἐμπόρους.

3. **Ἡ Πελοπόννησος.**—Καὶ ἡ Πελοπόννησος ἀνῆκεν εἰς τοὺς Ἐνετούς, ἀλλὰ διὰ τὸν λόγον, τὸν δποῖον ἀνεφέραμεν, δὲν ἦδυνήθησαν οὔτοι νὰ καταλάβουν παρὰ μόνον τὴν Μεθώνην καὶ τὴν Κορώνην. Οταν λοιπὸν ὁ Βονιφάτιος ἔφθασε μέχρι τοῦ Ἰσθμοῦ, μερικοὶ Φράγκοι, οἱ δποῖοι ἀνῆκον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν αὐτοῦ, ἀπεφάσισαν νὰ τὴν καταλάβουν. Οἱ ἐντόπιοι ἀρχοντες οἱ Χαμάρετοι, οἱ Βρανάδες, οἱ Καντακούζηνοί, ὁ Δοξαπατρῆς καὶ πρὸ πάντων ὁ ἀρχων τῆς Κορίνθου καὶ τοῦ Ναυπλίου Λέων Σγουρός, ἀντέταξαν μεγάλην ἀντίστασιν, ἀλλὰ ματαίως. Οἱ Φράγκοι μετὰ μακροὺς ἀγώνας ἔγιναν κύριοι δῆλης τῆς Πελοποννήσου. Εἰς αὐτὸδ μως πολὺ ἐβοήθησε τοὺς Φράγκους ἡ καλὴ τῶν συμπεριφορὰ πρὸς τοὺς ἐντοπίους. Αἱ Ἑλληνικαὶ κοινότητες καὶ οἱ ἀρχοντες τῶν διετήρησαν ὅλα τὰ προνόμια τῶν. Ἡ γλῶσσά των, ἡ θρησκεία τῶν καὶ ὅλαι τῶν αἱ συνήθειαι ἦσαν σεβασταί.

4. "Ολη ἡ Πελοπόννησος τότε διηρέθη εἰς βαρωνίας καὶ διωργανώθη ἀπὸ τοὺς Φράγκους κατὰ τὸ φεουδαλικὸν σύστημα. Ὁ ἀνώτερος ὅλων τῶν βαρώνων ὄνομάζεται πρίγκιψ τῆς Ἀχαΐας ἥ

τοῦ Μωρέως, εἰς αὐτὸν δὲ δλοι οἱ βαρῶνοι ὀφεύλουν ὑπακοήν.
Πρίγκιψ τοῦ Μωρέως κατ' ἀρχὰς ἔγινεν δ Γουλιέλμος Σαμπλίτης.
·Αργότερα, δταν δ Γουλιέλμος ἔφυγε καὶ μετέβη εἰς τὴν Γαλ-
λίαν, ἔγινε πρίγκιψ δ Γοδοφρέδος Βιλλεαρδουνίος, καὶ εἰς τὴν
οἰκογένειαν αὐτοῦ ἔμεινε τὸ πριγκιπάτον τῆς Ἀχαΐας.

5 Αἱ νῆσοι.—Καὶ ἐκ τῶν νήσων ἡ Ἐνετία μόνον τὴν Κρήτην
ἐκυρίευσε μὲ ̄δικόν της στρατὸν μετὰ μεγάλους ἀγῶνας.

Τὴν Εὔβοιαν ἐκυρίευσαν Φράγκοι τοῦ Βονιφατίου. Οἱ Ἐνε-
τοὶ ἡρκέσθησαν εἰς ἐμπορικὰ μόνον προνόμια.

Τὰς Κυκλαδὰς τέλος ἐκυρίευσαν μὲ ̄δικά των μέσα εὐγενεῖς
Ἐνετοί. Ἡ ἐνετικὴ πολιτεία, ἐπειδὴ δὲν εἶχε στρατόν, ἡ ναγκάσμη
νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς αὐτοὺς τοῦτο, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ είναι ὑποτελεῖς
της. Τῶν εὐγενῶν τούτων ἀρχηγὸς ἦτο δ Μᾶρκος Σανοῦδος.
Αὐτὸς ἐκράτησε διὰ τὸν ἑαυτόν του τὴν Νάξον καὶ ἐμοίρασεν
δλας τὰς ἄλλας νήσους εἰς τοὺς ἄλλους ὡς ὑποτελεῖς του.

3. Τὰ Ἑλληνικὰ κράτη μέχρι τῆς ἀνακτήσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Κατὰ τὴν κατάκτησιν τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν ὑπὸ τῶν Φράγ-
κων, ὅπως εἴδομεν, εἶχον σχηματισθῆ τοία ἐλληνικὰ κέντρα, τὰ
δποῖα ἥδυναντο νὰ ἐπιχειρήσουν τὴν ἀνάκτησιν τῆς Κων]πόλεως.
ἡ αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας, ἡ αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζοῦντος
καὶ τὸ δεσποτᾶτον τῆς Ἡπείρου. Ἀλλὰ ἡ αὐτοκρατορία τῆς Τρα-
πεζοῦντος, ὅπως εἴπομεν, περιωρίσθη εἰς τὰς ἀπομακρυσμένας
χώρας τοῦ Πόντου. Τὴν ἀνασύστασιν λοιπὸν τῆς Ἑλληνικῆς αὐ-
τοκρατορίας ἐπεχειρησαν τὰ δύο ἄλλα Κράτη.

Τὸ δεσποτᾶτον τῆς Ἡπείρου κατ' ἀρχὰς προώδευσε πολύ,
ἰδίως ἐπὶ τοῦ δεσπότου Θεοδώρου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Μιχαήλ. Ἐ-
πειτα ἀπὸ μεγάλους πολέμους, δ Θεόδωρος κατώρθωσε νὰ κατα-
λάβῃ ὅλην τὴν Ἰλλυρίαν καὶ τὴν Μακεδονίαν καὶ νὰ κυριεύσῃ
καὶ αὐτὴν τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὴν Θράκην μέχρι τῆς Ἀδρια-
νούπολεως. Ὁ Θεόδωρος τότε ἀνεκήρυξε τὸν ἑαυτόν του αὐτο-
κράτορα τῆς Θεσσαλονίκης. Ἐπειτα ὅμως τὸ κράτος του ἀρχίζει

νὰ παρακμάζῃ. Τὴν Θράκην καὶ ἀρκετὰ μέρη τῆς Μακεδονίας κυριεύουν οἱ Βούλγαροι. Τὸ ὑπόλοιπον κράτος διαιρεῖται εἰς δύο τὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Θεσσαλονίκης, περιωρισμένην μόνον εἰς ὅλιγα μέρη τῆς Μακεδονίας, καὶ τὸ παλαιὸν δεσποτᾶτον τῆς Ἡπείρου. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ ἐλπὶς ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία τῆς Θεσσαλονίκης θὰ ἀνέκτη τὴν Κων)πολιν ἐσβέσθη. Ἡ τιμὴ αὐτὴ ἐπεφυλάσσετο εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Νικαίας.

Εἴδομεν πῶς δὲ ἰδρυτὴς αὐτῆς Θεόδωρος Λάσκαρις κατώρθωσε νὰ τὴν ἐπεκτείνῃ εἰς ὅλην τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς Μ. Ἀσίας καὶ νὰ περιορίσῃ τοὺς Φράγκους εἰς τὸν Βόσπορον. Ἡ δύναμις τῆς αὐτοκρατορίας ηὗξησεν ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Θεοδώρου. Ὁ διάδοχος τοῦ Θεοδώρου καὶ γαμβρός του Ἰωάννης Βατάτεινης πρῶτον καταλύει τὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τὴν προσαρτᾷ εἰς τὸ κράτος του. Ἐπειτα ἐπέρχεται ἐναντίον τῶν Βουλγάρων καὶ ἀφαρεῖ ἀπὸ αὐτοὺς ὅσα μέρη τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης είχον ἀρπάσει ἀπὸ τὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Θεσσαλονίκης.

Ἡ Κων]πολις τώρα εἶναι γύρω-γύρω περιζωσμένη ἀπὸ τὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Νικαίας. Ἄλλ' οὔτε δὲ Βατάτεινης κατώρθωσε νὰ τὴν κυριεύσῃ, διότι δὲν ἐπρόφθασεν, οὔτε δὲν οὗσε του Θεόδωρος Δούκας Λάσκαρις, διότι ἀπησχολήθη μὲ πολέμους ἐναντίον τῶν Βουλγάρων καὶ τοῦ δεσπότου τῆς Ἡπείρου. Τὴν ἀνάκτησιν τῆς Κων]πόλεως ἐπέτυχεν δὲ Μιχαὴλ Παλαιολόγος, δὲ ὁ ποῖος ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ὡς ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου ιδίου τοῦ Θεοδώρου.

4. Ἡ ἀνάκτησις τῆς Κων]πόλεως ὑπὸ τῶν Ἐπλάνων (1261).

Ο Μιχαὴλ Παλαιολόγος ἀμέσως, μόλις ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον, ἔβαλεν εἰς τὸν νοῦν του νὰ ἀνακτήσῃ τὴν Κων]πολιν ἀπὸ τῶν Φράγκων. Ἡρχισε λοιπὸν νὰ ἐτοιμάζεται. Διὰ νὰ προλάβῃ δὲ κάθε ἀντιπερισπασμὸν ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους καὶ ἀπὸ τὸν δεσπότην τῆς Ἡπείρου, ἔστειλε τὸν στρατηγὸν Ἀλέξιον Στρατηγόπουλον εἰς τὴν Θράκην μὲ δλίγον στρατόν.

‘Ο Στρατηγόπουλος μὲ τὸν στρατὸν του φθάνει εἰς τὴν Σηλυβρίαν. Ἐκεῖ τὸν περικυκλώνουν πολλοὶ Ἕλληνες ἀπὸ τὰ περίχωρα τῆς Κων] πόλεως καὶ τοῦ ὑποδεικνύουν ὅτι εἶναι κατάλληλος περίστασις νὰ καταλάβῃ τὴν Κων] πολιν, διότι ὁ ἐνετικὸς στόλος μὲ ὅλον τὸν φραγκικὸν στρατὸν λείπουν εἰς μίαν ἐκεῖ πλησίον ἐκστρατείαν. Ὁ Στρατηγόπουλος τότε διὰ μιᾶς ὑπογείου εἰσόδου εἰσάγει ἐντὸς τῆς πόλεως 50 ἄνδρας. Αὐτοὶ ἀνοίγουν τὰς πύλας, καὶ ὁ Στρατηγόπουλος εἰσօρμῃ μὲ δλον τὸν στρατὸν του εἰς τὴν Πόλιν καὶ ἀνακηρύσσει αὐτοκράτορα τὸν Μιχαήλ.

Οἱ Ἕλληνες κάτοικοι σπεύδουν πρὸς τὸν εἰσελθόντα στρατόν. Οἱ δλίγοι Λατῖνοι, οἱ δποῖοι ἐπεχείρησαν ἀντίστασιν, φονεύονται. Ὁ δὲ Φράγκος αὐτοκράτωρ φεύγει μὲ τὴν ἀκολουθίαν του μὲ ἐν μικρὸν πλοῖον. Μετ’ δλίγον φθάνει ὁ ἐνετικὸς στόλος. Ἀλλὰ οἱ Ἕλληνες θέτουν πῦρ εἰς τὰς παραλιακὰς οἰκίας διὰ νὰ τοὺς φοβίσουν. Πραγματικῶς Ἐνετοὶ καὶ Φράγκοι παραλαμβάνουν τὰς οἰκογενείας των καὶ ἀποπλέουν εἰς τὴν Εὔρωπην.

‘Ο Στρατηγόπουλος ἀμέσως ἔστειλε ταχυδρόμον καὶ ἀνήγγειλε τὰ συμβάντα εἰς τὸν Μιχαήλ. Ὁ Μιχαήλ, μόλις ἔλαβε τὴν χαρμόσυνον εἰδησιν, ἔσπευσεν εἰς τὴν Κων] πολιν. Εἰσέρχεται εἰς αὐτὴν θριαμβευτικῆς καὶ μετ’ δλίγον στέφεται αὐτοκράτωρ εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας (1261).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

ΟΙ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΙ ΚΑΙ Η ΑΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΚΩΝ] ΠΟΛΕΩΣ
ΥΠΟ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ.

1. Η κατάστασις τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας.

Οἱ Ἕλληνες ἀνέκτησαν τὴν Κων] πολιν, ἀλλὰ δὲν ἡδυνήθησαν νὰ ἀνασυστήσουν τὴν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν, ὅπως ἦτο πρόν. Η Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία περιωρίζετο εἰς τὴν Θρά-

κην καὶ τὴν Μακεδονίαν, εἰς δὲ λίγας νήσους καὶ εἰς τὰς ἀσιανὰς ἐπαρχίας περὶ τὴν Νίκαιαν. Τὸ περισσότερον μέρος τῆς Μ. Ἀσίας κατεῖχον οἱ Σελδζοῦκοι Τούρκοι. Ἡ αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζούντος ἔζη βίον δλως διόλου χωριστόν. Πολλὰς ἀπὸ τὰς Ἑλληνικὰς χώρας τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου καὶ τὰς νήσους κατεῖχον οἱ Φράγκοι καὶ οἱ Ἐνετοί. Ἀλλας κατεῖχεν δὲ Δεσπότης τῆς Ἡπείρου, δὲ διοῖς ἦτο ἔχθρὸς τῆς αὐτοκρατορίας. Ἐπὶ τέλους οἱ Βεύλγαροι καὶ οἱ Σέρβοι ἀπὸ τὴν ἐποχήν, κατὰ τὴν διοίαν οἱ Φράγκοι ἐκυρίευσαν τὴν Κων(υ)πόλιν, είχον ἀποκτήσει τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Οἱ Σέρβοι μάλιστα τελευταίως είχον ἐπεκτείνει τὴν κυριαρχίαν των καὶ εἰς τὴν βόρειον Μακεδονίαν. Ἀργότερα δὲ ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Μιχαὴλ μὲ τὸν βασιλέα των Στέφανον Δουσάν ἐκυρίευσαν τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Μακεδονίας μέχρι τοῦ Νέστου, τὴν Ἡπειρον καὶ τὴν Θεσσαλίαν. Ὁ Δουσάν ἡτοιμάζετο νὰ ἐπεκτείνῃ τὸ κράτος του καὶ εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασε. Μετὰ τὸν θάνατόν του τὸ κράτος του διηρέθη εἰς πολλὰς μικρὰς ἡγεμονίας.

Μόνον εἰς τὴν Πελοπόννησον τὰ πράγματα ἥσαν καλύτερα διὰ τὸ Ἑλληνικὸν κράτος. Ἐκεῖ οἱ Παλαιολόγοι κατώρθωσαν κατ’ ἀρχὰς νὰ καταλάβουν τὴν Μονεμβασίαν, τὴν Μάνην καὶ τὸν Μιστρᾶν. Ἐπεισα ὡργάνωσαν στρατὸν ἀπὸ ἐντοπίους καὶ ὅλιγον κατ’ ὅλιγον κατώρθωσαν νὰ ἐκδιώξουν τοὺς Φράγκους καὶ νὰ κάμουν τὴν Πελοπόννησον ἰδιαίτερον Ἑλληνικὸν κράτος. Τὸ κράτος αὐτὸν ὠνομάζετο δεσποτάτον τῆς Πελοποννήσου καὶ δεσπόται εἰς αὐτὸν ἥσαν ἀδελφοί ἢ νίοι τῶν αὐτοκρατόρων.

Αὗτὴ ἦτο ἡ κατάστασις τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας μετὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Βεβαίως δὲ βίος τῶν Φράγκων ἐπενήργησε κατὰ τὸ διάστημα τῆς Φραγκοκρατίας εἰς τὴν ἡθικὴν καὶ διαινητικὴν κατάστασιν τοῦ Ἐμνούς. Εἰς δλας τὰς Ἑλληνικὰς χώρας καὶ ἴδιως εἰς τὰς νήσους, ὅπου ἡ Φραγκοκρατία παρετάθη, ὡς θά τιδωμεν, περισσότερον, ἥρχισαν νὰ γίνωνται ποιήματα κατὰ μίμησιν τῶν δυτικῶν. Ἐπίσης εἰς δλας τὰς Ἑλληνικὰς χώρας καὶ ἴδιως εἰς τὰς μεσημβρινὰς καὶ τὴν Κρήτην εἰσήχθησαν τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα τῶν ἵππο-

τῶν τῆς Δύσεως καὶ διατελεόθεος διπλισμὸς αὐτῶν. Τέλος ἡ Φραγκοκρατία συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ ἀναζωγονηθῇ εἰς τὰς μεσημβρινὰς ἑλληνικὰς χώρας τὸ μάχιμον πνεῦμα τῶν κατοίκων, διότι οἱ Φράγκοι ἔνεκα τοῦ ὀλιγαρθροῦ των ἡναγκάσθησαν νὰ προσολαμβάνουν εἰς τοὺς στρατούς των τοὺς ἐντοπίους καὶ νὰ ἀσκοῦν αὐτοὺς εἰς τὰ πολεμικά. Ἀλλ' ὅμως παρ' ὅλα αὐτὰ ἡ Φραγκοκρατία ὑπῆρχεν ὀλευθρία εἰς τὸν Ἑλληνισμόν. Αὕτη ἐξησθένησεν αὐτὸν τόσον πολύ, ὥστε νὰ μὴ δυνηθῇ νὰ ἀντισταθῇ εἰς ἓνα τέον φοβερὸν ἔχθρον, διόποιος ἐπαρούσιασθη ἐν τῇ Ἀσίᾳ, τοὺς Ὀθωμανοὺς Τούρκους.

2. Οἱ Ὀθωμανοὶ Τούρκοι.

Κατὰ τὰ τέλη τοῦ 12ου αἰῶνος εἶχεν ἀρχίσει ἡ φοβερὰ μογγολικὴ ἐπιδρομή. Οἱ Μογγόλοι, λαὸς βάρβαρος τῆς ἀνατολικῆς Ἀσίας, κατέκτησαν εἰς διάστημα ὀλιγάτερον τοῦ ἐνὸς αἰῶνος ὅλην σκεδὸν τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν σημερινὴν Ρωσίαν καὶ Πολωνίαν. Τὸ μεγάλον σελδζουκικὸν κράτος τότε ἦτο διηρημένον εἰς πολλὰ μικρὰ κράτη καὶ οἱ ἡγεμόνες αὐτῶν ἡναγκάσθησαν ὅλοι νὰ ἀναγνωρίσουν τὴν ἀρχὴν τῶν Μογγόλων.

Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἔνας Τούρκος ἀρχηγός, διὸ Ερτογρούλ, διὰ νὰ ἀποφύγῃ τοὺς Μογγόλους ἤλθε μὲ τὴν φυλὴν του ἀπὸ τὴν μέσην Ἀσίαν εἰς τὸν Σελδζούκον σουλτᾶνον τοῦ Ἰκονίου καὶ προσέφερεν εἰς αὐτὸν τὰς ὑπηρεσίας του. Οἱ σουλτᾶνος τὸν ἐδέχθη μὲ εὐχαρίστησιν καὶ τοῦ παρεχώρησε μικρὰν χώραν εἰς τὰ σύνορα τοῦ Τουρκικοῦ καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους πλησίον εἰς τὴν Προύσσαν.

Οὐνίδος καὶ κληρονόμος τοῦ Ἐρτογρούλ Ὁσμάν ἢ Ὀθωμάν τὴν μικρὰν αὐτὴν χώραν κατώρθωσε νὰ αὖξῃσῃ. Διὰ διαφόρων ληστρικῶν ἐπιδρομῶν ἥρπασε μερικὰ φρούρια καὶ μερικὰς πόλεις τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους εἰς τὴν Βιθυνίαν. Ἀλλὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οἱ Μογγόλοι κατέλυσαν τὸ κράτος τοῦ Ἰκονίου. Τὸ ἀνατολικὸν μέρος του κατέλαβον οἱ Ἰδιοί. Εἰς τὸ δυτικὸν ἀνεγνώρισαν τοὺς διαφόρους διοικητὰς τῶν ἐπαρχιῶν ώς κληρονομικοὺς

ήγεμόνας. Τότε καὶ ὁ Ὁσμάν ἔγινε πληρονομικὸς σουλτᾶνος εἰς τὸ κράτος του. Τὸ κράτος αὐτὸ τοῦ Ὁσμάν ὀνομάσθη Ὁσμανικὸν ἢ Ὀθωμανικόν. Οἱ Ὁσμάν ἐπεξέτεινε κατόπιν τὸ κράτος του εἰς τὴν Βιθυνίαν καὶ ἐκυρίευσε τὴν Προύσαν (1326), τὴν δποίαν ἐκαμε πρωτεύουσαν. Ἐκτοτε ἀρχίζει ἡ ἀκμὴ τοῦ ὁθωμανικοῦ κράτους.

Τὸ ὁθωμανικὸν κράτος λοιπὸν ἴδρυθη ἐν τῷ μέσῳ χωρῶν ἑλληνικῶν. Κατ' ἀρχὰς ἀπετελεῖτο ἀπὸ 400 οἰκογενείας. Ἐπειτα ἡ ὑπέρηθρη μὲ χώρας καὶ μὲ πληθυσμὸν ἑλληνικόν. Ὄλων τῶν χωρῶν οἱ κάτοικοι κατ' ἀρχὰς μὲ τὴν βίαν ἐγίνοντο Μωαμεθανοί. Χριστιανοὶ δὲ ἔξισλαμισμένοι ἀπετέλουν καὶ τὸ περισσότερον μέρος τοῦ στρατοῦ. Περίφημον κατέστη πρὸ πάντων τὸ τάγμα τῶν Γενιτσάρων, τὸ δποίον διωργανώθη ἐπὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ὁσμάν Οὐρχάν. Τὸ τάγμα αὐτὸ ἀπετελέσθη ἀπὸ Χριστιανοὺς ἔξισλαμισμένους ἀπὸ μικρᾶς ήλικίας.

Ἀπὸ κάθε χώραν, τὴν δποίαν κατέκτων, ἥρπαζον τὰ εὑρωστότερα παιδιὰ τῶν Χριστιανῶν 7 — 15 ἑτῶν, τὰ ἔξισλάμιζον, τὰ ἀνέτρεφον εἰς τοὺς στρατῶνας, καὶ ἔπειτα τὰ κατέτασσον εἰς τὸ τάγμα τῶν Γενιτσάρων. Ἡ στρατολογία αὐτῇ ὀνομάζετο παιδομάζωμα καὶ ἐγίνετο κατ' ἔτος. Οἱ Γενιτσάροι ἐγίνοντο φανατικοὶ στρατιῶται Μωαμεθανοί. Δὲν εἶχον οὔτε γονεῖς, οὔτε οἰκογένειαν, διότι δὲν ἐπετρέπετο εἰς αὐτοὺς ὁ γάμος. Ἐπομένως κατοικίαν των εἶχον τὸν στρατῶνα, οἰκογένειαν τὸ τάγμα καὶ πατέρα τὸν Σουλτᾶνον. Μὲ αὐτοὺς οἱ Τοῦρκοι κατώρθωσαν νὰ ἐπωφεληθοῦν ἀπὸ τὴν ἀδυνομίαν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους καὶ νὰ κυριεύσουν ὅλας τὰς ἑλληνικὰς χώρας.

3. Πρώτοι ἀγῶνες τῶν Τούρκων εἰς τὴν Ἑλληνικὴν χερσόνησον.

Ἐπὶ τοῦ Οὐρχάν οἱ Τοῦρκοι ἐπεξέτειναν τὸ κράτος των μέχρι τοῦ Βοσπόρου καὶ κατέκτησαν καὶ ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου τὴν Καλλίπολιν.

Ἐπὶ τοῦ υἱοῦ του Μουράτ Α' (1331) δρμοῦν ἀπὸ τὴν Καλ-

λίποιν κυριεύουν ὅλην τὴν Θράκην καὶ κάμνουν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους των εἰς τὴν Εὐρώπην τὴν Ἀδριανούπολιν. Τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα δὲν δύνανται νὰ ἀντισταθοῦν εἰς τὴν ὁρμὴν τῶν Γενιτσάρων. Ο τότε αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Ε' Παλαιολό-

Εἰκ. 2. Αἱ Ἑλληνικαὶ χῶραι κοτὰ τοὺς πρὸς κατάκτησιν αὐτῶν ἀγῶνας τῶν Τούρκων.

γος ἀναγκάζεται νὰ κάμῃ εἰρήνην μὲ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ πληρώνῃ κατ' ἔτος φόρον εἰς τὸν σουλτάνον.

Μετὰ ταῦτα ὁ Μουράτ στρέφεται εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν

Θεσσαλίαν καὶ ἀφαιρεῖ αὐτὰς ἀπὸ τοὺς διαφόρους ἡγεμόνας, οἱ δοποῖοι τὰς κατεῖχον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Στεφάνου Δουσάν. Κατόπιν κυριεύει τὴν Ἀλβανίαν, ἔπειτα τὴν Θεσσαλονίκην. Μετὰ ταῦτα εἰσβάλλει εἰς τὴν Βουλγαρίαν, τὴν κυριεύει καὶ τὴν κάμνει ἐπαρχίαν τοῦ κράτους του. Ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια τῆς Βουλγαρίας παρεδόθη, καὶ ἐκουσίως ἡσπάσθη τὴν μωαμεθανικὴν θρησκείαν.

Τότε οἱ Σέρβοι, οἱ Βόσνιοι καὶ οἱ Κροατοί ἀπεφάσισαν νὰ συνενωθοῦν διὰ νὰ ἀντισταθοῦν κατὰ τοῦ Μουράτ, ἀλλ' ὁ Μουράτ τοὺς νικᾷ, εἰς τὸ Κοσσυφοπέδιον (1389). Εἰς τὴν μάχην ὅμως αὐτὴν φονεύεται καὶ ὁ Μουράτ ἀπὸ κάποιον Σέρβον τραυματίαν. Ὁ νιός του Βαγιαζήτης ὑποχρεώνει τοὺς Σέρβους νὰ πληρώνουν φόρον εἰς τοὺς Τούρκους καὶ ἔπειτα διαβαίνει εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Ἐκεῖ νικᾷ καὶ ἐκδιώκει ὅλους τοὺς Τούρκους ἡγεμόνας καὶ κατακτᾷ τὰς χῶράς των, κατόπιν δὲ διαβαίνει πάλιν εἰς τὴν Εὐρώπην. Εἰσβάλλει εἰς τὴν Βλαχίαν καὶ κάμνει τὸν ἡγεμόνα αὐτῆς ὑποτελῆ, καὶ ἔπειτα ἀρχίζει ἐπιδρομὰς εἰς τὴν Οὐγγαρίαν. Τότε τέλος ἡ Εὐρώπη συνεκινήθη καὶ ἔγινε σταυροφορία ἐναντίον τῶν Τούρκων ἀπὸ Οὐγγρους, Γερμανοὺς καὶ Γάλλους. Ὁ Βαγιαζήτης ὅμως τοὺς νικᾷ εἰς τὴν Νικόπολιν τῆς Βουλγαρίας καὶ τοὺς διασκορπίζει.

Μετὰ ταῦτα ὁ Βαγιαζήτης ἀπεφάσισε νὰ κυριεύσῃ καὶ τὴν Κων]πολιν, καὶ ἥρχισε νά την πολιορκῆ. Ὁ τότε αὐτοχράτωρ Μανουὴλ Παλαιολόγος ζητεῖ βοήθειαν ἀπὸ τὴν Εὐρώπην, ἀλλὰ ματαίως. Τὸ Ἑλληνικὸν κράτος τότε ἐσώθη ἀπὸ τὴν Ἀσίαν. Νέος ἀπὸ ἐκεῖ ἐχθρὸς, ὁ Ταμερλάνος, ἤναγκασε τὸν Βαγιαζήτη νὰ ἀφήσῃ τὴν Κων]πολιν.

4. Ὁ Τεμερλάνος.

Τὸ μογγολικὸν κράτος μὲ τὴν τεραστίαν αὐξῆσιν, τὴν δοπίαν εἴδομεν διτὶ ἔλαβε, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διατηρηθῇ. Πρὸ τοῦ νὰ τελειώσῃ ὁ 13ος αἰών διηρέθη εἰς πολλὰ μικρὰ κράτη μὲ ἡγεμόνας ἀνεξαρτήτους. Εἰς ἐξ αὐτῶν ὅμως ὁ Ταμερλάνος κατώρ-

θωσε νὰ ὑποτάξῃ τοὺς γείτονάς του, καὶ ὀλίγον κατ^τ ὀλίγον νὰ γίνη κύριος ὅλης τῆς μέσης Ἀσίας. Εἰς αὐτὸν δὲ κατέφυγον οἱ Τοῦρκοι ἡγεμόνες, ὅταν τοὺς ἔξεδίωξεν ἀπὸ τὰς χώρας των ὁ Βαγιαζήτ, καὶ ἐξήτησαν τὴν προστασίαν του. Ἰσως μάλιστα καὶ οἱ Ἐλληνες αὐτοκράτορες εἶχον ξητήσει τὸ ἴδιον πρᾶγμα. Ὁ Ταμερλάνος τότε ἀπήγειρεν ἀπὸ τὸν Βαγιαζήτ νὰ περιορισθῇ εἰς τὴν χώραν του, καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τοὺς παλαιούς των κυρίους ὅλας τὰς κατακτήσεις τῶν Τούρκων. Ὁ Βαγιαζήτ δὲν ὑπήκουσε, καὶ ὁ Ταμερλάνος εἰσβάλλει μὲ 800 χιλ. βαρβάρους εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν.

Ὁ Βαγιαζήτ ἐπῆλθεν ἐναντίον του μὲ 350 χιλ. Ἡ μεγάλη μάχη τῶν δύο βαρβάρων ἔγινε πλησίον τῆς Ἀγκύρας (1402). Εἰς τὴν μάχην αὐτὴν οἱ Ὁθωμανοὶ ἐνικήθησαν, ὁ δὲ Βαγιαζήτ συνελήφθη αἰχμάλωτος καὶ μετ' ὀλίγον ἀπέθανεν εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν. Ὁ Ταμερλάνος μετὰ τὴν νίκην του αὐτὴν ἐλεημάτησεν ὅλην τὴν Μ. Ἀσίαν, ἐπανέφερεν εἰς τὰ κράτη των τοὺς Τούρκους ἡγεμόνας, καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν χώραν του, ὅπου μετ' ὀλίγον καὶ ἀπέθανεν.

Ἐκ τῆς ἐπιδρομῆς αὐτῆς τοῦ Ταμερλάνου τὸ ἐλληνικὸν κράτος ὠφελήθη. Πρῶτον ἐσώθη ἡ Κ]πολις ἀπὸ τὴν πολιορκίαν τοῦ Βαγιαζήτ. Ἐπειτα, ἀφ' οὗ ἔφυγεν ὁ Ταμερλάνος, οἱ νίοι τοῦ Βαγιαζήτ περιέπεσαν εἰς ἐμφυλίους πολέμους. Ἐξ αὐτῶν ἐπωφελήθησαν οἱ Ἐλληνες καὶ ἀνέκτησαν τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὰ παράλια τῆς Θράκης πρὸς τὸ μέρος τῆς Μαύρης Θαλάσσης. Ἀλλὰ καὶ ὅταν ἐπὶ τέλους ἔνας ἀπὸ τοὺς νίοις τοῦ Βαγιαζήτ, ὁ Μωάμεθ ὁ Α', ἐμεινε μόνος κύριος τοῦ τουρκικοῦ κράτους, ὁ αὐτοκράτωρ εὑρίσκετο εἰς φιλικὰς σχέσεις μὲ αὐτόν.

5. Νέοι ἀγῶνες τῶν Τούρκων εἰς τὴν Ἑλληνικὴν χερσόνησον.

Ἡ σύνοδος τῆς Φλωρεντίας. — Αἱ φιλικαὶ σχέσεις μεταξὺ Ἐλλήνων καὶ Τούρκων δὲν διετηρήθησαν, ἀφ' οὗ ἀπέθανεν ὁ Μωάμεθ Α'. Ὁ νίος καὶ διάδοχός του Μουράτ ὁ Β', εὐθὺς

ἀφ' οὗ ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον (1421), ἐποιείρκησεν δὲ λίγον χρόνον τὴν Κων) πολιν. Ἐπειτα ἔστειλε στρατὸν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἔκαμε μεγάλας καταστροφάς, καὶ κατόπιν ἐκυρίευσε τὴν Θεσσαλονίκην. Τότε δὲ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ὁ Ή' ἀπεφάσισε νὰ ὑποτάξῃ τὴν ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν εἰς τὸν Πάπαν, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ βοήθειαν ἐκ τῆς Εδρώπης. Μὲ τὸν πατριάρχην λοιπὸν καὶ πολλοὺς ἄλλους ἀρχιερεῖς καὶ λογίους μετέβη εἰς τὴν Φλωρεντίαν, ὅπου εἶχε καλέσει δὲ Πάπας σύνοδον διὰ τὴν ἐνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἐκεῖ ἔπειτα ἀπὸ πολλὰς συζητήσεις οἱ Ἑλληνες παρεδέχθησαν δῆλους τοὺς ὅρους τῶν Δυτικῶν.

'Αλλὰ μὲ δῆλας τὰς ὑποχωρήσεις, τὰς δυοίας ἔκαμαν οἱ Ἑλληνες εἰς τὸν Πάπαν, ἡ βοήθεια, τὴν δυοίαν ἔλαβεν ὁ αὐτοκράτωρ, ἥτο ἀσήμαντος. 'Αλλὰ καὶ ἡ ἐνωσις, ὅπως ἔγινεν, ἥτο μόνον τυπική. 'Οταν ἐπέστρεψεν ὁ αὐτοκράτωρ εἰς τὴν Κων) πολιν μὲ τὴν συνοδείαν του, δῆλοι οἱ μορφωμένοι κληρικοὶ καὶ λαϊκοὶ, καὶ δῆλος δὲ λαὸς διεμαρτυρήθησαν διὰ τὴν ἐνωσιν. 'Ωστε ἡ ἐνωσις ἀπέτυχεν. 'Η ἀπόπειρα αὐτὴ ἄλλο ἀποτέλεσμα δὲν εἶχε παρὰ νὰ ἐξάψῃ τὸ μῆσος τῶν Ἀνατολικῶν πρὸς τοὺς Δυτικοὺς τόσον, ὥστε οἱ Ἑλληνες νὰ προτιμοῦν νὰ κυριευθῇ ἡ Κων) πολις ἀπὸ τοὺς Τούρκους παρὰ νὰ ὑποταχθῇ ἡ Ἐκκλησία των εἰς τὸν Πάπαν.

Ιωάννης Οὐνυάδης. — 'Ο Μουράτ πραγματικῶς τότε θὰ ἐκυρίευε καὶ αὐτὴν τὴν Κων) πολιν, ἀν δὲν τοῦ παρουσιάζοντο νέα ἐμπόδια. Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν τρεῖς ἡρωες ἀνέλαβον νὰ σταματήσουν τὴν πρόσδοσην τῶν Τούρκων, δὲ ἀδελφὸς τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Κωνσταντίνος ὁ Παλαιολόγος, δεσπότης τῆς Πελοποννήσου, δὲ Ἑλληνοαλβανὸς Γεώργιος Καστριώτης ἢ Σκεντέρημπεης, καὶ δὲ Ούγγρος Ἰωάννης Οὐνυάδης. Δυστυχῶς αὐτοὶ οἱ τρεῖς ἡρωες δὲν ἤδυνηθησαν νὰ ἐνωθοῦν. 'Ενεκα τούτου δι' δὲ λίγον χρόνον μόνον ἐσταμάτησαν τὴν δρμὴν τῶν Τούρκων.

'Ο Ούγγρος ἀρχηγὸς Ἰωάννης Οὐνυάδης, διὰ νὰ παύσῃ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Τούρκων εἰς τὴν Οὐγγαρίαν, ἐπολέμησε πολλάκις μὲ τοὺς Τούρκους, καὶ ἔπειτα ἀπὸ πολλὰς νίκας τὸ 1443 ἥγανγκασε τοὺς Τούρκους νὰ περιορισθοῦν πέραν τοῦ Αἴμουν.

Τὸ ἄλλο ἔτος ὅμως οἱ Οὐγγροὶ ἐνικήθησαν ἀπὸ τὸν Μουράτ πλησίον τῆς Βάρδης.

Γεώργιος Καστριώτης. — Κατὰ τὸν χρόνον, κατὰ τὸν ὅποιον δὲ Μουράτ πολεμεῖ μὲ τὸν Οὐνναδὴν παρουσιάζεται καὶ δὲ Γεώργιος Καστριώτης. Αὐτὸς ἦτο υἱὸς τοῦ Ἰωάννου Καστριώτου ἡγεμόνος τῆς Ἀλβανίας. Παῖς 9 ἐτῶν εἶχε δοθῆ ὑπὸ τοῦ πατέρος του εἰς τὸν Μουράτ, πρὸς ἐγγύησιν ὅτι θὰ μείνῃ πιστὸς εἰς αὐτόν. Πλησίον τοῦ Μουράτ δὲ Γεώργιος Καστριώτης ἔγινε Μοιραμέθανδς καὶ ὀνομάσθη Σκεντέρμπεης (‘Αλέξανδρος μπένης). ‘Αφ’ οὖν ἡλικιώθη, ἔδειξε μεγάλην ἀνδρείαν εἰς τοὺς πολέμους, καὶ δὲ Μουράτ τὸν ἔξετίμα πολύ.

‘Αλλὰ δὲ Γεώργιος Καστριώτης δὲν ἤδυνατο νὰ λησμονήσῃ μήτε τὴν πατρίδα του, μήτε τὴν καταγωγὴν του. Τὸ 1443 εἰς μίαν ἐκστρατείαν ἐναντίον τῶν Οὐγγρῶν ἀφαιρεῖ διὰ τῆς βίας ἀπὸ τὸν γραμματέα τοῦ Μουράτ διαταγὴν εἰς τὸν διοικητὴν τοῦ φρουρίου τῆς Ἀλβανίας Κρούας, νὰ τοῦ παραδώσῃ τὸ φρούριον. ‘Επειτα φονεύει τὸν γραμματέα, διὰ νὰ μὴ μάθῃ τὸ πρᾶγμα ἀμέσως δὲ Μουράτ, καὶ ἔχεται μὲ τοὺς ὀπαδούς του εἰς τὴν Κρούαν καὶ γίνεται κύριος αὐτῆς.

‘Απὸ τὴν Κρούαν δὲ Σκεντέρμπεης ἐκάλεσε τοὺς Ἀλβανοὺς εἰς ἔθνικὸν καὶ θρησκευτικὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Τούρκων. Τρεῖς φορᾶς ἐκστρατεύει δὲ Μουράτ μὲ μεγάλον στρατὸν ἐναντίον τοῦ Ἀλβανοῦ ἥρωος. ‘Ολαι ὅμως αἱ ἐκστρατεῖαι του ἀπέτυχον, δλαι δὲ αἱ δελεαστικαὶ προτάσεις του πρὸς συνθηκολόγησιν ἀπερρίφθησαν.

Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος. — ‘Ἐν φ’ δὲ Οὐνναδῆς πρὸς Β., καὶ δὲ Σκεντέρμπεης εἰς τὰ βουνὰ τῆς Ἀλβανίας ἐπολέμουν μὲ τὸν Μουράτ, δὲ δεσπότης τῆς Πελοποννήσου Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος, ἀδελφὸς τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου, ἐπεκτείνει τὸ κράτος του εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ προχωρεῖ εἰς τὴν Στερεάν ‘Ελλάδα. Σχεδιάζει νὰ προχωρήσῃ καὶ νὰ συνενωθῇ μὲ τὸν Σκεντέρμπεην καὶ μὲ τὸν Οὐνναδὴν, διὰ νὰ κτισθῆσουν ἀποτελεσματικῶς τοὺς Τούρκους.

‘Αλλὰ δὲ Μουράτ, ἀφοῦ ἐνίκησε τοὺς Οὐγγρούς εἰς τὴν Βάρδαν,

Δὲν ἀφησε τὸν Κωνσταντῖνον νὰ προχωρήσῃ. Ἐπέρχεται ἐναντίον του. Ὁ Κωνσταντῖνος ἔννοεῖ ὅτι δὲν ἔχει ἀρκετὴν δύναμιν, διὰ νὰ ἀγωνισθῇ μὲ τοὺς Τούρκους, καὶ ὑποχωρεῖ εἰς τὸν Ἰσθμόν. Τὸ τεῦχος ὅμως τοῦ Ἰσθμοῦ δὲν ἔμποδίζει τὸν Μουράτ.

• Κωνσταντῖνος δὲν εἶχε προφθάσει νὰ γυμνάσῃ εἰς τὴν πειθαρχίαν τὸν στρατόν, τὸν δποῖον εἶχε σχηματίσει ἐξ ἐντοπίων. Μὲ τὰς πρώτας ἐπιθέσεις λοιπὸν τῶν Τούρκων ὀπισθοχωρεῖ. Οἱ Τούρκοι γίνονται κύριοι τῆς Κορινθου καὶ ἀπὸ ἐκεῖ προχωροῦν μέχρι τῶν Πατρῶν. • Κωνσταντῖνος τότε ἀναγκάζεται νὰ κάμῃ συνθήκην μὲ τὸν Μουράτ καὶ ὑποχρεώνεται νὰ πληρώνῃ φόρον εἰς αὐτόν.

• Άλλὰ μετ' ὀλίγον δ Κωνσταντῖνος προσκαλεῖται εἰς τὴν Κων- πολιν διὰ νὰ ἐκπληρώσῃ ἄλλο καθῆκον, νὰ λαμπρύνῃ μὲ τὸν ἡρωϊκὸν του θάνατον τὰς τελευταίας στιγμὰς τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἐλληνισμοῦ. • Οταν δηλ. τὸ 1448 ἀπέθανεν δ Αὐτοκράτωρ Ἰω- ἀννης, ὅλοι ὅμοφώνως ἀνεκρήρυξαν τὸν Κωνσταντῖνον αὐτοκρά- τορα. Τὸ ἔπομενον ἔτος λοιπὸν δ Κωνσταντῖνος ἀφίνει εἰς τὴν Πελοπόννησον τοὺς ἀδελφούς του Θωμᾶν καὶ Δημήτριον, καὶ ἔρ- χεται εἰς τὴν Κων-πολιν, ὅπου ἀναλαμβάνει τὴν ἀρχήν.

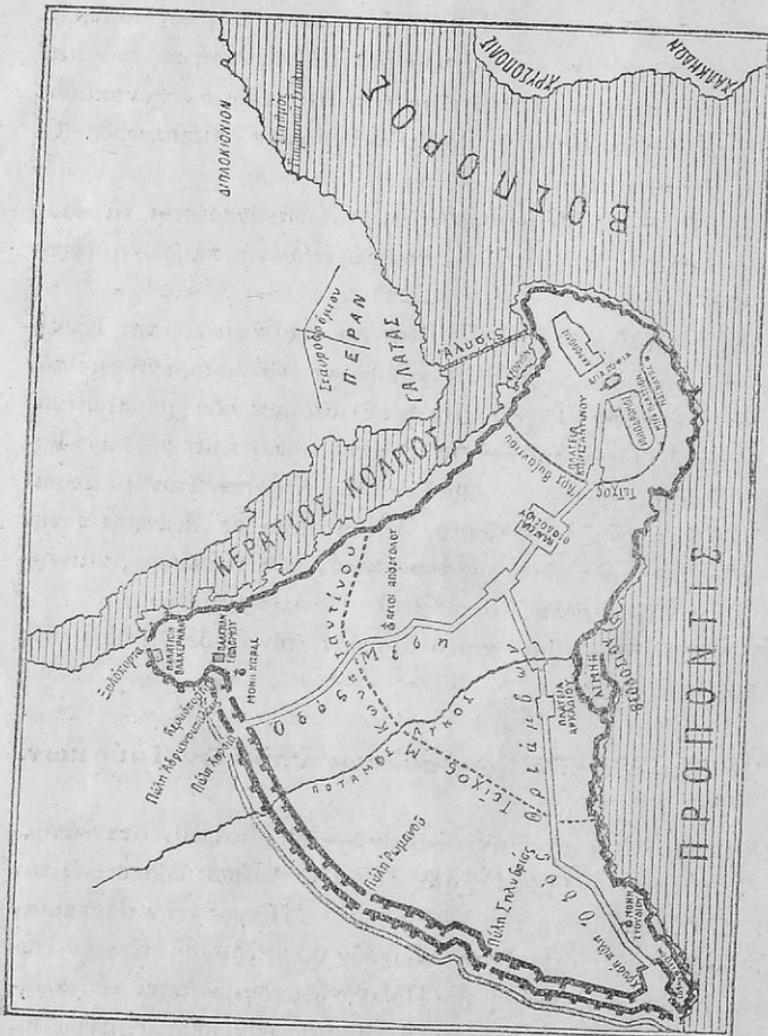
Μετὰ δύο ἔτη ἀπέθανε καὶ δ Μουράτ, τὸν διεδέχθη δὲ διός του Μωάμεθ Β'.

6. Ἡ ἀλωσίς τῆς Κων-πόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Προετοιμασίαι τῶν ἀντιπάλων.—• Μωάμεθ, ὅταν ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον (1451), ἦτο 21 ἔτῶν. Ἀμέσως ἔβαλεν εἰς τὸν νοῦν του νὰ κυριεύσῃ τὴν Κων-πολιν. • Ήξευρε τὴν ἀδυναμίαν της. • Ήξευρε καὶ ὅτι κράτος του δὲν θὰ στερεωθῇ εἰς τὴν Εὐ- ρώπην χωρὶς γὰ κυριεύσῃ τὴν Πόλιν, ἡ δποία κατέχει τὰς κλεῖ- δας δύο θαλασσῶν καὶ ἀποτελεῖ τὴν γέφυραν μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἀσίας.

• Άλλὰ καὶ δ Κωνσταντῖνος, ὅταν ἥρχετο εἰς τὴν Κων-πολιν, διὰ νὰ ἀναβῇ ἐπὶ τοῦ θρόνου, ἤξευρεν ὅτι ἀντὶ στέμματος θέτει ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του τὸν ἀκάνθινον στέφανον τοῦ μάρτυρος. • Η-

ξευρετικῶν καλῶς τὴν θέσιν τοῦ κράτους, καὶ ὡς ἥρως ἔλαβε τὴν ἀπόφασιν ἢ νὰ βασιλεύσῃ ἀξιοπρεπῶς ἢ, ἂν δὲν ἥδυνατο, νῷ πέσῃ μὲ τιμὴν καὶ μὲ δόξαν.

Εἰτ., 3, Η Κωνσταντινούπολις.

“ Ήτο λοιπὸν φανερόν, ὅτι μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν ἀνδρῶν ἡ εἰρήνη δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διαρκέσῃ πολύ. Δι’ αὐτὸν καὶ οἱ δύο ἥρχισαν νὰ ἐτοιμάζωνται. Ο Κωνσταντίνος ἐφρόντισε διὰ τὴν ἐπισκευὴν τῶν τειχῶν καὶ τῶν φρουρίων, διὰ προμήθειαν σίτου καὶ

Θιὰ νὰ προσελκύσῃ ξένους ἐθελοντὰς ἐκ τῆς Εὐρώπης. Ὁ Μωάμεθ πάλιν παρεσκεύασε μέγαν στρατὸν καὶ στόλον καὶ ἔκτισεν εἰς τὸ στενότερον μέρος τοῦ Βοσπόρου ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ὅχθης ἔνα φρούριον. Ἀπέναντι αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς ὅχθης είχε κτισμένον ἀλλοῦ ἔνα ὅμιον καὶ δι Βαγιαζήτ. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τῷρα ἡ Κωνσταντινούπολις ἦτο ἀποκλεισμένη ἀπὸ κάθε συγκοινωνίαν μὲ τὴν Μαύρην θάλασσαν, καὶ δὲν ἥδυνατο νὰ προμηθευθῇ ἀπὸ ἑκεῖ σιτηρά.

Ο Κωνσταντίνος διεμαρτυρήθη διὰ τὸ νέον φρούριον καὶ διέταξε νὰ κλείσουν τὰς πύλας τῆς πόλεως. Τότε ὁ σουλτᾶνος ἔρχεται ἐναντίον του μὲ 250 χιλ. στρατὸν καὶ μὲ 400 πλοῖα καὶ ἀρχίζει νὰ πολιορκῇ τὴν Πόλιν (Απρίλιος 1453) καὶ κατὰ Εηράν καὶ κατὰ θάλασσαν. Ἀπέναντι αὐτοῦ τοῦ πλήθους δι Κωνσταντίνος δὲν είχε παρὰ μόνον 5 χιλ. ἐντοπίους καὶ δύο χιλιάδας ξένους Εὐρωπαίους μὲ ἀρχηγὸν τὸν γενναῖον Ιουστινιάνην. Τὰ τείχη ἦσαν ἴσχυρά, ἀλλὰ ἦσαν πολὺ μεγάλα, καὶ δὲν ἥδυνατο τόσον δλίγος στρατὸς νὰ τὰ φρουρήσῃ. Τὸ ναυτικὸν τοῦ Κωνσταντίνου περιωρίζετο εἰς 26 πλοῖα κλεισμένα εἰς τὸν Κεράτιον κόλπον. Βαρεῖα δὲ ἄλιστις ἔφρασσε τὴν εἰσοδον τοῦ κόλπου.

Ἡ πολιορκία. — Ἡ πολιορκία ἥρχισε τὴν 7 Απριλίου 1453 καὶ διήρκεσε 52 ἡμέρας. Αἱ πρῶται ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων ἔμειναν χωρὶς ἀποτέλεσμα. Ἐνα πελώριον κανόνιον, τὸ δποῖον εἶχεν δι σουλτᾶνος, κατ' ἀρχὰς κάμνει ἀρκετὰς ζημίας εἰς τὰ τείχη, ἀλλὰ μετ' δλίγας ἡμέρας ἔσπασε.

Τὴν 15 Απριλίου γίνεται μία ναυμαχία, ἡ δποία κατήσχυνε τὸν ὅθωμανικὸν στόλον. Τέσσαρα ἑλληνικὰ πλοῖα, τὰ δποῖα ἦσαν εἰς τὸ Αἴγαιον διὰ τροφάς, ἔρχονται καὶ ἐπιχειροῦν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸν Κεράτιον. Ὁ τουρκικὸς στόλος, δι δποῖος ἦτο πρὸ τῆς εἰσόδου αὐτοῦ, προσπαθεῖ νὰ τὰ ἐμποδίσῃ καὶ γίνεται ναυμαχία πεισματώδης. Ὁ σουλτᾶνος καὶ δλος δι τουρκικὸς στρατὸς ἐκ τοῦ τουρκικοῦ στρατοπέδου, καὶ δλοι οἱ Ἕλληνες ἐκ τῶν τειχῶν γίνονται αὐτῆς. Οἱ Ἕλληνες ναῦται ἀποκρούουν τὸν ἐχθρικὸν στόλον. Μὲ τὸ ὑγρὸν πῦρ κατακαίουν πολλὰ πλοῖα καὶ φονεύουν πολλοὺς Τούρκους. Ἐπὶ τέλους εἰσέρχονται εἰς τὸν λιμένα.

Μανιώδης τώρα δ σουλτάνος ἀπὸ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ στόλου τοῦ συλλαμβάνει μεγάλον σχέδιον. Κατασκευάζει εἰς τὰ ὑψώματα τοῦ Γαλατᾶ καὶ τοῦ Νέραν ἔντον δρόμον ἀλιμφένον μὲ πάχος καὶ δι' αὐτοῦ μεταφέρει ἐντὸς μιᾶς νυκτὸς 70 πλοῖα ἀπὸ τὸν Βόσπορον εἰς τὸν Κεράτιον. Οἱ πολιορκούμενοι κατεπλάγησαν. Προσεπάθησαν νὰ καύσουν τὰ πλοῖα αὐτά, ἀλλὰ δέν το κατώρθωσαν. Ἀπὸ τώρα πλέον ἡ πολιορκία γίνεται στενή καὶ κατὰ θάλασσαν.

Ἡ πολιορκία ἔξηκολούθει 7 ἑβδομάδας. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι οἱ Ἑλληνες ἀπέκρουν δλας τὰς ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων. Ἀλλὰ τὰ δῆγματα τῶν τειχῶν τώρα πλέον εἶναι πολλὰ ἀπὸ τὸ ἀκατάπαυστον πῦρ τῶν τουρκικῶν κανονίων. Ὁ Μωάμεθ τότε ἐννόησεν, ὅτι εἶναι καιρὸς διὰ τὴν μεγάλην ἔφοδον. Προηγουμένως ἔκαμε πρότασιν εἰς τὸν Κωνσταντῖνον μὲ τὴν ἀκολουθίαν του νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἔκει νά τον ἀναγγινωσίῃ ἀνεξάρτητον ἡγεμόνα. Ὁ Κωνσταντῖνος ἀπὸ καὶ ἐν μέρος πλέον δὲν ἐπερίμενε βοήθειαν. Ὅμως ἀπεφάσισε ν^η ἀντισταθῆ μέχρι τέλους καὶ νὰ πέσῃ ἐντίμως καὶ ἐνδόξως. Ἀπαντᾷ λοιπὸν εἰς τὸν Μωάμεθ, ὅτι δὲν τοῦ παραδίδει τὴν πόλιν, διότι δλοι μὲ μίαν γνώμην εἶναι ἀποφασισμένοι νὰ ἀποθάνουν χάριν αὐτῆς.

Ὁ σουλτάνος τότε ὥρισε διὰ τὴν μεγάλην ἔφοδον τὴν 29ην Μαΐου. Τὴν παραμονὴν ἐκήρυξεν εἰς δλον τὸν στρατόν, ὅτι, ἀν κυριεύσουν τὴν Πόλιν, ἀφήνει εἰς τοὺς στρατιώτας δλας τὰς κινητὰς περιουσίας καὶ τοὺς ἀνθρώπους της. Διὰ τὸν ἑαυτόν του δὲν κρατεῖ παρὰ μόνον τὰ τείχη καὶ τὰς οἰκοδομάς. Ὑπόσχεται ἐπίσης μεγάλας ἀμοιβᾶς εἰς ἔκείνους, οἱ δποῖοι θὰ ἀναβοῦν πρῶτοι τὰ τείχη, καὶ μὲ τοὺς ἵερεῖς ἐρεθίζει τὸν θρησκευτικὸν φανατισμὸν τοῦ στρατοῦ. Τὸ κήρυγμα ἔγινε δεκτὸν μὲ μεγάλον θόρυβον καὶ ἀλαλαγμόν. Τὰ τύμπανα κροτοῦν καὶ δλον τὸ στρατόπεδον καίεται ἀπὸ φωταψίας.

Τὸ ἀντίθετο ἔγινετο εἰς τὴν Πόλιν. Οἱ κάτοικοι ἀπὸ τὸν θόρυβον καὶ τὰς φωταψίας ἐννόησαν τί συμβαίνει, καὶ εἰς δλην τὴν Πόλιν ἐπικρατεῖ σκότος καὶ λύπη. Ὁ Κωνσταντῖνος καλεῖ εἰς τὰ ἀνάκτορα δλους τοὺς στρατιωτικοὺς καὶ πολιτικοὺς ἄρχον-

τας, τοὺς ἐνθαρρύνει καὶ τὸν προτρέπει νὰ ἀγωνισθοῦν γενναίως διὰ τὴν Πόλιν, ἡ δποία εἶναι τὸ καταφύγιον τῶν Χριστιανῶν, ἡ ἔλπις καὶ ἡ χαρὰ ὅλων τῶν Ἑλλήνων. Ἐπειτα πηγαίνει μὲ τὴν ἀκολουθίαν του εἰς τὸν μεγάλον ναὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας, ὃπου διὰ τελευταίαν φορὰν ἐμελλει νὰ γίνῃ ἑλληνικὴ χριστιανικὴ λειτουργία. Ἐκεῖ ἡ κροάσθη μὲ κατάνυξιν τὴν ἱερὰν ἀκολουθίαν καὶ ἔκουνώνησε τῶν ἀχράντων μυστηρίων. Ἐπειτα πηγαίνει διὰ τελευταίαν φορὰν εἰς τὰ ἀνάκτορά του καὶ ἀποχαιρετᾷ ὅλους τοὺς ὑπηρέτας του. Κατὰ τὸ μεσονύκτιον ἐπιθεωρεῖ πάλιν τὰ τείχη, καὶ καταλήγει εἰς τὴν θέσιν του, εἰς τὴν πύλην τοῦ Ῥωμανοῦ, ὃπου θὰ ἐγίνετο ἡ μεγαλυτέρα ἐπίθεσις.

Ἡ ἄλωσις. — Ἡ μεγάλη ἔφοδος ἥρχισε τὴν δευτέραν ὥραν μετὰ τὸ μεσονύκτιον. Οἱ Τοῦρκοι ὁρμοῦν μὲ μανίαν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῶν τειχῶν, μὲ περισσοτέραν ὅμως ὁρμὴν ἀπὸ τὸ μέρος τῆς πύλης τοῦ Ῥωμανοῦ. Ἄλλὰ ἐδῶ καὶ ὁ Κωνσταντῖνος μάχεται μὲ μεγάλην γενναιότητα. Δύο ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων γίνονται χωρὶς ἀποτέλεσμα. Ὁ σουλτᾶνος διατάσσει καὶ τοὺς Γενιτσάρους νὰ ἐπιτεθοῦν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἀποκρούονται, ἀφ' οὗ ἐπαθαν μεγάλας ἀπωλείας.

Ἐξημέρωσε πλέον ἡ 29 Μαΐου καὶ εἰς τὴν πύλην τοῦ Ῥωμανοῦ ἐκυμάτιζεν ἀκόμη ἡ ἑλληνικὴ σημαία μὲ τὸν δικέφαλον ἀετόν. Οἱ Γενιτσάροι τότε κάμνουν νέαν ἐπίθεσιν μὲ μεγαλυτέραν δρμήν. Ἄλλὰ καὶ αὐτὴ ἀποκρούεται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἡρωϊκῶς. Ἡ χαρὰ τοῦ Κωνσταντίνου εἶναι ἀπερίγραπτος διὰ τὴν νίκην.

Αἴρηντος ἔνα ἀπροσδόκητον γεγονός ἔκαμε τοὺς Τούρκους κυρίους τῆς Πόλεως. Μία μικρὰ πύλη ὑπόγειος τοῦ τείχους εἶχε λησμονηθῆ ἀνοικτή. Αὐτὴν ἀνεκάλυψαν μερικοὶ Τοῦρκοι καὶ εἰσέρχονται εἰς τὴν Πόλιν. Αὐτοὶ ἐπειτα βοηθοῦν καὶ ἄλλους νὰ εἰσέλθουν, καὶ ὅλοι μαζὶ διευθύνονται εἰς τὴν Πύλην τοῦ Ῥωμανοῦ εἰς τὰ δπίσθια τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ σουλτᾶνος ἐμαθε τὰ συμβάντα καὶ διατάσσει νὰ ἐπιτεθοῦν κατὰ μέτωπον μὲ μεγαλυτέραν ὁρμήν. Μέρος τότε τῶν Γενιτσάρων ἀναβαίνει εἰς τὰ τείχη. Στιγμὴ φοβερὰ διὰ τὸν Κωνσταντίνον. "Οταν εἶδε ὅτι εί-

ναι περικυκλωμένος ἀπ' ὅλα τὰ μέρη, ἀπηλπίσθη, ἀλλ᾽ ἀγωνίζεται ὡς δὲ τελευταῖος στρατιώτης. "Ολοὶ ἡσαν πέριξ του φονεύονται. Τότε φωνάζει «δὲν ὑπάρχει Χριστιανὸς νὰ πάρῃ τὴν κεφαλήν μου ;» καὶ ἀμέσως Τοῦρκος στρατιώτης τὸν κτυπᾷ ἐκ τῶν ὅπισθεν καὶ πίπτει νεκρός.

"Ο αὐτοκράτωρ ἔπεσεν ὡς ἥρως, καὶ ἔπεσεν ὅπως ἡ Πόλις, ὅχι ὅταν τὸν ἐκτύπων κατὰ μέτωπον, ἀλλὰ ὅταν τὸν ἐκτύπησαν ἐκ τῶν ὅπισθεν.

+ Οἱ νικηταί, ἀφ' οὗ ἔσφαξαν ὅλην τὴν φρουράν, ὕρμησαν εἰς τὴν διαρπαγήν. 60 χιλιάδες ἐκ τῶν κατοίκων συνελήφθησαν αὐχμάλωτοι. Πολλοὶ ἔξι αὐτῶν εἶχον καταφύγει εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας. Ἐπίστευον σύμφωνα μὲν ἀρχαῖον χρησμὸν ὅτι ἀγγελος θὰ κατέβαινεν ἐξ οὐρανοῦ πρὸ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀγίας Σοφίας καὶ θὰ ἀπεδίωκε τοὺς Τούρκους ἐκ τῆς πόλεως. Μάταιαι ἐλπίδες. Οἱ Τοῦρκοι ἔσπασαν τὰς πύλας τοῦ μεγάλου ναοῦ μὲ ἀξίνας. "Ολοὶ, ὅσοι ἡσαν ἐντὸς αὐτοῦ, συλλαμβάνονται καὶ δένονται, δὲ ναὸς γυμνώνται ἀπὸ τοὺς θησαυρούς του καὶ τὰ κοσμήματά του, καὶ μολύνεται.

"Αλλὰ καὶ εἰς ὅλην τὴν πόλιν ἡ λεηλασία γίνεται ἀγρία, διήρκεσε δὲ τρεῖς ἡμέρας. Σύμφωνα μὲ τὴν προκήρυξιν τοῦ σουλτάνου, οἱ βάρβαροι δὲν ἀφῆκαν παρὰ μόνον τὰ τείχη καὶ τὰς οἰκοδομάς.

Τὴν μεσημβρίαν τῆς ἰδίας ἡμέρας εἰσῆλθεν ἔφιππος καὶ ὁ Μωάμεθ εἰς τὴν Πόλιν. Ἐπορεύθη κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας, ἀνέβη ἐπὶ τῆς ἀγίας Τραπέζης καὶ προσηυχήθη. Ἐκτοτε δὲ μεγάλος ναὸς ἔγινε τζαμί, ὅπως καὶ πολλαὶ ἄλλαι ἐκκλησίαι τῆς Κ]πόλεως. Μετὰ ταῦτα δὲ σουλτᾶνος διέταξε νὰ ἔρευνήσουν τὰ πτώματα καὶ νὰ εὔρουν τὸν νεκρὸν τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ μεγάλος νεκρὸς ἀνεγνωρίσθη ἀπὸ τὰ πόκκινα πέδιλα μὲ τοὺς χρυσοῦς ἀετούς, τὰ δοποῖα ἐφόρει. Ὁ Μωάμεθ τότε διέταξε νὰ στήσουν τὴν κεφαλήν ἐπὶ στήλης, διὰ νὰ τὴν ἴδουν ὅλοι, τὸ δὲ σῶμα νά το θάψουν μὲ τὰς συνηθισμένας βασιλικὰς τιμάς.

Ποῦ ἐτάφη ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ εἶναι ἄγνωστον. Τὸ πι-

Θανώτερον είναι ότι έτάφη εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Θεοδοσίας.
Οπου δήποτε ὅμως καὶ ἀν είναι ὁ τάφος του, τὸ ὄνομά του
είναι βαθειὰ χαραγμένον εἰς τὰς καρδίας τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Ἑλ-
ληνες θά τον εὐγνωμονοῦν αἰωνίως, διότι ἐπεσεν ἡρωϊκῶς ὡς
γνήσιος ἀντιπρόσωπος τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

7. Κατάλυσις τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας. Τὸ ἔθνικὸν φρόνημα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Μὲ τὴν ἀλωσιν τῆς Κων)πόλεως ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία κα-
τελύθη. Μετ' ὀλίγα ἔτη (1460) ὁ Μωάμεθ ἐπωφεληθεὶς ἐκ τῶν
ἔριδων τῶν δύο ἀδελφῶν δεσποτῶν τῆς Πελοποννήσου, Θωμᾶ καὶ
Δημητρίου Παλαιολόγου, καταλύει τὸ δεσποτᾶτον τῆς Πελοπο-
νήσου καὶ ἐκδιώκει ἀπὸ ἐκεῖ τοὺς Παλαιολόγους. Ὁλη ἡ Πε-
λοπόννησος τότε περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων πλὴν τῆς
Μονεμβασίας, Κορώνης, Μεθώνης, Πύλου, Ναυπλίου καὶ "Αρ-
γους, τὰς δοποίας κατεῖχον οἱ Ἐνετοί. Ἐκ δὲ τῶν κατοίκων αὐ-
τῆς πολλοὺς μετέφερεν ὁ Μωάμεθ εἰς τὴν Κων)πολιν πρὸς αὐ-
ξῆσιν τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῆς, ἄλλους δὲ ὅχι ὀλίγους κατέταξεν
εἰς τὸ τάγμα τῶν Γενιτσάρων.

Ολίγον πρότερον ὁ Μωάμεθ εἶχε καταλύσει καὶ τὸ δουκᾶ-
τον τῶν Ἀθηνῶν καὶ μετέβαλε τὸν Παρθενῶνα εἰς τζαμίον. Τὸ
1461 δὲ κατέλυσε καὶ τὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Τραπεζοῦντος. Ὁ
τελευταῖος αὐτοκράτωρ αὐτῆς Δανιδ Κομνηνὸς μὲ σὸην τὴν οἰ-
κογένειάν του ἀπεκεφαλίσθησαν, διότι ἡρνήθησαν νὰ ἀσπασθοῦν
τὸν Ἰσλαμισμόν. Ολίγον κατόπιν οἱ Τούρκοι κατέλαβον τὴν Λέ-
σβον καὶ τὸ 1470 ἐκυρίευσαν ἀπὸ τῶν Ἐνετῶν τὴν Εύβοιαν,
τὴν Λῆμνον* καὶ τὴν Κρούαν, τὴν δόποιαν ὁ Σκεντέρμπεης ἀπο-
θνήσκων τὸ 1466 εἶχε θέσει ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτῶν.

(*) Περίφημιος ὑπῆρξεν ἡ ἀλωσις τῆς Χαλκίδος διὰ τὴν ἡρωϊκὴν ἀνε-
στασιν, τὴν ὁποίαν ἀντέταξαν κατὰ τῶν Τούρκων οἱ Ἑλληνες κάτοικοι
αὐτῆς συναγωνιζόμενοι μετὰ τῶν Ἐνετῶν. Κατὰ τὴν πολιορκίαν αὐ-
τῆς οἱ Τούρκοι ἔχασαν στρατὸν πλέον τῶν 50 χιλ. Ἐνεκα δὲ τούτου
μετὰ τὴν ἀλωσιν τῆς πόλεως οἱ κάτοικοι αὐτῆς ὑπέστησαν τὰ πάνδειγα.

Ἐκ τῶν ἄλλων Ἑλληνικῶν χωρῶν ἡ μὲν Πόδος ἐκυριεύθη
ὑπὸ τῶν Τούρκων τὸ 1522, ἡ Κύπρος τὸ 1570, ἀργότερα δὲ
αἱ Κυκλαδες καὶ αἱ ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν κατεχόμεναι πόλεις τῆς
Πελοποννήσου. Τελευταία ἐκυριεύθη τὸ 1669 ἡ Κρήτη, ἀλλὰ
μετὰ μακρὸν ἀγῶνα. Ὁ πόλεμος ἐναντίον αὐτῆς διήρκεσεν 25
ἔτη. Ἡ μακρὰ αὐτὴ ἀντίστασις ὀφείλεται εἰς τὸν ἡρωϊσμὸν τῶν
Κρητῶν. Οἱ Κρήτες ἐμίσουν μὲν τοὺς Ἐνετούς, διότι ὑπέφερον
τὰ πάνδεινα ἐκ μέρους αὐτῶν. Προκειμένου ὅμως νὰ περιέλθῃ ἡ
χώρα των εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων, ἡ γωνίσθησαν ἐκθύμως μετὰ
τῶν Ἐνετῶν πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν Τούρκων.

Ἡ μόνη Ἑλληνικὴ χώρα, τὴν δποίαν δὲν ὑπέταξαν οἱ Τούρ-
κοι, ἦτο ἡ Ἐπτάνησος, ὅλαι αἱ ἄλλαι ἔπεσαν δριστικῶς εἰς τὰς
χεῖρας αὐτῶν.

Αλλ' ὅμως, ἂν κατελύθη ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία, ὁ Ἑλ-
ληνισμὸς δὲν ἔξιλοθρεύθη. Ὁ Ἑλληνικὸς λαός, ἀμέσως μόλις
ἐκυριεύθη ἡ Κων)πολις, ἐσχημάτισε τὴν πεποίθησιν, δτι θὰ
ἔλθῃ ἡμέρα, κατὰ τὴν δποίαν τὸ "Ἐθνος πάλιν θὰ ἐλευθερωθῆ-
Αὐτὸ φανερώνουν τὰ δημοτικὰ τραγούδια, οἱ λεγόμενοι θρῆνοι,
μὲ τὰ δποία τὸ "Ἐθνος ἐθρήνησε τὴν ἄλωσιν τῆς Πόλεως. Αὐτὸ
δεικνύουν αἱ διάφοροι παραδόσεις του διὰ τὴν τελευταίαν λει-
τουργίαν καὶ διὰ τὸν μαρμαρωμένον βασιλιᾶ.

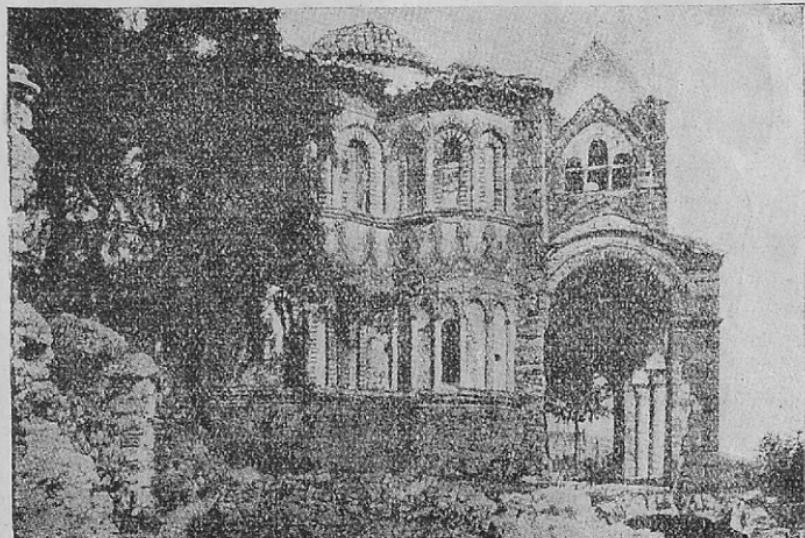
Ἡ πεποίθησις αὐτῇ, ὅσον παρήχοντο οἱ αἰῶνες, ἀντὶ νὰ
δλιγοστεύῃ, ἐμεγάλωνε. Τὰ μαῦρα χρόνια τῆς δουλείας ἐγιγάν-
τωσαν τὸ ἐθνικὸν αἰσθῆμα. Δι' αὐτὸ τὸ "Ἐθνος, ἀφοῦ ἐπὶ 400
ἔτη, ώς θὰ ἴδωμεν, ἐταλαιπωρήθη, ἐβασανίσθη, ἀλλὰ καὶ εἰργά-
σθη καὶ ἡγωνίσθη, κατάρθωσεν ἐπὶ τέλους νὰ ὑποσκάψῃ τὰ θε-
μέλια τῆς φυλακῆς του καὶ νὰ ἐλευθερωθῆ. +

Ἄλλοι μὲ μυρία βασανιστήρια ἐθανατώθησαν, ἄλλοι δ' ἐστάλησαν εἰς
τὴν Κων)πολιν.

Ἀκόμη περιφημοτέρα ὑπῆρξεν ἡ ἄλωσις τῆς Λίμνου καὶ διὰ τὴν
ἡρωϊκὴν ἀντίστασιν τῶν κατοίκων τῆς καὶ πρὸ πάντων διὰ τὸν ἡρωϊ-
σμὸν μιᾶς κόρης Ἐλληνίδος, τῆς Μαρούλας. Αὕτη, ὅταν εἶδε εἰς μίαν
προσβολὴν τῶν Τούρκων κατὰ τοῦ φρουρίου τὸν πατέρα της νὰ φονευθῇ,
ἡρπασε τὸ ξίφος αὐτοῦ καὶ ὥρμησε κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Τόσον δὲ μὲ
τοῦτο ἐνεθύρρωνε τοὺς ἀμυνομένους, ὥστε οὗτοι ἀπέκρουσθον τὴν ἔφοδον.

8. Τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι κατὰ τὴν περίοδον
τῆς παθακυῆς καὶ τῆς πτώσεως τῆς Ἑλλη-
νικῆς Αὐτοκρατορίας.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην δὲν ἔξεγειρεται εἰς τὸ Ἔθνος μόνον τὸ ἐθνικὸν φρόνημα, παρουσιάζεται εἰς αὐτὸν καὶ ἀναγέννησις τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν. Αἱ ποικίλαι ἀνωμαλίαι καὶ μεγάλαι καταστροφαί, τὰς ὁποίας ὑφίσταται ἡ Αὐτοκρατορία, δὲν εἶναι ἵκαναι νὰ ἀποτρέψουν τοὺς μεσαιωνικοὺς Ἕλληνας ἀπὸ τὰς ἐπιστημονικὰς μελέτας· καὶ τὴν θεραπείαν τῆς τέχνης.

Εἰκ. 4. Ὁ Ναὸς τῆς Παντανάσσης τοῦ Μυστρᾶ.

Τὰ γράμματα.—Ἡ ἀναγέννησις τῶν ἀρχαίων σπορθῶν, ἡ ὁποία εἶχεν ἀρχίσει ἀπὸ τοῦ Φωτίου, φθάνει εἰς τὴν μεγίστην τῆς ἀκμῆν. Πολλοὶ δέ, καὶ θεολόγοι καὶ λαϊκοί, ἀσχολοῦνται εἰς τὴν μελέτην τῆς ἀρχαίας λογοτεχνίας. Τοιοῦτοι εἶναι ὁ Γεώργιος Γεμιστὸς ἢ Πλήθων, ὁ Εὐστάθιος Ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης καὶ ἄλλοι.

‘Η ἀναγέννησις αὐτὴ τῶν ὁρχαίων σπουδῶν ἔφερε καὶ τὴν λογοτεχνικὴν ἀναγέννησιν. Εἰς τὴν θεολογίαν παρουσιάζονται

Εἰκ. 5. Ὁ Ιεροθόαμ τῆς Μονῆς τῆς Χώρας ἐν Κ)πόλει.

Εἰκ. 6. Ἡ Παρθένος (ἐκ τῆς τοιχογραφίας τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς ἐν Ἀγ. Ορει μονῆς τῆς Λαύρας).

πολλοί συγγραφεῖς, μεταξὺ τῶν ὅποίων ἔξεχουν ὁ Μιχαὴλ Ἀκομινᾶτος ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν, ὁ Εὐστάθιος ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης, ὁ Βησσαρίων καὶ ὁ Γεώργιος Σχολάριος, ὁ κατόπιν πρῶτος μετὰ τὴν ἄλωσιν Πατριάρχης. Ἰστορίαν ἐπίσης ἔγραψαν πολλοί, μεταξὺ τῶν ὅποίων ὁ Νικήτας Ἀκομινᾶτος, ὁ Ἀθηναῖος Λαόνικος Χαλκοκονδύλης, ὁ Δούκας γράψας εἰς ἀπλῆν

Εἰκ. 7. Ἡ Παναγία «Ἄξιόν ἐστιν» (εἰκὼν ἐπὶ σανίδες ἐν τῷ Πρωτάρῳ τοῦ Ἅγιου Ὁρού).

γλῶσσαν^{τὸν} καὶ ὁ Γεώργιος Φρατζῆς. Τέλος ἡ δημώδης ποίησις κατὰ τὴν περίοδον ταύτην παράγει λογοτεχνικά ἔργα γραμμένα εἰς τὴν ζῶσαν γλῶσσαν, τὴν ὑπὸ τοῦ λαοῦ λαλουμένην. Τοιαῦτα εἶναι καὶ δοσα ἐγράφησαν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους εἰς τὰς μεταμβρινὰς Ἑλληνικὰς κώδιας καὶ ἴδιως εἰς τὴν Κρήτην κατ' ἐπίδρασιν τῆς Φραγκοκρατίας. Ἐκ τούτων τὰ ώραιότερα εἶναι δ

Ἐρωτόχριτος τοῦ Βιτσέντζου Κορνάρου καὶ ἡ τραγῳδία τοῦ Γεωργίου Χορτάτζη, Ἐρωφίλη, τὰ δποῖα ἔγιναν εἰς τὴν Κρήτην κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα.

Εἰκ. 8. Ἡ Μεταμόρφωσις (ἐκ τοῦ Ναοῦ τῆς Περιβλέπτου τοῦ Μυστρᾶ).

Ἡ τέχνη. — Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ ἐξακολουθεῖ ἡ ἴδια, δποία καὶ ἐπὶ τῶν Κομνηνῶν. Εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν δὲ ἀνήκουν αἱ ἐκκλησίαι τοῦ Μυστρᾶ (εἰκ. 4), πολλαὶ ἐκκλησίαι τοῦ Ἀγίου Ὁρούς καὶ ἄλλαι.

Πρὸ πάντων ὅμως ἀνεπτύχθη κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν ἡ ζωγραφική, ἡ δποία παρουσιάζει ἀληθινὴν ἀναγέννησιν. Δεν γίνονται πλέον σχεδὸν ψηφιδωτὰ διὰ τὸ πολυδάπανον αὐτῶν, ἀλλ ἀι-

τοιχογραφίαι γίνονται μὲν χρώματα καὶ ἀρμονίαν τὰ ὅποια κά-
μνουν ἐντύπωσιν.

Εἰκ. 9. Ἔξοδος πρὸς θήραν (μικρογραφία τοῦ Ἰησοῦ αἰῶνος).

Τὴν ἀναγέννησιν αὐτὶν τῆς τέχνης εὐδόσκομεν εἰς τὰ μωσαϊκὰ τῆς μονῆς Χώρας εἰς τὴν Κων. (εἰκ. 5), εἰς τὰς τοι-
χογραφίας (εἰκ. 6) καὶ τὰς ἐπὶ σανίδων εἰκόνας (εἰκ. 7) τῶν μο-

Εἰκ. 10. Ποτήριον τοῦ Ἰησοῦ αἰῶνος (ἐν τῇ μονῇ Βατοπεδίου
τοῦ Ἀγίου Ὁρούς).

νῶν τοῦ Ἀγίου Ὁρούς καὶ εἰς τὰς τοιχογραφίας τοῦ Μυστρᾶ
(εἰκ. 8). Τὴν ἀναγέννησιν τῆς ζωγραφικῆς κατὰ τοὺς χρόνους
τούτους δεικνύουν τέλος καὶ αἱ μικρογραφίαι τῶν χειρογράφων
τῆς ἐποχῆς ταύτης (εἰκ. 9).

Ἡ ἴσχυρὰ αὐτὴ κίνησις τῆς τέχνης συγκρίνεται πρὸς τὴν Ἰταλικὴν ἀναγέννησιν τοῦ 16ου αἰώνος, δὲν ὅφελει ὅμως τίποτε εἰς αὐτήν.

Εἰκ. ΙΙ. Ἀρχιερατικὸς σάκκος τῆς μονῆς τῶν Ἱβήρων
ἐν Ἀγίῳ Ὁρεί.

Ἡ γλυπτικὴ τοῦ μαρμάρου, ὡς καὶ πρίν, εἶναι περιωρισμένη. Ἡδη ὅμως ἀκμάζει εἰς τὸν Ἀθων ἡ ἔυλογλυπτική. Ἐπίσης ἀκμάζει ἡ χειροσοχοῖκή, ἡ τέχνη τοῦ σμάλτου καὶ ἡ ὑφαντική (εἰκ. 10 καὶ 11).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

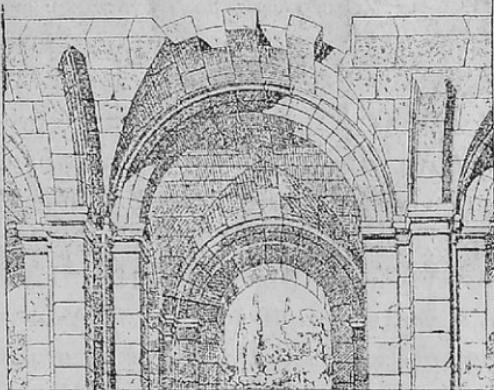
Η ΕΥΡΩΠΗ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΙΝ ΤΗΣ ΚΩΝ)ΠΟΛΕΩΣ

1. Ἡ ἀναγέννησις.

Ἡ ἄλωσις τῆς Κων)πόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων δὲν ὑπῆρξε συμφορὰ μεγάλη μόνον διὰ τὸν Ἑλληνισμόν, ἀλλὰ δι’ ὅλην τὴν ἀνθρωπότητα. Πόσα καλλιτεχνήματα ἀρχαῖα, καὶ πόσα χειρόγραφα ἀρχαίων συγγραφέων, τὰ δοποῖα ἡσαν σωρευμένα εἰς τὴν Κων)πολιν, δὲν ἔχαθησαν ἐνεκα τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως! Ἀλλὰ καὶ πόσον δὲν ἔζημιώθη ἡ Εὐρώπη ἀπὸ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Τούρκων εἰς τὰς ἐλληνικὰς χώρας! Αἱ πλούσιαι αὐταὶ χώραι ἡρημάθησαν καὶ ἔξητλήθησαν, διότι δὲν εἶχον οὔτε διοίκησιν, οὔτε ἀσφάλειαν. Κάθε σχέσις ἐμπορικὴ καὶ βιομηχανικὴ τῆς Εὐρώπης μὲ αὐτὰς ἐπὶ 400 ἔτη εἶχε διακοπή.

Μὲ δῆλα αὐτὰ ὅμως ἡ κατάκτησις τῆς Κων)πόλεως ἔγινεν αἰτία καὶ ἐνὸς μεγάλου καλοῦ διὰ τὴν Δύσιν, ἔγινεν αἰτία τῆς λεγομένης Ἀναγέννησεως.

Μέχρι τῶν σταυροφοριῶν, ὅπως ἐμάθομεν, ἡ Εὐρώπη εὑρίσκετο εἰς βάρβαρον κατάστασιν. Ἀπὸ τὰς σταυροφορίας ἡ κατά-

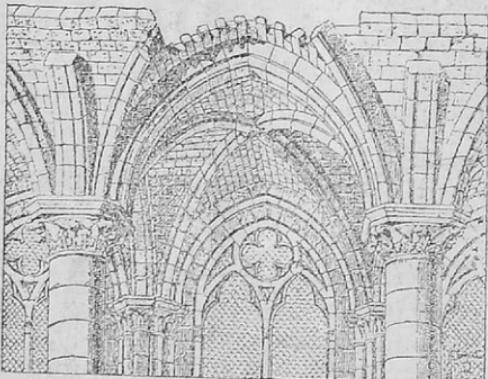

Εἰκ. 12. Τοξοειδῆς θόλος όωμαντοῦ ὁικού.

στασις αὐτῇ ἥρχισε νὰ μεταβάλλεται, ἐνεκα τῆς ἐπικοινωνίας, εἰς τὴν δοποῖαν ἥλθεν ἡ Εὐρώπη μὲ τὴν πολιτισμένην Ἀιατολήν.

*Αγτ. Χωραφᾶ.—'Ιστορία Γ'. Ἐλληνικοῦ

Τότε εἰς τὴν Εὐρώπην ἤρχισε νὰ προοδεύῃ τὸ ἔμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία, ἡ τέχνη καὶ τὰ γράμματα. Τότε ιδρύθησαν εἰς τὴν Βολωνίαν τῆς Ἰταλίας ἡ πρώτη Νομικὴ Σχολὴ καὶ εἰς τοὺς Παρισίους τὸ πρῶτον Πανεπιστήμιον. Τὸ Πανεπιστήμιον δὲ τῶν Παρισίων κατόπιν ἐχρησίμευσεν ὡς πρότυπον καὶ σύμφωνα μὲ αὐτὸν ιδρύθησαν ὅμοια εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Γερμανίαν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐσχηματίσθησαν ἐκ τῆς λατινικῆς αἱ νεώτεραι γλῶσσαι Ἰταλική, Γαλλικὴ καὶ Ἰσπανική. Ἐπίσης ἀνεπτύχθη κατὰ πρῶτον εἰς τὴν Γαλλίαν, ἐπειτα δὲ καὶ εἰς τὴν Ἰσπανίαν ἡ ρωμαντικὴ ποίησις, εἰς δὲ τὴν Ἰταλίαν ἥκμασαν οἱ περίφημοι

Εἰκ. 13. Ὁξυόρυφος θόλος γοτθικοῦ ὁρθμοῦ.

ποιηταὶ Δάντης καὶ Πετράρχας καὶ δὲ πρῶτος Ἰταλὸς πεζογράφος Βοκάκιος. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τέλος αὐτὴν εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν ἀνεφάνη κατὰ πρῶτον δὲ ρωμανικὸς ὁρθμὸς (ρωμαιοβυζαντινὸς) καὶ κατόπιν δὲ γοτθικός. Ἐκ τούτων τοῦ μὲν ρωμανικοῦ κύριον χαρακτηριστικὸν εἶναι δὲ τοξοειδῆς θόλος, τοῦ δὲ γοτθικοῦ δὲ ὥξυόρυφος (εἰκ. 12 καὶ 13). Ἐπίσης δὲ ἤρχισε νὰ κινῆται καὶ ἡ γλυπτικὴ καὶ ἡ ζωγραφικὴ. Ἄλλὰ καὶ τὰ ἔργα τῶν τεχνιτῶν ἦσαν ἀδέξια καὶ ἀτελῆ. Εἰς δὲ τὰ σχολεῖα καὶ τὰ Πανεπιστήμια δὲν ἐγίνετο ἐπιστημονικὴ διδασκαλία, ἀλλὰ ὅλη ἡ ἐκπαίδευσις ὑπηρέτει τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν Θεολογίαν.

Εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν εὑρίσκετο ἡ Εὐρώπη κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀλώσεως τῆς Κων)πόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Καὶ ὄλιγον χρόνον πρὸ τῆς ἀλώσεως, ἵδιως δὲ μετ' αὐτήν,
πολλοὶ Ἕλληνες λόγιοι, ἐπειδὴ ἐφοβοῦντο τὸν τουρκικὸν ξυγόνον,
ἔφυγον ἀπὸ τὴν χώραν τῶν καὶ ἐσκορπίσθησαν εἰς διοφόρους.

Εἰκ. 14. Μιχαὴλ Ἀγγέλου ἡ Εὐσέβεια.

χώρας τῆς Ἰταλίας. Οἱ περηφημότεροι ἀπὸ τοὺς λογίους αὐτοὺς
ἡσαν δὲ Λεόντιος Πιλάτος, δὲ Μαγουὴλ καὶ Ἰωάννης Χρυσολω-
ρᾶς, δὲ Θεόδωρος Γαζῆς, δὲ Γεώργιος Τραπεζούντιος, δὲ Βησσα-

Εἰκ. 15. Λεονάρδου Δαβίντοι ἡ Παναγία τῶν βράχων.

φίων, ὁ Ἰωάννης Ἀργυρόπουλος, ὁ Δημήτριος Χαλκοκονδύλης,
ὁ Κωνσταντίνος Λάσκαρης, ὁ ἀδελφός του Ἰωάννης, ὁ Μᾶρκος
Μουσοῦρος καὶ πολλοὶ ἄλλοι. Οἱ λόγιοι αὐτοὶ ἔφεραν μαζί των

Εἰκ. 16. Ραφαὴλ ἡ Παναγία τοῦ Ἅγιου Σίξτου.

καὶ πολλὰ βιβλία ἀρχαίων συγγραφέων, καὶ οἱ ἴδιοι εἰς πολλὰ
μέρη ἤνοιξαν σχολεῖα καὶ ἐδίδασκον αὐτούς. Ἡ πλουσία φαν-
τασία, ἡ λαμπρὰ γλῶσσα καὶ τὸ καλλιτεχνικὸν ὑφος τῶν Ἑλλή-

νων συγγραφέων ἔξεπληξαν τοὺς μορφωμένους Εὑρωπαίους καὶ τοὺς ἔκαμαν νὰ ἐπιδοθοῦν εἰς τὴν μελέτην αὐτῶν. Ἡ δοχαία Ἑλλὰς ἄλλην μίαν φορὰν κατέκτησε τὸν κόσμον.

Eix 17 Τιτανοῦ ὁ ἐνταραπυτός.

Τότε παρουσιάσθησαν εἰς τὴν Εὑρώπην πολλοὶ ποιηταὶ καὶ καλλιτέχναι μὲν ἔσθοχον μεγαλοφυῖαν, οἱ δῆποιοι ἥρχισαν νὰ ἐφαρμόζουν εἰς τὰ ἔργα των τοὺς δραχαίους τύπους καὶ τὰς δοχαίας μορφὰς τῆς τέχνης καὶ παρήγαγον ἔργα ἀξιοθαύμαστα. Τότε ἐπί-

Επί Εγκύων Σειρά ή Αριθμός Χρονικές Ησαΐωνικης Σημαντικής

σης ἡ Ἐπιστήμη ἐλευθερώνεται ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς Θεολογίας καὶ
ἀρχίζει νὰ μιμηται τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας. Τότε ἐν γένει ὁ ἄν-
θρωπος ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὰς προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίας,
ἀναπτύσσεται καὶ προθεσμεῖ. Αὐτὴν τὴν κίνησιν, ἡ ὅποια πραγ-
ματικῶς ἀνεγέννησε τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν τέχνην τῶν ἀρχαίων
Ἐλλήνων καὶ Ῥωμαίων ὁνομάζομεν Ἀναγέννησιν.¹ Η Ἀναγέν-
νησις ἥρχισεν ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν καὶ κατόπιν ἐξηπλώθη εἰς ὅλην
τὴν Εὐρώπην.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἀκμάζουν περίφημοι ποιηταὶ καὶ
συγγραφεῖς, ὅπως ὁ Ἀριόστος Τάσσος, ὁ Σαίκσπηρ, ὁ Σερβάν-
της καὶ περίφημοι καλλιτέχναι, ὅπως ὁ Λεονάρδος Δαβίντση², ὁ
Ῥάφαηλ, ὁ Μιχαὴλ Ἀγγελος, ὁ Τιτιανὸς (εἰκ. 14-17) καὶ ἄλλοι.

2. Ἐφευρέσεις καὶ ἀνακαλύψεις.

Ἐπτὸς τῆς Ἀναγεννήσεως, εἰς τὴν μεταβολὴν τοῦ βίου τῶν
ἀνθρώπων κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν συνετέλεσαν αἱ ἐφευρέσεις τῆς
τυπογραφίας, τῆς ναυτικῆς πυξίδος καὶ τῆς πυρίτιδος, καὶ αἱ ἀνα-
καλύψεις τῆς δδῦν πρὸς τὰς ἀνατολικὰς Ἰνδίας, τῆς Ἀμερικῆς
καὶ τοῦ Ελρηνικοῦ ὥκεανοῦ.

Η ἐφεύρεσις τῆς τυπογραφίας εἶναι ἡ σπουδαιοτέρα ἀπὸ
ὅλων τὰς ἐφευρέσεις. Τὰ βιβλία ἔως τώρα ήσαν χειρόγραφα καὶ
ἐκόστιζαν πολύ. Ἐπομένως μόνον οἱ πλούσιοι ἡδύναντο νὰ
σπουδάζουν. Τώρα μὲ τὴν ἐφεύρεσιν αὐτὴν τὰ βιβλία γίνονται
κτῆμα τοῦ λαοῦ, ἡ παιδεία ἐξεπλώνεται εἰς ὅλας τὰς τάξεις τῶν
ἀνθρώπων καὶ αἱ ἐπιστῆμαι προοδεύουν. Ἐφευρέτης τῆς τυπο-
γραφίας εἶναι ὁ Ἰωάννης Γουτεμβέργιος, ὁ ὅποιος πρῶτος ἐ-
σκέφθη νὰ κατασκευάσῃ στοιχεῖα τοῦ ἀλφαριθμητικοῦ χωριστὰ ἔντινα.

Σπουδαία ἐπίσης εἶναι ἡ ἐφεύρεσις τῆς ναυτικῆς πυξίδος
(μπούσουλα), διότι μὲ αὐτὴν τώρα τὰ πλοῖα δύνανται νὰ ταξιδεύ-
ουν ἐλευθέρως εἰς τὸν ὥκεανόν, καὶ διότι εἰς αὐτὴν ὀφείλονται
αἱ διάφοροι ἀνακαλύψεις. Η ἐφεύρεσις αὐτὴ στηρίζεται εἰς τὴν
ἰδιότητα, τὴν ὅποιαν ἔχει ἡ μαγνητικὴ βελόνη νὰ στρέψῃ τὸ ἔνα
τῆς ἀκρον πρὸς Β. καὶ τὸ ἄλλο πρὸς Ν. Αὐτὴν τὴν ἴδιότητα τῆς

μαγνητικῆς βελόνης ἐγνώριζον ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους χρόνους οἱ Κινέζοι καὶ οἱ Ἀραβεῖς, ἀλλὰ δὲν τὴν ἐχρησιμοποίησαν. Εἰς τὴν Ἐνδοπήν ὅμως πρῶτος τὴν ἐχρησιμοποίησεν ὁ Ἰταλὸς Φλάβιος Τζόγιας.

Καὶ ἡ ἐφεύρεσις τῆς πυρὶτιδος εἶναι σπουδαία, διότι ἥλιαξε τὴν μέθοδον τοῦ πολέμου. Ἡ πυρὶτις καὶ πρὶν ἵτο γνωστὴ εἰς τοὺς Κινέζους, τοὺς Ἰνδοὺς καὶ τὸν "Ἀραβαῖς, ἀλλ' οὐτοὶ μετεχειρίζοντο αὐτὴν μόνον διὰ νὰ σπάζουν βράχους. Ἀπὸ τοὺς Ἀραβαῖς κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἔγινε γνωστὴ ἡ πυρὶτις καὶ εἰς τὴν Ἐνδοπήν. Πρῶτος δὲ ἐχρησιμοποίησεν αὐτὴν εἰς τὴν κατασκευὴν πυροβόλων ὅπλων ὁ μοναχὸς Βαρθολομαῖος Σβάρτζος. "Ἐκιτοτε ἥρχισαν νὰ μὴ ἔχουν πλέον σημασίαν οἱ πύργοι τῶν ἵπποτῶν καὶ ἡ προσωπικὴ ἀνδρεία αὐτῶν, διότι τὰ τείχη τῶν πύργων των κατερρίπτοντο εὐκόλως ὑπὸ τῶν κανονίων, ἡ δὲ προσωπικὴ ἀνδρεία των ἔξουδετεροῦτο διὰ τῶν μακρόθεν βαλλόντων τυφεκίων. Ἔπομένως ἡ δύναμις τῶν ἵπποτῶν ἐπεσεν, ηὔξησε δὲ ἡ δύναμις τῶν βασιλέων, διότι οὗτοι μόνοι ἥδυναντο νὰ διατηροῦν τακτικοὺς στρατοὺς ὠπλισμένους μὲ τὰ νέα ὅπλα. Ηὔξησεν ὅμως συγχρόνως καὶ ἡ σημασία τῶν λαϊκῶν τάξεων, διότι ἔξ αὐτῶν οἱ βασιλεῖς ἐστρατολόγουν τοὺς στρατούς των.

"Η τιμὴ τῶν γεωγραφικῶν ἀνακαλύψεων ὀφείλεται εἰς τοὺς Ἰσπανοὺς καὶ Πορτογάλλους θαλασσοπόρους. Αἴτια δὲ ὑπῆρξεν ἡ ἐπιμυμία νὰ εύρουν ὄδον πρὸς τὰς Ἰνδίας, ἵνα ἐμπορεύωνται ἀπ' εὐθείας μὲ τὰς χώρας ταύτας. Μέχρι τοῦτο δηλ., τὰ ἐμπορεύματα τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Ἀσίας (μέταξα, πολύτιμοι λίθοι, ἀρώματα) ἐκομίζοντο ὑπὸ Ἀράβων ἐμπόρων διὰ Ἑρᾶς εἰς λιμένας τῆς Μεσογείου θαλάσσης καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ διὰ πλοίων μετεφέροντο εἰς τὴν Ἐνδοπήν. Ἄλλα μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἐκόστιζαν πολὺ ἀκριβά. "Ηθελον λοιπὸν νὰ εύρουν ὄδον νὰ πηγαίνουν τὰ πλοῖα μέχρι τῶν Ἰνδιῶν.

Οἱ Πορτογάλλοι ἀνεζήτησαν τὴν ὄδον αὐτὴν πρὸς Ἀνατολάς. Κατώρθωσαν νὰ περιπλεύσουν τὴν Ἀφρικὴν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἥλθον εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ ἴδρυσαν μέγα ἀποικιακὸν κράτος.

Οἱ Ἰσπανοὶ ἐζήτησαν τὴν ἴδιαν ὄδον πρὸς δυσμάς. "Ο ἐκ Γε-

νούης Χριστόφορος Κολόμβος ἐκ τῆς τότε ἐπικρατησάσης Ἰδέας, ὅτι ἡ γῇ ἔχει σχῆμα σφαίρας, συνέλαβε τὸ σχέδιον νὰ πλεύσῃ πρὸς δυσμὰς διὰ νὰ φθάσῃ πρὸς τὰς Ἰνδίας. Τὸ σχέδιόν του παρεδέχθη ἡ βασίλισσα τῆς Ἰσπανίας Ἰσαβέλλα, καὶ τοῦ ἔδωσε τὰ ἀπαιτούμενὰ χρήματα, πλοῖα καὶ ἄνδρας διὰ τὸ ταξίδιον. Πλεύσας πρὸς δυσμὰς προσήγγισεν εἰς τὰς Ἀντίλλας (1492), τὰς δοποίας ἐνόμισεν ὅτι ἡτο μέρος τῶν Ἰνδῶν. Ἡτο νέα ἡπειρος, ἡ Ἀμερική. Κατόπιν οἱ Ἰσπανοὶ κατέλαβον τὸ Μεξικὸν καὶ τὸ Περού, καὶ ἴδρυσαν ἐδῶ μέγα ἀποικιακὸν κράτος.

Ἀργότερα ἄλλος Ἰσπανὸς θαλασσοπόρος ἀνεκάλυψε τὸν Μαγ- γελάνειον Πορθμόν, ἐπέρασεν εἰς τὸν Φιλιππικὸν ὥκεανὸν καὶ ἔ- φθασε πράγματι εἰς τὰς Ἰνδίας, διόπθεν διὰ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος ἐφθασεν εἰς τὴν Ἰσπανίαν. Ἐκαμε δηλ. τὸν γῆρον τοῦ κόσμου.

Μετὰ τοὺς Πορτογάλλους καὶ Ἰσπανοὺς καὶ ἄλλοι λαοὶ τῆς Ἐνδώπης, Ἰδίως Γάλλοι καὶ Ἀγγλοί, ἐπεχείρησαν διαφόρους ἐκ- στρατείας καὶ ἴδρυσαν εἰς τὰς νέας χώρας ἀποικίας.

Καὶ αἱ ἀνακαλύψεις αὗται, ὅπως καὶ αἱ ἐφευρέσεις, ἔγιναν αὐτία νὰ ἀνατραποῦν οἱ κοινωνικοὶ ὅροι καὶ νὰ μεταβληθῇ ἡ ὅψις τῆς κοινωνίας. Ἀπὸ τῶν ἀνακαλύψεων μεγάλαι ποσότητες χρυσοῦ καὶ δ ἀργυροῦ μετεφέρθησαν ἐξ Ἀμερικῆς εἰς Εὐρώπην. Ὁ χρυσὸς καὶ δ ἀργυρος οὗτος, ὡς ἡτο φυσικόν, περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν βιομηχάνων καὶ ἐμπόρων, δηλ. εἰς τὴν ἐργαζομένην ἀστικὴν τάξιν. Εἰς τὴν αὐτὴν τάξιν ὁσαύτως ἐφερεν ἀπειρα πλούτη τὸ ζωηρότατον ἐμπόριον, τὸ δποῖον ἡρχισε μεταξὺ τῶν νέων πλουσιωτάτων χωρῶν καὶ τῆς Εὐρώπης. Ἐπομένως, ἐν ᾧ ἔως τώρα δ κυριώτερος πλοῦτος ἡτο ἡ γῆ, ἡ δοποία εὐρίσκετο εἰς χεῖρας τῶν εὐγενῶν, ἡδη δ χρυσὸς καὶ δ ἀργυρος ἐκαμαν τοὺς ἀστιοὺς πλουσιωτέρους ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς. Ἐκτοτε λοιπὸν καὶ οἱ φραγμοί, οἱ δποῖοι ἐχώριζαν τὸν λαὸν εἰς διαφόρους τάξεις, ἡρ- χισαν νὰ πίπτουν.

3. Ἡ θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις.

Ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Ἐπιστήμης καὶ ἐν γένει τοῦ ἀρθρω- πίνου πνεύματος ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς θεολογίας, τὴν δποίαν ἐπέ-

φερεν ἡ Ἀναγέννησις, ἐπροκάλεσε καὶ τὴν θρησκευτικὴν μεταρ-
ούθμισιν εἰς τὴν Δύσιν.)

1) Κατὰ τὸν μεσαίωνα ἡ Ἐκκλησία εἰς τὴν Δύσιν εἶχε μεγά-
λην ἐπιρροὴν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀγρίων καὶ ἀπολιτίστων ἀνθρώ-
πων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἐπομένως δὲ πλούσιώτατος καὶ εἶχε μεγάλην δύναμιν, μάλιστα δὲ δὲρχηγὸς τῆς Ἐκκλησίας δὲ Πάπας. Οἱ πλοῦτοι καὶ ἡ ἀργία ἐπέφερεν, ὡς ἦτο
φυσικόν, τὴν διαφθορὰν τοῦ κλήρου καὶ τὰς καταχρήσεις. Οταν
δημοσίες κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα οἱ ἀνθρώποι ἥρχισαν νὰ μορφώνων-
ται, ἥρχισαν νὰ κατηγοροῦν τὰς μεγαλοπρεπεῖς ἐνδυμασίας, τὴν
τρυφήν, τὴν ἀλαζονίαν καὶ τὴν ἀμάθειαν τοῦ κλήρου. Περισ-
σότερον ὅλων ἔφαντέρων τὴν δυσαρέσκειάν των οἱ βόρειοι λαοὶ
Ἄγγλοι καὶ Γερμανοί. Τὸ μῆσός των δὲ ἐστρέφετο ἐναντίον τῶν
Ιταλῶν, οἱ δποῖοι ἐκυβέρνων τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἰδίως ἐναντίον
τοῦ Πάπα καὶ τῆς αὐλῆς τῆς Ρώμης.

2) Ἀφορμὴν εἰς τὴν ἔκρηξιν τῆς ἀπὸ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας
ἀποστασίας τῶν λαῶν ἔδωκεν ἡ πώλησις συγκωροχαρτίων ὑπὸ τοῦ
Πάπα Λέοντος τοῦ I (1517). Ἀρχηγοὶ τῆς ἀποστασίας αὐτῆς
ἔγιναν τρεῖς μοναχοί· ὁ Λούθηρος εἰς τὴν Γερμανίαν, ὁ Ζβίγ-
γλιος καὶ ὁ Καλβῖνος εἰς τὴν Ἐλβετίαν. Οὗτοι διεμαρτυρήθησαν
κατὰ τῶν καταχρήσεων τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Πάπα,
καὶ ἥρχισαν νὰ κηρύξτουν ὅτι ἡ Ἐκκλησία πρέπει νὰ μεταρρυθ-
μισθῇ. Αἱ κυριώτεραι μεταρρυθμίσεις, τὰς δποίας ἐπρότειναν καὶ
εἰς τὰς δποίας ὅλοι οἱ μεταρρυθμισταὶ ἦσαν σύμφωνοι, ἦσαν αἱ
έξης :

Α') Κατήργουν τὸν κλῆρον (Πάπαν, ἐπισκόπους, ἱερεῖς καὶ
μοναχούς). Ήθελον μόνον ἔξηγητάς τῆς Γραφῆς, οἱ δποῖοι ἐπρεπε
νὰ εἶναι ἔγγαμοι, νὰ ζοῦν μεταξὺ τῶν λαϊκῶν καὶ νὰ μὴ ἀποτε-
λοῦν χωριστὴν τάξιν.

Β') Κατήργουν τὰς ἑορτάς, τὰς λειτουργίας καὶ τὰς θρησκευ-
τικὰς πομπάς. Ήθελον μόνον νὰ συνανθροίζωνται οἱ Χριστιανοὶ
κατὰ Κυριακὴν διὰ νὰ ἀκούουν ἔξηγουμένην τὴν Ἀγίαν Γραφὴν
καὶ ἄδουν ὕμνους πρὸς τὸν Θεόν. Ταῦτα δὲ ὅχι εἰς τὴν λατινικὴν
γλῶσσαν, ἀλλὰ εἰς τὴν γλῶσσαν τὴν ἐννοούμενην ὑπὸ τοῦ λαοῦ.

Πολλοὶ καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ εἰς τὴν Ἐλβετίαν καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἡσπάσθησαν τὰς ἰδέας των. Οὗτοι ὀνομάσθησαν διαμαρτυρόμενοι. Ὅλοι ὅμως εἰς μερικὰς λεπτομερεῖας δὲν συνεφώνουν μεταξύ των. Διὰ τοῦτο ἡ Ἐκκλησία τῶν διαμαρτυρομένων ὑποδιηγέθη σὶς διαφόρους ἐκκλησίας.

Ἔντοντος ὑρησκευτικὴς ὅμως αὕτη μεταρρύθμισις ἔγινεν αὐτία μακρῶν πολέμων. Εἰς τὴν Γερμανίαν μεταξὺ τῶν διαφόρων γερμανικῶν κρατῶν ἦσαν αὐτίας αὐτῆς ἔξερράγη ὁ λεγόμενος 30ετῆς πόλεμος, ὁ δόποιος ἐπέφερε μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν Αὐστρίαν. Ἐπὶ τέλους δὲ εἰς μὲν τὴν βόρειον Γερμανίαν καὶ τὰς βορείας χώρας ἐπεκράτησαν οἱ διαμαρτυρόμενοι, εἰς δὲ τὴν Αὐστρίαν καὶ Βαυαρίαν οἱ καθολικοί. Εἰς τὴν Γαλλίαν ἔξερράγησαν ἐμφύλιοι πόλεμοι, οἱ δόποιοι διήρκεσαν 100 σχεδὸν ἔτη καὶ ἥρημωσαν αὐτήν. Ἐπὶ τέλους ὅμως ἐπεκράτησεν ὁ καθολικισμός. Καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐπίσης ἔγιναν πολλαὶ θρησκευτικαὶ ταραχαί, ἀλλ᾽ ἐπεκράτησαν οἱ διαμαρτυρόμενοι.

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ὑρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεως καὶ τῶν ἦσαν αὐτῆς προελθόντων ὑρησκευτικῶν πολέμων ὑπῆρχαν μεγάλα. Πρῶτον δι᾽ αὐτῆς ἀπηλευθερώθη τελείως ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ τέχνη ἀπὸ τὰ δεομὰ τῆς Θεολογίας. Ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ τέχνη ἔξελακτεύθησαν. Δὲν εἶναι πλέον μορφωμένοι μόνον οἱ κληρικοί, ἀλλὰ καὶ λαϊκοί. Ἀντὶ ἐκκλησιῶν καὶ ὑρησκευτικῶν ἐν γένει μνημείων τώρα οἰκοδομοῦνται καὶ πολιτικὰ οἰκοδομήματα καὶ ἀνάκτορα. Ἡ ζωγραφικὴ καὶ ἡ γλυπτικὴ λαμβάνει καὶ θέματα μὴ ὑρησκευτικά. Ἐπειτα τὸ κῦρος, τὸ δόποιον ἔως τώρα εἶχεν ὁ Πάπας ὡς ὑρησκευτικὸς ἀρχηγὸς ὅλης τῆς χριστιανικῆς Εὐρώπης κατέπεσεν. Οἱ ἡγεμόνες τῆς Δύσεως δὲν ὑπακούουν πλέον εἰς αὐτόν. Κοινοὶ χριστιανικοὶ πόλεμοι καὶ σταυροφορίαι δὲν γίνονται πλέον. Τούτους ἀντικατέστησαν οἱ ἔθνικοι πόλεμοι. Ἐκαστος λαὸς τώρα ἔχει συνείδησιν τῆς ἴδιαιτέρας τοῦ ἔθνικότητος καὶ τῶν ἴδιαιτέρων του ἔθνικῶν συμφερόντων καὶ κάμνει πολέμους διὰ νὰ ἔξασφαλίσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν του καὶ ἴδιως νὰ ἐπεκτείνῃ τὸ κράτος του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

¶ Μὲ τὴν ἀλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων κατελύθη ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία, ἀλλὰ δὲ Ἑλληνισμὸς δὲν ἔξιλοθρεύθη. Τὸ ἐθνικὸν αἰσθῆμα κατὰ τοὺς μακροὺς χρόνους τῆς δουλείας ὅχι μόνον διετηρήθη, ἀλλὰ καὶ ηὑξήθη περισσότερον. Ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ποτὲ δὲν ἔπαισε νὰ ἔχῃ τὴν πεποίθησιν δια μίαν ἡμέραν θὰ ἀποκτήσῃ πάλιν τὴν ἔλευθρίαν του καὶ θὰ ἐκδιώξῃ τοὺς κατακτητὰς ἀπὸ τὴν χώραν τῶν πατέρων του. Πῶς κατωρθώθη τοῦτο, πῶς κατωρθώθη δηλ., νὰ διατηρηθῇ ὁ Ἑλληνικὸς ἐθνισμός, μᾶς δεικνύει ἡ ὁργάνωσις αὐτοῦ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας.

1. Σχέσεις τοῦ κατακτηθέντος Ἑλληνισμοῦ
καὶ τῶν κατακτητῶν Τούρκων.

Τὸ διθωμανικὸν Κράτος ἥτο κράτος θρησκευτικόν. Εἰς αὐτὸ συμφώνως μὲ τὴν μωαμεθανικὴν θρησκείαν, πολῖται εἶναι μόνον οἱ πιστοὶ (μουσουλμᾶνοι), μόνος ἀρχηγὸς εἶναι ὁ Σουλτᾶνος ὡς διάδοχος τοῦ προφήτου (χαλίφης), καὶ μόνος νόμος εἶναι τὸ ίερὸν βιβλίον (κεράνιον). Ἐπομένως ὅσοι δὲν εἶναι μουσουλμάνοι δὲν ἥμποροῦν νὰ ζήσουν εἰς αὐτό. "Ἡ πρέπει νὰ γίγουν μουσουλμᾶνοι ἢ νὰ ἔξιλοθρευθοῦν." Εξαίρεσις γίνεται μόνον διὰ τοὺς Χριστιανοὺς καὶ Ἰουδαίους, διότι πιστεύουν εἰς τὸν ἴδιον Θεόν. Εἰς αὐτοὺς ἐπιτρέπεται νὰ ζοῦν εἰς τὸ Ὀθωμανικὸν Κράτος, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἀποτελοῦν καὶ αὐτοὶ ἴδιαίτερον θρησκευτικὸν κράτος μὲ τὸν θρησκευτικὸν τῶν ἀρχηγὸν ἐπὶ κεφαλῆς. Συγχρόνως δὲ εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ ἔξαγοράζουν τὴν ζωήν των μὲ ἔνα κεφαλικὸν φόρον (χαράτσι).

Σύμφωνα λοιπὸν μὲ τὴν μωαμεθανικὴν θρησκείαν τὸ "Ἑλληνικὸν" Εθνος, ὅταν ὑπετάχθη εἰς τοὺς Τούρκους, ἀπετέλεσεν ἴδιαίτερον κράτος ὑπόδουλον εἰς τὸ Τουρκικὸν μὲ ἀνεγνωρισμένον ἀρχηγὸν του τὸν Πατριάρχην.

ΤΔυστυχῶς τὸ δικαίωμα τῆς ὑπάρξεώς των οἱ Ἐλληνες δὲν ἔξιγόρθαζον μόνον μὲ τὸ χαράτσι. Ἡσαν ὑποχρεωμένοι ὡς ὑπόδουλοι (ὅαγιάδες) νὰ ὑποφέρουν τόσους ἔξευτελισμοὺς καὶ ταπεινώσεις εἰς τὰς σχέσεις των μὲ τοὺς Τούρκους καὶ τόσας καταπιέσεις, ὥστε ὁ βίος των κατήντα ἀνυπόφορος.

Πρῶτον οἱ Τούρκοι ἀφήρεσαν ἀπ' αὐτοὺς τὰ καλύτερα κτήματά των. Ἐξ αὐτῶν ἄλλα μὲν ἐπῆρεν ὁ Σουλτᾶνος, ἄλλα ἐδόθησαν εἰς Τούρκους ἀξιωματικοὺς καὶ ἄλλα εἰς ἐκκλησίας μωαμεθανικὰς (βακοθφια). Εἰς τὸν χριστιανὸν ἀφῆκαν τὰ χειρότερα κτήματα. Ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὰ ἐπλήρων τόσους φόρους, ὥστε μόλις κατόρθωντο νὰ ἀποζοῦν.

Ἐπειτα οἱ Χριστιανοὶ δικαιοισύνην δὲν εὗρισκον. Ὅταν ἦδικοῦντο ἀπὸ τοὺς Τούρκους, οἱ Τούρκοι δικασταὶ (καδῆδες) ἔδιδον πάντοτε τὸ δίκαιον εἰς τοὺς Τούρκους. Δὲν ἐπετρέπετο νὰ ἔχουν ἔξω ἀπὸ τὰς ἐκκλησίας των τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ καὶ νὰ καλοῦντὸν λαὸν εἰς αὐτὰς μὲ κωδωνοκρουσίας. Δὲν εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ φοροῦν τὴν ἴδιαν ἐνδυμασίαν μὲ τοὺς Τούρκους. Ἡσαν ὑποχρεωμένοι νὰ κάμνουν κάθε ἀγγαρίαν, τὴν δποίαν ἐπέβαλλον εἰς αὐτοὺς οἱ Τούρκοι. Ἐν γένει δὲ ἡ τιμὴ των, ἡ ζωὴ των καὶ ἡ περιουσία των ἦσαν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων.

Ἡ μεγαλειτέρα ὅμως συμφορά των ἦτο ὁ φόρος τοῦ αἵματος, δηλ. τὸ παιδομάζωμα. Τὸ σύστημα τοῦτο τῆς στρατολογίας, ὅπως ἐμάθομεν προηγουμένως (σελ. 13), ἥρχισε, πρὶν κυριεύσουν οἱ Τούρκοι τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἀπὸ χριστιανόπαιδας ἔξισλαμισμένους ἀπετελεῖτο τὸ σπουδαιότερον σῶμα τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, οἱ Γενίτσαροι. Ἐπειτα ὅμως ἀπὸ τὴν ἄλωσιν τὸ παιδομάζωμα ἐγίνετο πολὺ συχνά, καὶ τὸ χειρότερον, τώρα οἱ στρατολόγοι δὲν ἥρπαζον μόνον δσους παῖδας ἔχοντες διὰ τὸ τάγμα τῶν Γενιτσάρων, ἀλλὰ πολὺ περισσοτέρους, αὐτοὺς δὲ ποῦ ἐπερίσσευαν ἐπώλουν ὡς δούλους. Ὅπολογίζουν δτι ἀπὸ τῆς Θώοεος τῆς Κωνσταντινούπολεως ὥστε τὸ 1638, δπότε κατηγήθη τὸ παιδομάζωμα, ἥρπασαν περισσότερον ἀπὸ ἓν ἐκατομμύριον χριστιανοπαίδων.

Ἐνεκα τοῦ παιδομάζωματος οἱ ὁαγιάδες, δταν ἔβλεπον τὰ

τέκνα των νὰ γίνωνται εὔρωστα καὶ ὠραῖα, δὲν ἐκαμάρωνται.
Διαιρκῶς εἶχον τὸν φόβον, μήπως ἀρπάσουν αὐτὰ οἱ στρατολόγοι
διὰ νὰ τὰ κάμουν Γενιτσάρους. Πολλὰ μητέρες μάλιστα ἔσφαξον
τὰ τέκνα των, διὰ νὰ μὴ γίνουν Γενιτσάροι καὶ σφάξουν ἔπειτα
τοὺς Χριστιανούς.

S. Ἐπειτα λοιπὸν ἀπὸ τὰς καταπιέσεις καὶ τοὺς ἐξευτελισμοὺς
αὐτοὺς πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας, καὶ ἵδιως οἱ προῦχοντες καὶ
οἱ λόγιοι, ἔφευγον εἰς ἔνα μέρη. Μερικοί, δοι δὲν εἶχον ἴσχυ-
ρόν τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα, ἥλλαξιπάστησαν. Καὶ ἀπ' αὐτοὺς
δέ, οἱ ὅποιοι ἔμειναν πιστοὶ εἰς τὴν χώραν καὶ τὴν θρησκείαν
τῶν πατέρων των, πολλοὶ ἤναγκάσθησαν νὰ τραποῦν εἰς τὰ ὅρη.
Ἐκεῖ ὑπέφερον μὲν πολλὰς στερήσεις, ἥσαν δμως ἐλεύθεροι. Οἱ
ὑπόλοιποι, οἱ ὅποιοι ἔμειναν ὁμιγάδες, ἔχασαν κάθε διάθεσιν πρὸς
ἔργασίαν.

Ἐνεκα δὲν τούτων φυσικὰ ἡ χώρα ἥρημαθη, τὸ ἐμπόριον
καὶ ἡ βιομηχανία αὐτῆς κατεστράφη, τὰ εὐφρόρωτερά της μέρη
ἔμειναν ἀκαλλιέργητα, δὲν δὲ Ἑλληνισμὸς φοβερὰ ἐδεκατίσθη.

2. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ὁργάνωσις τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐθνους κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας.

(Ανέκαθεν ἡ χριστιανικὴ ἐκκλησία τῆς Ἀνατολῆς εἶχε διοί-
κησιν ἀνεξάρτητον ἀπὸ τοῦ Κράτους, καὶ δὲ κλῆρος αὐτῆς εἶχε
μερικὰ προνόμια. Αὐτὴ ἡ διοικητικὴ αὐτονομία καὶ τὰ προνό-
μια διετηρήθησαν καὶ μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Αὐτοκρατορίας
ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἐπ' αὐτῆς μάλιστα τὰ προνόμια αὐτὰ ἡνέχη-
θησαν, διότι, δπως εἶπομεν, ἡ μωαμεθανικὴ θρησκεία ἀνεγνώ-
θεῖεν διὰ οἱ χριστιανοὶ ἀπετέλουν ἰδιαίτερον ιράτος ὑπόδουλον εἰς
τοὺς Τούρκους.)

① { Εὐθὺς λοιπὸν μετὰ τὴν ἀλωσιν δ Μωάμεθ διέταξε τοὺς Χρι-
στιανοὺς νὰ ἐκλέξουν Πατριάρχην τὸν Γεωργιον Σχολάριον. Ὁ
Σουλτᾶνος ἐπροτίμησε τὸν Σχολάριον, διότι αὐτὸς ἀνέκαθεν ἦτο
ἀντίθετος εἰς τὴν ἰδέαν τῆς ἐνώσεως τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλη-
σίας μὲ τὴν Δυτικήν. Εἶχε δὲ δὲ καὶ Σουλτᾶνος μέγα συμφέρον νὰ

διατηρήται ἀσβεστον τὸ μῆσος τῶν Ἐλλήνων ἐναντίον τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, διὰ νὰ μὴ ἐπεμβῇ ἡ Εὐρώπη ὑπὲρ αὐτῶν.

(2) Η διαταγὴ τοῦ Σουλτάνου ἔξετελέσθη. Συνηθροίσθησαν εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἅγίων Ἀποστόλων πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Ἀρχιερεῖς τῶν πέριξ μερῶν, ὅσοι ἰερεῖς τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶχον διασωθῆ, καὶ ὁ λαός, καὶ ἔξελεξαν Πατριάρχην τὸν Γεώργιον Σχολάριον, ὁ δποῖος ἐπωνομάσθη Γεννάδιος. Ἔπειτα ὁ Σουλτάνος τὸν ἐκάλεσεν εἰς γεῦμα εἰς τὰ Ἀνάκτορα. Ἐκεῖ τὸν ἐδέχθη μὲν μεγάλας τιμᾶς, ὑπεσχέθη εἰς αὐτὸν πολλὰ προνόμια καὶ τοῦ προσφερετο μίαν πατερίσαν χρυσῆν, ὅπως ἔκαμπναν καὶ οἱ Χριστιανοὶ Αὐτοκράτορες εἰς κάθε ἐκλογὴν νέου Πατριάρχου.

(3) Τὰ προνόμια τὰ δποῖα ἔδωσεν ὁ Σουλτάνος εἰς τὸν Πατριάρχη σαν πολλά. Τὰ κυριώτερα ἦσαν τὰ ἔξης :

α') Ἀνεγγνωρίζετο ὁ Πατριάρχης ὡς ἀνώτατος ἀρχων καὶ κύριος ὅλων τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τῶν Μοναστηρίων μὲ τὸ δικαίωμα νὰ διορίζῃ καὶ νὰ παύῃ ἀρχιεπισκόπους καὶ ἐπισκόπους. Ἔπιστης ἀνεγγνωρίζετο ὡς ἀνώτατος δικαστὴς τοῦ κλήρου καὶ ὅλων τῶν χριστιανῶν εἰς τὰς ἀναμεταξύ των ὑποθέσεις.

β') Ἐδίδετο εἰς τὸν Πατριάρχην τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιβάλλῃ φόρους καὶ εἰς τοὺς κληρικοὺς καὶ εἰς τοὺς λαϊκοὺς καὶ νὰ διατηρῇ ἀστυνομικοὺς φύλακας.

γ') Τὰ κτήματα τὰ ἀφιερωμένα εἰς τὰ μοναστήρια καὶ εἰς τὰς ἐκκλησίας δὲν ἐπλήρωνον εἰς τὸ Κράτος ιανένα φόρον.

Μὲ τὰ προνόμια αὐτὰ ὁ Πατριάρχης δὲν ἀνεγγνωρίζετο μόνον ὡς ἐκκλησιαστικὸς ἀρχων τοῦ Ἐθνους, ἀλλὰ καὶ ὡς πολιτικός. Ἡ δὲ ἔξουσία του δὲν ἐπεκτείνετο μόνον εἰς τοὺς Ἐλληνας, ἀλλὰ εἰς ὅλους τοὺς ὁρθοδόξους, Ἀλβανούς, Βουλγάρους, Σέρβους καὶ Ἀρμενίους.

(4) Είναι ἀληθὲς ὅτι τὰ προνόμια αὗτα τῆς Ἐκκλησίας πολλά-κις παρεβιάζοντο ὑπὸ τῶν Τούρκων. Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς π. χ. ἀφηρέθη ἀπὸ τὸν Πατριάρχην ὁ ναὸς τῶν Ἅγίων Ἀποστόλων καὶ ἔγινε τζαμίον. Ἔπειτα τὸ Πατριαρχεῖον περιεπλανήθη εἰς διαφόρους ἄλλους ναούς, οἱ δποῖοι κάθε φορὰν ἀφηροῦντο ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἐπὶ τέλοντος κατέληξεν εἰς τὸ τέλος τοῦ 16ου αἰώνος

εἰς ἔνα εὐτελῆ ναὸν τοῦ Ἀγίου Γεωργίου εἰς τὴν συνοικίαν τοῦ Φαναρίου, καὶ ἐκεῖ μένει μέχρι σήμερον.

(5) Μὲ δλας διμως τὰς παραβιάσεις τῶν προνομίων ὁ πολιτικὸς δργανισμὸς τῆς Ἐκκλησίας ἥτο ἴσχυρότατος. Ἐπὶ κεφαλῆς ὅλου τοῦ Ἐθνους ἥτο δι Πατριάρχης, δι δποῖς ἀντικατέστησε τὸν Ἑλληνα Αὐτοκράτορα. Αὐτὸς μὲ μίαν σύνοδον ἀπὸ Ἀρχιερεῖς διηρύθυνεν δλον τὸ δουλωμένον γένος. Ἐξ αὐτοῦ ἐξηρτῶντο ἀπ' εὐθείας οἱ λεράρχαι, οἱ δποῖς καὶ αὐτοὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας των ἐθεωροῦντο ως ἐθνάρχαι. Ἀπ' αὐτοὺς πάλιν ἐξηρτῶντο οἱ ἡγούμενοι τῶν μοναστηρίων καὶ δι κατώτερος κλῆρος. Όλοι αὐτοὶ ἐπαγρυπνοῦν ἐπὶ τοῦ λαοῦ, προστατεύονται αὐτὸν ἀπὸ τὰς αὐθικεσίας τῆς τουρκικῆς διοικήσεως, φροντίζουν διὰ τὴν ἐκπαίδευσίν του καὶ διὰ τὴν διατήρησιν τῆς γλώσσης του καὶ κρατοῦν ἀσβεστον τὸ μίσος αὐτοῦ κατὰ τῶν Τούρκων καὶ τὴν ἀγάπην αὐτοῦ πρὸς τὴν θρησκείαν καὶ τὴν πατρίδα.

3. Οἱ Φαναριῶται.

'Αφ' οὖ τὸ Πατριαρχεῖον ἔγινεν δλι μόνον τὸ θρησκευτικόν, ἀλλὰ καὶ τὸ πολιτικὸν κέντρον τοῦ ὑποδούλου "Ἐθνους", ως ἥτο ἐπόμενον, συνεκεντρώθησαν γύρω ἀπὸ αὐτὸ δλοι οἱ προύχοντες καὶ οἱ λόγιοι αὐτοῦ. Κατώκησαν λοιπὸν καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν συνοικίαν τῆς Κωνσταντινούπολεως Φανάριον, δπον ἐπὶ τέλους είχεν ἐγκατασταθῆ τὸ Πατριαρχεῖον. Αὐτοὶ ὠνομάσθησαν Φαναριῶται. Αὐτοὶ μαζὶ μὲ τοὺς κληρικοὺς διηρύθυνον τὰς ὑποθέσεις τοῦ "Ἐθνους" καὶ ἀπετέλεσαν τὴν ἀριστοκρατίαν αὐτοῦ. Αὐτοὶ δλίγον κατ' ὀλίγον κατώθισαν νὰ καταλάβουν ἐπίσημον θέσιν καὶ εἰς τὸ δθωματικὸν ηράτος.

Κατ' ἀρχὰς ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις μετεχειρίζετο αὐτοὺς ἀπλῶς ως γραμματικούς, διότι οἱ Τούρκοι ήσαν ἀγράμματοι. Άλλα αἱ θέσεις αὐταὶ δὲν είχον μεγάλην σημασίαν. Κατόπιν, ὅταν οἱ Τούρκοι ἡναγκάσθησαν νὰ ἔλθουν εἰς διαφόρους σχέσεις μὲ τοὺς Εἰρωπαίους (17ος αιών), ἔλαβον ἀνάγκην διερμηνέων, οἱ δποῖς νὰ γνωρίζουν τὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας. Οἱ Φαναριῶται κατὰ τὴν

ἐποχὴν αὐτὴν ἡσαν πολὺ μορφωμένοι, διότι εἶχεν ἀρχίσει νὰ ἀναζῇ ἡ παιδεία τοῦ Ἐθνους. Ἐκτὸς τούτου ἐσπούδαζον πολὺ καὶ τὰς ἔνεας γλώσσας. Αὐτοὺς λοιπὸν οἱ Τοῦρκοι τώρα ἐλάμβανον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν των ὧς διερμηνεῖς.

Αἱ θέσεις αὗται εἶχον μεγάλην σημασίαν, διότι οἱ Τοῦρκοι ἡναγκάζοντο νὰ ἐμπιστεύωνται εἰς τοὺς Φαναριώτας τὰ μυστικὰ τοῦ Κράτους. Πολλάκις δὲ ἐστελλον αὐτοὺς καὶ ὡς πρέσβεις διὰ νὰ συνομολογοῦν συνήκας. Ὡνομάζοντο δὲ οὗτοι μεγάλοι διερμηνεῖς ἢ ἐξ ἀπορρήτων. Τοιοῦτοι μεγάλοι διερμηνεῖς ὑπῆρχαν ὁ Παναγιώτης Νικούσιος, οἱ Μαυροκορδάτοι, οἱ Καλλιμάχαι, οἱ Καρατζάδες, οἱ Σοῦτσοι, οἱ Ὑψηλάνται, οἱ Μουρούζαι, οἱ Ράλληδες, οἱ Ἀργυρόπουλοι καὶ ἄλλοι. Οὗτοι ἔνεκα τῆς μεγάλης ἐπιρροῆς, τὴν δποίαν εἶχον πλησίον εἰς τοὺς Τούρκους, ὑπερήσπισαν πολλάκις τὰ συμφέροντα τῶν δμογενῶν καὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐπροστάτευσαν τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ Γένους.

Καὶ μὲ ἄλλον ὅμως τρόπον οἱ Φαναριώται ἔγιναν ὀφέλιμοι εἰς τὸ Ἐθνος. Ἡ Βλαχία καὶ ἡ Μολδαυία (ἡ σημερινὴ Ρουμανία) μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 18ου αἰῶνος, ἐκυβερνῶντο ἀπὸ ἐντοπίους ἡγεμόνας, τοὺς δποίους διώριζεν ὁ Σουλτάνος. Ἐπειδὴ ὅμως συχνὰ ἔγινοντο ἐπαναστάσεις εἰς τὰ μέρη αὐτά, οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἥρχισαν νὰ στέλλουν ὡς ἡγεμόνας ἀπὸ ἐκείνους τοὺς Ἐλληνας Φαναριώτας, δσοι ἔχρημάτισαν μεγάλοι διερμηνεῖς. Οἱ Φαναριώται αὐτοὶ ἥρχοντο εἰς τὴν Βλαχίαν καὶ Μολδαυίαν, συνοδευόμενοι ἀπὸ πολλοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους των, εἰς τοὺς δποίους ἔδιδον διάφορα ἀξιώματα. Ἐκτὸς τούτου εἶχον σωματοφυλακὴν καὶ χωροφυλακὴν ἀπὸ Ἐλληνας. Καὶ ἐν γένει ὅλη ἡ ὑπηρεσία των ἦτο ἀπὸ Ἐλληνας, καὶ ἐπίσημος γλῶσσα εἰς τὴν αὐλὴν των ἦτο ἡ ἔλληνική. Ἐπειτα ἴδρυσαν ἐκεῖ πολλὰ σχολεῖα ἔλληνικά, πολλοὶ δὲ Ἐλληνες ἥρχοντο ἐκεῖ χάριν ἐπιπαιδεύσεως. Τέλος ἔνεκα τῆς προστασίας, τὴν δποίαν ἀπελάμβανον, συνέρρεον ἐκεῖ καὶ πολλοὶ Ἐλληνες ἐμπόθοι. Ὡστε αἱ ἡγεμονίαι αὐταὶ κατήντησαν κέντρα ἔλληνικά.

Οἱ Φαναριώται λοιπὸν καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰς τὰς ἡγεμονίας ἐπροστάτευσαν τὰ συμφέροντα τοῦ Ἐθνους καὶ

τὴν ἐκπαίδευσιν αὐτοῦ. Εἰς τὰ μεγαλοπρεπῆ δὲ μέγαρα αὐτῶν συνεζητεῖτο πολλάκις ἡ ἀπελευθέρωσις τοῦ Ἐθνους καὶ ἐδημιουργήθη ἡ μεγάλη ἴδεα.

4. Λί κοινότητες.

Εἰς τὴν διατήρησιν τοῦ ἔλληνικοῦ ἔθνησμοῦ συνετέλεσεν ἐπίσης καὶ ὁ δργανισμὸς τῶν κοινοτήτων. Αὐτὸς εἶχε τὴν ἀρχήν του ἀπὸ τὰ αὐτόνομα πολιτεύματα τῶν ἀρχαίων ἔλληνικῶν πόλεων, τὰ διοῖα διετηρήθησαν καὶ ἐπὶ τῆς ὁφραίκης κυριαρχίας καὶ κατόπιν ἐπὶ τῆς Ἑλλην. Αὐτοκρατορίας. Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων δηλ. πάθε πόλις εἶχε τοὺς ἀρχοντάς της, οἱ διοῖοι διηγήθησαν τὰ ἐσωτερικὰ αὐτῆς. Οἱ θεσμοὶ αὐτοὶ διετηρήθησαν καὶ ἐπὶ τουρκοκρατίας. Ἐπομένως καὶ ἐπ' αὐτῆς κάθε πόλις καὶ κάθε χωρίον εἶχε τοὺς ἀρχοντάς του, τοὺς διοῖους ἔξελεγον οἱ κάτοικοι. Οἱ ἀρχοντες αὐτοὶ ὠνομάζοντο δημογέροντες ἢ προεστοί, τουρκιστὶ δὲ κοτσαμπάσηδες. Αὐτοὶ ἐδιοίκουν τὰς κοινότητας, ἐδίκαζον τὰς ὑποδέσεις τῶν Χριστιανῶν, ὥριζον τοὺς φόρους ἀναλόγως τῆς περιουσίας τῶν κατοίκων καὶ εἰσέπραττον αὐτούς. Αὐτοὶ ἦσαν οἱ προστάται καὶ οἱ σύμβουλοι κάθε καταδιωκομένου ἢ καταπιεζομένου κατοίκου τῆς κοινότητος. Ἐφρόντιζον διὰ τὴν συντήρησιν τῶν σχολείων. Τέλος ἐστελλον ἀντιπροσώπους εἰς τὴν πρωτεύουσαν πάθε ἐπαρχίας διὰ νὰ χρησιμεύουν ὡς σύμβουλοι τοῦ διοικητοῦ.

Ἄλλα αἱ ἐπεμβάσεις καὶ αἱ αὐθαιρεσίαι τῶν Τούρκων δὲν ἔλεπον. Δι' αὐτὸς καὶ περισσότερον προώδευσαν αἱ δρειναὶ κοινότητες καὶ αἱ κοινότητες τῶν μικρῶν νήσων, ὅπου ἡ δὲν ὑπῆρχον καθόλου ἢ ὑπῆρχον διλύγοι Τούρκοι. Τοιαῦται ὑπῆρξαν αἱ κοινότητες τῆς Ὑδρας, τῶν Σπετσῶν καὶ τῶν Ψαρῶν, αἱ κοινότητες τῆς Χαλκιδικῆς αἱ διοικάζομεναι μαδεμοχώρια, πολλαὶ κοινότητες τῆς Ἡπείρου, τὰ 24 χωρία τοῦ Βόλου, ἡ κοινότης τῶν Ἀμπελακίων εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ἡ κοινότης τῶν Κυδωνιῶν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ ἄλλαι. Καὶ ἀπὸ ἐκείνας δύος, εἰς τὰς δύοις ὑπῆρχον Τούρκοι, ἥκμασαν πολλαί, ὅπως αἱ κοινότητες

τῶν Ἰωαννίνων, τῆς Λεβαδείας, τῆς Χίου, τῆς Πελοποννήσου, τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἄλλαι.

Ολαὶ αὐταὶ αἱ κοινότητες συνετέλεσαν εἰς τὴν διάσωσιν τοῦ ἔλληνικοῦ ἐθνισμοῦ, διότι μὲ αὐτάς, ὅπως καὶ μὲ τὴν θρησκείαν οἱ Ἑλληνες ἥσαν χωρισμένοι ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ συνενωμένοι ἀναμεταξύ των Ἐπομένως διετήρουν τὴν συνείδησιν τοῦ ἴδιαιτέρου των ἐθνισμοῦ καὶ εἰχον διαρκῶς τὸν πόθον τῆς ἀπελευθερώσεως.

5. Αἱ πολεμικαὶ δυνάμεις τοῦ Ἐλληνισμοῦ ἐπὶ Τουρκοκρατίας.

Μανιᾶται, Σφακιανοὶ καὶ Σουλιῶται. — Εκτὸς τῶν κοινοτῶν, αἱ ὅποιαι προώδευσαν ὡς ὑπόδουλοι, ὑπῆρχον καὶ ἄλλαι, αἱ δποῖαι οὐδέποτε ὑπετάχθησαν εἰς τὸν Τούρκους. Τοιαῦται ἦσαν ἡ Μάνη, τὰ Σφακιὰ τῆς Κερήτης καὶ τὸ Σοῦλι τῆς Ἡπείρου. Εἰς τὰ ἀπρόσιτα ὅρη των οἱ πολεμικοὶ κάτοικοι τῶν μερῶν αὐτῶν ἦσαν ἀκαταγώνιστοι. Ἐπομένως οἱ Τούρκοι ἡναγκάσθησαν νὰ τοὺς ἀφῆσον ἡσύχους καὶ ἡρκέσθησαν εἰς τὸ νὰ λαμβάνουν ἔνα μικρὸν φόρον ὡς σημεῖον ὃν ἀναγνωρίζουν τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν. Αἱ κοινότητες αὐταὶ ἔχρησίμευον ὡς καταφύγιον τῶν καταδιωκομένων καὶ προσέφεραν μεγάλας ὑπηρεσίας κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν.

Οἱ οἰκλέφτες καὶ οἱ ἀρματολοὶ — Μετὰ τὴν κατάκτησιν τῶν ἔλληνικῶν χωρῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων, πολλοὶ κάτοικοι τῆς μεσημβρινῆς Ἑλλάδος, ἐπειδὴ δὲν ὑπέφερον τὴν τυραννίαν τῶν Τούρκων, κατέφευγον εἰς τὰ βουνά. Ἐκεῖ ἐσχημάτιζον στρατόπεδα (λημέρια), καὶ ἀπὸ αὐτὰ ἐξεκίνουν καὶ ἔκαμψαν ἐπιδρομὰς ἐναντίον τῶν Τούρκων, οἱ δποῖοι κατέφουν εἰς τὰς πεδιάδας καὶ ἐλήγτευον αὐτούς. Αὗτοὶ ὠνομάσθησαν οἰκλέφτες.

Η τουρκικὴ ἀνθρέρησις δὲν ἦδύνατο νὰ τοὺς ὑποτάξῃ. Διὸ αὐτὸς ἡναγκάζετο νὰ προσλαμβάνῃ μερικοὺς ἐξ αὐτῶν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν της διὰ νὰ ἐμποδίζουν τὰς ἐπιδρομὰς τῶν ἄλλων. Αὗτοὶ ὠνομάσθησαν ἀρματολοὶ καὶ τὰ διαμερίσματα, τὰ δποῖα ἦσαν

ὑποχρεωμένοι νὰ φυλάττουν, ἀρματολίκια. Ὁ ἀρχηγὸς κάθε ἀρματολικίου ἐλέγετο καπετάνος καὶ οἱ ἄνδρες του παλληκάρια.

Ἄλλὰ οἱ ἀρματολοὶ αὐτοὶ δὲν ἔμενον πιστοὶ εἰς τοὺς Τούρκους. Ἡσαν φίλοι τῶν κλεφτῶν καὶ συχνὰ ἡγώνοντο μὲ αὐτοὺς διὰ νὰ πολεμοῦν τοὺς Τούρκους. Φυσικά τότε ἡ τουρκικὴ υβρέοντησις τοὺς ἔπαινε, καὶ προσεπάθει νὰ τοὺς καταστρέψῃ. Οἱ ἀρματολοὶ λοιπὸν ἐγίνοντο πάλιν κλέφτες καὶ ἄλλοι κλέφτες ἐγίνοντο ἀρματολοί. Τόσον δὲ συχνὰ ἐγίνετο ἡ ἀλλαγὴ αὐτή, ὥστε τὰ ὀνόματα κλέφτης καὶ ἀρματολὸς κατήντησαν νὰ ἔχουν τὴν ἴδιαν σημασίαν.

Οἱ κλέφτες ἔμενον εἰς τὰ βουνά. Ἐπομένως ἔζων ἀπὸ τὴν ληστείαν. Ἐπειθείητο κατὰ τῶν Τούρκων, ἥρπαζον τὰ πόμνιά των ἢ συνελάμβανον μπέηδες καὶ ἀγάδες, τοὺς δποίους ἀπηλευθέρωνον μὲ μεγάλα λύτρα. Τὰ ὅπλα δὲν τὰ ὄφινον οὐδὲ μίαν στιγμήν. Ὁσάκις δὲν ἐπολέμουν, κατεγίνοντο εἰς διαφόρους πολεμικὰς ἀσκήσεις, εἰς τὴν σκοποβολήν, εἰς τὸ πήδημα, εἰς τὸν δρόμον, εἰς τὸ ὁρίψιμον τοῦ δίσκου. Ὅπερερον δὲ μὲ μεγάλην ὑπομονὴν καὶ τὴν πεῖναν καὶ τὴν δίψαν καὶ τὴν ἀγρυπνίαν καὶ πρὸ πάντων τὰ βασανιστήρια, τὰ δποῖα ἐπέβαλλον εἰς αὐτοὺς οἱ Τούρκοι, ὅταν τοὺς συνελάμβανον. Τὰ ὑπέρερον δλα χωρὶς νὰ βγάλουν στεναγμόν, μάλιστα καὶ ὑβριζον τοὺς βασανιστάς των. Ἐπειδὴ δὲ ἥξενραν τὰ βασανιστήρια, ποὺ τοὺς ἐπέβαλλον οἱ Τούρκοι, εἰς τὰ συμπόσιά των ἢ εὐχῆ των ἥτο «καλὸ μολύβι».

Ἐν τούτοις αὐτοὶ δὲν ἤσαν θηριώδεις. Ἐφόνευον δσους ἥδυναντο Τούρκους. Αὐτὸς ἥτο ἢ ἐπιψυμία των. Ποτὲ δμως δὲν τοὺς ἐβασάνιζον. Εἰς τὰς γυναικας μάλιστα ἐδεικνύοντο εὐγενεῖς καὶ ποτὲ δὲν τὰς ἐπακοποίουν.

Ἐπίσης οἱ κλέφτες είχον ζωηρὸν τὸ ψρησκευτικὸν αἴσθημα. Εἰς οἵανδήποτε ἀνάγκην καὶ ἀν εύρισκοντο, ποτὲ δὲν ἔκλεπτον ἀπὸ ἐκκλησίαν ἢ μοναστήριον, καὶ ποτὲ κλέφτης δὲν ἀλλαξούστησεν.

Τὸν βίον καὶ τὰ αἰσθήματα τῶν κλεφτῶν ἐξυμνοῦν τὰ δημοτικὰ τραγούδια. Αὐτὰ δέ, δπως καὶ αἱ προφορικαὶ διηγήσεις διὰ τὰ κατορθώματά των, ἐνίσχυον τὸ ἐθνικὸν φρόνημα τοῦ ἑλληνοῦ.

κοῦ λαοῦ. Οἱ κλέφτες δὲ καὶ οἱ ἀρματολοὶ ἡσαν τὰ στηρίγματα ὅλων τῶν ἐπαναστάσεων, ὅσας ἐπὶ 400 ἦτη ἔκαμαν οἱ πατέρες μας, καὶ αὐτοὶ ἀπετέλεσαν κυρίως τὸν πεζικὸν στρατὸν τῆς μεγάλης ἐπαναστάσεως.

Τὸ ναυτικόν.—Εἰς τὸ νὰ δυνηθοῦν οἱ Ἑλληνες νὰ ἀντιπαραταχθοῦν ἐναντίον τῶν Τούρκων κατὰ τὴν μεγάλην ἐπανάστασιν συνετέλεσε καὶ ἡ ἀκμὴ τῆς ἑλληνικῆς ναυτιλίας. Ἡ ἀκμὴ αὕτη προηῆλθε καὶ ἐκ τῶν αἰτίων, διὰ τὰ δόποια εἴπομεν οτι τῷ ἡκμασαν αἱ κοινότητες τῶν μικρῶν νήσων, κυρίως ὅμως ἐκ τοῦ ἕξης.

Κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα ἐπετράπη εἰς ὅλα τὰ ὑπὸ ρωσικὴν σημαίαν πλοῖα νὰ ταξιδεύουν ἐλευθέρως ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου εἰς τὸ Αἴγαλον καὶ τὰνάπαλιν. Τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα μὲ τὴν πρόφασιν διτα τὰντα ἀνῆκον εἰς Ρώσους ἴδιοκτήτας, είχον ὅλα ρωσικὴν σημαίαν. Αὐτὰ λοιπὸν μετέφερον ἐκ τῶν λιμένων τοῦ Εὐξείνου τὰ σιτηρὰ τῆς Πολωνίας καὶ τῆς μεσημβρινῆς Ῥωσίας εἰς τὴν Μεσόγειον, καὶ τὰ προϊόντα τῆς γεωργίας καὶ βιομηχανίας τῶν χωρῶν τῆς Μεσογείου εἰς τὸν λιμένας τοῦ Εὐξείνου. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον αἱ ἑλληνικαὶ χῶραι ἐπλούτησαν. Εἰς τὴν Ὁδησσόν, εἰς τὸ Ταϊγάνιον, εἰς τὴν Τεργέστην, εἰς τὴν Ἐνετίαν, ἰδρυθησαν πλούσιαι ἑλληνικαὶ κοινότητες. Ἡ δὲ ἑλληνικὴ ναυτιλία ἤκμασε πολύ. Κατεσκευάσθησαν τότε πολλὰ καὶ μεγάλα πλοῖα καὶ ὅλαι αἱ ναυτικαὶ κοινότητες, Ἰδίως τῶν νήσων Ὅδρας, Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν, συνήθοισαν μεγάλα πλούτη. Ἐπειδὴ δὲ τότε εἰς τὴν Μεσόγειον πειραταὶ ἔξι Αλγερίας ἥπελον τὰ ταξιδεύοντα πλοῖα, τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ἡσαν ὀπλισμένα ὡς πολεμικά, καὶ οἱ ναῦται ἡσαν ἡσημένοι εἰς τὸν κατὰ θάλασσαν ἄγῶνα.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ὅταν ἥρχισεν ἡ ἐπανάστασις, ἡ Ἑλλὰς εὑρέθη νὰ ἔχῃ πολλὰ καὶ μεγάλα πλοῖα ὀπλισμένα, καὶ ναύτας ἐμπειρόους εἰς τὸν κατὰ θάλασσαν πόλεμον.

6. Η παιδεία τοῦ Ἐθνους ἐπὶ Τουρκοκρατίας

Μετὰ τὴν ἀλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅλοι σχεδὸν οἱ λόγιοι, ὡς εἴδομεν, ἔφυγον εἰς τὴν Εὐρώπην. Τοῦτο ἔγινεν αἰτία φοβεροῦ κακοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐμεινεν αὕτη χωρὶς διδα-

σκάλους. Ἐπομένως τὰ σχολεῖα ὅλα ἐκλείσθησαν καὶ ἡ χώρα ἐπὸ 200 ἔτη ἐστερήθη κάθε ἐκπαιδεύσεως. Ἡ παιδεία τοῦ Ἐθνους περιωρίζετο εἰς τὰ δλίγα κολλυβογρόμματα, τὰ δποῖα ἑδίδασκον τοὺς Ἑλληνόπαιδας οἱ ἱερεῖς εἰς τοὺς νάρθηκας τῶν Ἐκκλησιῶν ἢ εἰς τὰ Μοναστήρια. Πολλάκις μάλιστα καὶ τοῦτο ἐγίνετο ιρφίως τὴν νύκτα ἐνεκα τῆς καταδιώξεως τῶν Τούρκων. Ἐκ τούτου ἔχει τὴν ἀρχὴν τὸ δημοτικὸν ἄσμα «Φεγγαράκι μου λαμπρὸ κλπ.»

Ἐντυχῶς ἀπὸ τοῦ 17ου αἰῶνος τὰ πράγματα μετεβλήθησαν. Εἰς τοῦτο πρὸ πάντων συνετέλεσεν ἡ κοινότης τῆς Ἐνετίας. Ἐκεῖ είχον συρρεύσει εἴτε χάριν ἀσφαλείας, εἴτε διὸ ἐμπορικοὺς σκοποὺς παρὰ πολλοὶ Ἑλληνες. Οὗτοι πρῶτον μὲν ἐφρόντισαν διὰ τὴν ἴδρυσιν ἴδικῆς των Ἐκκλησίας, ἐπειτα δὲ καὶ διὰ τὴν ἐλληνικὴν μόρφωσιν τῶν παίδων των. Ἰδρυσαν λοιπὸν ἐκεῖ σχολεῖον ἐλληνικόν, εἰς τὸ δποῖον ἐγίνοιτο δεκτοὶ μόνον Ἑλληνες ὁρθόδοξοι.

Ἡ κοινότης αὕτη κατόπιν, ἐπειδὴ ἥξεν φετε τὴν ἀμάθειαν, ἡ δποία ἐπεκράτει εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐφρόντισε διὰ τὴν ἴδρυσιν σχολείων καὶ εἰς οὐτήν. Αὐτὴν ἐμιμήθησαν ἐπειτα καὶ ἄλλαι ἐλληνικαὶ κοινότητες τοῦ ἐξωτερικοῦ. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἴδρυθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀρκετὰ σχολεῖα, δπως εἰς τὰ Ἰωάννινα, εἰς τὰς Ἀθήνας, εἰς τὴν Λεβάδειαν, εἰς τὴν Πάτμον, τὰς Κυδωνίας, τὴν Σμύρνην. Ἀπὸ τὰ σχολεῖα αὕτα ἐξῆλθον ἀρκετοὶ διδάσκαλοι.

Ἄλλα καὶ αἱ ἄλλαι ἐλληνικαὶ πόλεις ἐφιλοτιμήθησαν τότε νὰ ἴδρυσουν σχολεῖα. Ωσαύτως τὰ Πατριαρχεῖα ἴδρυσαν διάφορα σχολεῖα εἰς τὸν Ἀθων καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, δπου ἥκμασεν ἡ μεγάλη τοῦ Γένους Σχολή. Καὶ ἐν γένει κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα ὅλαι αἱ πόλεις καὶ τὰ χωρία ἐφιλοτιμοῦντο νὰ ἔχουν τὰ σχολεῖά των.

Ἐδίδαξαν δὲ εἰς τὰ σχολεῖα αὐτὰ διδάσκαλοι δνομαστοί, οἱ δποῖοι ὀνομάσθησαν διδάσκαλοι τοῦ Γένους. Μεταξὺ αὐτῶν περιφημότεροι ὑπῆρξαν δ Ἐνύγενιος Βούλγαρης, δ Νικηφόρος Θεοτόκης, δ Κωνσταντίνος Οἰκονόμος, δ Βάμβας, δ Γεώργιος Γεννάδιος κ. ἄ. Οἱ διδάσκαλοι αὐτοὶ δὲν ἑδίδασκον εἰς τοὺς μαθη-

τάς των μόνον τὴν ἀρχαίαν σοφίαν καὶ τὰς νέας ἐπιστήμας, ἀλλὰ καὶ ἐνίσχυον τὴν ἐθνικήν των συνείδησιν καὶ ἐνέβαλον εἰς αὐτοὺς ἔρωτα πρὸς τὴν ἐλευθερίαν.

Εἰς τοὺς διδασκάλους αὐτοὺς κατατάσσεται καὶ ὁ Χίος Ἀδαμάντιος Κοραῆς. Οὗτος δὲν ἔκαμέ ποτε τὸν διδάσκαλον, ἀλλὰ ὅλον του τὸν βίον ἐξώδευσεν εἰς τὸ νὰ κάμη συγγράμματα σοφά, μὲ τὰ ὅποια περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλον ὀδήγησε τὸ Ἐθνος εἰς τὸ νὰ λάβῃ τὰ ὅπλα χάριν τῆς ἐλευθερίας του.

Ἀδαμάντιος Κοραῆς. — Ο Κοραῆς ἐγεννήθη εἰς τὴν Σμύρνην τὸ 1748. Ο πατήρ ιου ἦτο ἐμπορος ἐκ Χίου. Τὰ πρῶτα γράμματα ἔμαθεν εἰς τὴν Σμύρνην. Κατόπιν ἐστάλη ὑπὸ τοῦ πατρός του εἰς Ἀμστελδαμὸν χάριν τῶν ἐμπορικῶν του ὑποθέσεων. Ἐκεῖ ἀφῆσε τὸ ἐμπόριον καὶ κατεγίνετο εἰς τὸ νὰ μάθῃ ξένας γλώσσας καὶ εἰς τὸ νὰ ἀκούῃ μαθήματα εἰς τὸ ἐκεῖ Πανεπιστήμιον.

Μετὰ 7 ἔτη ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Σμύρνην, ἀλλὰ δὲν ἥδυνατο νὰ ζῇ ὑπὸ τὴν τυραννίαν τῶν Τούρκων. Ἐπεισε τὸν πατέρα του νὰ τὸν στείλη εἰς Μομπελιέ τῆς Γαλλίας διὰ νὰ σπουδάσῃ τὴν Ἰατρικήν. Καὶ ἀφ' οὗ ὅμως ἔγινεν Ιατρός, δὲν ἐπανήλθεν εἰς τὴν Σμύρνην. Εἶχον ἀποθάνει οἱ γονεῖς του. Ἐπρότιμησε λοιπὸν νὰ ὑπάγῃ εἰς Παρισίους.

Ἐκεῖ κατέγινεν εἰς τὸ νὰ κάμη συγγράμματα, ἵνα φανῆ^{ται} χρήσιμος εἰς τὸ Ἐθνος του. Ἐτύπωσεν ὅλους τοὺς ἀρχαίους Ἐλληνας συγγραφεῖς μὲ προλόγους καὶ σημειώσεις, εἰς τὰς ὅποιας προσεπάθει νὰ ἀνάψῃ εἰς τάς ψυχὰς τῶν νέων τὸν ἔρωτα πρὸς τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὸν πόθον τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ Ἐθνους. Καὶ τὸ κατώρθωσεν. Ἀπέθανε δὲ εἰς ἡλικίαν 85 ἐτῶν τὸ 1833.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

ΤΑ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΑΛΗΝΩΝ ΑΠΟ
ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ
ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

1. Τὰ εὐρωπαϊκὰ Κράτη καὶ οἱ "Ελληνες μέχρι τοῦ 18ου αἰώνος.

Οἱ "Ελληνες εὐθὺς μόλις ἐκυριεύθη ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία ἀπὸ τοὺς Τούρκους, δὲν ἔμειναν μὲ τὰς χεῖρας δεμένας. Μόνοι τῶν ὅμως ἐννόουν ὅτι δὲν ἥδυναντο νὰ ἐπαναστατήσουν κατὰ τῶν Τούρκων. Διὸ αὐτὸ κάθε φοράν, ποὺ ἡ Τουρκία εἶχε πόλεμον μὲ κάποιον εὐρωπαϊκὸν Κράτος, ἥρπαζον καὶ αὐτοὶ τὰ ὅπλα καὶ ἐπανεστάτουν, διὰ νὰ ἀποκτήσουν τὴν ἐλευθερίαν των.

"Οταν οἱ Τούρκοι ἐκυρίευσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅλη ἡ Εὐρώπη πατελῆφθη ὑπὸ τρόμου. "Ολοι ἐφοβοῦντο ὅτι οἱ Τούρκοι δὲν θὰ περιωρίζοντο μόνον εἰς τὴν πατάκησιν τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, ἀλλὰ θὰ ἔξητουν νὰ ἔξαπλωθοῦν καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην.

Τὰ μεγαλύτερα κράτη τῆς Εὐρώπης τότε ἦσαν ἡ Ἀγγλία, ἡ Γαλλία, ἡ Ισπανία, ἡ Γερμανία, ἡ Αὐστρία, ἡ Οὐγγαρία καὶ ἡ Ενετία.

Τὰ τέσσαρα πρῶτα δὲν διέτρεχον ἀπ' εὐθείας κίνδυνον ἐκ μέρους τῶν Τούρκων, διότι δὲν ἐγειτόνευον μὲ αὐτούς. Διὸ αὐτὸ ἦ μὲν Ἀγγλία μέχρι τέλους τοῦ 18ου αἰώνος ἐμπορικὰς σχεδὸν μόνον σχέσεις εἶχε μὲ τοὺς Τούρκους. Τὰ τρία ἄλλα Κράτη ποὺ διέγον ἥλθον εἰς σύγκρουσιν μὲ αὐτούς. Ἡ Γαλλία μάλιστα ἐτὸς μικρῶν διαλειμμάτων, πάντοτε ἥτο καὶ σύμμαχος μὲ τὴν Τουρκίαν. "Ἐνεκα τούτου δὲ καὶ ἐμπορικὰ προνόμια ὑπὲρ τῶν ὑπηκόων τῆς εἶχε λάβει καὶ προσέτι τὴν προστασίαν τῶν καθολικῶν τῆς Ἐλλάδος. Μόνον μίαν φορὰν τὸ 1571 ἡ Ισπανία συνεμάχησε μὲ τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας, μὲ τὸν Πάπαν καὶ μὲ

τὴν Ἐνετίαν ἐναντίον τῆς Τουρκίας καὶ κατέστρεψαν τὸν τουρκικὸν στόλον εἰς τὴν Ναύπακτον (†).

Ἡ Αὐστρία ὅμως, ἡ Οὐγγαρία καὶ ἡ Ἐνετία ἐνεκα τῆς γειτονίας των μὲ τοὺς Τούρκους διέτρεξαν μέγιστον κίνδυνον ἐκ μέρους αὐτῶν.

Μὲ τοὺς Οὐγγρούς οἱ Τοῦρκοι εἶχον ἔλθει εἰς πόλεμον καὶ πρὶν καταλάβουν τὴν Κων]πόλιν. Μετὰ τὴν κατάκτησιν ὅμως αὐτῆς ἥρχισαν μὲ αὐτοὺς συστηματικὸν πόλεμον διὰ νὰ ἐπεκτείνουν τὰς κατακτήσεις των πρὸς βορρᾶν. Ἐκαμαν λοιπὸν μὲ αὐτοὺς μακροὺς πολέμους καὶ μετὰ ἔνα αἰῶνα ἐκνοίευσαν τὴν Οὐγγαρίαν καὶ τὴν ἐκράτησαν περίπου 150 ἔτη. Κατόπιν οἱ Τοῦρκοι διὰ νὰ ἐπεκτείνουν τὰς κατακτήσεις των προσέβαλον καὶ τὴν Αὐστρίαν. Ἡ Αὐστρία τότε ἦτο μεγάλη δύναμις, διότι ἡ Γερμανία ἦτο διηγημένη εἰς πολλὰ μικρὰ κράτη, τὰ δοῖα ἀνεγνώριζον ως αὐτοκράτορα τὸν αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας. Ἀπέκρουσε λοιπὸν τοὺς Τούρκους, οἱ δοῖοι δύο φορὰς ἔφθασαν μέχρι τῆς Βιέννης καὶ ἐπολιόρκησαν αὐτήν. Τὴν δευτέραν φορὰν μάλιστα οἱ Αὐστριακοί, ἀφ' οὗ ἐνίκησαν τοὺς Τούρκους, τοὺς κατεδίωξαν μέχρι τοῦ Βελιγραδίου καὶ ἀπῆλευθέρωσαν ὅλην τὴν Οὐγγαρίαν. Ἐκτοτε ἡ Οὐγγαρία ἀπετέλεσεν ίδιαίτερον βασίλειον ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας. Ἀλλὰ καὶ ἡ Τουρκία ἔπαινε πλέον νὰ εἴνε ἐπικίνδυνος διὰ τὴν Αὐστρίαν.

Καὶ κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα ἔγιναν πολλοὶ πόλεμοι μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Τουρκίας. Ἀλλὰ σκοπὸς αὐτῶν ἦτο πάντοτε ἡ ἀφαίρεσις ὑπὸ τῆς Αὐστρίας μέρους τυνὸς τῆς Τουρκίας. Οἱ πόλεμοι αὐτοὶ κατέληξαν εἰς τὸ νὰ καταλάβῃ ἡ Αὐστρία τὴν Τρανσυλβανίαν καὶ μέρος τῆς Βοσνίας. Ἡ Αὐστρία τότε ἥρχισε νὰ στρέφη τὰ βλέμματά της εἰς τὸ νὰ ἀποκτήσῃ διέξοδον εἰς τὸ Αἰγαῖον.

Ἡ Ἐνετία κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀλώσεως τῆς Κων]πόλεως ἦτο μεγάλη ναυτικὴ δύναμις. Τὸ κράτος τῆς ἀπετελεῖτο μό-

(†) Κατὰ τὴν ναυμαχίαν ταύτην τὰ πληρώματα καὶ τῶν δύο ἀντιπάλων στόλων ἀπετελοῦντο κατὰ τὸ πλεῖστον ἐξ Ἑλλήνων. Ἐπομένως τὸ ἑλληνικὸν αἷμα ἐχύθη ἀφθονον κατ' αὐτήν.

νον ἀπὸ τὸ βιοειοανατολικὸν μέρος τῆς Ἰταλίας. Ἀλλὰ μὲ τὸ ἵσχυρόν της ναυτικὸν ἥτο κυρία τῆς θαλάσσης καὶ κατεῖχε πολλὰς παραλίας πόλεις τῆς Πελοποννήσου (Μονεμβασίαν, Κορώνην, Μεθώνην, Πύλον, Ναύπλιον, Ἀργος), ἐπὶ τῆς Στερεᾶς τὴν Ναύπακτον, εἰς τὴν Ἀλβανίαν τὴν Κροίαν, προσέτι δὲ τὰς Ἰονίους νήσους, τὰς Κυκλαδας, τὴν Λῆμνον, τὴν Εὔβοιαν, τὴν Κρήτην καὶ τὴν Κύπρον. Ἐνεκα τούτον οἱ Τούρκοι ἔκαμψαν πολλοὺς πολέμους ἐναντίον τῶν Ἐνετῶν καὶ ἐπὶ τέλους, ὡς εἶδομεν προηγουμένως, κατώρθωσαν νὰ τοὺς ἐκδιώξουν ἀπὸ ὅλας αὐτὰς τὰς ἐλληνικὰς χώρας, πλὴν τῶν Ιονίων νήσων.

Εἰς ὅλους αὐτοὺς τοὺς πολέμους, οἱ δποῖοι διήρκεσαν 300 περίπου ἔτη, οἱ Ἐλληνες πάντοτε ἐπανεστάτουν ἐναντίον τῶν Τούρκων καὶ ἐτάσσοντο μὲ τοὺς Φράγκους. Εἰς κάθε πόλεμον οἱ Φράγκοι, ὅταν ἔκαμψαν εἰρήνην μὲ τοὺς Τούρκους, ἐγκατέλειπον τοὺς Ἐλληνας εἰς τὴν τύχην των. Ἐπομένως οἱ Ἐλληνες ὑπέφερον ἀπὸ τοὺς Τούρκους παρὰ πολλὰς καταστροφάς. Ἀλλὰ καὶ δὲν ἀπηλπίζοντο. Ὁταν δὲ πάλιν ἥρχισε νέος πόλεμος, δὲν ἐδίσταζον νὰ λαμβάνουν τὰ ὅπλα κατὰ τῶν τυράννων. Αὗτοι ἥθελον νὰ πολεμοῦν ἐναντίον τῶν Τούρκων. Εἰς κάθε λοιπὸν εὐ-καιρίαν ἐπανεστάτουν ἀδιαφοροῦντες διὰ τὰ ἀποτελέσματα.

2. Οἱ Ρωσοὶ καὶ αἱ πρῶται ἐνέργειαι αὐτῶν εἰς τὴν Ἀνατολήν.

Μέχρι τοῦ 18ου αἰῶνος ἡ Ἐλλὰς τὰς ἐλπίδας της εἶχεν εἰς τὴν Εὐρώπην. Τότε δμως παρουσιάσθη ὅλος βοηθός εἰς τοὺς Ἐλληνας, ἡ Ρωσία. Αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας τότε εἶχε γίνει ὁ Μέγας Πέτρος. Οὗτος ἐστρεψε τὰ βλέμματά του πρὸς τὴν ἀνατολήν, καὶ συνέλαβε τὸ σχέδιον νὰ καταλύσῃ τὴν τουρκικὴν αὐτοκρατορίαν μὲ τὴν βοήθειαν ἐπαναστάσεως τῶν Ἐλλήνων.

Κατὰ πρῶτον ἥρχισε πόλεμον ἐναντίον τῶν Τούρκων διὰ νὰ καταλάβῃ τὰ βόρεια παράλια τῆς Μαύρης θαλάσσης. Ἐκάλεσε λοιπὸν τοὺς Ἐλληνας νὰ ἐπαναστατήσουν μὲ τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι θὰ τοὺς ἀπελευθερώσῃ ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Οἱ Ἐλληνες ἐπίστευσαν ὅτι ἐκεῖνο, τὸ δποῖον δὲν εἶχον κατορθώσει μὲ τοὺς Φράγ-

κους, θά τὸ ἐπιτύχουν μὲ τοὺς Ρώσους, οἱ δποῖοι εἰχον τὴν ιδίαν θρησκείαν μὲ αὐτούς.

Ἐνεκα τούτου εἰς τὴν Ἑλλάδα ἥρχισε νὰ γεννᾶται μεγάλος ἐνθουσιασμὸς διὰ τὴν Ρωσσίαν. Παρὰ πολλοὶ δὲ Ἑλληνες μετέβησαν εἰς τὴν Ρωσσίαν καὶ κατετάχθησαν εἰς τὸν ὁωσικὸν στρατὸν καὶ στόλον. Ἀλλὰ ἐπανάστασις τότε εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν ἐπρόφθασε νὰ γίνῃ, διότι ὁ Μέγας Πέτρος ἐνικήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἔκαμεν εἰρήνην.

3. Ἐπανάστασις τοῦ 1770.

Τὰ σχέδια τοῦ Μ. Πέτρου ἀπεφάσισε νὰ θέσῃ εἰς ἐνέργειαν ἡ τὸ 1762 ἀνελθοῦσα εἰς τὸν ὁωσικὸν θρόνον Αἰκατερίνα ἡ μεγάλη. Αὐτὴ τὸ 1766 ἔστειλεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡνα Ἑλληνα, ὁ δποῖος ὑπηρέτει ὡς ἀξιωματικὸς εἰς τὸν ὁωσικὸν στρατόν, τὸν Γεώργιον Παπάζογλουν, μὲ τὴν ἐντολὴν γὰ προπαρασκευάσῃ τὰ πνεύματα τῶν Ἑλλήνων δι' ἐπανάστασιν. Ὁ Παπάζογος ἦτο νέος ἐνθουσιώδης καὶ φιλόπατρις. Κατὰ πρῶτον ἥλθεν εἰς τὴν Ἡπειρον, ἐπειτα εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ Ἀιτωλίαν καὶ ἐπειτα εἰς τὴν Πελοπόννησον. Παντοῦ, δπον ἥρχετο, συνεννοεῖτο μὲ προύχοντας, ἐπισκόπους, δπλαχηγούς, καὶ ὅλοι μὲ ἐνθουσιασμὸν ἔδεχοντο τὰς προτάσεις του.

Ἐν τῷ μεταξὺ τὸ 1768 ἥρχισεν ὁ πόλεμος Ῥωσίας καὶ Τουρκίας. Τὸ ἄλλο ἔτος δὲ ὁωσικὸς στόλος ἐκ 15 πλοίων, μὲ ἀρχηγοὺς τὸν Θεόδωρον καὶ Ἀλέξιον Ορλώφ πλέει ἀπὸ τὴν Βαλτικὴν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἀμέσως οἱ Ἑλληνες σηκώνονται ἐπανάστασιν. Ἀλλὰ ἡ ὁωσικὴ βοήθεια ἦτο μικρὰ καὶ ἡ ἐπανάστασις δὲν ἦτο καλὰ ὀργανωμένη. Ὁ Σουλτάνος ἔστειλε 15 χιλ. Ἀλβανοὺς εἰς τὴν Πελοπόννησον, οἱ δποῖοι ἐνίκησαν τοὺς ἐπαναστάτας. Τότε ὁ ωσικὸς στόλος ἐγκατέλειψε τοὺς Ἑλληνας εἰς τὴν τύχην των καὶ ἔφυγεν.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ ὁωσικὸς στόλος κατόπιν (Ἰούνιος 1770) κατέστρεψε τὸν τουρκικὸν εἰς τὸν Τσεσμὲν τῆς Μ. Ἀσίας, ἀπέναντι τῆς Χίου. Εἶναι ἐπίσης ἀληθές, ὅτι οἱ Ρώσοι εἰς τὴν συνήκην, ποὺ ἔκαμαν κατόπιν μὲ τοὺς Τούρκους, ἔθεσαν ὅρον νὰ

δοθῇ ἀμνηστεία εἰς τοὺς Ἐλληνας. Ἀλλὰ ταῦτα δὲν ὠφέλησαν καθόλου αὐτούς. Οἱ Τοῦρκοι διὰ νὰ ἐκδικηθοῦν ἔκαμαν παντοῦ καὶ εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ εἰς τὴν Κρήτην καὶ εἰς τὴν Στερεάν Ἐλλάδα καὶ εἰς τὴν Σμύρνην μεγάλας σφαγάς.

Ίδίως δῆμος ἔκαμαν μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὴν Πελοπόννησον οἱ Ἀλβανοί. Ἡ χώρα ἥρημάθη. Ἐκ τῶν κατοίκων ἄλλοι ἐσφάγησαν, ἄλλοι ἡχμαλωτίσθησαν, ἄλλοι ἔφυγον εἰς τὴν Ἐπιτάνησον καὶ ἄλλοι κατέφυγον εἰς τὰ βουνά καὶ τὰ σπήλαια. Εἰς τὸ τέλος οἱ Ἀλβανοί εἰς τὴν Πελοπόννησον ἥρχισαν νὰ ἐπιτίθενται καὶ ἐναντίον αὐτῶν τῶν Τούρκων. Οἱ Σουλτάνοις τοὺς διέταξεν νὰ φύγουν, ἀλλ’ αὐτοὶ ἥρημάθησαν. Τότε παρήγγειλεν εἰς τὸν ναύαρχον Χασᾶν νὰ τοὺς ἐκδιώξῃ. Οὗτος δὲ μὲ τὴν βοήθειαν τῶν κλεφτῶν τοὺς ἐνίκησε, καὶ ἄλλους μὲν ἐσφαγέν, ἄλλους δὲ ἐξεδίωξεν ἐκ τῆς Πελοποννήσου. Κατόπιν δῆμος ὁ Χασᾶν ἐπετέθη καὶ ἐναντίον τῶν κλεφτῶν, ἐπειδὴ δὲν ἥθελον νὰ προσκυνήσουν, καὶ τοὺς κατέστρεψεν.

4. Ἀγῶνες Λάμπρου Κατσώνη.

Μέ δῆλας τὰς συμφοράς, τὰς ὅποιας ἔπαθον οἱ Ἐλληνες κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1770, δὲν ἐμνησικάκησαν κατὰ τῶν Ρώσων, διότι τοὺς ἐγκατέλειψαν. Μετ’ δὲ λίγα ἔτη (1788), διαν πάλιν οἱ Ρῶσοι ἥρχισαν νέον πόλεμον μὲ τοὺς Τούρκους, οἱ Ἐλληνες καὶ πάλιν ἐπανεστάτησαν. Κατὰ τὴν νέαν αὐτὴν ἐπανάστασιν πολὺ σπουδαῖοι εἶναι οἱ κατὰ θάλασσαν ἀγῶνες ἐνὸς νέου ἥρωος, τοῦ Λάμπρου Κατσώνη.

Οἱ Λάμπροι Κατσώνης ἐγεννήθη εἰς τὴν Λεβάδειαν τῆς Βοιωτίας. Εἰς τὴν νεανικήν του ἡλικίαν ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1770. Κατόπιν ἐπῆγεν εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ κατετάχθη εἰς τὸν ὁωσικὸν στρατόν, εἰς τὸν δόποιον ἔλαβε τὸν βαθμὸν τοῦ λοχαγοῦ. Ὁταν λοιπὸν τὸ 1788 ἥρχισεν ὁ νέος ὁωσιούρκικὸς πόλεμος, οἱ Λάμπροι ἥλθεν εἰς τὴν Τεργέστην. Ἐκεῖ παρεκίνησε τοὺς δόμογενεῖς καὶ ἡτοίμασαν τρία πλοῖα, καὶ μὲ αὐτὰ ἐπλευσεν εἰς τὸ Αἴγαιον. Ἐδῶ ἐπετέθη ἐναντίον τοῦ τουρκικοῦ στόλου καὶ ἐκυρίευσε 12 πλοῖα.

‘Αφ’ οὖ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον δὲ Λάμπρος ηὔξησε τὸν στόλον του, ἐκυρίευσε τὸ Καστελλόριζον καὶ ἐπὶ δύο ἔτη ἐνίκησε πολλάκις τὸν τουρκικὸν στόλον. Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἐφοβήθη τὴν τόλμην τοῦ Λάμπρου καὶ ἐπροσπάθησε μὲ ἐλκυστικὰς προτάσεις νὰ τὸν κάμῃ νὰ παύσῃ τὸν πόλεμον. Ἀλλὰ δὲ Λάμπρος ἀπέρριψεν ὅλας τὰς προτάσεις τῶν Τούρκων. Τὸ 1790 μάλιστα παρέλαβεν εἰς τὰ πλοῖα του καὶ τὸν ἀρματολὸν Ἀνδροῦτσον μὲ 500 παλληκάρια καὶ τότε πλέον ἔγινεν δὲ τρόμος τῶν Τούρκων. Τουρκικὸν πλοῖον δὲν ἐτόλμα νὰ πλεύσῃ εἰς τὸ Αἴγαιον πέλαγος.

‘Αλλὰ μετ’ ὀλίγον ἔπαθε μίαν μεγάλην συμφοράν. Μεταξὺ Ἀνδρου καὶ Εύβοίας συνηντήθη μὲ μεγάλον τουρκικὸν στόλον ~~μεσο~~ ἐκ 30 πλοίων, ἐν ᾧ αὐτὸς δὲν εἶχε μαζί του παρὰ μόνον ἐπιτά. Ἐν τούτοις δὲν ἐδίστασεν, ἀλλὰ συνῆψε μὲ αὐτὸν ναυμαχίαν. Ἡ πάλη ἦτο ἀνίσος. Οἱ Ἐλληνες ὅμως ἥγωνισθησαν γενναίως καὶ ἐκαμαν εἰς τὸν ἐχθρὸν μεγάλην καταστροφήν. 3 χιλ. ἐφονεύθησαν. Ἀλλὰ δὲ Λάμπρος ἔπαθε πανωλεθρίαν, διότι ἔχασε 5 πλοῖα καὶ 650 ἀνδρας. Εἰς τὴν ναυμαχίαν δὲ αὐτὴν ἀναφέρεται τὸ δημώδες δίστιχον :

Σᾶν σοῦ ξαναρέσῃ Λάμπρο
μεταπέρασ’ ἀπ’ τὴν Ἀνδρον.

‘Αλλ’ δὲ Λάμπρος δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του ἀπὸ τὴν συμφορὰν αὐτήν. Ἡρχισε νὰ ἀναδιοργανώνῃ τὸν στόλον του. Τότε ἐλαβε διαταγὴν ἀπὸ τὴν Αὐτοκράτειραν Αἰκατερίναν νὰ παύσῃ τὸν πόλεμον, διότι ἐκαμεν εἰρήνην μὲ τοὺς Τούρκους. Αὐτὸς ὅμως ἀπήντησεν : «Ἀν ἡ Αἰκατερίνα συνωμολόγησε τὴν εἰρήνην της, δὲ Λάμπρος δὲν ὑπέγραψεν ἀκόμη τὴν Ἰδικήν του». Ἀπεφάσισε δὲ νὰ ἔξακολουθήσῃ τὸν ἀγῶνα.

Κατέλαβε μὲ τὸν Ανδροῦτσον τὸ Ταίναρον καὶ ἀπ’ ἐκεῖ ἐκάμνεν ἐπιδρομὰς κατὰ θάλασσαν ἐναντίον τῶν Τούρκων. Ἀλλ’ ἐπὶ τέλους βλέπων ὅτι ἡ ἐπαγάστασις χωρὶς ἔενην βοήθειαν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διατηρηθῇ, ἐφυγε διὰ πλοίου εἰς τὴν Ἰθάκην καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐπῆγεν εἰς τὴν Ρωσίαν, ὅπου μετὰ ὀλίγα ἔτη ἀπέσανεν.

Ο 'Ανδροῦτσος μὲ τούς κλέφτας του διέσχισε τὴν Πελοπόννησον καταδιωκόμενος ἀπὸ 6 χιλ. Τούρκους καὶ ἐφθασεν εἰς τὴν Στερεάν 'Ελλάδα. Ἀπὸ ἐκεῖ ἐπέρασεν εἰς τὴν 'Επτανήσον. Ἄλλοι οἱ 'Ενετοί παρέδωσαν αὐτὸν εἰς τοὺς Τούρκους, οἱ δποῖοι τὸν ἔρριψαν εἰς τὰς φυλακὰς τῆς Κων]πόλεως, ὅπου καὶ ἀπέθανεν ἔπειτα ἀπὸ πολλὰ βασανιστήρια.

δ Η γαλλικὴ ἐπανάστασις καὶ οἱ "Ελληνες.

Κατὰ τὴν μεσαιωνικὴν ἐποχὴν εἰς τὴν Εὐρώπην ἐπεκράτει τὸ φεουδαλικὸν σύστημα. Ὄλην τὴν γῆν κατεῖχον οἱ εὐγενεῖς καὶ οἱ κληρικοί, οἱ δποῖοι ἦσαν ἀνεξάρτητοι καὶ δὲν ὑπήκουον οὐδὲ εἰς αὐτὸν τὸν βασιλέα των. Ὁ λαὸς ἦτο δοῦλος καὶ ὑποχρεωμένος νὰ καλλιεργῇ τοὺς ἀγροὺς τῶν κυρίων του.

Ἀπὸ τοῦ 16ου αἰῶνος ὅμως μὲ τὴν ἐφεύρεσιν τῆς πυρίτιδος οἱ ἱππόται εὐγενεῖς ἔχασαν τὴν δύναμίν των, διότι ἐφεύρεθησαν τὰ πυροβόλα καὶ ἐδημιουργήθησαν τακτικὰ μισθοφορικὰ στρατεύματα. Μὲ τὴν ἐφεύρεσιν δὲ τῆς ναυτικῆς πυξίδος καὶ μὲ τὰς ἀνακαλύψεις πολλοὶ ἐκ τοῦ λαοῦ ἐπλουύτησαν, διότι ἐπεδόθησαν εἰς τὸ ἐμπόριον. Ἐδημιουργήθη λοιπὸν μία μεσαία τάξις τῆς κοινωνίας, πλουσιωτέρα ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς, ἡ λεγομένη ἀστική. Ἡ ἀστικὴ αὐτὴ τάξις συνηγόρη μὲ τοὺς βασιλεῖς εἰς ὅλας τὰς χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ συνέτριψαν τὴν δύναμιν τῶν εὐγενῶν. Ἄλλα τώρα ηὔξησεν ἡ δύναμις τῶν βασιλέων καὶ παντοῦ ἐπεκράτησεν ἡ ἀπόλυτος μοναρχία. Οἱ εὐγενεῖς, ἀφ' οὗ ἔχασαν τὴν ἀπόλυτον ἀνεξαρτησίαν των διὰ νὰ προστατεύσουν τὰ γεωργικὰ συμφέροντά των καὶ τὰ ἄλλα προνόμια των, προσεκολήθησαν εἰς τοὺς βασιλεῖς καὶ ἔγιναν πιστοὶ ὑπηρέται αὐτῶν. Τὸ ἵδιον ἔκαμε καὶ ὁ κλῆρος. Ωστε δὲ γεωργικὸς λαὸς ἐξηκολούθει νὰ εἶναι εἰς τὴν κατάστασιν τοῦ δούλου, ποὺ ἦτο καὶ ποίν, καὶ ἡ ἀστικὴ τάξις δὲν ἀπέκτησε δικαιώματα. Ὁλα τὰ ἀξιώματα κατεῖχον οἱ εὐγενεῖς, καὶ δὲν ἐπλήρωνον κανένα φόρον. Ὁλα τὰ βάρον καὶ οἱ φόροι ἦσαν εἰς τὸν λαόν.

Ἡ κατάστασις αὐτὴ ἐξηκολούθησε μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 18ου αἰῶνος. Ἄλλα τότε ἡ ἀστικὴ τάξις, ἡ δποία μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ

μὲ τὴν βιομηχανίαν ἀπέκτησε μεγάλους θησαυροὺς καὶ μεγάλην δύναμιν, συνηνώθη μὲ τὴν ἔργατικὴν καὶ μὲ τὴν ἀγροτικὴν τάξιν, καὶ ἔκαμεν ἐπαναστάσεις εἰς ὅλα τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη ἐναντίον τῶν βασιλέων, τῶν εὐγενῶν καὶ τοῦ κλήρου. Ἡ σπουδαιότερα ἀπὸ ὅλας αὐτὰς ἦτο ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις (1789).

Ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις κατήργησε τὰ προνόμια τῶν εὐγενῶν, ἐψήφισε τὴν ἴσοτητα ὅλων τῶν ἀνθρώπων καὶ τὴν διανομὴν τῶν ἀγρῶν εἰς τοὺς ἀγρότας, καὶ καθίστησεν ὅτι δὲ λαὸς εἶναι δὲ κυρίαρχος κάθε χώρας. Ἐπὶ τέλους δὲ κατήργησε καὶ τὴν βασιλείαν καὶ κατεδίκασεν εἰς θάνατον τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας.

Ἄλλὰ τότε οἱ βασιλεῖς ὅλης τῆς Εὐρώπης, Ἀγγλίας, Ὀλλανδίας, Πρωσσίας, Τσιπανίας καὶ Αὐστρίας, εἰς τοὺς διοικούντας κατόπιν προσετέθη καὶ δὲ Αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσσίας, ἐκήρυξεν τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Γαλλίας. Τὴν Γαλλίαν ἔσωσεν εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν δὲ μέγας στρατηγὸς Ναπολέων, δὲ διοικούσης ἐπὶ τέλους ἀνεκηρύχθη ὑπὸ τοῦ λαοῦ αὐτοκράτωρ τῶν Γάλλων.

Οἱ Ναπολέων ἐπολέμησεν ἐναντίον ὅλης τῆς Εὐρώπης, ἐνίκησεν εἰς πολλὰς καὶ μεγάλας μάχας ὅλους τοὺς στρατοὺς αὐτῆς, διέλυσε τὸ Γερμανικὸν κράτος καὶ ἤναγκασε τὸν Αὐτοκράτορα αὐτοῦ νὰ περιορισθῇ εἰς μόνον τὸν τίτλον τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας, καὶ τέλος δχι μόνον ἐμεγάλωσε τὴν Γαλλίαν, ἀλλὰ καὶ ἔκαμεν ὅλους τοὺς βασιλεῖς τῆς Εὐρώπης νὰ τὸν ὑπακούουν. Ἐπὶ τέλους δμως καὶ αὐτὸς ἐνικήθη. Ἡ Γαλλία ἐπανῆλθεν εἰς τὰ παλαιά της ὅρια καὶ ἐγκαθιδρύθη εἰς αὐτὴν πάλιν ἡ παλαιὰ βασιλεία (1815).

Ἄλλος δὲ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας δὲν ἦτο πλέον ἀπόλυτος μονάρχης. Κατὰ τὸ ἀγγλικὸν σύστημα ἐγκατεστάθη καὶ μία βουλὴ ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ, ἐκλεγομένη ὑπὸ τῶν πλουσιωτέρων πολιτῶν, καὶ μία γερουσία, τῆς διοίκησις τὰ μέλη ἐξέλεγεν δὲ βασιλεύς. Τὸ δὲ σπουδαιότερον διετηρήθησαν αἱ ἰδέαι τῆς ἴσοτητος καὶ τῆς ἐλευθερίας τῶν ἀτόμων, αἱ διοίκησις καὶ διεδόθησαν εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην.

Ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ ἐπιδράσῃ καὶ εἰς τοὺς Ἑλληνας. Αἱ ἰδέαι τῆς περὶ ἐλευθερίας καὶ ἴσοτη-

τος ἐσυγκίνησαν τοὺς Ἑλληνας, οἱ ὅποιοι πάντοτε εἰχον εἰς τὸν νοῦν των τὴν ἀπελευθέρωσίν των ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Ἰδίως συνέλαβον πολλὰς ἔλπιδας, ὅτι εἰς τοῦτο ἵτο δυνατὸν νὰ τοὺς βοηθήσῃ ὁ Ναπολέων, ὅταν οὗτος κατέλυσε (1797) τὸ κράτος τῆς Ἐνετίας. Τότε τὰς μὲν ἄλλας χώρας τῆς Ἐνετίας ἐλαβεν ἡ Αὐστρία, τὰς δὲ Ἰονίους νήσους ἐκράτησεν ἡ Γαλλία.

Οἱ Ἑλληνες τῆς Ἐπτανήσου ὑπεδέχθησαν τοὺς Γάλλους ὡς ἐλευθερωτάς. Εἰς δὲ τὴν Ἑλλάδα ἐπεκράτησεν ἡ Ἰδέα, ὅτι μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Ναπολέοντος θὰ ἀναστηθῇ καὶ πάλιν ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία. Εἰς τὴν ἐξέγερσιν αὐτὴν τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος συνιετέλεσε τότε καὶ ἡ ἐμφάνισις καὶ ὁ τραγικὸς θάνατος τοῦ πρωτομάρτυρος τῆς Ἐλληνικῆς Ἐπαναστάσεως Ρήγα τοῦ Φεραίου.

6. Ρήγας ὁ Φεραῖος

Ο Ρήγας ἐγεννήθη τὸ 1757 εἰς τὸ Βελεστīνον τῆς Θεσσαλίας. Λέγεται δὲ Φεραῖος, διότι πλησίον εἰς τὸ Βελεστīνον ἦτο ἡ ἀρχαία πόλις Φεραίη. Τὰ πρῶτα γράμματα ἔμαθεν εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Ζαγορᾶς, τὰ ὅποια τότε ἥκμαζον. Κατόπιν ἐπὶ δλίγα ἔτη ἔκαμε τὸν διδάσκαλον καὶ τὸ 1780 ἐπῆγεν εἰς τὸ Βουκουρέστιον. Ἐδῶ συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς του, καὶ ἰδίως ἔμαθε ἔνενας γλώσσας. Τὸ 1790 δὲ ἔγινε γραμματεὺς τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας Μαυρογένενος.

Τότε ἔξερράγη ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις. Αὐτῇ ἔξήγειρε τὴν γενναίαν ψυχὴν τοῦ Ρήγα, ὁ δποῖος διαρκῶς εἶχεν εἰς τὸν νοῦν του τὴν ἀπελευθέρωσιν τὴν πατρίδος του, καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἐργασθῇ διὰ νὰ κινήσῃ δλους τοὺς Ἑλληνας εἰς ἐπανάστασιν. Ἡράχισε λοιπὸν ἀδιάκοπον ἀλληλογραφίαν μέ πολλοὺς πλουσίους ἐμπόρους, ἀρματολούς, ἐπισκόπους καὶ ἄλλους προούχοντας τῆς Ἐλλάδος. Συγχρόνως κατέγινεν εἰς τὸ νὰ συντάξῃ χάρτην τῆς Ἐλλάδος, διάφορα συγγράμματα χρήσιμα διὰ τὴν ἐπανάστασιν, καὶ πρὸ πάντων ποιήματα. Μὲ αὐτὰ προέτρεπεν δλους τοὺς κατοίκους τῆς Ἐλληνικῆς χερσονήσου καὶ ἰδίως τοὺς Ἑλληνας νὰ λάβουν τὰ ὄπλα ἐναντίον τῶν τυράννων.

Κατόπιν δὲ Ρήγας καὶ διὰ νὰ τυπώσῃ αὐτὰ καὶ διὰ νὰ πλησιάσῃ εἰς τὴν ἐπαναστατημένην Γαλλίαν, ἐπῆγεν εἰς τὴν Βιέννην. Ἐκεῖ συνεννοήθη μὲ πολλοὺς διμογενεῖς ἐμπόρους καὶ σπουδαστὰς καὶ ἥρχισεν ἀλληλογραφίαν μὲ τὸν Ναπολέοντα, δὲ διποῖος τότε εὑρίσκετο εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ὁ Ρήγας ἥθελε νὰ παρακινήσῃ τὸν Ναπολέοντα νὰ βοηθήσῃ μὲ στρατὸν τὴν ἐπανάστασιν τῶν Ἑλλήνων.

Ο Ναπολέων τότε τὸν ἐπροσκάλεσε νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Ἐνετίαν διὰ νὰ συνεννοηθῇ προσωπικῶς. Ὁ Ρήγας πρὸς τοῦτο ἐπῆγεν εἰς τὴν Τεργέστην. Ἐδῶ διμως οἱ Αὐστριακοὶ εὗρον εἰς τὰς ἀποσκευάς του τὰς ἐπαναστατικὰς προκηρύξεις του καὶ τὴν ἀλληλογραφίαν του, τὸν συνέλαβον μὲ ὅκτὼ ἄλλους συντρόφους του, καὶ τὸν ἔφεραν διπέσω εἰς τὴν Βιέννην.

Ἐκεῖ κατὰ τὴν ἀνάκρισίν του δὲ Ρήγας δὲν ἔκρυψε τοὺς σκοπούς του, ἀλλὰ εἶπεν εἰς τὸν ἀνακριτήν : « Ἐπειτα ἀπὸ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς μου, δι μόνος μου πόθος εἶναι νὰ ἀπελευθερώσω τὴν πατρίδα μου ἀπὸ τοὺς τυράννους ».

Η Αὐστριακὴ διμως Κυβέρνησις, ἡ διποία τότε ἥτο σύμμαχος τῆς Τουρκίας, ἔστειλεν αὐτὸν καὶ τοὺς συντρόφους του δεμένους εἰς τὸ Βελιγράδιον καὶ τοὺς παρέδωκεν εἰς τὸν πασσᾶν αὐτοῦ. Αὐτὸς δὲ τοὺς ἐφόνευσεν ὅλους εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ Βελιγραδίου (Μάϊος 1798).

Ο Ρήγας ἔπεισε. Τὸ αἷμά του διμως ἀναψε φωτιὰν εἰς τὰς καρδίας δλων τῶν Ἑλλήνων. Τὰ ποιήματά του ἐτραγούνδοιντο εἰς δλην τὴν Ἑλλάδα καὶ μετέδωκαν εἰς δλον τὸ Ἐθνος τὸν ἐνθουσιασμὸν διὰ τὴν ἐλευθερίαν, τὸν διποῖον εἶχεν ἔκεινος. Πρὸς τιμὴν δὲ αὐτοῦ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν της ἡ Ἑλλὰς ἔστησε τὸν ἀνδριάντα του πρὸ τοῦ Πανεπιστημίου μὲ τὴν ἐπιγραφήν : « ὁ Ρήγας ἔσπειρε σπόρουν ἐλευθερίας, δὲ διποῖος ἐβλάστησε καὶ ἔφερε τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Ἐθνους ».

7. Ἀγῶνες τῶν Σουλιωτῶν ἐναντίον τοῦ Ἀλῆ Πασδᾶ.

Οι Σουλιώται. — Κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα μερικοὶ ποιμένες
Α. Χωραφῆ Ἰστορία Γ' Ἐλληνικοῦ

Χριστιανοὶ τῆς Ἡπείρου, διὰ νὰ ἀποφύγουν τὴν τυραννίαν τῶν Τούρκων, ἀνέβησαν εἰς τὰ ἄγρια καὶ ἀπόκρημνα ὅρη τῶν ἀρχαίων Καστρακάπιων, καὶ ἐκεῖ ἐκτισαν 4 χωρία τὸ Σοῦλι, τὴν Κιάφαν, τὸ Ἀβαρίκον καὶ τὴν Σαμονίβαν. Οἱ κάτοικοι ὅλων τῶν χωρίων αὐτῶν ὀνομάζοντο Σουλιώται.

Εἰς τὰ χωρία των ὀχυρωμένοι οἱ Σουλιώται, ἔζων ἐλεύθεροι. Ἡσαν διηρημένοι εἰς γένη (φάρας), καὶ κάθε φάρας ἀρχηγὸς ἦτο ὁ ἀνδρειότερος ἀνήρ. Ὄλοι δὲ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν φαρῶν ἀπετέλουν ἕνα γενικὸν συνέδριον, τὸ δποῖον ἀπεφάσιζε διὰ τὰ κοινὰ συμφέροντα τῶν Σουλιωτῶν.

Ἄργότερα, ὅταν οἱ κάτοικοι τῶν χωρίων αὐτῶν ἐπολλαπλασιάσθησαν, ἐκτισαν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους ἀλλα 7 χωρία. Οἱ κάτοικοι τῶν χωρίων αὐτῶν, ὅταν ἦτο πόλεμος, ἀνέβαινον καὶ ἐκλείσοντο εἰς τὰ ἐπὶ τοῦ ὄρους τέσσαρα.

Οἱ Σουλιώται διήρχοντο τὸν βίον των εἰς τὸν πόλεμον ἢ εἰς τὰς πελεμικὰς ἀσκήσεις, δπως καὶ οἱ κλέφτες Οἱ Τούρκοι, ἐπειδὴ δὲν ἥδυναντο νὰ τοὺς ὑποτάξουν, τοὺς ἄφιναν ἐλευθέρους καὶ ἥρκοῦντο εἰς ἕνα μικρὸν φόρον. Ὅταν δμως τὸ 1788 ἔγινε πασσᾶς τῶν Ἰωαννίνων ὁ Ἀλῆς πασσᾶς, τὰ πράγματα ἥλαξαν.

Ο Ἀλῆς Πασσᾶς καὶ ὁ πρῶτος πόλεμος αὐτοῦ ἐναντίον τοῦ Σουλίου. — Ο Ἀλῆς ἦτο υἱὸς ἐνδὸς μπέη ἀπὸ τὸ Τεπελένι. Ἀπὸ μικρᾶς ἥλικίας ἔμεινεν ὁρφανὸς ἀπὸ πατέρα καὶ ἔχασε τὰ κτήματά του. Ἐν τούτοις μὲ τὴν ἐπιτηδειότητά του καὶ τὴν πανουργίαν του κατώρθωσεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ ἀποκτήσῃ δύναμιν, νὰ καταλάβῃ τὰ Ιωάννινα καὶ νὰ τὸν ἀναγνωρίσῃ ὁ Σουλτάνος ὡς διοικητήν. Ἀπὸ τότε ὁ Ἀλῆς ἔβαλεν εἰς τὸν νοῦν του νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν ἀρχήν του καὶ νὰ γίνῃ ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὸν Σουλτάνον. Μὲ τὰς πανουργίας του καὶ τὰ κακουργήματά του κατώρθωσε νὰ γίνῃ κύριος ὅλης τῆς Ἡπείρου, τῆς Ἀκαρνανίας καὶ τῆς Θεσσαλίας. Φυσικὰ ἔστρεψε τὰ βλέμματά του καὶ εἰς τὸ Σοῦλι. Δὲν ἥδυνατο νὰ βλέπῃ τοὺς Σουλιώτας ἀνεξαρτήτους, ἀφ' οὗ ὅλη ἡ πέριξ χώρα ἦτο ἴδική του. Ἀπεφάσισε μὲ κάθε τρόπον νὰ τοὺς ὑποτάξῃ.

Κατὰ πρῶτον ἐξεστράτευσεν ἐναντίον τοῦ Σουλίου τὸ 1791

μὲ 3 χιλιάδας Ἀλβανούς. Ἀλλὰ οἱ Σουλιῶται ἐνίκησαν αὐτούς, τοὺς ἔτρεψαν εἰς φυγήν, καὶ τοὺς κατεδίωξαν ἕως τὰ Ἰωάννινα.

Δευτερος πόλεμος τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ ἐναντίον τοῦ Σουλίου.

— Τὸ ἑπόμενον ἔτος (1792) ὁ Ἀλῆς ἀπεφάσισε καὶ πάλιν νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐναντίον τοῦ Σουλίου. Διὰ ἵνα προφθάσῃ ὅμως τοὺς Σουλιώτας ἀπορετοιμάστους μετεχειρίσθη δόλον. Ἐπροσποιήθη διτι θὰ ἐκστρατεύσῃ ἐναντίον τοῦ Ἀργυροκάστρου καὶ ἐζήτησε τὴν συνδρομὴν τῶν Σουλιωτῶν. Οἱ ἄλλοι ἀρχηγοὶ δὲν ἔπεσαν εἰς τὴν παγίδα τοῦ Ἀλῆ. Ὁ Τζαβέλλας ὅμως ἐγελάσθη καὶ ἥλθεν εἰς τὸν Ἀλῆν μὲ τὸν υἱόν του Φῶτον καὶ μὲ 70 ἄνδρας.

‘Ο Πασσᾶς κατ’ ἀρχὰς πραγματικῶς ἐφάνη διτι πορεύεται ἐναντίον τοῦ Ἀργυροκάστρου. Καθ’ ὅδὸν ὅμως, διταν εἰς ἓνα σταθμὸν οἱ Σουλιῶται ἀφῆκαν τὰ ὅπλα καὶ ἡρχισαν κατὰ τὴν συνήθειάν των νὰ ἐπιδίδωνται εἰς ἀσκήσεις, κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἀλῆ περικυκλώνονται ἀπὸ τοὺς Ἀλβανούς, συλλαμβάνονται καὶ δέσμοιο διδηγοῦνται εἰς τὰ Ἰωάννινα. Μετὰ τοῦτο ὁ Ἀλῆς ἥλαξε πορείαν καὶ διηνθύνθη κατὰ τοῦ Σουλίου.

Εὐτυχῶς ἔνας ἐκ τῶν Σουλιωτῶν εἶχε κατορθώσει νὰ διαφύγῃ. Οὗτος ἔσπευσεν εἰς τὸ Σοῦλι καὶ ἀνήγγειλε τὴν προδοσίαν τοῦ Ἀλῆ. Ἐπομένως διταν ὁ Ἀλῆς ἐφθασε πρὸ τοῦ Σουλίου, εὑρε τοὺς Σουλιώτας ἑτοίμους διὰ νὰ τὸν ὑποδεχθοῦν. Καὶ πραγματικῶς ἀπέκρουσαν διας τὰς ἐφόδους αὐτοῦ.

‘Αφ’ οὐδὲν ὁ Ἀλῆς ἀπηλπίσθη διτι, θὰ κατώρθωνε νὰ κυριεύσῃ τὸ Σοῦλι, κατέψυγε πάλιν εἰς πανουργίαν. Διέταξε νὰ φέρουν ἐνώπιόν του τὸν Τζαβέλλαν καὶ τοῦ ὑπερσχέθη πολλὰς ἀμοιβάς, ἀν τὸν βοηθήσῃ νὰ κυριεύσῃ τὸ Σοῦλι. Ὁ Τζαβέλλας τότε ἐπροσποιήθη διτι συμφωνεῖ, καὶ ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν Ἀλῆν νὰ τὸν ἀφήσῃ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ Σοῦλι διὰ νὰ συνεννοηθῇ καὶ μὲ ἄλλους συμπατριώτας του. Ὁ Ἀλῆς τοῦ τὸ ἐπέτρεψεν, ἀλλ’ ἐκράτησεν ως ὅμηρον τὸν υἱόν του Φῶτον.

‘Ο Τζαβέλλας, διταν ἐφθασεν εἰς τὸ Σοῦλι, εἶπεν εἰς τοὺς Σουλιώτας τὰ σχέδια τοῦ Ἀλῆ, καὶ τοὺς προέτρεψε νὰ ἀντισταθοῦν. Συγχρόνως ἐγραψεν εἰς τὸν Ἀλῆν τὴν ἐξῆς επιστο ήν :

✓ Βεζύρη Ἀλῆ Πασσᾶ !

Χαίρομαι ὅπου ἐγέλασα ἔνα δόλιον. Εἶμαι ἐδῶ νὰ διαφεντεύσω τὴν πατρίδα μου ἐναντίον εἰς ἔνα κλέφτην ώσταν κ' ἐσένα. "Ο υἱός μου θέλει ἀποθάνει, ἐγὼ ὅμως ἀπελπίστως θέλω τὸν ἐκδικήσει πρὸιν ἀποθάνω... "Αν δὲν μου, νέος καθὼς εἶναι, δέν μένει εὐχαριστημένος ν' ἀποθάνῃ διὰ τὴν πατρίδα του, αὐτὸς δὲν εἶναι ἀξιος νὰ ζῇ καὶ νὰ γνωρίζεται ὡς υἱός μου. Προ χώρησε λοιπὸν ἀπιστε. Εἶμαι ἀνυπόμονος νὰ ἐκδικηθῶ, νὰ πιῶ τὸ αἷμά σου.

*Ἐγὼ δὲ ὁ ἀμοσμένος ἐχθρός σου

Καπετὸν Λάμπρος Τζαβέλλας.

Καὶ πραγματικῶς δὲ Φῶτος ἐδείχθη ἀξιος υἱὸς τοῦ πατρός του. "Οταν κατόπιν δὲν μου τὸν ἀποθέρωτε μὲ βασανιστήρια διὰ τὴν ἀπιστίαν τοῦ πατρός του, ἀπήντησε: «Δὲν σὲ φοβᾶμαι, δὲ πατέρας μου θὰ μὲ ἐκδικηθῆ».

"Ο Ἀλῆς ἔγινεν ἔξω φρενῶν, ὅταν ἐδιάβασε τὸ γράμμα τοῦ Λάμπρου. "Ητοίμασε μεγάλην ἔφοδον ἐναντίον τοῦ Σουλίου. "Αλλ' οἱ Σουλιώται ἀντεστάθησαν ὡς λέοντες. Αὐταὶ αἱ γυναῖκες των μὲ τὴν Μόσχων, τὴν σύζυγον τοῦ Τζαβέλλα ἐπὶ κεφαλῆς ἐπολέμουν γενναίως. "Επὶ τέλους οἱ Ἀλβανοὶ ἀπεκρούσθησαν καὶ ἐτράπησαν εἰς φυγήν.

"Ο Ἀλῆς τρίζων τοὺς ὄδοντας ἀπὸ τὴν λύσαν του ἐσπευσεν ἔφιππος εἰς τὰ Ιωάννινα διὰ νὰ σωθῇ.

Κατόπιν ἔκαμεν εἰρήνην μὲ τοὺς Σουλιώτας καὶ ὑπεχρεώθη νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν Φῶτον καὶ τοὺς ἄλλους Σουλιώτας.

Τρίτος πόλεμος τοῦ Ἀλῆ ἐναντίον τοῦ Σουλίου καὶ ἀλωσίς αὐτοῦ.—Καὶ μετὰ τὴν δευτέραν ἀποτυχίαν δὲν ἥσυχασε. Δὲν ἥδενατο νὰ ἀνεχθῇ τοὺς Σουλιώτας ἀνεξαρτήτους. Τὸ 1800 λοιπὸν πάλιν ἐπετέθη αἰφνιδίως ἐναντίον τοῦ Σουλίου. "Αλλὰ καὶ πάλιν οἱ Σουλιώται μὲ ἀρχηγὸν τὸν Φῶτον Τζαβέλλαν ἀπέκρουσαν τοὺς στρατοὺς αὐτοῦ. "Αλλ' δὲ Ἀλῆς τώρα ἀπεφάσισε νὰ μὴν ὑποχωρήσῃ καὶ ἐποιείρκησε τὸ Σοῦλι.

*Η πολιορκία διήρκεσε τρία ἔτη. Οἱ Σουλιώται ὑπέφερον πολ-

λάς στερήσεις. "Υπέφερον ἀπὸ τὸ ψῦχος, τὰ χιόνια καὶ τὴν βροχήν. "Ηρχισαν νὰ τοὺς λείπουν τὰ τρόφιμα καὶ ἐτρέφοντο μὲ δίζας τῶν φυτῶν. "Επὶ τέλους ἥρχισε νὰ τοὺς λείπῃ καὶ τὸ νερόν. "Ηναγκάζοντο νὰ κρεμοῦν μακρὰ σχοινία μὲ σπόγγους εἰς τὸ ἄκρον διὰ νὰ μαζεύουν τὰς δλίγας σταγόνας τοῦ νεροῦ, ποῦ ἥσαν εἰς τὰ κοιλώματα τῶν βράχων. "Ἐν τούτοις οἱ Σουλιώται ἀνθίσταντο, καὶ μόνον ἡ προδοσία κατέστρεψε τὸ Σοῦλι.

Κάποιος Σουλιώτης Πήλιος Γούστης εἶχε δειχθῆ εἰς μίαν μάχην δειλός, καὶ διὰ τοῦτο ἐπεριφρονεῖτο ἀπὸ τοὺς ἄλλους Σουλιώτας. Αὐτὸς λοιπόν, διὰ νὰ ἐκδικηθῇ τοὺς συμπατριώτας του, ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Ἀλῆν χρήματα καὶ ὠδήγησε νύκτα ἀπὸ στενώπους εἰς τὸ Σοῦλι διακοσίους Τούρκους καὶ τοὺς ἔκρυψεν εἰς τὴν οἰκίαν του. Τὴν ἄλλην ἡμέραν, δταν ἥρχισεν ἡ ἔφοδος τῶν Τούρκων, αὐτοὶ ἐξῆλθον ἐκ τῆς οἰκίας καὶ ἐπετέθησαν ἐκ τῶν ὅπισθεν. Τότε οἱ Σουλιώται ἡναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσουν καὶ νὰ καταφύγουν εἰς ἓνα ὑψηλὸν βράχον, ὅπου ὑπῆρχεν ἡ ἐκκλησία τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς. Ἄλλα ἐκεὶ ἐστεροῦντο ὕδατος. "Ηναγκάσθησαν λοιπὸν νὰ συιθηκολογήσουν ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ἀπέλθουν, ὅπου θέλουν, μὲ τὰ ὅπλα των καὶ τὰς ἀποσκευάς των.

Οἱ Σουλιώται ἐγκατέλειψαν τὴν πατρίδα των. Εἰς τὴν Ἀγίαν Παρασκευὴν ἔμεινεν διὰ μοναχὸς Σαμουὴλ μὲ πέντε ἄλλους διὰ νὰ παραδώσουν εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ Ἀλῆ τὰ πολεμεφόδια, τὰ δοποῖα ὑπελείποντο ἀκόμη εἰς τοὺς Σουλιώτας, καὶ νὰ παραλάβουν τὸ ἀντίτιμόν των. "Οταν οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ Ἀλῆ ἐμέτρησαν τὰ χρήματα, διὰ γραμματεὺς τοῦ Ἀλῆ στρέφεται πρὸς τὸν Σαμουὴλ καὶ τοῦ λέγει: «Καὶ τώρα, καλόγερε, ποίαν ποινὴν φαντάζεσαι διτὶ θὰ σου ἐπιβάλῃ διὸ Βεζύρης, ἀφ' οὗ τόσον ἀνοήτως παρεδόθης εἰς τὰς χειράς του»; «Καμμίαν», ἀπήντησεν διὰ Σαμουὴλ καὶ ἀμέσως ἐπυροβόλησεν ἐπὶ ἐνδός βαρελίου πυρίτιδος, ἐπὶ τοῦ δοποίου ἐκάθητο. Φοβερὸς κρότος ἡκούσθη καὶ ἡ Ἀγία Παρασκευὴ ἀνετινάχθη καὶ ἐθαψεν ὅλους ὑπὸ τὰ ἐρείπια της.

"Ἄλλα τοῦτο τώρα ἔλαβεν ὡς ἀφορμὴν διὰπιστος Ἀλῆς διὰ νὰ παραβῇ τὰς συνθήκας. Διέταξε δηλαδὴ νὰ καταδιώξουν τοὺς

Σουλιώτας. Οἱ Σουλιῶται εἰχον διαιρεθῆ εἰς τρία σώματα. Ἐξ αὐτῶν τὸ πρῶτον μὲ ἀρχηγὸν τὸν Τζαβέλλαν, ἐπρόφθασε καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Πάργαν, ἡ δούσια μαζὶ μὲ τὴν Ἐπιάνησον εὑρίσκετο τότε εἰς τὸς χεῖρας τῶν Ρώσων.

Τὸ δεύτερον σῶμα, μὲ ἀρχηγὸν τὸν Κουτσονίκαν, κατέφθασαν οἱ Τοῦρκοι πλησίον εἰς τὸ Ζάλογγον, καὶ ἐκεῖ τὸ ἐποιούρκησαν στενῶς ἐπὶ ἐνὸς ἀποτόμου βράχου. Μετὰ δύο ἡμέρας ἔξηντλήθησαν αἱ τροφαὶ αὐτῶν καὶ τὰ πόλεμοφόδια. Τότε αἱ γυναῖκες τῶν Σουλιωτῶν ἐφίλησαν διὰ τελευταίαν φορὰν τὰ τέκνα των καὶ τὰ ἔρριψάν εἰς τὴν ὀβυσσον. Ἐπειτα ἐπιάσθησαν εἰς τὸν χορὸν καὶ εἰς κάθε γύρον αὐτοῦ ἐρρίπτετο μία εἰς τὸ ἔδιον μέρος. Ὁ χορὸς ἐξηκολούθησεν, ἔως οὐ ἐπεσαν ὅλαι. Μετὰ τοῦτο οἱ ἄνδρες τὴν νύκτα ὠρμησαν μὲ τὰ ξίφη εἰς τὰς χεῖρας διὰ μέσου τοῦ ἔχθροῦ. Ἀλλὰ ἐκ τῶν 800 μόνον 150 κατώρθωσαν νὰ σωθοῦν καὶ νὰ φθάσουν εἰς τὴν Πάργαν.

Καὶ τὸ τρίτον σῶμα ἐκ 1000 Σουλιωτῶν, μὲ ἀρχηγὸν τὸν Κ. Μπότσαρην, δὲν εἶχε καλυτέραν τύχην. Οἱ Τοῦρκοι τὸ ἐφθασαν εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Σέλτσου. Εἰς αὐτὸν οἱ Σουλιῶται ἀντεστάθησαν 4 μῆνες. Ἐπὶ τέλους ἐφονεύθησαν οἱ περισσότεροι, 45 δὲ μόνον ἐσώθησαν εἰς τὴν Πάργαν. Ἀπὸ τὴν Πάργαν ἐπειτα οἱ Σουλιῶται ἐπέρασαν εἰς τὴν Κέρκυραν.

Καταστροφὴ τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ. — Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Σουλίου δὲ Ἀλῆ πασσᾶς ἥρχισε φοβερὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν ἀρματολῶν. Μεταξὺ αὐτῶν περίφημοι ἦσαν δὲ Νικοτσάρας, δὲ Βλαχάβας, οἱ Κατσαντωναῖοι καὶ ἄλλοι. Ἀλλὰ μὲ τὰ ὅπλα δὲν ἤδυνατο νὰ τοὺς ὑποτάξῃ. Κατέφυγε λοιπὸν εἰς τὸν δόλον, καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἄλλους συνέλαβε καὶ ἐφόνευσε, καὶ μὲ ἄλλους ἐσυνθηκούργησεν.

Ἀλλὰ μετ' ὀλίγα ἔτη καὶ αὐτὸς ἐτιμωρήθη. Ὁ Σουλιᾶνος ἐννόησε τὰ σχέδια του, τὸν ἐκήρυξεν ἀποστάτην, καὶ ἐστειλεν ἐναντίον του πολὺν στρατόν. Ὁ Ἀλῆς ἐνικήθη, ἐποιούρκηθη εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ ἐπὶ τέλους ἐφονεύθη (1822). Κατὰ τὸν πόλεμον αὐτὸν καὶ οἱ Σουλιῶται ἐπωφελήθησαν ἀπὸ τὴν εὐκαιρίαν καὶ ἐπῆραν πάλιν δπίσω ἀπὸ τὸν Ἀλῆν τὸ Σουλι δῆθεν διὰ νὰ τὸν

βιοηθήσουν. Οἱ Σουλιῶται ἔφαίνοντο ὅτι χάριν τοῦ Ἀλῆ ἐπολέμουν ἐναντίον τῶν Τούρκων. Πραγματικῶς δμως τὸ ἔκαμναν, διότι τότε εἶχεν ἀρχίσει ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'

ΤΑ ΠΡΟΟΙΜΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

· Μακεδονίαν,

1. Φιλικὴ Ἐταιρεία.

Ἡ μεγάλη Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις διαφέρει πολὺ ἀπὸ ὅλας τὰς ἄλλας ἐπαναστάσεις, τὰς δόποίας είχον κάμει πρότερον οἱ Ἑλληνες. Αἱ ἄλλαι ἐπαναστάσεις ἦσαν τοπικαί. Ἀλλοτε δηλ. ἐπανεστάτει μόνον ἡ Πελοπόννησος, ἄλλοτε μόνιον ἡ Στερεά, ἄλλοτε μόνιον μερικαὶ νῆσοι. Ἡ μεγάλη δμως ἐπανάστασις ἔγινε μὲ σχέδιον κατόπιν συνεννοήσεως ὅλων τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ ἔλαβε γενικὸν χαρακτῆρα. Τὴν συνεννόησιν αὐτὴν κατώρθωσεν ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία.

Τὴν ἰδέαν τοῦ νὰ γίνῃ μία Ἐταιρεία μὲ τὸν σκοπὸν νὰ προετοιμάσῃ τὸ ἔθνος διὰ τὴν ἐπανάστασιν συνέλαβον τρεῖς τολμηροὶ καὶ φιλοπάτριδες Ἑλληνες ἔμποροι εἰς τὴν Ὁδησσὸν τῆς Ρωσίας, ὁ Νικόλαος Σκουφᾶς ἀπὸ τὴν Ἀρταν, ὁ Ἀθανάσιος Τσακάλωφ ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα καὶ ὁ Ἐμμαν. Ξάνθος ἀπὸ τὴν Πάτμον. Οἱ τρεῖς αὐτοὶ ἀνδρες κατώρθωσαν τὸν σκοπόν των, διότι εἰργάσθησαν μὲ μεγάλην ἐπιτηδειότητα.

Διὰ νὰ προσελκύσουν τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ Ἐθνους, δὲν ἔκαμψαν εἰς τὴν ἀρχὴν κανένα ἀρχηγόν. Παρίστανον τοὺς ἔαυτούς των ὡς ἐπιτρόπους κάποιας ἀφανοῦς Ἀρχῆς, καὶ ἀφινον νὰ ὑπονοήται ὅτι ἡ Ἀρχὴ αὐτὴ ἡτο ὁ παντοδύναμος αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας. Τὸ Ἐθνος, τὸ δοποῖον ἐπειδύμει τὴν ἐπανάστασιν, ἀλλ ἥθελε νὰ ἔχῃ καὶ ἴσχυρὸν βοηθόν, τὸ ἐπίστευσεν. Εἰς δὲ λίγα ἔτη ἡ Ἐταιρεία ἐξηπλώθη εἰς ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς χώρας μέχρι τῶν μικροτέρων χωρίων, καὶ πανταχοῦ, δπου ὑπῆρχον Ἑλληνες. Μέλη τῆς Ἐταιρείας ἦσαν ἀνδρες ἐξ ὅλων τῶν τάξεων, πατριάρχαι, ἀρ-

χιερεῖς, Ἱερεῖς, λόγιοι, Φαναριῶται, προύχοντες τῶν ἐπαρχιῶν, ἀρματολοί, κλέφτες, ναυτικοί, ἔμποροι, γεωργοί. Ἐν γένει δλόκηληρον τὸ "Ἐθνος εἶχεν ἀσπασθῆ τὴν ἰδέαν τῆς ἐπαναστάσεως. Παντοῦ ἐγίνοντο προετοιμασίαι, κατεσκεύαζον ὅπλα καὶ συνήθροιζον πιράτιδα. Ἐπὶ τέλους καὶ ἡ ἕδρα τῆς Ἐταιρείας μετεφέρθη εἰς τὴν Κων(υπολι)πολιν.

"Αλλὰ δσον ἡ Ἐταιρεία ἐξηπλώνετο, τόσον ὑπῆρχε κίνδυνος μὴ ἐννοηθῆ ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Κατενόησαν λοιπὸν οἱ ἀρχηγοὶ τὴν ἀνάγκην νὰ κάμοιν ἔνα ἀρχηγόν, διὰ νὰ ἀρχίσῃ τὴν ἐπανάστασιν. Ἡθελον ὅμως νὰ είναι τοιοῦτος, ὥστε νὰ πιστευθῇ ὅτι-δ Τσάρος είναι ἐν γνώσει τῆς Ἐταιρείας. Κατ' ἀρχὰς ἐπρότειναν τὴν ἀρχηγίαν εἰς τὸν Κερκυραῖον Ἰοάννην Καποδίστριαν, δ δοποῖος τότε ἦτο ὑπουργὸς τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας. Ἀλλ' οὗτος ἤξερεν ὅτι ἡ Ἐπανάστασις ἥθελεν ἀρχηγὸν στρατιωτικὸν καὶ δὲν ἐδέχθη. Τότε ἀπετάθησαν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον Ὅψηλάντην. Ὁ Ἀλέξανδρος Ὅψηλάντης κατήγετο ἀπὸ μεγάλην Φαναριωτικὴν οἰκογένειαν. Ὁ πατήρ του εἶχε γίνει ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας. Αὐτὸς δὲ ἦτο ἀξιωματικὸς εἰς τὸν Ρωσικὸν στρατόν, καὶ ὑπασπιστὴς τοῦ Τσάρου Ἀλεξάνδρου, εἶχε λάβει μέρος εἰς πολλὰς μάχας, καὶ εἰς μίαν μάλιστα εἶχε χάσει τὸν δεξιόν του βραχίονα. Ὁ Ἀλέξανδρος, εὐγενὴς καὶ φιλόπατρις νέος, ἐδέχθη ἀμέσως τὴν ἀρχηγίαν (Ἰούνιος 1820).

"Η ἀγγελία ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος Ὅψηλάντης είναι δ Ἀρχηγὸς ἐγέμισεν ἀπὸ χαρὰν καὶ ἐνθουσισμὸν ὅλους τοὺς Ἑλληνας. Ὁ Ἀλέξανδρος Ὅψηλάντης ἐθεωρήθη ὡς δ πρόδρομος τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου.

2. Ἡ ἐπανάστασις ἐν Μολδανίᾳ καὶ Βλαχίᾳ.

"Ο Ὅψηλάντης, ἀφ' οὗ ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τῆς Ἐταιρείας, μετέβη εἰς τὴν Νότιον Ρωσίαν. Ἐκεὶ συνεννοήθη μὲ τοὺς πολυαριθμούς Ἑλληνας τῶν μερῶν αὐτῶν, καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἀρχίσῃ τὴν ἐπανάστασιν ἀπὸ τὴν Μολδανίαν καὶ τὴν Βλαχίαν.

Εἰς τὰς ἐπαρχίας αὐτὰς ἤσαν Ἑλληνες ἡγεμόνες, οἱ δοποῖοι

ἥσαν μέλη τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, καὶ δὴ ή διοίκησις ᾧτο εἰς
χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Αἱ φρουραὶ τῶν ἥγεμόνων ἀπετελοῦντο ἐξ
ἀρματολῶν καὶ πολεμιστῶν ἐμπείρων, καὶ εἶχον ἀρχηγοὺς ἴανούς,
ώς τὸν Γεωργάκην Ὀλύμπιον, τὸν Φαρμάκην, τὸν Ἀθανάσιον
Καρπενησιώτην καὶ ἄλλους. Τουρκικὸς στρατὸς δὲ δὲν ὑπῆρχε

Εἰκ. 18. Χάρτης τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Μολδαυίᾳ καὶ Βλαχίᾳ.

καθόλου εἰς αὐτάς. Ἐπειτα ἡ ἔναρξις τῆς ἐπαναστάσεως ἀπὸ τὴν Μολδαυίαν καὶ τὴν Βλαχίαν θὰ ἔκαμε πιστευτόν, διτὶ ἡ Ρωσία θὰ βοηθήσῃ τὴν ἐπανάστασιν. Ἐκ τούτου δὲ οἱ μὲν Ἑλληνες θὰ ἐλάμβανον θάρρος, οἱ δὲ Τούρκοι θὰ κατελαμβάνονται ὑπὸ φόβου.

Οἱ Υψηλάντης λοιπὸν τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1821 διαβαίνει τὸν ποταμὸν Προῦθον καὶ εἰσέρχεται εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Μολδαυίας Ἰάσιον μὲ τοὺς ἀδελφούς του Νικόλαον καὶ Γεώργιον

καὶ διλίγους διπαδούς. Ἐκεῖ ἐκδίδει προκήρυξιν, μὲ τὴν διποίαν προσκαλεῖ τὸν Ἑλληναῖς καὶ τὸν ἐντοπίους νὰ λάβουν τὰ ὅπλα κατὰ τῶν τυχάννων, καὶ ὑπόσχεται ὅτι μία μεγάλη δύναμις θὰ τὸν βοηθήσῃ, ἐννοοῦσε δὲ τὴν Ρωσίαν. Ἀμέσως ἔσπευσαν νὰ ταχθοῦν ὑπὸ τὴν σημαίαν του διοι οἱ ἐκεῖ Ἑλληνες καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν ἐντοπίων. 500 δὲ μαθηταὶ τῶν σχολείων, νέοι τῶν καλυτέρων οἰκογενειῶν, ἀποτελοῦν ιδιαίτερον στρατιωτικὸν σῶμα, τὸ διποίον ὀνομάσθη ἵερὸς λόχος κατὰ μίμησιν τοῦ ἱεροῦ λόχου τῶν ἀρχαίων Θῆβαίων.

Κατόπιν δὲ Ἀλέξανδρος ἐπερχώρησε πρὸς τὸ Βουκουρέστιον. Ἐκεῖ δικαῖος ἔφεσται εἰδησις, ὅτι δὲ Τσάρος ἀπεκήρυξε τὸν Ὅγηλάντην καὶ ὅτι τουρκικὸς στρατὸς ἐπέρχεται ἐναντίον αὐτοῦ. Τότε οἱ ἐντόπιοι ἐγκατέλειψαν τὸν Ὅγηλάντην. Οἱ Ὅγηλάντης ἦν αγκάσθη νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸ Βουκουρέστιον, καὶ ἥρχισε νὰ ὑποχωρῇ πρὸς τὰ Καρπάθια, ἵνα ἐν ἀνάγκῃ καταφύγῃ εἰς τὸ Αὐστριακὸν ἔδαφος.

Οἱ Τοῦρκοι ἔφθασαν αὐτὸν εἰς τὸ Δραγατσάνι. Ἐκεῖ ἔγινε μεγάλη μάχη. Οἱ Ἑλληνες ἐπολέμησαν γενναίως, ἀλλὰ ἐνικήθησαν. Οἱ ἱερὸς λόχος ἐπεσεν διοι εἰς τὴν θέσιν, διοι ἐτάχθη. Τότε δὲ Ὅγηλάντης ἀπὸ τῆς ποσθῆταις κατέληθη διὰ θαλάσσης εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἀλλὰ οἱ φιλότουρκος Αὐστρία τὸν συνέλαβε καὶ τὸν ἔκλεισεν εἰς τὰς φυλακάς, διοι ἔμεινε μέχρι τοῦ 1827. Καὶ ἀπηλευθερώθη μὲν τότε διὰ τῆς μεσιτείας τοῦ Τσάρου, ἀλλὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος ἀπέθανεν, διότι εἰς τὴν φυλακὴν εἶχε πάθει ἡ νγεία του.

Κατὰ αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ κίνημα τῆς Μολδαυίας καὶ Βλαχίας ἀπέτυχεν, ἀλλὰ δὲν ἔμελλε νὰ τελειώσῃ χωρὶς λαμπρὰ κατορθώματα.

Οἱ Ἀθανάσιος Καρπενησιώτης μὲ 500 ἀνδρας εἰς τὸ χωρίον Σκουλένι τοῦ Προύθου προσεβλήθη ἀπὸ 6 χιλ. Τούρκους. Ἀντεστάθη γενναίως, ἀλλ᾽ ἡ νίκη ἦτο ἀδύνατος. Αφ' οὗ ἐφονεύθησαν τὰ 3]4 τῶν ἀνδρῶν, μεταξὺ τῶν διποίων καὶ δὲ ὕδιος, οἱ ἄλλοι διεπέρασαν κολυμβῶντες τὸν Προύθον.

‘Ο Γεωργάκης Ὀλύμπιος καὶ δὲ Φαρμάκης μὲ 350 πιστοὺς διπαδοὺς μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ὑψηλάντου κατέλαβον τὴν μονὴν τοῦ Σέκου. Ἐκεῖ ἐποιορκήθησαν ἀπὸ 4 χιλ. Τούρκους. Ὁ Γεωργάκης, δὲ διποῖς μὲ 11 ἄνδρας κατεῖχε τὸ κωδωνοστάσιον, ἔθεσε πῦρ εἰς τὴν πυρίτιδα καὶ ἔθαψεν ὑπὸ τὰ ἐρείπια αὐτοῦ καὶ Ἐλληνας καὶ Τούρκους. Ὁ δὲ Φαρμάκης, δὲ διποῖς ἦτο ἐντὸς τῆς Μονῆς, ἐσυιθηκολόγησεν ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ἀπέλθῃ μὲ τὰ ὅπλα του. Ἀλλὰ μόλις ἔξηλθε μὲ τοὺς στρατιώτας του, ἐφονεύθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Ἡ ἐπανάστασις τῆς Μολδανίας καὶ Βλαχίας, δὲν καὶ ἀπέτυχεν, ἔγινεν ὀφέλιμος εἰς τὴν Ἐλλην. ἐπανάστασιν. Ἐγεκα αὐτῆς οἱ Τούρκοι ἐλαβον τὴν ὑπόνοιαν ὅτι ἡ ἐπανάστασις γίνεται διὰ τῶν ἐνεργειῶν τῆς Ρωσίας, καὶ ἡγαγκάσθησαν νὰ ἔχουν πάντοτε ἐκεῖ ἕτοιμον στρατόν, τὸν διποῖον ἥδυναντο νὰ διαθέσουν διὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς μεσημβρινῆς Ἐλλάδος.

3. Αἱ οδηγαὶ καὶ ὁ φόνος τοῦ Πατριάρχου.

Οταν δὲ Σουλτάνος ἔμαθε τὴν εἰοβολὴν τοῦ Ὑψηλάντου εἰς τὰς ἡγεμονίας, καὶ συγχρόνως ὅτι καὶ αἱ μεσημβριναι ἐλληνικαὶ χῶραι ἐπανεστάτησαν, καὶ ὅτι ὑπὸ τῶν Ἐλλήνων ἐσφάγησαν Τούρκοι κάτοικοι, ἔγινεν ἔξω φρενῶν. Ἐννόησεν ὅτι εὑρίσκετο ἐνώπιον συνωμοσίας ὅλου τοῦ ὑποδούλου Ἐθνους τῶν Ἐλλήνων, ἡ διποία σκοπὸν εἶχε τὴν ἀνατροπὴν τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους, καὶ ἐνόμισεν ὅτι ἡ συνωμοσία αὐτῇ ὑπεστηρίζετο ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας. Τὴν δργήν του δὲ ἔξεσπασεν ἐναντίον τῶν ἀόπλων χριστιανῶν τῆς πρωτευούσης καὶ τῶν ἐπαρχιῶν.

Κατὰ πρῶτον ἡ δργή του ἐπεσεν ἐγαντίον τῶν προκρίτων τοῦ Ἐθνους, λαϊκῶν καὶ κληρικῶν, καὶ ἐσφάγησαν πολλοὶ ἔξ αὐτῶν. Κατόπιν ἀπεφάσισε νὰ κτυπήσῃ αὐτὸν τὸν ἀρχηγὸν τοῦ Ἐθνους, τὸν Πατριάρχην Γρηγόριον τὸν Ε'.

Ο Γρηγόριος κατήγετο ἐκ Δημητσάνης καὶ ἦτο ἐνάρετος καὶ φιλόπατρις ἀνήρ. Ἡτο μέλος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας. Ἀλλ' ἐγένετα τοῦ μαλακοῦ χαρακτῆρός του δὲν ἐδίστασε κατ' ἀπαίτησιν τοῦ Σουλτάνου νὰ ἐκδώσῃ ἀφορισμὸν ἐναντίον τοῦ Ὑψηλάντου

καὶ τῶν ὀπαδῶν του, καὶ νὰ προτρέψῃ τὸν Χριστιανὸν εἰς ὑποταγὴν πρὸς τὸν Σουλτᾶνον.

Ἐν τούτοις δὲ Σουλτᾶνος ἥθελεν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Πατριάρχου νὰ τιμωρήσῃ ἐπισήμως καὶ πανηγυρικῶς τὸ Ἑλληνικὸν Ἐθνος. Δι’ αὐτὸ δὲ καὶ ἔξελεξε πρὸς τοῦτο αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς μεγαλυτέρας ἕορτῆς τῶν Χριστιανῶν, τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα (10 Ἀπριλίου). Ἀμέσως μετὰ τὴν τέλεσιν τῆς λειτουργίας τοῦ Πάσχα οἱ δῆμοι εἰσοδημάτσαντες εἰς τὰ Πατριαρχεῖα, ἀνεκοίνωσαν εἰς τὸν Πατριάρχην φιρμάνιον τοῦ Σουλτάνου, διὰ τοῦ διποίου καθηρεῖτο ἀπὸ τοῦ ἀξιώματός του. Κατόπιν τὸν συνέλαβον καὶ τὸν ἔσυραν εἰς τὰς φυλακάς. Κατὰ διαταγὴν τότε τοῦ Σουλτάνου συνῆλθεν ἡ Σύνοδος καὶ ἔντρομος καὶ κλαίουσα ἔξελεξε νέον Πατριάρχην. Μετὰ τοῦτο δὲ Γρηγόριος ὑβριζόμενος, ἐμπαιζόμενος καὶ λακτιζόμενος ἐσύρθη καὶ πάλιν εἰς τὰ Πατριαρχεῖα καὶ ἐκεῖ ἐκρεμάσθη ἀπὸ τὴν μεσαίαν πύλην αὐτῶν. Ὁ Πατριάρχης ἀπέθανεν ὡς χριστιανὸς καὶ ὡς ἡρως. Ἡ πύλη δέ, εἰς τὴν δποίαν ἐκρεμάσθη, εἰς ἀνάμνησιν τοῦ θλιβεροῦ γεγονότος ἀπὸ τότε παραμένει κλειστή.

Τὸ σῶμα τοῦ Πατριάρχου ἔμεινε κρεμασμένον τρεῖς ἡμέρας, γλευαζόμενον ἀπὸ τὸν ὄχλον τῶν Τούρκων καὶ Ἐβραίων. Οἱ χριστιανοὶ ἔμενον ἀπὸ τὸν φίβον των κλεισμένοι εἰς τὰς οἰκίας των. Ἐπειτα οἱ Τούρκοι παρέδωκαν τὸ λείφανον εἰς τὸν Ἐβραίους, οἱ δποῖοι τὸ ἔσυραν ἀπὸ τοὺς πόδας διὰ μέσου τῶν διδῶν τῆς πόλεως, καὶ ἐπὶ τέλους, ἀφ’ οὐ ἐδεσαν εἰς τὸν λαιμόν του πέτραν, τὸ ἔργιφαν εἰς τὴν θάλασσαν. Ἀλλὰ μετά τινας ἡμέρας τὸ λείφανον ἀνῆλθεν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, καὶ ὡς ἐκ θαύματος ἐπλησίασεν εἰς ἐκεῖ εὑρισκόμενον ἡληνικὸν πλοῖον. Ὁ πλοίαρχος τὸ ἀνεγνώρισε καὶ τὴν νύκτα τὸ ἀνεβίβασεν εἰς τὸ πλοῖόν του, καὶ τὸ ἔφερεν εἰς τὴν Ὀδησσόν. Ἐκεῖ κατὰ διαταγὴν τοῦ Τσάρου ἐτάφη μεγαλοπρεπῶς μὲ τιμὰς βασιλικάς. Ἀπὸ ἐκεῖ δὲ μετὰ 50 ἔτη τὰ δυτᾶ τὸν μετεκομίσθησαν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἐτάφησαν εἰς μεγαλοπρεπὲς μνημεῖον ἐντὸς τῆς Μητροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν.

Τὸν φόνον τοῦ Πατριάρχου ἦκολούθησεν δὲ φόνος πολλῶν ἀλ-

λων ἀρχιερέων καὶ Φαναριωτῶν καὶ κατόπιν πάσης τάξεως Ἑλλήνων. Ἐπὶ πολλὰς ἔβδομάδας δὲ τουρκικὸς ὄχλος διέτρεχε τὴν πόλιν καὶ τὰ περίχωρα καὶ ἐλήστευε καὶ ἔσφαζε τοὺς χριστιανούς. Αἱ αὐταὶ σφαγαὶ ἔγιναν συγχρόνως καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας, εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν, Λάρισσαν, Σμύρνην, Κυδωνίας, Κῶν, Ῥόδον, Κρήτην, Κύπρον.

Τὰ ἀποτελέσματα τοῦ φόνου τοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν ἄλλων σφαγῶν δὲν ἥσαν, δῆλος τὰ ἐπερίμενον οἱ Τοῦρκοι. Αὗτοὶ ἐφαντάζοντο ὅτι, ἂμα φονεύσουν τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ "Εθνους", οἱ "Ἑλληνες" θὰ φοβηθοῦν καὶ ή ἐπανάστασις θὰ σβεσθῇ. Ἄλλὰ συνέβη ὅλως διόλου τὸ ἐναντίον. Αἱ σφαγαὶ καὶ δὲ φόνος τοῦ Πατριάρχου ἐνίσχυσαν τὸ ἐθνικὸν φρόνημα τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐγένηνταν εἰς τὰς ψυχάς των τὸν πόθον τῆς ἐκδικήσεως, προσέτι δὲ ἐδώσαν εἰς τὴν ἐπανάστασιν χαρακτῆρα θρησκευτικόν. Ὁ ἀγών ἥτο ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Η ΚΥΡΙΩΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ — ΕΚΡΗΞΙΣ ΚΑΙ
ΕΞΑΠΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ (1821).

1. Ἡ ἐπανάστασις ἐν Πελοποννήσῳ.

Ἡ Πελοπόννησος πρὸ τῆς ἐνρήξεως τῆς ἐπαναστάσεως. — Τὸ σύνθημα τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ἑλλάδα ἐδωσεν ἡ Πελοπόννησος. Ἐδῶ ὅλα ἥσαν κατάλληλα διὰ τὴν ἐπανάστασιν. Ἔνεκα τῆς γεωγραφικῆς τῆς θέσεως εὐκόλως ἡδύναντο νὰ ἐμποδισθοῦν στρατεύματα νὰ εἰσέλθουν εἰς αὐτήν. Ὁ Ἑλληνικὸς πληθυσμὸς εἰς αὐτὴν ἥτο μεγάλος, ἐν ᾧ οἱ Τοῦρκοι ἥσαν δλίγοι. Προσέτι ὁ Πασσᾶς τῆς Πελοποννήσου ἔλειπεν ἀπ' αὐτὴν μὲ τὸν περισσότερον στρατόν του, διότι ἐποιιόρκει τὸν Ἀλῆν εἰς τὰ Ιωάννινα. Τέλος εἰς τὴν Πελοπόννησον ὑπῆρχον πρόκριτοι σπουδαῖοι, οἱ δοποῖοι ἡδύναντο νὰ ἐπιβληθοῦν εἰς τὸν λαὸν καὶ νὰ λάβουν τὴν ἀρχηγίαν τῆς ἐπαναστάσεως. Τοιοῦτοι

ῆσαν δ Πετρόμπετρος Μαυρομιχάλης, δ Ἀνδρέας Ζαΐμης, δ Ἀνδρέας Λόρντος, δ ἐπίσκοπος Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς καὶ ἄλλοι.

Ἐπειτα καὶ αὐτοὶ οἱ πρόκριτοι καὶ δ λαὸς ἦσαν παρεσκευασμένοι ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, καὶ ἀνυπομόνουν πότε νὰ δοθῇ τὸ σύνθημα διὰ νὰ λάβουν τὰ δπλα ἐναντίον τῶν τυράννων. Τοῦτο εἶχε κατορθώσει πρὸ πάντων ἔνας ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, δ Γρηγόριος Δικαῖος ἢ Παπαφλέσσας Αὐτὸς περιήρχετο δλην τὴν Πελοποννησον καὶ διέδιδεν ὅτι ρωσικὸς στρατὸς εἶναι ἔτοιμος νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Χερσόνησον, ὅτι εἰς μίαν ἡμέραν θὰ φονευθῇ δ Σουλτᾶνος καὶ θὰ καῆ ἡ Κωνζπολις, καὶ ἄλλα παρόμοια, μὲ τὰ δποῖα ἔξηγειρε τὴν φαντασίαν τῶν χωρικῶν. Εἰς τὴν ἔξαψιν τῶν πνευμάτων ἐπίστης συνετέλεσε τότε καὶ ἡ κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1821 ἄφιξις εἰς τὴν Μάνην τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη.

Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης κατήγετο ἀπὸ μεγάλην οἰκογένειαν Κλεφτῶν, τῶν Κολοκοτρωναίων, οἱ δποῖοι εἶχον ἔξολοθρευθῆ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1770. Ὅταν δ Κολοκοτρώνης ἔγινεν ἀνήρ, μίαν σκέψιν εἶχε, πῶς νὰ ἐκδικηθῇ τοὺς Τούρκους, ἐναντίον τῶν δποίων ἐτρεφεν ἀδιάλλακτον μῆσος.

Ο Κολοκοτρώνης ἦτο ἀνήρ ὁθωμαλέος μὲ βλέμμα ἐπιβλητικὸν καὶ φωνὴν βροντώδη. Εἶχεν εὐγλωττίαν μεγάλην, ἵκανότητα στρατηγικήν, καὶ ἐπιμονήν ἀδιάσειστον. Εἶχε προσελκύσει τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν Κλεφτῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ μῆσος τῶν Τούρκων. Διὰ τοῦτο τὸ 1818 ἔξεδιώχθη ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἐκ Πελοποννήσου καὶ κατέφυγεν εἰς τὰς Ἰονίους νήσους. Ἐκεὶ κατετάχθη εἰς τὸν ἀγγλικὸν στρατὸν καὶ εἶχε φθάσει μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ταγματάρχου. Τώρα δέ, ὅταν ὡς μέλος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας ἐννόησεν ὅτι πλησιάζει ἡ ἔναρξις τῆς ἐπαναστάσεως, ἥλθε πάλιν εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Η ἄφιξις του εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐφερεν εἰς μὲν τοὺς Τούρκους τρόμον, εἰς δὲ τοὺς Ἑλληνας θάρρος. Ὅλοι δὲ ἐννόησαν ἐξ αὐτῆς, ὅτι ταχέως θὰ δοθῇ τὸ σύνθημα τῆς ἐπαναστάσεως.

‘**Η Έκρηξις τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Πελοποννήσῳ.** Δύο τυχαῖα γεγονότα, μία πρόποσις, τὴν ὅποιαν ἔκαμεν δὲ Ἀσημάκης Ζαΐμης εἰς τὴν Κερπινὴν ὑπὲρ ἔλευθερόσεως τοῦ Ἐθνους, καὶ μία ἀσήμαντος προσβολὴ δύο Ἑλλήνων αλεφτῶν ἐναντίον Τούρκου εἰσπράκτορος, ἐπέφεραν περὶ τὰ μέσα Μαρτίου τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως. Οἱ Τοῦρκοι προησθάνοντο τὸν κίνδυνον. Αὐτὰ λοιπὸν τὰ δύο ἀσήμαντα γεγονότα τοὺς ἔκαμαν μεγάλην ἐντύπωσιν, καὶ ἥρχισαν νὰ φεύγουν ἀπὸ τὰς ἀφρούρητους πόλεις καὶ τὰ χωρία καὶ νὰ καταφεύγουν εἰς τὰ φρούρια καὶ ἴδιως εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Πελοποννήσου Τρίπολιν. Εἰς δλίγας ἡμέρας ὅλη ἡ Πελοπόννησος ἐκτὸς τῶν δυναρῶν θέσεων ἔξεκενώθη ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Τοῦτο ηὕησε τὸ θάρρος τῶν Ἑλλήνων. Ὄλοι εὑρέθησαν ὑπὸ τὰ ὅπλα καὶ ἥρχισαν νὰ ἐπιπίπτουν κατὰ τῶν Τούρκων, ὅπου εὗρισκον αὐτοὺς ἀπροφυλάκτους.

Τὴν 21ην Μαρτίου οἱ Ἑλληνες ἐποιιόρκησαν τοὺς Τούρκους εἰς τὰ Καλάβρυτα, καὶ μετὰ 5 ἡμέρας ἡνάγκασαν αὐτοὺς νὰ παραδοθοῦν. Τὴν 22αν Μαρτίου δὲ Πετρόμπετης Μαυρομιχάλης μὲ τοὺς Μανιάτας του, δὲ Κολοκοτρώνης, δὲ Παπαφλέσσας καὶ δὲ Αναγνωσταρᾶς μὲ τὰ σώματά των ἐποιιόρκησαν τὰς Καλάμας καὶ τὴν 25ην ἐκυρίευσαν αὐτάς.

Συγχρόνως μὲ τὴν ἀλωσιν τῶν Καλαμῶν ἔξερράγη ἡ ἐπανάστασις εἰς τὰς Πάτρας. Ὁ ἐπίσκοπος Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς μὲ τὸν Ἀνδρέαν Ζαΐμην, τὸν Λόντον καὶ ἄλλους προκρίτους ὑψώσαν τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν μονὴν τῆς Ἀγίας Λαύρας. Ἐπειτα διευθύνονται εἰς τὰς Πάτρας. Ἐκεῖ οἱ Τοῦρκοι εἶχον ἐγκαταλεύψει τὴν πόλιν καὶ εἶχον αλεισθῆ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Οἱ Ἑλληνες λοιπὸν τοὺς ἐποιιόρκους εἰς αὐτήν.

Κατὰ τὸν ἵδιον τρόπον οἱ Τοῦρκοι πολιορκοῦνται ἀπὸ τοὺς πέροις Ἑλληνας εἰς τὸ χωρίον Λάλα, εἰς τὴν Κόρινθον, εἰς τὴν Μονεμβασίαν, εἰς τὸ Ναυαρίνον, εἰς τὸ Ἀργος, εἰς τὸ Ναύπλιον.

Τότε ἐδείχθη ἡ στρατηγικὴ εὐφυΐα τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ τὸ ἀκατάβλητον θάρρος του. Συνέλαβε τὸ σχέδιον νὰ πολιορκήσῃ τὴν Τρίπολιν. Ἐννόησεν δτὶ ἀν δὲν κυριεύσουν αὐτήν, δὲν θὰ

στερεωθῆ ἡ ἐπανάστασις. Ἀλλὰ οἱ ἄλλοι ἀρχηγοὶ δὲν ἦσαν οὐμαφωνοί. Αὐτὸς δῆμος ἐπέμειε. Κατήρτιζε στρατὸν ἀπὸ χωρικοὺς καὶ προσεπάθει νὰ τοὺς ἐμπνεύσῃ θάρρος, ἀλλ' αὐτοὶ μόλις ἐβλεπον Τούρκους, διελύοντο. Ἐν τούτοις δὲν ἔχανε τὸ θάρρος του. Ἐμάζευεν ἄλλους, καὶ ἐπὶ τέλους μὲ τὴν ἐπιμονήν του κα-

Εἰκ. 19. Χάρτης τῆς Ἐπαναστάσεως ἐν Πελοποννήσῳ.

τώρθωσε καὶ στρατὸν νὰ καταρτίσῃ, καὶ νὰ πείσῃ τὸν Πετρόμπεην καὶ τοὺς ἄλλους ὅπλαρχηγοὺς νὰ συμφωνήσουν μὲ τὸ σχέδιόν του. "Ολοι λοιπὸν ὁμοῦ κατόπιν κατέλαβον τὰς γύρῳ ὁχυρὰς θέσεις καὶ ἀπέκλεισαν τὴν Τρίπολιν.

** Η μάχη τοῦ Βαλτετσοῦ καὶ ἡ ἄλωσις τῆς Τριπόλεως.*

— Ὁ Χουρσίτ πασσᾶς τῆς Πελοποννήσου ἐποιιόρκει, ὅπως εἰ-
πομέν, τὸν Ἀλῆν εἰς τὰ Ἰωάννινα. Ὅταν ἔμαθε τὴν ἐπανάστα-
σιν τῆς Πελοποννήσου, ἔστειλε στρατὸν μὲ ἀρχηγὸν τὸν Μουστα-
φάμπεην διὰ νὰ καταπνίξῃ αὐτήν.

Ο Μουσταφάμπεης ἐπέρρασε τὴν Δυτικὴν Ἐλλάδα καὶ ἀπὸ
τὸ Ρίον ἤλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Κατὰ πρῶτον ἔλυσε τὴν
πολιορκίαν τῶν Πατρῶν. Ἐπειτα ἤλθεν εἰς τὴν Κόρινθον καὶ
διεσκόρπισε τὸν Ἐλληνας, οἱ δοποῖοι ἐποιιόρκουν αὐτήν. Ἐπειτα
κατέλαβε τὸ Αργος, καὶ τὴν 1ην Μαΐου ἔφθασεν εἰς τὴν Τρί-
πολιν.

Οι Ἐλληνες κατετρόμαξαν. Ἀπὸ τὸν τρόμον αὐτὸν ἥθελησε
νὰ ἐπιφεύγῃ ὁ Μουσταφάμπεης, καὶ ἀπεφάσισεν ἀμέσως νὰ
ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν Ἐλλήνων, οἱ δοποῖοι κατεῖχον τὰ γύρω βουνά.
Τὸ κινητόν σῶμα τῶν Ἐλλήνων ἦτο εἰς τὸ Βαλτέτοι μὲ ἀρ-
χηγοὺς τὸν Ἡλίαν καὶ Κυριακούλην Μαυρομιχάλην. Ἄλλα δὲ
σώματα ἦσαν εἰς τὸ Χρυσοβίτσι μὲ ἀρχηγὸν τὸν Κολοκοτρώ-
νην, εἰς τὴν Πιάναν μὲ ἀρχηγὸν τὸν Πλαπούταν, καὶ εἰς τὰ Βέρ-
βαινα. Εἰς τὰ μέρη αὐτὰ οἱ Ἐλληνες ἤσαν ωχυρωμένοι εἰς προ-
χώματα ἡμισελινοειδῆ, τὰ δοποῖα ὠνόμαζον ταμπούρια.

Ο Μουσταφάμπεης λοιπὸν ἔστειλε 1000 ἀνδρας εἰς τὰ Βέρ-
βαινα διὰ νὰ ἐπιτηροῦν τὸν ἔκει Ἐλληνας, αὐτὸς δὲ μὲ ὅλον
τὸν στρατὸν του ἐπετέθη κατὰ τοῦ Βαλτετσίου. Οἱ Μανιᾶται εἰς
τὸ Βαλτέτοι ἐπὶ τρεῖς ὅρας ἀνθίστανται μόνοι κατὰ τῶν Τούρ-
κων. Ἐπειτα ἔχονται ἐκ τῶν πλαγίων δικολοκοτρώνης ἀπὸ τὸ
Χρυσοβίτσι, καὶ ἀπὸ τὴν Πιάναν δι Πλαπούτας, καὶ τοὺς ἐνι-
σχύουν. Καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν οἱ Ἐλληνες ἀποκρούουν ὅλας τὰς
ἐφόδους τῶν Τούρκων. Τὴν ἄλλην ἡμέραν δύμως γίνονται ἐπιθε-
τικοὶ καὶ τρέπουν τοὺς Τούρκους εἰς φυγήν. Τόση δὲ ἦτο ὡς δρμή
των, ώστε οἱ Τούρκοι ἡγαγκάζοντο νὰ δίπτουν τὰ δύπλα των διὰ
νὰ σταματοῦν αὐτήν.

Ἡ μάχη τοῦ Βαλτετσίου συνεπληρώθη μετ' ὀλίγας ἡμέρας μὲ
ἄλλην νίκην. Ο Μουσταφάμπεης μετὰ 8 ἡμέρας ἔστειλε 4 χιλ.
ἀνδρας ἐναντίον τῶν Βερβαίνων. Μέρος τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ προσέ-
βαλε τὸν Νικήταν Σταματελόπουλον, οἱ δοποῖοι ἦτο εἰς τὸ χωρίον

*Αγτ. Χωραφᾶ.—Τιτορία Γ'. Ἐλληνικοῦ

Δολιανὰ μὲ 150 ἄνδρας. Ὁ Νικήτας ἀντέστη 11 ὥρας εἰς τὰς προσβολὰς τῶν Τούρκων. Ἐπὶ τέλους δὲ ἐλληνικὸς σιρατὸς εἰς τὰ Βέρβαινα ἐνίκησε τοὺς Τούρκους καὶ ἔρχεται εἰς βοήθειαν τοῦ Νικήτα εἰς τὰ Δολιανά. Τότε οἱ ἔχθροι ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, δὲ δὲ Νικήτας τόσην θραυστινὴν ἔκαμεν εἰς τοὺς Τούρκους, ὡστε ἐπωνυμάσθη Τουρκοφάγος.

Ἡ μάχη τοῦ Βαλτετσίου ἔχει μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν. Ἀπὸ τότε οἱ Ἑλληνες ἀπέκτησαν ἐμπιστοσύνην εἰς τὰς δυνάμεις των καὶ εἰς τοὺς ἀρχηγούς των. Ἐνῷ πρότερον, δταν ἥκουν «ἔρχονται οἱ Τούρκοι», ἐτρέποντο εἰς φυγὴν, τώρα ἥρχισαν νὰ ἐρωτοῦν «ποῦ είναι οἱ Τούρκοι». Εἰς τὴν μάχην δὲ τοῦ Βαλτετσίου ὀφείλεται καὶ ἡ κατόπιν ἄλωσις τῆς Τριπόλεως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων.

Πραγματικῶς ἀπὸ τότε οἱ Τούρκοι δὲν ἐτόλμησαν πλέον νὰ ἐπιτεθοῦν κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Ἡ πολιορκία τῆς Τριπόλεως ἔγινε στενοτέρα. Τὰ τρόφιμα ἥρχισαν νὰ λείπουν. Καὶ τὸν Σεπτέμβριον οἱ Ἑλληνες ἐκυρίευσαν αὐτήν. Ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Πελοπόννησον πλέον εἶχε στερεωθῆ. Ὄλιγον προτίτερα εἶχε κυριευθῆ ἡ Μονεμβασία καὶ τὸ Ναβαρίνον, τὸν Ιανουάριον δὲ τοῦ 1822 ἐκυριεύθη καὶ ἡ Κόρινθος. Ὡστε Τούρκοι ὑπῆρχον μόνον εἰς δλίγα παράλια φρούρια τῆς Πελοποννήσου.

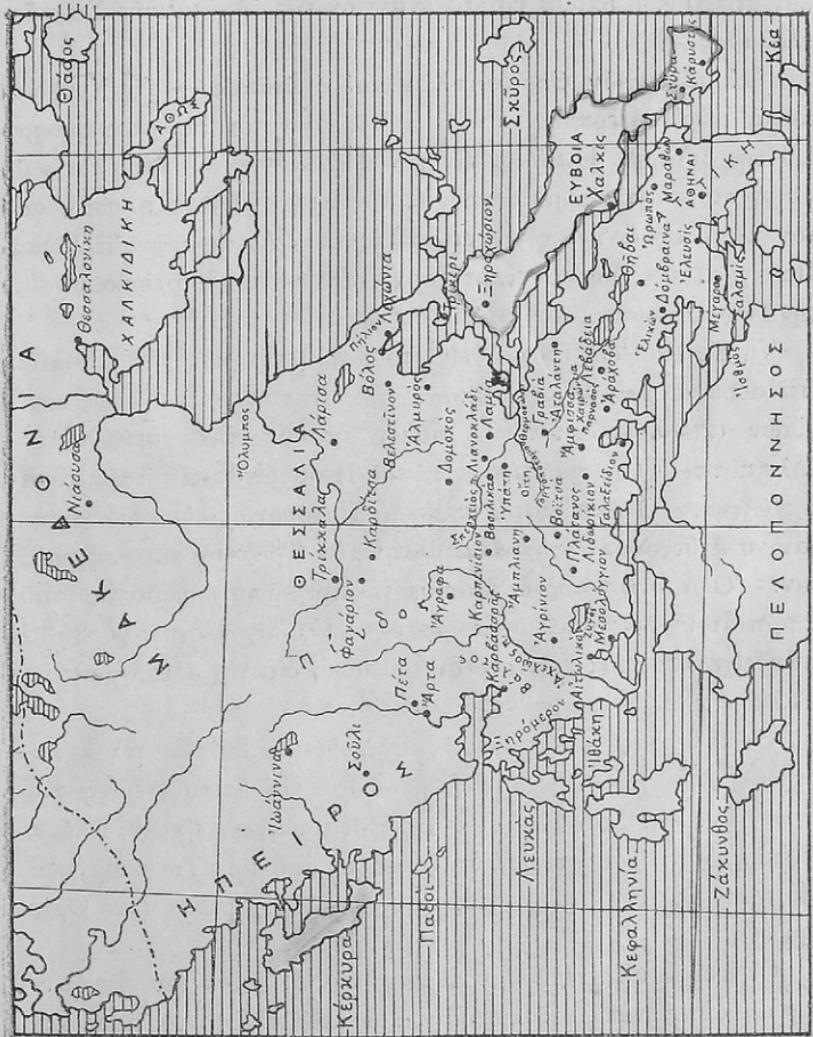
2. Ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Στρεφεὰν Ἑλλάδα.

Ἡ υκρηξίς τῆς ἐπαναστάσεως —Εἰς τὴν Στρεφεὰν Ἑλλάδα δὲν ὑπῆρχον πολιτικοὶ ἀρχηγοί, ὅπως εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ὅπηροι ὅμως στρατιωτικοὶ ἀρχηγοὶ σπουδαῖοι, οἱ καπεταναῖοι τῶν κλεφτῶν καὶ ἀρματολῶν καὶ σιρατὸς ἔτοιμος, τὰ παλληκάρια των.

Εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Στρεφεὰν Ἑλλάδα ἡ ἐπανάστασίς ἥρχισε σχεδὸν συγχρόνως μὲ τὴν Πελοπόννησον. Ὁ Πανούργας εἰς τὴν Ἀμφισσαν, δὲ Ἀθανάσιος Διάκος (*) εἰς τὴν Λεβάδειαν καὶ δὲ Δυο-

(*) Ὁ Διάκος ἦτο ὥρατος καὶ ὁμιλέος νεανίας, ὀνομάζετο δὲ οὕτω, διότι ἐκ μικρᾶς ἡλικίας ἐκλείσθη εἰς μοναστήριον ὑπὸ τῆς μητρός του,

βιωνιώτης εἰς τὴν Βουδουνίτσαν ὑψωσαν τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως, ἡ δοποία ἀμέσως ἐξηπλώθη εἰς ὅλην τὴν χώραν.

Εικ. 20. Χάρτης τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Στρεψί· Ἑλλάδι, Θεσσαλίᾳ καὶ Μακεδονίᾳ.

ὅτιν δὲ ἔγινε νεανίας, ἔκειστον ήθη διάκονος. Ἀλλ' οὐ Ἀθανάσιος δὲν ἦτο γεννημένος διὰ τὰ γίνη λερεύς. Ἡγάπα τὸν ἐλεύθερον βίον τῶν ὀδέων μὲ τὸ ὅπλον εἰς τὰς χεῖρας. Ἐφυγε λοιπὸν ἀπὸ τὸ μοναστήριον καὶ ἔγινε πλεύτης.

Κατόπιν οἱ τρεῖς αὐτοὶ δπλαρχηγοὶ μὲ τὰ παλληκάρια τῶν συνιγνώμησαν εἰς τὰς Θερμοπύλας διὰ νὰ ἐμποδίσουν τὸν τουρκικὸν στρατόν, ὁ δποῖος ἥρχετο ἐναντίον τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος.

Ἡ μάχη τῶν Θερμοπυλῶν καὶ ὁ Διάκος. — Ὁ Χουρσίτ πασᾶς, ἀφ' οὗ ἔστειλεν ἀπὸ τὴν Ἡπειρον τὸν Μουσταφάμπεην διὰ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἡτοίμασε καὶ ἄλλον στρατόν, καὶ μὲ ἀρχηγοὺς τὸν Κιοσέ Μεχμέτ πασσᾶν καὶ τὸν Ὄμερο Βρυώνην, τὸν ἔστειλεν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα. Παρήγγειλε δέ, ἀφ' οὗ ὑποτάξουν αὐτῆν, νὰ προχωρήσουν εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Οἱ Τοῦρκοι δὲν ἔδωσαν εἰς τοὺς δπλαρχηγοὺς τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καιρὸν νὰ δχνρωθοῦν, ἀλλ' ἐπειέθησαν ἀμέσως κατ' αὐτῶν (22 Ἀπριλίου). Ὁ Διάκος ἦτο εἰς τὴν γέφυραν τῆς Ἀλαμάνας. Ὁ Δυοβουνιώτης καὶ ὁ Πανουργιᾶς εἰς τὰ πλάγια τῆς Οἴτης. Ὁ Δυοβουνιώτης καὶ ὁ Πανουργιᾶς δὲν ἤδυνήθησαν νὰ ἀνθέξουν εἰς τὴν προσβολὴν τῶν Τούρκων καὶ ὑπεκχώρησαν. Ὁ Διάκος ὅμως ἀπεφάσισε νὰ μιμηθῇ τὸ παράδειγμα τοῦ Σπαρτιάτου Λεωνίδα, ὁ δποῖος εἰς τὴν ἴδιαν θέσιν περὶ 2500 ἑτῶν εἶχε προσφέρει τὸν ἑαυτόν του θῆμα διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος.

Οἱ σύντροφοι τοῦ Διάκου, ἐπειδὴ ἔβλεπον βεβαίαν τὴν καταστροφήν, ἔφυγον. Αὐτὸς ὅμως μὲ 40 μόνον πιστοὺς ἔμεινε καὶ ἥγωνίσθη, ἔως ὅτου ὅλοι οἱ σύντροφοί του ἔφοιενύθησαν, ὁ ἕδιος δὲ ἐπληγώθη. Τότε συνελήφθη ζωντανὸς ἀπὸ τοὺς Τούρκους, καὶ ὠδηγήθη εἰς τὴν Λαμίαν ἐνώπιον τοῦ Μεχμέτ καὶ τοῦ Ὄμερο Βρυώνη.

Οἱ Τοῦρκοι ἀρχηγοὶ θαυμάζοντες τὴν ἀνδρείαν του, ἐπόρτευνεν εἰς αὐτὸν νὰ ἀλλαξοπιστήσῃ, καὶ τοῦ ὑπέσχοντο τιμᾶς καὶ ἀξιώματα. Αὐτὸς ὅμως ἀντὶ ἀλλης ἀπαντήσεως τοὺς ὑβριζε. Τότε διέταξεν νὰ τὸν σουβλίσουν. Τὸ μαρτύριον ὑπέφερεν ὁ ἥρως χωρὶς νὰ τοῦ διαφύγῃ οὐδὲ ἀναστεναγμός. Μόνον, ὅταν ὠδηγεῖτο εἰς τὸν τόπον τῆς καταδίκης, ἔστρεψε τὸ βλέμμα του εἰς τὴν περιξφύσιν καὶ εἶπε :

Γιὰ δὲς καιρὸν ποῦ διάλεξεν δὲ Χάρος νὰ μὲ πάρῃ
τώρα ποτὲ ἀνθίξουν τὰ κλαδιὰ καὶ βγάζει· ἢ γῆ χορτάρι. (*)

Τὸ χάνι τῆς Γραβιᾶς. — Τὸν θάνατον τοῦ Διάκου ἐξεδικήθη
μετ' δλίγας ήμέρας δὲ φύλος του Ὁδυσσεὺς Ἀνδρούτσος.

Οὐ Ὁδυσσεὺς ἦτο υἱὸς τοῦ αἰλέφτου Ἀνδρούτσου, τὸν δποῖον
εἴδομεν δτι εἶχε πάρει μαζί του δὲ Κατσώνης μὲ τὸν στόλον του.

(*) Τὴν μάχην τῶν Θερμοπυλῶν καὶ τὸν ἡρωϊκὸν θύγατον τοῦ Διάκου
ἡ δημοτικὴ ποίησις ὑμνησε διὰ τοῦ ἔξης ἄσμιτος.

✓ Καρδιά, παιδιά μου, φώναξε, παιδιά, μὴ φοβηθῆτε·
«Ἀνδρεῖοι, ὁσùν Ἑλληνες, ὁσὰν Γραικοὶ σταθῆτε».

Ἐκεῖνοι ἐφοβήθησαν καὶ σκόρπισαν στοὺς λόγγους

«Εμειν» δὲ Διάκος στὴ φωτιὰ μὲ δεκοχτῷ λεβέντες.

Τοεὶς ὕδρες ἐπολέμας μὲ δεκοχτῷ χιλιάδες.

Σκίστηκε τὸ τουρέπι του κι ἐγίνηκε κοιμάτια,

καὶ τὸ σπαθί του ἔσυρε καὶ στὴ φωτιὰ ἐμπῆκεν.

✓ Εκοψε Τούρκους ἄπειρους κι ἐφτὰ μπουλουκιμπασήδες,

Πλὴν τὸ σπαθί του ἔσπασε ἀπάν' ἀπὸ τὴν χοῦφτα

κι ἔπεστ' δὲ Διάκος ζωντανὸς εἰς τῶν ἔχθρῶν τὰ κέρια.

Χίιιοι τὸν πῆραν ἀπὸ μπρόδις καὶ δυὸ χιλιάδες πίσω.

Κι δὲ Ὁμέρο Βρυώνης μυστικὰ στὸν δρόμο τὸν ἔρωτα·

«Γίνεσαι Τούρκος, Διάκο μου, τὴν πίστη σου ν' ἀλλάξης,

Νὰ προσκυνᾶς εἰς τὸ τέματι, τὴν ἐκκλησιὰ ν' ἀφίσῃς;

✓ Καὶ οὐεῖνος τοῦ ἀποκριθῆκε καὶ μὲ θυμὸ τοῦ λέφι·

• Πάτε καὶ σεῖς κι ἡ πίστη σας, μουρτάτες, νὰ καθῆτε,

• ἐγὼ Γραικὸς γεννύθηκα, Γραικὸς θὲ νὰ πεθάνω.

• Αν θέλετε χίλια φλουριὰ καὶ χίλιους μαχμουτιέδες

• μόνο πέντε ἔξη ημερῶν ζωὴν νὰ μεῦ καρίστε

• οὔσο νὰ φτάστε δὲ Ὁδυσσεὺς καὶ δὲ Θανάσης Βάγιας.

Σὺν τοῦ ἀκούσει δὲ Χαλήκη μπετης μὲ δάκρυα φωνάζει:

«Χίλια πουγγιὰ σᾶς δίνων γάρ κι ἀνόμια πεντακόσια

• τὸν Διάκο νὰ καλάστετε, τὸν φοβερὸ τὸν κλέφτη,

• γιατὶ θὰ σβήσῃ τὴν Τουρκιὰ καὶ δὲ τὸ Δοβλέτι».

Τὸν Διάκο τότε πήρανε καὶ στὸ σουβλὶ τὸν βάλαν,

• Ολόρθι τὸν ἐστήσανε κι ὀντὸς χαμογελοῦσε,

Τὴν πίστη τους τοὺς ἔβριζε, τοὺς ἔλεγε μουρτάτες.

• Εμέν τὸν ἐσουβλίσατε, ἔνας Γραικὸς ἐχάθη

• Λας εἰν' καλὰ δὲ Ὁδυσσεὺς κι δὲ καπετάν Νικήτας.

• Αὔτοὶ θὰ κάψουν τὴν Τουρκιὰ κι δὲ τὸ Δοβλέτι.

* Ήτο ἀνὴρ 33 ἔτῶν, δραῖος, μέτριος εἰς τὸ ἀνάστημα, ἀλλὰ δωματέος, βραδὺς εἰς τοὺς λόγους, ἀλλὰ ταχὺς εἰς τὰ ἔργα. Εἶχε δὲ μεγάλην πολεμικὴν ἐμπειρίαν καὶ στρατηγικὴν ἴκανότητα.

*Οταν ἔξερράγη ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις ἦτο εἰς τὴν Ἰθάκην. Ἀμέσως δὲ ἔσπευσεν εἰς τὴν Ἀμφισσαν. Ἐδῶ ἔμαθε τὸν θάνατον τοῦ φίλου του Διάκου, ἀλλὰ δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του. Μὲ 120 παληκάρια ἤλθε καὶ συνήντησε τοὺς ἄλλους δπλαρχηγούς. Οἱ Ἑλληνες ἐπερίμεναν δτι οἱ Τοῦρκοι θὰ προχωρήσουν εἰς τὴν Ἀμφισσαν. Ἐπομένως κατέλαβον τὸ στενόν τῆς Ἀμπλιανῆς, ἀπὸ τὸ δποῖον ἔπρεπε νὰ περάσουν οἱ Τοῦρκοι.

Πραγματικῶς τὴν 8ην Μοίου ἔφανη ὁ τουρκικὸς στρατός. Τότε οἱ ἄλλοι Ἑλληνες κατέλαβον τὰ πλάγια τοῦ στενοῦ, ὁ δὲ Ὅδυσσεὺς ἀπεφάσισε νὰ κλεισθῇ εἰς ἓνα χάνι πλινθόκιστον, τὸ χάνι τῆς Γραβιᾶς, τὸ δποῖον ἔδεσποζε τοῦ στενοῦ. «Αἴ! παιδιά, δποιος θέλει νὰ μὲ ἀκολουθήσῃ, ἀς πιασθῇ στὸν χορδόν», ἔφωναξεν δ Ὅδυσσεύς. Ἀμέσως 120 ἀνδρεῖοι ἐπιάσθησαν εἰς τὸν χορδὸν καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸ χάνι. Ἐφραξαν τὰς θύρας καὶ τὰ παράθυρα μὲ πέτρας, ἥνοιξαν εἰς τοὺς τοίχους πολεμίστρας καὶ ἐπερίμεναν τοὺς Τούρκους.

Εἰς τὸ χάνι δ Ὅδυσσεὺς ἀπέκτησε δόξαν ἀθάνατον. Οἱ Τοῦρκοι, ἀφ' οὗ διεσκόρπισαν τοὺς ἄλλους δπλαρχηγούς, ἐπροχώρησαν ἐναντίον τοῦ χανίου. Ἐπροπορεύετο ἔνας δερβίσης. Τοῦτον δ Ὅδυσσεὺς ἔχαιρετισεν Ἀλβανιστὶ καὶ μὲ ἓνα πυροβολισμὸν τὸν δίπτει νεκρόν. Μὲ λύσαν τότε ὄρμησαν οἱ Ἀλβανοὶ διὰ νὰ ἔκδικηθοῦν τὸν δερβίσην των. «Ἄλλος» ἡ σκοπευτικὴ ἴκανότης τῶν Ἑλλήνων ἔπιφέρει θραῦσιν εἰς τοὺς Τούρκους. Κανένας πυροβολισμὸς των δὲν πηγαίνει χαμένος. Τρεῖς ἔφόδους ἔκαμαν οἱ Τοῦρκοι καὶ τὰς ἀπέκρουσαν οἱ Ἑλληνες. Ἐπὶ τέλους ἐνύκτωσε.

Τότε οἱ Τοῦρκοι ἔστειλαν νὰ φέρουν πυροβόλα ἀπὸ τὴν Λαμίαν καὶ περιεκύλωσαν τὸ χάνι. Τὴν νύκτα ὅμως οἱ Ἑλληνες, μὲ τὸ ξίφος εἰς τὴν χεῖρα ἔξηλθον ἐκ τοῦ χανίου, καὶ ἐπέρασαν διὰ μέσον τῶν Τούρκων, χωρὶς νὰ πάθουν τίποτε.

✓ **Η μάχη τῶν Βασιλικῶν.** — *Η μάχη τῶν Θεομοπυλῶν καὶ τῆς Γροβιᾶς κατετρόμαξε τοὺς Τούρκους. Δὲν ἐτόλμησαν πλέον

νὰ προχωρήσουν πρὸς τὴν Ἀμφισαν. Ἐστράφησαν πρὸς τὴν Βοιωτίαν καὶ ἐκυρίευσαν τὴν Λεβάδειαν. Κατόπιν δὲ Ὁμέῳ Βρυώνης ἐπῆγεν εἰς τὴν Εὐβοιαν, ἀλλ' ἐνικήθη ἀπὸ τοὺς ἐκεῖ ἐπαναστάτας καὶ ἤλθεν εἰς τὴν Ἀττικήν, ὅπου ἔλυσε τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως. Ἀλλὰ δὲν ἐτόλμησαν νὰ προχωρήσουν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἐπερίμεναν νὰ ἔλθῃ νέος τουρκικὸς στρατός, δὲ ποιος μὲ ἀρχηγὸν τὸν Βαϊράμ πασσᾶν, ἥρχετο πρὸς βοήθειάν των.

Ἄλλὰ οἱ Ἑλληνες διπλαρχηγοὶ δὲν ἔμειναν ἀπρακτοι. Κατέλαβον μίαν κατάλληλον θέσιν πλησίον εἰς τὸ χωρίον Βασιλικά, ἀπὸ τὴν δποίαν ἔμελλον νὰ περάσουν οἱ Τοῦρκοι. Ἐδῶ οἱ Ἑλληνες τὴν 20ην Αὐγούστου ἐνίκησαν νίκην λαμπράν. Ὁχι μόνον ἐφόρευσαν πολλούς, καὶ συνέλαβον αἰχμαλώτους ἀκόμη περισσότερους ἐχθρούς, ἀλλὰ καὶ ἡγάγκασαν τὸν Βαϊράμ πασσᾶν νὰ ὑποχωρήσῃ.

Ἡ μάχη τῶν Βασιλικῶν εἶναι ἔπειτα ἀπὸ τὴν μάχην τοῦ Βαλτετσίου τὸ δεύτερον μέγα διὰ τὰ ἀποτελέσματά του πολεμικὸν γεγονός τῆς ἐπαναστάσεως. Οἱ Κιοσὲ Μεχμέτ καὶ δὲ Ὁμέρος Βρυώνης ἀπῆλθον εἰς τὴν Ἡπειρον, ἥ δὲ Τρίπολις, ὅπως εἴδομεν ἔπεισεν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων.

3. Ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα, Θεσσαλίαν, Μακεδονίαν καὶ Κρήτην.

Εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα ἡ ἐπανάστασις ἥρχισε τὴν 20 Μαΐου. Τὰ στρατεύματα τοῦ Χουρσίτ εἰς τὴν Ἡπειρον ἐνέπνεον κατ' ἀρχὰς εἰς τοὺς ἐκεῖ διπλαρχηγοὺς φόβον. Ἄλλ' ἐπὶ τέλους τὸ παραδειγμα τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Στερεοῖς Ἑλλάδος τοὺς παρεκίνησε. Κατὰ πρῶτον ἐξεδίωξαν τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὸ Μεσολόγγιον καὶ τὸ Αίτωλικόν, κατόπιν ἀπὸ τὸ Ἀγρίνιον, καὶ κατόπιν κατέλαβον τὸ Μακρυνόρος.

Εἰς τὴν Θεσσαλίαν ἡ ἐπανάστασις περιωρίσθη εἰς τὸ Πήλιον, διότι εἰς τὴν πεδιάδα ὑπῆρχον πολλοὶ Τοῦρκοι. Καὶ εἰς τὸ Πήλιον ὅμως δλίγον διετηρήθη. Οἱ Τοῦρκοι ἐξεδίωξαν τοὺς ἐπαναστάτας, καὶ οὗτοι κατέφυγον εἰς τὴν Εὐβοιαν.

3 Εἰς τὴν Μακεδονίαν τὸ 1821 ἐπανεστάτησεν ἡ Χαλκιδικὴ μὲ τὸ Ἀγιον Ὄρος, Ἀλλὰ καὶ ἐδῶ ταχέως ἐσβήσθη ἡ ἐπανάστασις, διότι ἐπῆλθον κατὰ τῶν Ἑλλήνων πολυάριθμοι Τοῦρκοι. Τὸ ἴδιον συνέβη καὶ εἰς τὴν Νιάουσαν καὶ μὲ τοὺς ἀρματολοὺς τοῦ Ὁλύμπου. Ἐπανεστάτησαν, ἀλλὰ ἡ ἐπανάστασις ἐπινύγη εἰς τὸ αἷμά της.

4 Ἡ Κρήτη ἐπανεστάτησε τελευταίᾳ. Ἐδῶ οἱ Τοῦρκοι ἦσαν παρὰ πολλοί. Ἐν τούτοις οἱ Κρήτες, ἔνεκα τῶν σφαγῶν, τὰς δοπίας ἔκαμαν οἱ Τοῦρκοι, ἐπανεστάτησαν. Εἰς τὰ Σφακιά δὲ καὶ εἰς ἄλλα ὁρεινὰ μέρη κατώρθωσαν νὰ ἀποκρούσουν ὅλας τὰς ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων.

4. Ἐπανάστασις εἰς τὰς νήσους Σπέτσας, Ψαρὰ καὶ Ὅραν.

5 Διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ἡ ἐπανάστασις ἵτο ἀνάγκη νὰ λάβουν μέρος εἰς αὐτὴν καὶ αἱ ναυτικαὶ νῆσοι, ἵνα ἀποκόπτουν τὴν διὰ τῆς θαλάσσης συγκοινωνίαν μὲ τὰ ἐπαναστατημένα μέρη. Αἱ ναυτικαὶ κοινότητες καὶ ἴδιως τῶν τριῶν νήσων Ὅρας, Σπέτσων καὶ Ψαρῶν εἶχον, ὡς εἰδομεν, καὶ πολλὰ καὶ μεγάλα πλοῖα καὶ ἀπείρους θησαυρούς. Ἀλλὰ καὶ ἡ φιλοπατρία καὶ δ ἐιθουσιασμὸς τῶν νησιωτῶν ὑπὲρ τῆς πατρίου θρησκείας ἦσαν πολὺ μεγάλοι. Ἐθυσίασαν λοιπὸν καὶ ὅλα τὰ πλοῖά των καὶ ὅλα τὰ πλούτη των ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος.

Πρώτη ἐκ τῶν νήσων ἐπανεστάτησεν ἡ νῆσος τῶν Σπετσῶν τὴν 3ην Ἀπριλίου, καὶ ἔστειλε 58 πλοῖα διὰ νὰ πολιορκήσουν τὸ Ναύπλιον κατὰ θάλασσαν. Τὸ παράδειγμα τῶν Σπετσῶν ἡκολούθησαν τὰ Ψαρά, τὰ δυοῖα ἐπανεστάτησαν τὴν 10ην Ἀπριλίου. Οἱ Ψαριανοὶ ἀμέσως ἀφ' ἐνὸς μὲν ἔστειλαν πλοῖα διὰ τὴν πελοποννήσιαν τοῦ Ναυπλίου, τοῦ Ναβαρίνου καὶ τῆς Μονεμβασίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ περιεπόλουν εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας καὶ συνελάμβανον τὰ δύω μανικὰ πλοῖα, τὰ δύοια μετέφερον τρόφιμα καὶ πολεμοφόδια εἰς τὰ παράλια φρούρια τῆς Πελοποννήσου.

Τελευταία ὑψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως ἡ Ὅρα.

Τοῦτο προηῆλθεν ὅχι ἐκ τοῦ ὅτι οἱ πρόκριτοι τῆς Ὅδρας εἶχον μικροτέραν φιλοπατρίαν ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ διότι ἐγνώριζον καλῶς τὰς θυσίας, τὰς δοποίας θὰ ἀπήτει ἡ ἐπανάστασις, καὶ τὰς εὐθύνας τοῦ ἀγῶνος.

6 Τὰς τρεῖς αὐτὰς νήσους ἥκολούθησαν ἀμέσως ἡ Σάμος, αἱ Κυκλαδες, καὶ τὰ Δωδεκάνησα, πλὴν τῆς Ῥόδου. Ἀλλὰ τὸ βάρος ὅλον τοῦ ναυτικοῦ ἀγῶνος ἔπεισεν εἰς τὰς τρεῖς νήσους, Ὅδραν, Σπέτσας καὶ Ψαρά. Δι’ αὐτὸ δὲ καὶ οἱ πρόκριτοι τῆς Ὅδρας δὲν εἶχον ἀδικον νὰ διστάζουν.

Θυσίαι τῶν τριῶν νήσων διὰ τὸν ἀγῶνα. Ὁμοφροσύνη αὐτῶν. Λάζαρος Κουντουριώτης, Ἀνδρέας Μιαούλης.—Οντως τὸ βάρος τοῦ κατὰ θάλασσαν ἀγῶνος ἦτο μέγα. Πρῶτον ἔπειπε νὰ θυσιάσουν οἱ νησιῶται τὰ πλοιά των. Ἐπειτα κάθε ἐκστρατεία εἶχεν ἀνάγκην ἀπὸ πολλὰς προμηθείας τροφίμων, πολεμεφοδίων καὶ χρημάτων διὰ τοὺς μισθοὺς τῶν ναυτῶν. Ἐχοεισθῆ λοιπὸν ὅλα τὰ εἰς ἑκατομμύρια ἀνεῳχόμενα πλούτη τῶν μεγάλων οἰκογενειῶν τῶν τριῶν νήσων νὰ προσφερθοῦν εἰς τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας.

Ἄλλὰ καὶ ἄλλῃ δυσκολίᾳ ὑπῆρχε διὰ τὸν κατὰ θάλασσαν ἀγῶνα, ἡ ἐντελῆς ἀνεξαρτησία τῶν τριῶν νήσων. Ἡ δυσκολία αὐτῇ ἐνικήθη ἀπὸ τὴν θαυμαστὴν δμοφροσύνην αὐτῶν. Κάθε μία ἔξι αὐτῶν εἶχε τοὺς δημογέροντάς της καὶ τὸν ναύαρχόν της. Ἀλλὰ ἡ Ὅδρα καὶ ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν πλοίων ὑπερτέρει τῶν δύο ἄλλων, καὶ ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀνδρῶν καὶ τὸν πλοῦτον τῶν προκρίτων ἦτο ἵση καὶ μὲ τὰ δύο ἄλλας δύο. Σιωπηρῶς λοιπὸν ἐδόθη εἰς αὐτὴν κάποια προεδρία διὰ τὰς ναυτικὰς ἐπιχειρήσεις, καὶ εἰς τὸν ναύαρχόν της ὑπῆρχουν ὅλα τὰ πλοῖα. Καὶ ἐπειδὴ πάλιν εἰς τὴν Ὅδραν προεξεῖχεν δοϊκος τῶν Κουντουριώτων, δοἄρχηγὸς αὐτοῦ Λάζαρος Κουντουριώτης ἔλαβε σιωπηρῶς τὴν διεύθυνσιν τῶν κοινῶν ἐπιχειρήσεων τῶν τριῶν νήσων. Καὶ ἀπεδείχθη δ ἀνὴρ ἄξιος τοῦ ἄξιώματος αὐτοῦ.

Ο Λάζαρος Κουντουριώτης ἦτο ἀνὴρ μόλις 30 ἔτῶν, μεγαλόψυχος, εὔγλωττος, συνετός. Ἄν καὶ ἦτο μὲ ἕνα δρυμαλμόν, ἦτο ὁξεύδερκέστατος. Αὐτὸς διηγήσυνε τὸν ναυτικὸν ἀγῶνα, χάριν τοῦ

Εἰκ. 21. Χάρτης τῆς Ἐπαναστάσεως ἐν τοῖς νήσοις.

δποίου ἐθυσίασε περισσότερα ἀπὸ 2 ἑκατ. δραχμῶν. Εἰς αὐτὸν δὲ δφείλεται καὶ ἡ ἔκλογὴ ὡς ναυάρχου τῆς "Υδρας καὶ ἐπομένως ἀρχιναυάρχου ὅλου τοῦ Ἑλλην. στόλου τοῦ Ἀνδρέα Μιαούλη.

"Ο Ἀνδρέας Μιαούλης ἦτο ἄνηρ ἀμύρφωτος μέν, ἀλλ' ἀποφασιστικὸς καὶ γενναῖος. Δὲν ἐδειλίαζεν ἀπέναντι καὶ τῶν ἐπικινδυνοτέρων ἐπιχειρήσεων. Ἰδίως δὲ ἦτο ἐπιβλητικός. Κατώρθωνε μὲ τὴν μετριοφροσύνην του καὶ τὴν εὐγένειάν του, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸν ἄκαμπτον χαρακτῆρα του νὰ ἐπιβάλλεται εἰς τὰ ναυτικὰ πλήθη. Ἀπέδειξε δὲ ὅτι ἐκτὸς τῆς ναυτικῆς ἴκανότητος εἶχε καὶ στρατηγικὴν ἴκανότητα μεγόλην. "Υπὸ τὴν διοίκησιν αὐτοῦ ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἔκαμε κατορθώματα, τὰ ὅποια κατέπληξαν ὅλον τὸν κόσμον, καὶ ἦτο καθ' ὅλον σχεδὸν τὸ διάστημα τῆς ἐπαναστάσεως κύριος τῆς θαλάσσης.

✓ **Πυρπόλησις τουρκικῆς φρεγάτας εἰς Ἐρεσσὸν τῆς Λέσβου. Πυρπολικά.**—Τὸ πρῶτον σπουδαῖον κατόρθωμα τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου ἔγινεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἐρεσσοῦ τῆς Λέσβου. Ἐκεὶ κατὰ τὰ τέλη Μαΐου εἶχε καταφύγει μία μεγάλη τουρκικὴ φρεγάτα μὲ 84 κανόνια καὶ 1100 ἀιδρας, ἀφοῦ κατεδιώχθη ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸν στόλον. Οἱ κυβερνῆται τῶν Ἑλληνικῶν πλοίων ἔκαμαν συμβούλιον καὶ ἀπεφάσισαν νὰ δοκιμάσουν νὰ καύσουν αὐτήν.

Κάποιος διδάσκαλος τῆς ναυτικῆς ἐκ Ψαρῶν, ὁ Ἰωάννης Πάργιος ἢ Πατατοῦκος ἀνέλαβε νὰ μεταβάλῃ ἐν πλοῖον εἰς πυρπολικόν. Ἐτοποθέτησεν εἰς τὸ ἔμπροσθεν μέρος καὶ εἰς τὰ πλάγια τοῦ πλοίου τέσσαρα κιβώτια γεμάτα πυρίτιδα καὶ ἄλλας εὐφλέκτους ὕλας καὶ τὰ συνέδεσε μὲ φυτίλι. Ὡδήγησε δὲ τοὺς ναυτικούς, πῶς νὰ τὸ μεταχειρισθοῦν. Ἐπρεπε πρῶτον νὰ τὸ προσκόλλησουν μὲ γάντζους εἰς τὸ ἔχθρικὸν πλοῖον, ἐπειτα νὰ ἀνάφρουν ἐκ τῶν ὅπισθεν τὸ φυτίλι καὶ νὰ φύγουν ταχέως εἰς βάρκαν, ἥ δποια ἔπρεπε νὰ εἴναι ἐτοίμη πλησίον τοῦ πυρπολικοῦ.

Τὴν 27 Μαΐου δύο ἥρωες Ψαριανοί, ὁ Παπανικολῆς κοὶ ὁ Καλαφάτης, μὲ δύο τοιαῦτα πυρπολικὰ πλησιάζουν εἰς τὸν τουρκικὸν κολοσσόν. Αὐτὸς τοὺς πυροβολεῖ σφοδρῶς, αὐτοὶ διμοιρίες προσκολλῶνται εἰς αὐτόν. Καὶ τὸ μὲν πυρπολικὸν τοῦ Καλαφάτη

δὲν ἔκαμεν εἰς αὐτοὺς μεγάλην βλάβην. Τὸ πυρπολικὸν δόμως τοῦ Παπανικολῆ μετέδωσε τὸ πῦρ εἰς τὸ ἔχθρικὸν πλοῖον. Οἱ Τοῦρκοι προσπαθοῦν νὰ τὸ σβήσουν, ἀλλ' εἰς μάτην.³ Ἐξαπλώνεται περισσότερον καὶ φθάνει εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην. Τότε ἀνατινάσσεται ὅλον τὸ πλοῖον εἰς τὸν ἀέρα. ⁴ Απὸ τοὺς 1100 ἀνδρας μόνον 8 ἐσώθησαν. Οἱ πυρποληταὶ ἐπέστρεψαν σῶοι.

Τὸ κατόρθωμα τοῦτο ὑπῆρξε πολὺ σπουδαῖον, διότι τότε κατὰ πρῶτον ἐδιδάχθησαν οἱ Ἕλληνες τὴν χρῆσιν τῶν πυρπολικῶν, μὲ τὰ ὅποια κατώρθωσαν νὰ ἀντιπαραταχθοῦν εἰς τοὺς τουρκούς κολοσσούς.

5. Πρώτη Ἑθνικὴ Συνέλευσις τῆς Ἐπιδαύρου.

Ἄμεσως μετὰ τὴν μάχην τοῦ Βαλτετσίου οἱ Ἕλληνες ἡσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην νὰ ἰδρύσουν μίαν κεντρικὴν ἀρχὴν διὰ νὰ διευθύνῃ τὰς ἐπιχειρήσεις εἰς ὅλην τὴν Πελοπόννησον. Συνῆλθον λοιπὸν εἰς συμβούλιον οἱ ἐξέχοντες ἀνδρες τῆς Πελοποννήσου τὴν 26 Μαΐου εἰς τὴν μονὴν τῶν Καλτεζῶν καὶ διώρισαν μίαν ἐπιτροπήν, ἥ δοποίᾳ ὠνομάσθη Πελοποννησιακὴ Γερουσία.

Άλλα δίλιγας ἡμέρας ἔπειτα ἀπὸ αὐτὸν ἐφθασεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὅμηρος Δημήτριος. Ως ἀντιπρόσωπος τοῦ ἀδελφοῦ του δὲ Δημήτριος Ὅμηρος ἦθελε νὰ ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀγῶνος. ⁵ Άλλοι οἱ πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου, οἱ δοποίοι ἀπετέλουν τὴν Πελοποννησιακὴν Γερουσίαν, ἀπεστάθησαν. Ἐπὶ τέλους ἐσυμφώνησαν νὰ ἀναγνωρισθῇ δὲ Δημήτριος Ὅμηρος τοῦ Στεφάνου τὴν Στεφάνην τῆς Ελλάδας, δοποίᾳ ἥτο ἡ Πελοποννησιακὴ. Ιδούσαν λοιπὸν ὁ μὲν Θεόδωρος Νέγρης εἰς τὴν Α. Στεφάνην Ἑλ-

‘Ολίγον ἔπειτα ἐφθασαν εἰς τὴν Ἑλλάδα δύο Φαναριῶται μορφωμένοι, ὁ Θεόδωρος Νέγρης καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος. Αὐτοὶ ἀιέλαβον νὰ δργανώσουν τὴν Στεφεὰν Ἑλλάδα καὶ νὰ ἰδρύσουν εἰς αὐτὴν Γερουσίας, δοποίᾳ ἥτο ἡ Πελοποννησιακὴ. Ιδούσαν λοιπὸν ὁ μὲν Θεόδωρος Νέγρης εἰς τὴν Α. Στεφεὰν Ἑλ-

λάδα τὸν Ἀρειον Πάγον, δὲ Μαυροκορδᾶτος εἰς τὴν Δυτικὴν τὴν Γερουσίαν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος.

Σύμφωνα μὲ τὰ συμφωνηθέντα μὲ τοὺς προκρίτους, δὲ Ὅ-
ψηλάντης μετὰ τὴν ἀλωσιν τῇ: Τριπόλεως ἐκάλεσε τὸν λαὸν νὰ
στείλῃ ἀντιπροσώπους διὰ νὰ ἀποτελεσθῇ ἐθνικὴ συνέλευσις. Ἡ
συνέλευσις συνῆλθε πλησίον τῆς ἀρχαίας Ἐπιδαύρου. Ἀλλὰ τῷ φα-
πλέον εἶχε γνωσθῆ ἡ ἀποτυχία τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὅψηλάντου εἰς
τὴν Μολδαυίαν καὶ τὴν Βλαχίαν. Ὁ Δημήτριος Ὅψηλάντης λοι-
πὸν παρηγκωνίσθη. Πρόδερος τῇ: Συνελεύσεως ἐξελέχθη δὲ Μαυ-
ροκορδᾶτος. Ἡ συνέλευσις ἐψήφισε τὸ πρῶτον πολίτευμα τῆς
Ἑλλάδος, τὸ δποῖον εἶχε δημοκρατικὴν μορφήν, ωνομάσθη δὲ
Σύνταγμα τῆς Ἐπιδαύρου.

Σύμφωνα μὲ αὐτὸν ὥρισθη διὰ νὰ διευθύνῃ τὴν χώραν ἐν
σῶμα ἐκτελεστικὸν ἐκ πέντε ἀνδρῶν, ίδρυθη δὲ καὶ βουλευτικὸν
σῶμα ἐξ ἀντιπροσώπων τῶν ἑπαρχιῶν. Τοῦ ἐκτελεστικοῦ Πρόε-
δρος ἐξελέχθη δὲ Μαυροκορδᾶτος. Ὁ Ὅψηλάντης ἔγινε Πρόεδρος
τοῦ βουλευτικοῦ. Τέλος ἡ Συνέλευσις ὅρισεν ὃς σημαίαν τοῦ Ἑ-
θνους τὴν κυανόλευκον.

Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον πλέον ἡ ἐπανάστασις κατὰ τὸ α' ἔτος
ὅχι μόνον ἐστερεώθη διὰ τῶν κατορθωμάτων τῶν ἡρώων αὐτῆς,
ἀλλὰ καὶ ἀπέκτησε ἰδικήν της κυβέρνησιν. Ἡ περίοδος τῶν με-
μονωμένων ἐξεγέρσεων ἐληξεν. Τώρα οὐφίστατο ἀπέναντι τῆς Τουρ-
κίας Ἑλληνικὴ πολιτεία ἐλευθέρα. Ἡ πολιτεία δὲ αὐτῇ εἶχε τὸ βαρὺ
ἔργον κυρίως μὲν νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰ ἀποκτηθέντα, ἐὰν δὲ ἦτο δυ-
νατὸν καὶ νὰ ἐπεκτείνῃ αὐτά. Δι’ αὐτὸν οἱ νέοι ἀγῶνες τῆς ἐπα-
ναστάσεως ἔχουν κυρίως ἀμυντικὸν χαρακτῆρα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

ΑΜΥΝΤΙΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΛΑΤΑ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ
(1822—1824).

1. Ἡ καταστροφὴ τοῦ Πέτα. Πτῶσις τοῦ Σουλίου.

Οἱ Ἑλληνες τὸ 1822 ἐκυρίευσαν τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν. Κυρίως δῆμος ἔστρεψεν τὴν προσοχήν των εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα. Τότε εἶχε παραδοθῆ καὶ φονευθῆ ὁ Ἀλῆς. Ἐπομένως δὲ Χουρσίτ ἡτο ἔτοιμος νὰ στρέψῃ ὅλον του τὸν στρατὸν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος. Πρῶτον δῆμος ἥθελε νὰ κυριεύσῃ τὸ Σουλί. Ἐπειτένη λοιπὸν κατ’ αὐτοῦ. Οἱ Σουλιώται ἥγανισθησαν ὅπως πάντοτε. Ὁλαι αἱ ἔφοδοι τῶν Τούρκων ἀπέβησαν μάταιαι. Ὁ Χουρσίτ λοιπὸν ἥναγκάσθη νὰ ἀφήσῃ τὸν Ὁμέρο Βρυώνην διὰ νὰ πολιορκῇ τὸ Σουλί, καὶ αὐτὸς ἐπῆγεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν διὰ νὰ ἐτομασθῇ νὰ ἐπέλθῃ κατὰ τῆς Ἀγατολικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ τῆς Πελοποννήσου.

Τότε τέλος ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἀπεφάσισε νὰ σπεύσῃ εἰς βοήθειαν τοῦ Σουλίου. Πολλοὶ φίλελληνες Εὐρωπαῖοι εῦθὺς ἀπὸ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως ἐνθουσιάσθησαν ἀπὸ τὰ κατορθώματα τῶν Ἑλήνων, καὶ εἶχον σπεύσει νὰ ἔλθουν εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ νὰ ἀγωνισθοῦν ἐπὲν τῆς ἐλευθερίας αὐτῆς. Αὐτοὶ εἶχον ἀποτελέσει ἔνα τάγμα στρατιωτικόν. Μὲ αὐτοὺς λοιπὸν καὶ μὲ ἄλλον στρατόν, τὸ ὅλον 4 χιλ. ἄνδρας, ὁ Μαυροκορδάτος ἐσπεύσειν εἰς βοήθειαν τοῦ Σουλίου.

Ἄλλα δὲ Μαυροκορδάτος, δταν ἔφθασεν εἰς τὸ Μεσολόγγιον, ἔκαμε τὸ λάθος νὰ ἔξασθενίσῃ τὸν στρατὸν του. Ἐτειλε 500 Μανιάτας ὑπὸ τὸν Κυριακούλην Μαυρομιχάλην εἰς τὸ νοτίως τῆς Κιάφας Φανάριον διὰ νὰ ἐνισχύσῃ τοὺς Σουλιώτας. Ὁ ἄλλος στρατὸς τοῦ Μαυροκορδάτου ἐπρόχωρησεν εἰς τὸ Πέτα βορείως τῆς Ἀρτῆς. Ἐκεῖ δῆμος προσεβλήθη (4 Ιουνίου) ἀπὸ τὸν Ρεσίτ Πασσᾶν ἢ Κιουταχῆν, ὁ δόποιος εἶχε μαζί του 6 χιλ. Τούρκους, καὶ πατεστράφη καθ’ ὅλοκληρίαν. Οἱ φιλέλληνες ἔτεσαν ὅλοι. Καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους ὅλιγοι ἐσώθησαν. Τὴν ἴδιαν τύχην εἶχον καὶ

οἱ Μανιᾶται εἰς τὸ Φανάριον. Προσεβλήθησαν ἀπὸ ἵσχυρὰν τουρ-
κικὴν δύναμιν καὶ ἐνικήθησαν, ἔπειτα δὲ καὶ ὁ Κυριακούλης εἰς
τὴν μάχην.

Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Πέτα ὁ Μαυροκορδᾶτος μὲ τὰ λεί-
ψανα τοῦ στρατοῦ του ἥιλθεν εἰς τὸ Μεσολόγγιον διὰ νὰ φρον-
τίσῃ διὰ τὴν επιτροπὴν αὐτοῦ. Οἱ Σουλιῶται ἡγωνίσθησαν μέχρι
τοῦ Σεπτεμβρίου, ἀλλ’ ἐπὶ τέλους ἡναγκάσθησαν νὰ συνθηκολο-
γῆσουν. Ἀπῆλθον μὲ τὰς γυναικάς των καὶ τὰ τέκνα των εἰς τὰς
Ιονίους νήσους. Ἀπὸ ἐκεῖ δὲ οἱ πολεμισταὶ πνέοντες ἐκδίκησιν
ἐπέρασαν εἰς τὸ Μεσολόγγιον.

2. Πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου.

Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Σουλίου δὲ Ὁμέρο Βρυώνης καὶ ὁ Κιου-
τακῆς κατῆλθον μὲ 11 χιλ. στρατὸν καὶ ἐποιεῖρχησαν τὸ Μεσο-
λόγγιον ἀπὸ ξηρᾶς. Συγχρόνως ὁ Γιουσούφ Πασσᾶς τῶν Πα-
τρῶν μὲ τὸν στόλον του ἀπέκλεισεν αὐτὸν ἀπὸ θαλάσσης. Καὶ ἀπὸ
θαλάσσης μὲν δὲν διέτρεχε κίνδυνον τὸ Μεσολόγγιον, διότι ἐπρο-
στατεύετο ἀπὸ τὴν λιμνοθάλασσαν. Τὰ νερὰ αὐτῆς ἦσαν τόσον
ὅγχα, ὅστε δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ πλησιάσουν τὰ ἔχθρικὰ πλοῖα.
Ἀπὸ τὸ μέρος ὃμως τῆς ξηρᾶς τὰ ὀχυρώματά του ἦσαν πολὺ¹
ἀδύνατα. Καὶ ὁ στρατὸς δέ, τὸν δποῖον εἶχεν ὁ Μαυροκορδᾶτος
ἐντὸς αὐτοῦ, ἦτο πολὺ δλίγος, 380 πολεμισταὶ καὶ ὁ Μᾶρκος
Μπότσαρης μὲ 30 Σουλιώτας. Καὶ ὅμως δὲ λαὸς τῆς πόλεως ἔ-
καμε θαύματα.

Κατ’ ἀρχὰς ὁ Μᾶρκος Μπότσαρης ἤρχισε διαπραγματεύσεις μὲ
τοὺς Τούρκους περὶ παραδόσεως διὰ νὰ κερδίσῃ καιρόν. Πραγ-
ματικῶς δὲ ὁ στόλος τῆς Ὅδρας κατὰ τὰ μέσα Νόθεμβρίου διέ-
λυσε τὸν ἀποκλεισμὸν τοῦ Γιουσούφ, ἔφερεν εἰς τὴν πόλιν τρο-
φὰς καὶ πολεμεφόδια, καὶ ἀπεβίβασε 1000 Πελοποννησίους μὲ
τὸν Πετρόμπεην, τὸν Ζαΐμην καὶ τὸν Δεληγιάννην. Τότε οἱ Ἐλ-
ληνες ἐμήνυσαν εἰς τὸν Ὁμέρο Βρυώνην : «Αν θέλῃς τὸ Μεσο-
λόγγιον ἔλα νὰ τὸ πάρῃς».

Ἄλλὰ τώρα οἱ Τούρκοι ἤρχισαν νὰ ὑποφέρουν πολὺ καὶ ἀπὸ
ἔλλειψιν τροφῶν καὶ ἀπὸ τὸν χειμῶνα. Απεφάσισαν λοιπὸν τὴν

νύκτα τῶν Χριστουγέννων γὰρ κάμουν ἔφοδον. "Ηλπίζον διτι οἱ Ἑλληνες θὰ ἡσαν εἰς τὰς Ἐκκλησίας καὶ θὰ εἶχον ἀφήσει τὰ τείχη. Ἀλλὰ κάποιος Ἑλλην κυνηγὸς τοῦ Ὁμέρου εἰδοποίησε τὴν παραμονὴν τοὺς Ἑλληνας περὶ τοῦ κινδύνου. Ἐπομένως, ὅταν εἴς τὰς 5 τὸ πρωὶ ὥρμησαν οἱ Τοῦρκοι, ἡ φρουρὰ ἦτο εἰς τὴν θέσιν της. Οἱ Ἑλληνες ὅχι μόνον ἀπέκρουσαν τοὺς Τούρκους, ἀλλὰ καὶ ἔτρεψαν αὐτοὺς εἰς φυγῆν.

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν αὐτὴν οἱ Τοῦρκοι ἀπεφάσισαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὸ Μεσολόγγιον. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ὑποχώρησιν των ἔπαθον μεγάλας συμφοράς. Οἱ Ἑλληνες τοὺς κατεδίωξαν καὶ τοὺς ἡγάγκασαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὰ περισσότερα πυροβόλα των καὶ δλας τὰς ἀποσκευάς των. Κατὰ δὲ τὴν διάβασιν τοῦ ποταμοῦ Ἀχελῷου ἐπνίγησαν περισσότεροι ἀπὸ 500.

3. Ἐκστρατεία καὶ καταστροφὴ τοῦ Δράμαλην.

Εἶδομεν διτι μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ἀλῆ ὁ Χουρσίτης ἱτούμασεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν στρατὸν διὰ νὰ ἐπέλθῃ διὰ τῆς Α. Στερεᾶς Ἑλλάδος εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἀλλ' ἡ ἀρχιστρατηγία τῆς ἐκστρατείας ἀφηρέθη ἀπ' αὐτὸν καὶ ἀνετέθη εἰς ἄλλον στρατηγόν, τὸν Μαχμούτ πασσᾶν Δράμαλην.

"Ο Δράμαλης περὶ τὰ τέλη Ιουνίου 1822 διέβη τὸν Σπερχειόν ποταμόν. Εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα δὲν εὗρε καμμίαν ἀντίστασιν. Ἐφιλονίκουν οἱ διπλαρχηγοὶ μὲ τὸν Ἀρειον Πάγον καὶ δὲν ἐφόρτισαν περὶ ἀντιστάσεως. "Ο Δράμαλης λοιπὸν χωρὶς ἐμπόδιον ἔφθασεν εἰς τὸν Ἰσθμόν, ἐπφορχώρησεν εἰς τὴν Κόρινθον καὶ ἐκυρίευσε τὴν Ἀκροκόρινθον. Οἱ Ἑλληνες ἔχασαν τὸ θάρρος των. "Ο λαὸς τῆς Ἀργολίδος ἐδραπέτευσεν εἰς τὰ δρη καὶ τὰς μακρυνάς παραλίας. "Η δὲ πολιορκία τοῦ Ναυπλίου διελύθη. Εἰς τὴν φοβερὰν ἐκείνην περίστασιν ἔσωσαν τὴν Ἑλλάδα δὲ Δημήτριος Ὑψηλάντης καὶ ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης.

"Ο Κολοκοτρώνης, ὅταν ἔμαθε τὴν εἰσβολὴν τοῦ Δράμαλη, ἐσπευσεν ἀμέσως ἐκ τῶν Πατρῶν, ὅπου εὑρίσκετο, εἰς τὴν Τρίπολιν. Ἐκεῖ ἐνεθάρρυνε τοὺς Πελοποννησίους διὰ νὰ ἀντισταθοῦν κατὰ τοῦ Δράμαλη. Κατόπιν μὲ τὸν Πετρόμπετην καὶ ἄλλους

προκρίτους ἔσπευσεν εἰς τοὺς Μύλους. Καθ' ὅδὸν συνηντήθη μὲ τὸν Δημήτριον Ὅψηλάντην, ὃ δποῖος ἐπήγαινεν εἰς τὴν Τρίπολιν διὰ νὰ φέρῃ ἀπὸ ἔκει νέας δυνάμεις εἰς τὴν Ἀργολίδα. Ὁ Κολοκοτρώνης ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸν Ὅψηλάντην τὸ σχέδιόν του.

Ἐπρεπε πρὸ παντὸς ἄλλου νὰ διατηρήσουν οἱ Ἑλληνες τὴν Ἀκρόπολιν τοῦ Ἀργους διὰ νὰ κρατήσουν τὸν Δράμαλην ἐμπροσθεν αὐτοῦ, ἵστιος συγκροτήσουν ἀξιόμαχον στρατόν. Τοῦτο ἀνέλαβεν ὁ Ὅψηλάντης καὶ ἐκλείσθη μὲ 700 παλληκάρια εἰς αὐτήν. Συγχρόνως ὁ Κολοκοτρώνης παρῆγειλε νὰ ἀπαγάγουν ἢ νὰ καταστρέψουν ὅλα τὰ σιτηρά καὶ ἐν γένει τὰς ζωφοτροφίας, ὅσαι ὑπῆρχον εἰς τὴν Ἀργολίδα. Αὐτὸς δὲ ἀπῆλθεν εἰς Τριπολιν διὰ 65 νὰ συνάξῃ στρατόν.

Πραγματικῶς ὁ Δράμαλης, ὅταν τὴν 12ην Ἰουλίου ἐπροχώρησεν εἰς τὸ Ἀργος, ἔκαμε τὸ λάθος νὰ πολιορκήσῃ αὐτό. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Κολοκοτρώνης συνεκέντρωσεν ἀρκετὸν στρατὸν καὶ ἦλθεν εἰς Μύλους, οἱ δποῖοι ἥσαν ὀχυρὰ ψέσις πλησίον τοῦ Ναυπλίου. Τὸ σχέδιον τοῦ Κολοκοτρώνη ἐπέτυχε καθ' ὀλοκληρίαν. Ἐπὶ ὀλοκλήρους ἡμέρας ὁ Ὅψηλάντης εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τοῦ Ἀργους ἀπέκρουσε τὰς ἐφόδους τῶν Τούρκων. Κατόπιν δὲ Κολοκοτρώνης διηγούλυνεν τὴν ἀναχώρησιν αὐτοῦ καὶ τῶν στρατιωτῶν του ἐξ αὐτῆς.

Ἄλλὰ τώρα οἱ Τούρκοι εἰς τὴν ἐρημωμένην Ἀργολίδα ἥρχισαν νὰ ὑποφέρουν ἀπὸ ἔλλειψιν τροφῶν καὶ ὕδατος. Ἐπομένως δὲ Δράμαλης ἐσκεφθῆ ὅτι πρέπει νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν Κόρινθον. Διὰ νὰ ἔξαπατήσῃ δὲ τοὺς Ἑλληνας, ἔστειλεν εἰς τοὺς Μύλους τὸν χριστιανὸν γραμματέα του, διὰ νὰ προσφέρῃ δῆθεν εἰς τοὺς Ἑλληνας ἀμνηστίαν, πραγματικῶς ὅμως διὰ νὰ τοὺς ἀναγγείλῃ ὅτι δὲ Δράμαλης ἐτοιμάζεται νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν Τρίπολιν.

Οἱ ἄλλοι ἀρχηγοὶ τῶν Ἑλλήνων ἥπατήθησαν. Ἄλλος δὲ Κολοκοτρώνης ἐννόησε τὸ τέχνασμα καὶ εἶπεν εἰς αὐτοὺς ὅτι δὲ Δράμαλης δὲν εἶναι δυνατὸν παρὰ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Κόρινθον. Ἐπομένως πρέπει νὰ καταλάβουν τὰ μεταξὺ τῆς πεδιάδος τοῦ Ἀργους καὶ Κορίνθου στενά. Οἱ ἄλλοι δὲν τὸν ἤκουσαν.

Ἐν τούτοις δὲ Κολοκοτρώνης μὲ τὴν ἀκολουθίαν του σπεύδει καὶ καταλαμβάνει τὸ χωρίον Ἀγιος Γεώργιος, τὸ δποῖον ἐδέσποζε τοῦ στενοῦ τῶν Δερβενακίων. Διέταξε δὲ τοὺς φίλους του δπλαζηγοὺς Νικήταν, Παπαφλέσσαν καὶ Ὅψηλάντην νὰ καταλάβουν τὸ ἀνατολικάτερον κείμενον στενὸν τοῦ Ἀγινορίου. Οἱ ἄλλοι ἐχλεύαζον τὸν Κολοκοτρώνην. Ὁ Μαυρομιχάλης μάλιστα, ὅταν ἐφευγεν, εἶπεν ἐμπαικτιῶς «Ο Κολοκοτρώνης πηγαίνει νὰ γίνῃ πάλιν αλέφητης στὰ βουνά». Ἄλλα μετ' δλίγον ἔγινε φανερόν, πόσον εἶχε δίκαιον δὲ Κολοκοτρώνης.

Τὸ πρῶτον τῆς 25 Ἰουλίου ἐφάνη ἐρχόμενον ἐν μέρος τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ διὰ νὰ πορευθῇ εἰς τὴν Κόρινθον. Ὁ Κολοκοτρώνης, ἀμα εἴδε τὰς κινήσεις τῶν Τούρκων, κατέλαβεν, δπως ἡδύνατο, τὰς χαράδρας, καὶ ἐστειλε καὶ ἐξήτησε βοήθειαν ἐκ τοῦ Ἀγινορίου. Ὅταν ἐφθασαν οἱ Τούρκοι, ἐπετέθη κατ' αὐτῶν δὲ Κολοκοτρώνης καὶ τοὺς ἡνάγκασε νὰ ἀφήσουν τὰς ἀποσκευάς των καὶ νὰ τραποῦν κατοδιωκόμενοι εἰς τὸ πλησίον ὑψωμα τοῦ Ἀγίου Σώστη. Ὅταν δμως κατέβησαν τὸ ὑψωμα, ενρρέθησαν ἐνώπιον ἄλλου ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Ὁ Νικήτας, δὲ Παπαφλέσσας καὶ δὲ Ὅψηλάντης ἐφθασαν ἐγκαίρως καὶ κατέλαβον ἔνα λόφον πέραν τοῦ Ἀγίου Σώστη. Ἐκεῖ συνήρθη μάχη φονικωτάτη. ἐφθασε καὶ ἐκ τῶν δπισθεν δὲ Κολοκοτρώνης καὶ δλοι οἱ Τούρκοι (3 χιλ.) ἐκτὸς δλίγων ἐφονεύμησαν. Εἰς τὴν φοβερὰν αὐτὴν μάχην δὲ Νικήτας ἀνευφημήθη καὶ πάλιν Τουρκοφάγος.

Τὴν ἄλλην ἡμέραν (26) δὲ Δράμαλης φοβιτσένος ἀπὸ τὴν καταστροφήν, ἔμεινεν ἀργός. Τὴν 27 δὲ ἀπεφάσισε νὰ προσελάσῃ μὲ δλον τὸν στρατόν του δκι δμως πλέον ἀπὸ τὰ Δερβενάκια, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν δυσκολωτέραν δδὸν τοῦ Ἀγινορίου. Ὁ Κολοκοτρώνης, ἐπειδὴ δὲν ἦξεν φοιτησίαν δὲ Δράμαλης, εἶχε μείνειν δὲ διοιος εἰς τὰ Δερβενάκια, ἐστειλε δὲ πάλιν εἰς τὸ Ἀγινόρι τὸν Παπαφλέσσαν, τὸν Νικήταν καὶ τὸν Ὅψηλάντην. Οὗτοι ἐπετέθησαν κατὰ τῶν ἐρχομένων Τούρκων. Ἀν τότε καὶ δὲ εἰς τοὺς Μύλους ἑλληνικὸς στρατὸς ἐπετίθετο ἐκ τῶν δπισθεν, δ τουρκικὸς στρατὸς θὰ κατεστρέφετο τελείως. Ἄλλ' οὔτος, ὅταν ἐφευγεν δ τουρκικὸς στρατὸς ἐκ τοῦ Ἀργονος, ἥσχολήθη

εἰς τὸ νὰ λεηλατήσῃ τὰς ἀποσκευάς του. Ὁ Εὐθέας τούτου δὲ Δράμαλης μὲ τὸ περισσότερον μέρος τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ καὶ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν Κόρινθον. Ὁ Εχασε μόνον χιλίους ἄνδρας.

Ἄλλὰ καὶ εἰς τὴν Κόρινθον δὲ τουρκικὸς στρατὸς ἔπαθε τὰ πάνδεινα. Ὁ Κολοκοτρώνης κατέλαβεν ὅλους τοὺς δρόμους καὶ τὸν ἀπέκλεισεν ἐκεῖ. Πεῖνα καὶ ἀσθνεῖαι ἐθέριζον αὐτόν. Ὁ Δράμαλης ἀπὸ τὴν λύπην του ἀπέθανε τὴν 27 Ὀκτωβρίου. Τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ του ἐπὶ τέλους ἀπεφάσισαν νὰ διευθυνθοῦν εἰς τὰς Πάτρας. Ἄλλα πλησίον τῆς Ἀκράτας οἱ Ἑλληνες κατέστρεψαν τοὺς περισσοτέρους. Ολίγοι μόνον διεσώθησαν εἰς τὴν ἀπέναντι ἀκτήν.

Ἡ Πελοπόννησος ἐσώθη ἀπὸ τὸν μέγαν κίνδυνον τῆς ἐκστρατείας τοῦ Δράμαλη. Ἀμέσως δὲ κατόπιν τὸ Ναύπλιον ἔπεσεν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Ἡ σωτηρία, κατὰ τὴν ὁμολογίαν ὅλων, ὀφείλετο εἰς τὸν Κολοκοτρώνην. Ἡ Γερουσία δὲ διώρισεν αὐτὸν εἰς ἀνταμοιβὴν Ἀρχιστράτηγον τῆς Πελοποννήσου.

4. Ἡ καταστροφὴ τῆς Χίου.

Οπως κατὰ ξηράν, οὔτω καὶ κατὰ θάλασσαν δὲ ἀγῶνα ἥρχισε κατὰ τὸ β' ἔτος μὲ καταστροφὰς καὶ ἐτελείωσε μὲ θριαμβευτικὰ κατορθώματα.

Οἱ κάτιουκοι τῆς Χίου καὶ ἐνεκα τοῦ φιλησύχου χαρακτῆρός των καὶ ἐπειδὴ ἐγειτόνευον πολὺ μὲ τὴν ἀσιατικὴν παραλίαν, δὲν εἶχον ἐπαναστατήσει κατὰ τὸ α' ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως. Εἰς τὰς ἀρχὰς ὅμως τοῦ 1822 δὲ ἀργηὸς τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Σάμου Λυκοῦργος Λογοθέτης ἔρχεται μὲ 2.500 ἄνδρας εἰς τὴν Χίον καὶ ἐπαναστατεῖ αὐτήν.

Οταν δὲ Σουλιάνος ἔμαθεν δια καὶ ἡ Χίος ἐπανεστάτησεν, ἔγινεν ἔξω φρενὸν. Ἀμέσως ἔστειλε μέγαν στόλον ἀπὸ 46 πλοῖα μὲ ναύαρχον τὸν Κορᾶ-Ἀλῆν διὰ νὰ τιμωρήσῃ τὴν Χίον. Ἀφοῦ ἔφθισε εἰς τὴν Χίον δὲ τουρκικὸς στόλος, ἥρχισε νὰ καγονιοβοϊῇ αὐτήν. Ἐπειτα δὲ Κορᾶ-Ἀλῆς ὑποβιβάζει στρατὸν ἐξ ἐπειδὴ

χιλ. ἀνδρῶν, καὶ ἀναγκάζει τοὺς Σαμίους νὰ φύγουν, μὲ μερικὰ Ψαριανὰ πλοῖα. Συγχρόνως ἐπέρασαν εἰς τὴν νῆσον ἀπὸ τὴν ἀ-πέναντι παραλίαν τῆς Ἀσίας ἀπειρα στίφη φανατικῶν Τούρκων, τὰ δποῖα κατείχοντε ἀπὸ ἀγρίαν δίψαν αἴματος καὶ ἀρπαγῆς.

Τότε ἥρχισεν ἡ σφαγὴ καὶ ἡ λεηλασία. Οἱ δυστυχεῖς Χίοι κατέφευγον εἰς τὰ ὅρη, εἰς τὰ σπήλαια καὶ εἰς τὰ Μοναστήρια διὰ νὰ σωθοῦν, ἀλλὰ παντοῦ τοὺς ἀνεκάλυπτον οἱ διώκται των καὶ τοὺς ἔσφαζον. Ἐπὸ τὰς 100 χιλ. κατοίκους 23 χιλ. ἔσφά- γησαν καὶ 47 χιλ. συνελήφθησαν καὶ ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι. Οἱ λοιποὶ διεσώθησαν εἰς ἀλιάν κατάστασιν εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος, καὶ μόνον 3 χιλ. ἔμειναν εἰς τὴν νῆσον. Ἡ ἀλ- λοτε πλουσία καὶ πολυάνθρωπος πόλις μετεβλήθη εἰς σωρὸν ἔρε- πίων.

Ἡ καταστροφὴ τῆς Χίου βέβαια ἦτο μεγάλη συμφορά. Καὶ αὐτὴ δύμως, δύποτε καὶ ὅλαι αἱ ἄλλαι θυσίαι, ὠφέλησε τὴν ἐπα- νάστασιν. Ἐκίνησεν εἰς τὴν πολιτισμένην Εὐρώπην τὴν συμπά- θειαν διὰ τὴν ἀγωνίζομένην Ἑλλάδα καὶ ἔκαμε φανερὸν ὅτι ἡ τουρκικὴ φυλὴ εἶναι ἀσυμβίβαστος μὲ τὸν πολιτισμόν.

5. Η πρόληπτις τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδος ὑπὸ τοῦ Κανάρη.

Τὴν καταστροφὴν τῆς Χίου ἐξεδικήθη ὁ πυρπολητὴς Κα- νάρης.

Ο ἑλληνικὸς στόλος δὲν εἶχε προφθάσει νὰ τρέξῃ εἰς βοή- θειαν τῆς Χίου. Ἐφθασεν ἐκεῖ, ὅταν ἡ καταστροφὴ εἶχε πλέον γίνει. Ἀφ' οὗ λοιπὸν ἐπλευσε γύρω ἀπὸ τὴν νῆσον καὶ ἐσωσε πολλοὺς φυγάδας, ἐπλευσεν εἰς τὰ Ψαρά. Ἐκεῖ οἱ ναύαρχοι ἀπε- φάσισαν νὰ στείλουν ἐναντίον τοῦ τουρκικοῦ στόλου 2 πυρπολικά. Ὡς πυρποληταὶ ἐξελέχθησαν ὁ Ὑδραῖος Πιπένος καὶ ὁ Ψαριανὸς Κωνσταντῖνος Κανάρης. Ὁ Κανάρης ἦτο νεαρὸς ναύτης ἄγνω- στος ἥως τώρα. Ἡτο μικρὸς τὸ ἀνάστημα, μὲ φυσιογνωμίαν ἀ- γάθην καὶ ἐντροπαλὸς εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς τρόπους. Ἀλλὰ εἶχε ψυχὴν ἥρωϊκὴν καὶ ἔνεκα τούτου τὸ ὄνομά του κατέστη περί-

φημιν μεταξὺ τῶν ναυτικῶν ἡρώων τῆς παγκοσμίου Ἰστορίας.

Ο Πιπήνος λοιπὸν καὶ ὁ Κανάρης, ἀφ' οὗ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν Ψαρῶν μετέλαβον τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ἐπειβάσθησαν μὲ τὴν ἀκολουθίαν των εἰς τὰ πυρπολικά των καὶ διηγούμνησαν εἰς τὸν λιμένα τῆς Χίου. Οἱ Τοῦρκοι τότε εἶχον τὴν ἔσορτὴν τοῦ Ῥαμαζανίου. Τὴν νύκτα δὲ ἐκείνην (6 Ἰουνίου), ἐπειδὴ θὰ ἥρχιζε τὸ Μπαϊράμιον, ὅλοι οἱ ἀνώτεροι ἀξωματικοὶ τοῦ τουρκικοῦ στόλου ἦσαν συναγμένοι εἰς τὴν ναυαρχίδα καὶ ὅλος ὁ τουρκικὸς στόλος ἦτο φωταγγημένος.

Τὰ δύο πυρπολικά εἰσεχώρησαν μεταξὺ τοῦ τουρκικοῦ στόλου. Τὸ πυρπολικὸν τοῦ Πιπίνου προσεκολλήθη εἰς τὴν ὑποναυαρχίδα, ἀλλὰ παρεσύρθη ἀπὸ τὸν ἄνεμον καὶ ἀπεσπάσθη ἀπ' αὐτήν. Ἐπομένως ἐκάτι χωρὶς νὰ κάμη καμιάν ζημίαν. Δὲν συνέβη δύως τὸ ἴδιον καὶ μὲ τὸ πυρπολικὸν τοῦ Κανάρη.

Ο Κανάρης ἐπλησίασεν εἰς τὴν ναυαρχίδα, ἔβαλε τὸν προεξέχοντα ἐμπροσθεν ἵστον (μπαστοῦν) τοῦ πυρπολικοῦ εἰς μίαν ἀνοικτὴν κανονιοθυρίδα καὶ τὸ ἔδεσεν ἀσφαλῶς. Ἐπειτα ἤγαψε μὲ τὸ ἴδιον τοὺς χέρι τὸ φυτίλι καὶ ἐπήδησεν εἰς τὴν βάρκαν, εἰς τὴν δποίαν τὸν ἐπερίμεναν οἱ σύντροφοί του, φωνάζων «Νὰ ὠραία φωτοχυσία, παλιότουρκοι».

Τὸ πῦρ μετεδόθη ἀμέσως εἰς τὴν ναυαρχίδα καὶ τὴν μετέβαλεν εἰς κάμινον καιομένην. Τὰ πυροβόλα μόνα των ἐπυροβόλουν καὶ ἡμιπόδιζον τὰ πληρώματα τῶν ἀλλων πλοίων νὰ πλησιάσουν. Οἱ ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος Τοῦρκοι ἔσπευσαν εἰς τὰς λέμβους διὰ νὰ σωθοῦν. Ἀλλ' αἱ λέμβοι ἀπὸ τοὺς πολλούς, ποὺ εἰσήρχοντο εἰς αὐτάς, ἔβυθιζοντο. Οἱ ἴδιοι ὁ Καρᾶ-Ἀλῆς, μόλις κατέβη εἰς μίαν λέμβον, πληγώνεται θανατίμως ἀπὸ ἕνα τεμάχιον καιομένου ἵστου, καὶ μόλις ἔξηλθεν εἰς τὴν ἔηράν ἔξπευσε. Τέλος τὸ πῦρ μεταδίδεται εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην, καὶ ἡ ναυαρχὶς ἀνατινάσσεται εἰς τὸν ἀέρα. Ἐκ τῶν 2 χιλ. ἀνδρῶν, οἱ δποίοι εὑρίσκοντο εἰς αὐτήν, μόλις 180 διέψυγον τὸν θάνατον.

Οἱ δύο πυρποληταὶ μὲ τοὺς συντρόφους των ἐπέρασαν ἀνενόχλητοι διὰ μέσου τῶν ἐχθρικῶν πλοίων καὶ ἐπανῆλθον εἰς τὰ

Ψαρά. Ἐδῶ δ λαὸς ὑπεδέχθη αὐτοὺς μὲ ἐπευφημίας καὶ τοὺς συνώδευσεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ὅπου ηὔχαριστησαν τὸν Θεόν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν.

Ο Ὁθωμανικὸς στόλος, μετὰ τὴν συμφοράν του αὐτὴν οὔτε τὰ Ψαρά, οὔτε τὴν Σάμον ἐτόλμησε νὰ προσβάλῃ, ώς εἶχε σκοπόν. Ἔσπευσε νὰ κρυφθῇ εἰς τὸν Ἐλλήσποντον καταδιωκόμενος ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ. Ὅταν δὲ μετ' ὀλίγον ἐτόλμησε καὶ πάλιν νὰ ἔξελθῃ ἐξ αὐτοῦ, διὸ Κανάρης καὶ πάλιν ἀνετίναξε μὲ τὸ πυροπλικόν του τὴν ὑποναυαρχίδα μὲ 1600 ἄνδρας πλησίον τῆς Τενέδου. Οἱ Ἐλληνες ἔκτοτε ἔμειναν κύριοι τῆς θαλάσσης.

6. Ἐκστρατεῖαι τῶν Τούρκων κατὰ τὸ 1823.

Μᾶρκος Βότσαρης.

Αἱ ἀποτυχίαι τοῦ 1822 δὲν ἀπεγοήτευσαν τὸν Σουλτάνον. Οὗτος διέταξε δύο νέοι στρατοὶ νὰ εἰσθμήσουν διὰ μὲν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἐλλάδα, διὰ δὲ ἄλλος εἰς τὴν Δυτικήν.

Ο πρῶτος εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἐλλάδα, ἀλλὰ ἐπέστρεψεν ὅπιστος χωρὶς νὰ κατορθώσῃ τίποτε.

Στουνδαιότερα ἀποτελέσματα εἶχεν ἡ ἐκστρατεία τῆς δυτικῆς Ἐλλάδος. Δύο στρατηγοὶ διοικοῦσαν τὴν Σκύρδρας καὶ διοικοῦσαν τὴν Ερινόην μὲ 16 χιλ. ἄνδρας ἐπροχώρησαν ἐναντίον αὐτῆς.

Εἰς τὴν Δυτικὴν Ἐλλάδα οἱ ὁπλαρχηγοὶ ἐφιλονίκουν ἀναμεταξύ των καὶ μὲ τοὺς πολίτας. Μόνος διοικοῦσαν τὴν Σκύρδρας, διοικοῦσαν τὴν Ερινόην τὸν φθόνον τῶν ὀλλων καὶ ἀπέβλεπε μόνον εἰς τὸ συμφέρον τῆς πατριδος. Ὅταν δὲ Κυβερνητὶς ἐστειλεν εἰς αὐτὸν δίπλωμα στρατηγοῦ καὶ εἶδε τοὺς ουμπατριώτας του νὰ δυσαρεστηθοῦν διὰ τοῦτο, αὐτὸς ἐξέσχισε τὸ διπλώμα καὶ εἶπεν: «Διποίος εἶναι ἀξιος, παίρνει τὸ διπλωμά του ἐμπρὸς στὸν ἔχθρον».

Οταν διοικοῦσαν τὴν Σκύρδρας ὁ προφύλακὴ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἐκ 4.500 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Τζελανδεδίν βέην εὑρίσκετο εἰς τὸ Καρπενήσιον, ἀπεφάσισε μὲ 350 Σουλιώτας νὰ ἐπιτευχῇ ἐν καιρῷ νυκτὸς κατ' αὐτῆς. Πραγματικῶς τὸ μεσονύκτιον τῆς

9 Αύγούστου ἐπιτίθεται κατὰ τοῦ τουρκικοῦ στρατοπέδου καὶ ἀρχίζει τὴν σφαγήν. Οἱ Τοῦρκοι, ἐπειδὴ τὴν ὥραν ἐκείνην ἔκοιμῶντο, περιέρχονται εἰς σύγχυσιν καὶ ἀλληλοφονεύονται. Ἡ σφαγὴ ὑπῆρξε φοβερά. Ἀλλ' ὁ Μάρκος προχωρεῖ μέχρι τῆς μάνδρας, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἦτο ἡ σκηνὴ τοῦ Τζελαλεδίν βέη. Ἐκεῖ ἀναρριχᾶται εἰς τὸν τοίχον τῆς μάνδρας διὰ νὰ ἰδῃ τὰ ἐντός. Τότε οἱ ἐντὸς αὐτῆς Ἀλβανοὶ τὸν ἐπυροβόλησαν, καὶ μία σφαῖδα τὸν εὑρεν εἰς τὸ μέτωπον καὶ τὸν δίπτει νεκρόν.

Οἱ συμμαχηταί του παρέλαβον τὸ σῶμα τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ ἀπειρυ λάφυρα, ὅπλα καὶ πολεμεφόδια, φορτωμένα εἰς ἡμιόνους, καὶ ἀπῆλθον χωρὶς νὰ τοὺς ἐνοχλήσῃ κανείς.

Κατὰ τὴν ἐπίθεσιν αὐτὴν ἐφονεύθησαν περίπου 2,000 Τοῦρκοι. Ἀλλὰ καὶ τῶν Ἑλλήνων ἡ ζημία ἦτο μεγάλη, διότι ἔχασαν τὸν ἥρωα ἀρχηγόν των. Οἱ Σουλιώται, οἵ διοῖοι ἐπειτα ἀπὸ τὴν προσβολὴν αὐτὴν τοῦ Καρπενησίου, ἔφερον πλούσια καὶ καταστόιστα ὅπλα, κατηρώντο αὐτά, διότι τὰ ἐξηγόρασαν μὲ τὸν θάνατον τοῦ Μάρκου Βότσαρη.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μάρκου ὁ Μουσταῆς καὶ ὁ Ὁμέρος Βρυώνης ἐπροχώρησαν εἰς τὴν Αίτωλίαν καὶ ἐποιούρκησαν τὸ Αίτωλικόν, ἀλλὰ ματαίως.

Τὸ Αίτωλικὸν κείται ἐπὶ μικρᾶς νήσου εἰς τὸ βάθος τοῦ κόλπου τοῦ Μεσολογγίου, καὶ ἦτο καλῶς ἐφωδιασμένον. Μόνον ἐλλειψιν ὕδατος είχεν. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἐθεραπεύθη διὰ θαύματος. Μία τουρκικὴ βούβα ἐπεσεν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἀγίου Μιχαήλ καὶ ἤνοιξεν ἀγνωστον πηγὴν ὕδατος.

Ἡ πολιορκία διήρκεσε δύο μῆνας χωρὶς ἀποτέλεσμα. Ἐπὶ τέλους ἥρχισεν ὁ χειμών. Οἱ Τοῦρκοι ἔλυσαν τὴν πολιορκίαν καὶ ἀπῆλθον εἰς τὴν Ἡπειρον.

7. Ἐμφύλιοι πόλεμοι.

Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Δράμαλη ἡ Πελοπόννησος ἀπηλάγη ἀπὸ κάθε κίνδυνον, διότι κατὰ τὰ ἔτη 1823 καὶ 1824 τουρκικὸς στρατὸς δὲν εἰσέβαλεν εἰς αὐτήν. Δυστυχῶς οἱ Ἑλλη-

νες ἀντὶ νὰ καταγίνουν εἰς τὸ νὰ κυριεύσουν τὰ δλίγα παράλια φρούρια, τὰ ὅποια ἔμενον εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων, καὶ νὰ ἐτοιμασθοῦν διὰ νὰ ἀποκρούσουν κάθε κίνδυνον, ὁ ὅποιος ἔμελλε νὰ παρουσιασθῇ, ἥρχισαν μεταξύ των τὰς φιλονικίας. Ἐφιλονίκουν ἀναμεταξύ των οἱ στρατιωτικοί, τῶν ὅποιων ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Κολοκοτρώνης, καὶ οἱ πολιτικοί, τῶν ὅποιων ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Μαυροκορδάτος.

Κατὰ Μάρτιον τοῦ 1823 συνῆλθε νέα Ἐθνικὴ Συνέλευσις εἰς "Αστρος. Εἰς αὐτὴν ἐπεκράτησαν οἱ πολιτικοί. Καὶ Πρόεδρος μὲν τοῦ Ἐκτελεστικοῦ ἔξελέχθη ὁ Πετρόμπεης, τοῦ δὲ Βουλευτικοῦ ὁ Μαυροκορδάτος.

"Ἄλλ' ὁ Κολοκοτρώνης ἐκλεχθεὶς καὶ αὐτὸς μέλος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ κατορθώνει νὰ παρασύρῃ μὲ τὸ μέρος του τὸν Πετρόμπεην καὶ τὰ ἄλλα μέλη τοῦ Ἐκτελεστικοῦ. Τότε Ἐκτελεστικὸν καὶ Βουλευτικὸν ἐχωρίσθησαν. Τὸ δὲ Βουλευτικὸν ἐξέλεξεν ἄλλο Ἐκτελεστικὸν μὲ πρόεδρον τὸν Γεώργιον Κουντουριώτην, ἀδελφὸν τοῦ Λαζάρου Κουντουριώτου.

Αἱ δύο Κυβερνήσεις ἦλθον εἰς σύγκρουσιν. Οἱ νησιῶται ἦσαν μὲ τὴν Κυβέρνησιν Κουντουριώτου, διότι εἰς αὐτὴν εἶχε λάβει μέρος ἐκτὸς τοῦ Κουντουριώτου καὶ ὁ Μπότασης. Ἐπίσης καὶ οἱ Στερεοελλαδῖται, διότι μέλος τῆς Κυβερνήσεως ἦτο ὁ Ἰωάννης Κωλέττης, ὁ ὅποιος εἶχε προσελκύσει μὲ τὸ μέρος του τοὺς δπλαρχηγοὺς τῆς Στερεᾶς Ἐλλάδος. Μὲ αὐτὴν τέλος ἐτάχθησαν καὶ ὅλοι οἱ Πελοποννήσιοι πρόκριτοι ἐκτὸς τοῦ Πετρόμπεη ἐξ ἀντιπαθείας πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην. Ἐπομένως εἰς τὴν σύγκρουσιν αὐτὴν ὁ Κολοκοτρώνης ἡττήθη καὶ ἐξήτησεν ἀμνηστίαν.

"Άλλὰ μετ' ὀλίγον οἱ πρόκριτοι τῆς Ηελοπόννησου (Ζαΐμαι, Λόντος, Φωτήλας, Σισίνης, Νοταράς κλπ.), ἀρ' οὖ συνετέλεσαν εἰς τὴν ταπείνωσιν τοῦ Κολοκοτρώνη, μετεμελήθησαν. Εἰς τὴν Κυβέρνησιν εἶχον τὴν πλειονψηφίαν οἱ νησιῶται καὶ οἱ Στερεοελλαδῖται, αὐτοὶ δὲ ἐπεριφρονοῦντο. Τότε δὲ Κολοκοτρώνης προσείλκυσεν αὐτοὺς μὲ τὸ μέρος του, καὶ ἥρχισε πάλιν ὁ ἐμφύλιος πόλεμος.

"Ο Κωλέττης ἔφερεν εἰς τὴν Πελοπόννησον ὁμομελιωτικὰ

στρατεύματα. Μὲ αὐτὰ ἡ Κυβέρνησις κατενίκησε τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τοὺς προκρίτους καὶ τοὺς ἥναγκασε νὰ παραδεθοῦν. [•] Κολοκοτρώνης μὲ 14 προκρίτους ὀδηγεῖται εἰς τὴν Ὑδραν καὶ φυλακίζεται εἰς τὸ ἔκει Μοναστήριον τοῦ προφήτου Ἡλία. Τὰ δὲ χρυμελιωτικὰ στρατεύματα ἐρημῶνον τὴν Πελοπόννησον.

Τότε ἐφονεύθη καὶ δ ἥρως τῆς Γραβιᾶς Ὁδυσσεὺς Ἀνδροῦτος. Ἡ Κυβέρνησις ἐφέρθη περιφρονητικῶς πρὸς αὐτόν, ἐπειδὴ ἵτο φίλος τοῦ Κολοκοτρώνη. Ἐκ τούτου ὑπωψιάσθη ὅτι δ Ὁδυσσεὺς εὑρίσκεται εἰς συνεννόησιν μὲ τοὺς Τούρκους καὶ ἀπέστειλεν ἐναντίον του τὸν Γκούραν, πρόην πρωτοπαλλήκαρον τοῦ Ὁδυσσέως. Ο Γκούρας συνέλαβεν αὐτὸν καὶ τὸν ἐφυλάισεν εἰς τὸν ἐπὶ τῆς Ἀροπόλεως ἑνετικὸν πύργον. Τὴν 16 ὅμως Ἰουλίου 1825 εὑρέθη τὸ σῶμά του διαμελισμένον κάτω ἀπὸ τὸν πύργον. Διεδόθη ὅτι ἀπεπειράθη νὰ δραπετεύσῃ καὶ κατεκρημνίσθη. Ἰσως δημως καὶ νὰ ἐφονεύθη κατὰ διαταγὴν τοῦ Γκούρα, καὶ κατόπιν νὰ ἐρρίφη τὸ πτῶμά του ἐκ τῶν πάλξεων τοῦ πύργου.

Εἰς αὐτὴν τὴν ἀθλίαν κατάστασιν εὑρίσκοντο τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος, ἐν ᾧ φοβερὸς κίνδυνος ἐπεκρέματο ἐπ’ αὐτῆς. Εὕτυχῶς κατὰ τοὺς χρόνους τούτους παρουσιάσθη ἱσχυρὸς σύμμαχος αὐτῆς, δ φιλελληνισμὸς τῆς Εὐρώπης.

8. Ὁ φιλελληνισμός.

Ο φιλελληνισμὸς εἰς τὴν Εὐρώπην ἥρχισεν εὐθύς, ὅταν ἥρχισε καὶ ἡ ἐπανάστασις. Κατὰ πρῶτον ἥρχισεν εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ κατόπιν εἰς τὴν Γαλλίαν ἐκ θαυμασμοῦ πρὸς τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνάς. Εἰς τὴν ἐξέγερσιν καὶ εἰς τὰ κατορθώματα τῶν νέων Ἑλλήνων οἱ Εὐρωπαῖοι ἐβίλεπον τὴν ἐκ τοῦ τάφου ἀναγέννησιν τῶν ἀρχαίων. Ιδρύθησαν λοιπὸν παντοῦ φιλελληνικοὶ σύλλογοι, εἰς Γερμανίαν, Ἐλβετίαν καὶ Γαλλίαν, οἱ δποῖοι εἰργάζοντο πρὸς συλλογὴν χρημάτων χάριν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος. Υπὸ τῶν συλλόγων αὐτῶν ἐβοηθεῖτο ἡ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐκστρατεία φιλελλήνων στρατιωτικῶν, οἱ δποῖοι κατὰ ἐκατόνταδας ἐπροθυμοποιήθησαν νὰ παράσχουν εἰς τοὺς Ἑλληνας τὰς προσωπικάς των ὑπηρεσίας.

Τιδίως δύμας πρακτικὸν χαρακτῆρα είχεν ὁ φιλελληνισμός, ὁ δποῖος ἀνεπτύχθη εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἐδῶ, ἐν ᾧ ἡ ἀγγλικὴ πολιτικὴ κατ' ἀρχὰς διέκειτο ἔχθρικῶς πρὸς τὴν ἐπανάστασιν, πολλοὶ δύνομαστοὶ Ἀγγλοὶ ἐσυμπάθησαν ἵσχυρῶς πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα ἔνεκα τῶν φιλελευθέρων των φρονημάτων. Ἐβλεπον εἰς τὴν ἐπανάστασιν τὸν ἀγῶνα ἐνὸς λαοῦ καταπιεζομένου ὑπὸ σκληροῦ δεσπότου πρὸς ἀπόκτησιν τῆς ἐλευθερίας του. Ἐπὶ τέλους δὲ ἡ καταστροφὴ τῆς Χίου καὶ τὰ ἐπακολουθήματα αὐτῆς ἔξηρέθησαν τὴν ἀντιπολίτευσιν ἔναντίον τῆς φιλοτούρκου ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως. Τὸ δὲ φιλελεύθερον φρόνημα τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ, ὁ δποῖος ἀποστρέφεται τὸν δεσποτισμόν, ἔκαμε καὶ αὐτὴν τὴν ἐπίσημον ἀγγλικὴν πολιτικὴν νὰ μεταβάλῃ γνώμας.

Ἐκτοτε ὁ ἀγῶνας τῶν φιλελευθέρων ἔλαβεν ἵσχυροτέραν κίνησιν. Ἰδρύθη εἰς τὸ Λονδίνον φιλελληνικὸς σύλλογος, τοῦ δποίου μετεῖχον πολλοί καὶ ἐπιφανεῖς πολιτικοὶ ἄνδρες. Ὁ σύλλογος οὗτος ἦλθεν εἰς συνεννόησιν μὲ τοὺς ἄλλους εἰς τὴν Εὐρώπην φιλελληνικοὺς συλλόγους, τὸ σπουδαιότερον δὲ συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ κορηγηθοῦν δάνεια εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Τὴν μεγαλυτέραν τέλος ἔξαιριν τοῦ φιλελληνισμοῦ εἰς τὴν Εὐρώπην ἐπροκάλεσεν ὁ μέγας Ἀγγλος ποιητὴς λόρδος Βύρων. Ὁ Βύρων ἔστρεψεν δλην τον τὴν ἀγάπην καὶ δλην τον τὴν δύναμιν εἰς τὸν ἀλληλινικὸν ἀγῶνα, καὶ ἐπὶ τέλους ἀπεφάσισε νὰ κατέλθῃ ὁ ἴδιος εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τότε ὁ φιλελληνικὸς σύλλογος τοῦ Λονδίνου τὸν διώρισε ἀντιπρόσωπόν του.

Ο Βύρων κατὰ πρῶτον ἦλθεν εἰς τὴν Κεφαλληνίαν. Ἀφ' οὗ δὲ ἔμεινε μῆνας τινας ἐκεῖ καὶ ἔλαβε γνῶσιν τῶν ἐστερεωτῶν τῆς Ἑλλάδος, ἦλθε τὸν 10βριον τοῦ 1823 εἰς Μεσολόγγιον, διου ήτο δ Μαυροκορδάτος.

Ἐδῶ ἐτήρητεν ἐπιφυλακτικότητα ἀπέναντι τῶν ἐμφυλίων ἔριδων τῶν Ἑλλήνων καὶ διαρκῶς τοὺς προέτρεπεν εἰς δύμονταν. Ἐπειτα ἐξήιησε νὰ ἀναδιοργανώσῃ τὰ λείψανα τῶν φιλελλήνων. Προσέλαβεν εἰς τὴν ἰδιαιτέραν του ὑπηρεσίαν τοὺς Σουλιώτας, οἱ δποῖοι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μάρκου Βότσαρη ἔμειναν ἀνευ-

ἀρχηγοῦ, καὶ ἡτοιμάζετο μὲν αὐτοὺς νὰ προσβάλῃ τὴν Ναύπακτον.

Ἄλλὰ τὸ ἐπικίνδυνον τοῦ Μεσολογγίου κλῖμα ἐπέδρασεν ἐπὶ τῆς ὑγείας τοῦ νεαροῦ λόρδου. Προσεβλήθη ὑπὸ σφοδροῦ πυρετοῦ καὶ τὴν ἐσπέραν τῆς 7 Ἀπριλίου ἀπέθανεν.

Ο θάνατός του ἐβύθισε τοὺς Ἑλληνας εἰς μέγα πένθος. Ἡ δὲ Ἑλλὰς ἀπελευθερωθεῖσα, ἐτίμησε τὴν μνήμην αὐτοῦ καὶ δι' ἐπιτοπίου μνημείου εἰς τὸ Μεσολόγγιον καὶ δι' ἀνδριάντος εἰς τὸ Ζάππειον τῶν Ἀθηνῶν.

Ταῦτα διαμεμνήθησαν

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

ΑΜΥΝΤΙΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΥΡΚΩΝ
ΚΑΙ ΑΙΓΥΠΤΙΩΝ (1824—1827).

1. Παρέμβασις τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ πασσᾶ τῆς Αἰγύπτου εἰς τὸν Ἑλληνικὸν ἄγωνα.

Ο Σουλτάνος ἦως τώρα δὲν ἥδυνήθη μόνος νὰ σβήσῃ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν. Εοκέφθη λοιπὸν νὰ ζητήσῃ τὴν συνδρομὴν τοῦ ὑποτελοῦς του πασσᾶ τῆς Αἰγύπτου Μεχμέτ Ἀλῆ.

Ο Μεχμέτ ἦτο σχεδὸν ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὸν Σουλτάνον καὶ μόνον ἔνα μικρὸν φόρον ἐπλήρωνεν εἰς αὐτὸν. Εἶχε κατεργάσει δὲ νὰ προσελκύσῃ πολλοὺς Εὐρωπαίους ἀξιωματικούς καὶ νὰ καταρτίσῃ στρατὸν γυμνασμένον εὐρωπαϊκῶς καὶ μὲν αὐστηρὰν πειθαρχίαν.

Ο Σουλτάνος λοιπὸν ἐπρότεινεν εἰς αὐτὸν νὰ τοῦ παραχωρήσῃ τὴν Κρήτην καὶ τὴν Κύπρον καὶ νὰ διορίσῃ τὸν θετόν του υἱὸν Ἰμβραΐμ πασσᾶν τῆς Πελοποννήσου, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ τὸν βοηθήσῃ νὰ σβήσῃ τὴν ἐπανάστασιν.

Ο Μεχμέτ ἐδέκεται καὶ ἐσυμφώνησαν μὲν οἱ Αἰγύπτιοι νὰ ὑποτάξουν τὴν Πελοποννήσον, οἱ δὲ Τοῖρχοι τὴν Στρεψάν τὴν Ελλάδα. Προτήτερα ὅμως ὁ μὲν αἰγυπτιακὸς στόλος νὰ καθυποτάξῃ τὴν Κρήτην καὶ τὴν Κάσσον, ὁ δὲ τουρκικὸς νὰ καταστρέψῃ τὰ

Ψαρά, καὶ κατόπιν συνενωμένοι νὰ καταστρέψουν τὸς ἄλλας ναυτικὰς νήσους Σάμον, "Υδραν καὶ Σπέτσας.

2. Υποταγὴ τῆς Κρήτης καὶ καταστροφὴ τῆς Κάσου.

Ἡ Κρήτη, ὅπως εἴδομεν, εἶχεν ἐπαναστατήσει ἀπὸ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως. "Ολαι αἱ προσπάθειαι τῶν Τούρκων διὰ νὰ πνίξουν τὴν ἐπανάστασιν ἀπέβησαν μάταιαι. Τὸ β' ἔτος δὲ Σουλτάνος ἐξήτησε διὰ τὴν Κρήτην τὴν βοήθειαν τοῦ Μεχμέτ, καὶ αὐτὸς εἶχε στείλει στρατὸν καὶ στόλον ἐκεῖ. 'Αλλ' οὐδὲ μὲ τὸν αἰγαπτιακὸν στρατὸν εἶχον κατορθώσει ἐπὶ δύο ἔτη νὰ καταπνίξουν τελείως τὴν ἐπανάστασιν τῆς Κρήτης. Οἱ Χριστιανοὶ μὲ δλας τὰς ὁμότητας καὶ τὰς καταστροφὰς τοῦ Αἰγαπτίου στρατηγοῦ Χασᾶν καὶ κατόπιν τοῦ Χουσεΐν, ἀνθίσταντο εἰς τὰ Σφακιά.

Τώρα δμως οἱ Αἰγαπτιοὶ ἀπέστειλαν νέον στρατὸν καὶ στόλον, καὶ ἡ ἐπανάστασις κατεπνίγη καὶ ἐκεῖ εἰς τὸ αἷμα τῆς.

Μετὰ ταῦτα (6 Ἰουνίου) δὲ αἰγαπτιακὸς στόλος περιεκύλωσε τὴν Κάσσον. "Ο Χουσεΐν μὲ 4 χιλ. ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν νῆσον. Μετὰ ἡρωϊκὴν δὲ ἀντίστασιν τῶν Κασσίων ἐκυρίευσε καὶ τὰ 4 χωρία τῆς νήσου (*). Τελεία καταστροφὴ ἦκολούθησεν. Οἱ ἀνδρες καὶ αἱ γραῖαι ἐφονεύθησαν, 2 χιλ. δὲ γυναικες καὶ παιδες ἐστάλησαν εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν, δπου ἐπωλήθησαν ως δοῦλοι.

3. Καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν.

Σύμφωνα μὲ τὰς συμφωνίας τοῦ Σουλτάνου καὶ Μεχμέτ Ἀλῆ τουρκικὸς στόλος ἐξ 176 πλοίων ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Χοσρέφ πασσᾶ ἤλθεν ἐναντίον τῶν Ψαρῶν (18 Ἰουνίου 1824).

(*) Κατὰ τὴν ἀλωσιν τῆς νήσου θαύματα ἀνδρείας ἔκαμεν ἔνας πλοίος ὀνομαζόμενος Μάρχος. Οὗτος ἀντεστάθη γενναίως κατὰ τῶν ἔχθρῶν. 'Αλλὰ ἐπὶ τέλους, ἀφ' οὗ ἐφόνευσε τὸ Αἰγαπτίους, συνελήφθη καὶ ἐδέθη, ἵνα κατόπιν φονευθῇ ἀφοῦ βασανισθῇ. Οὗτος δμως κατώρθωσε νὰ σπάσῃ τὰ δεσμά του, καὶ ἀφ' οὗ ἤρπασε ἀπὸ τὴν ζώνην ἐνὸς ἐκ τῶν φυλάκων του, τὴν μάχαιράν του, πολλοὺς μὲν ἐξ αὐτῶν ἐπλήγωσε, δύο δὲ ἐφόνευσεν.

Τὸ Ψαρὰ εἰχον τότε 30 χιλ. κατοίκους, ἀλλ' οἱ περισσότεροι (23 χιλ.) ἦσαν φυγάδες ἐκ τῆς Χίου, τῶν Κυδωνιῶν καὶ τῆς Σμύρνης καὶ δὲν ἦσαν στρατιῶται ἀξιόμαχοι. Ἰκανοὶ διὰ νὰ μάχωνται ὑπῆρχον μόνον 3 χιλ. ἀνδρες, ἐκ τῶν δποίων χίλιοι περίπου ἦσαν μισθοφόροι Θεσσαλοὶ καὶ Μακεδόνες.

Οἱ Ψαριανοὶ δῆμος ἀπεφάσισαν νὰ ἀντισταθοῦν. Τὸ θάρρος των ἐνίσχυεν ἰδίως ἡ φύσις τῆς νήσου των. Αἱ ἀκταὶ αὐτῆς, ἔκτὸς τοῦ Ν. Α. ὅρμου, ὅπου ἦτο ἡ πόλις τῶν Ψαρῶν, ἦσαν τόσον ἀπόκρημνοι, ὥστε οὐδὲ λέμβοι ἥδυναντο εὐκόλως νὰ πλησιάσουν. Ἐκαμαν δῆμος τὸ σφάλμα παρὰ τὴν συμβουλὴν τοῦ Κανάρη, νὰ μὴ ἐπιχειρήσουν ἄγωνα κατὰ θάλασσαν. Μάλιστα ἀφῆρεσαν τὰ πηδάλια ἀπὸ τὰ πλοῖα, διότι τὸ ἐξήτησαν οἱ μισθοφόροι ὡς ἔγγυης, ὅτι οἱ Ψαριανοὶ δὲν θὰ τοὺς ἐγκαταλείψουν.

Οἱ τευχικὸς στόλος, ἀμα ἐπλησίασε τὴν 20 Ἱουνίου, ἥρισε τὸν κανονιοβολισμὸν εἰς τὸ Ν. καὶ Δ. μέρος τῆς νήσου. Οἱ Ψαριανοὶ ἐπὶ 24 ὥρας ἀπήντων εἰς αὐτόν. Ἐν ᾧ δῆμος ἦ προσοχή τῶν Ἐλλήνων ἦτο ἐστραμμένη εἰς τὸ μέρος αὐτό, μέρος τοῦ ἔχθρικοῦ στόλου ἐπῆγεν ἀπὸ τὸ βόρειον ἀπόρημνον μέρος τῆς νήσου καὶ ἀπεβίβασε πλῆθος στρατιωτῶν. Οἱ ἐκεῖ εὑρισκόμενοι Ἐλληνες μετὰ μικρὰν ἀντίστασιν διεσκορπίσθησαν.

Οἱ Τούρκοι κατόπιν ἐτράπησαν ἐκ τῶν διπισθεν κατὰ τῆς πόλεως. Ἡ πόλις δὲν ἦτο δυνατὸν πλέον νὰ ἀντισταθῇ. Ἐν ᾧ οἱ ἀποβίβασθέντες ἐπροχώρουν πρὸς τὸν αἰγιαλὸν φονεύοντες καὶ καίοντες, διετόλιος ἐπλησίασε καὶ ἀπεβίβασε καὶ αὐτὸς στρατεύματα. Οἱ κάτοικοι καταδιωκόμενοι ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐρρίπτοντο εἰς τὰ πλοῖα, ἀλλὰ πολλὰ ἔξ αὐτῶν ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων ἀνετρέποντο, πολλαὶ τέλος γυναικες ἐρρίφθησαν μὲ τὰ τέκνα των εἰς τὴν θάλασσαν διὰ νὰ ἀποφύγουν τὴν αἰχμαλωσίαν.

Ἐκ τῶν πλοίων μόνον 23 κατώρθωσαν νὰ διαφύγουν καὶ νὰ σώσουν μερικοὺς φυγάδας. Οἱ πλειστοὶ τῶν κατοίκων τῆς νήσου ἐφονεύθησαν. Ἀπὸ τοὺς 7 χιλ. Ψαριανοὺς ἐχάθησαν 3.600. Ἀπὸ δὲ τοὺς ἄλλους κατοίκους μόλις 6 χιλ. ἐσώθησαν.

Ἄλλα τὸ τελευταῖον μέρος τῆς καταστροφῆς τῶν Ψαρῶν ἦτο πολὺ ἥρωϊκόν. Εἰς τὴν Ν. Α. ἀκραν τῆς νήσου ἦτο τὸ φρού-

ριον Παλαιόκαστρον, ἄλλοτε μοναστήριον τοῦ Ἀγίου Νικολάου. Εἰς αὐτὸν είχον κλεισθῆ 400 Ψαριανοὶ μὲ πλῆθος γυναικῶν καὶ παιδίων. Ὁ τουρκικὸς στρατός, ἀφ' οὗ κατέστρεψε τὴν πόλιν, ἐπερικύλωσε καὶ αὐτό.

Ἐπὶ δύο ἡμέρας τὸ Παλαιόκαστρον ἀντεστάθη εἰς δλας τὰς ἔφόδους τῶν Τούρκων. Ἐπὶ τέλους, ἀφ' οὗ οἱ περισσότεροι Ψαριανοὶ πυροβοληταὶ ἐφονεύθησαν, δὲ Ἀντώνιος Βρατσάνος ἔθεσε πῦρ εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην, καὶ τὸ Παλαιόκαστρον ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα μαζὶ μὲ 2 χιλ. Τούρκους, οἵ δποῖοι είχον δρμήσει εἰς τὰ τείχη.

Ψαρὰ δὲν ὑπῆρχον πλέον. Οἱ σωθέντες Ψαριανοὶ κατέφυγον εἰς Σπέτσας, Υδραν, Σύρον καὶ Αἴγιναν. Ἀλλὰ ἡ καταστροφὴ αὐτῶν ἐξήγειρε τὸν θαυμασμὸν τοῦ κόσμου, καὶ ἐδόξασε τὸ ὅνομα τῆς νήσου. Ὁ δὲ ἐθνικὸς ποιητὴς Σολωμὸς ὑμητερεῖ τὴν δόξαν τῶν μὲ τὸ περίφημον ποίημά του.

Στῶν Ψαρῶν τὴν ὁλόμαυρην ὁάκη
περπατῶντας ἡ δόξα μονάχη
μελετᾷ τὰ λαμπρὰ ιαλητάρια
καὶ στεφάνη στὴ κόμη φορεῖ
γινομένην ἀπὸ λίγα χορτάρια
πούχαν μείνει στὴν ἔρημη γῆ.

4. Αἱ ναυμαχίαι περὶ τὴν Σάμον καὶ Κῶν.

Οἱ Ἑλληνικὸς στόλος δὲν είχε προφθάσει νὰ ἔλθῃ εἰς βοήθειαν μήτε τῆς Κάσσου, μήτε τῶν Ψαρῶν. Καὶ εἰς τὰς δύο ἔφθασεν, ὅταν ἡ καταστροφὴ είχε γίνει. Εὔτυχῶς κατώρθωσε νὰ σώσῃ τὴν Σάμον.

Ο τουρκικὸς στόλος μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν ἐξεκίνησεν ἐναντίον τῆς Σάμου. Ἀλλ' ὅταν ἔφθασεν ἐκεῖ, εὑρεν εἰς τὸν πορθμὸν μεταξὺ Σάμου καὶ Ἀσίας τὸν ἐλληνικόν. Εἰς τὸν πορθμὸν αὐτὸν ἀπὸ τῆς 31 Ἰουλίου μέχρι τῆς 5 Αὐγούστου ἐγιναν πεισματώδεις συμπλοκαὶ μεταξὺ τῶν δύο στόλων. Ὁ τουρκικὸς στόλος ἔχασε μίαν φεργάταν, τὴν δποίαν ἐπυρηπόλητεν δὲ Κα-

νάρης, καὶ δύο ἄλλα μικρότερα πλοῖα. Ἐπὶ τέλους ἀπηλπίσθη καὶ ἐπλευσεν εἰς τὴν Κῶν, διὰ νὰ περιμένῃ ἔκει τὸν αἴγυπτιακὸν στόλον.

Πραγματικῶς τὴν 20 Αὐγούστου ἔφθασεν ἔκει καὶ ὁ αἴγυπτιακὸς στόλος ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ θετοῦ υἱοῦ τοῦ Μεχμέτ Ιμβραΐμ. Ἀπετελεῖτο ἐκ 56 πολεμικῶν πλοίων καὶ 1500 φορτηγῶν, ἐπὶ τῶν δυοῖσιν ὥσταν 16 χιλ. πεζοὶ καὶ 2 χιλ. ἵπποις.

Ἄλλὰ οἱ Ἕλληνες δέν ἔχασαν τὸ θάρρος των. Οἱ Ἕλληνικὸς στόλος ἦξεν 80 πλοίων, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ναυάρχου Μιαούλη, συνεκεντρώθη πλησίον τῆς νήσου Πάτμου. Τὴν 24 Αὐγούστου οἱ Ἕλληνες ἐπετέθησαν ἐναντίον τοῦ τουρκοαιγυπτιακοῦ στόλου, ἀλλὰ ἀνευ ἀποτελέσματος. Οἱ Τοῦρκοι ἐφοβήθησαν πρὸ τῶν πυρπολικῶν καὶ ὑπεκώρησαν. Ἄλλ' οἱ Αἰγύπτιοι ἐπέμειναν καὶ οἱ Ἕλληνες μὲ δῆλην τὴν ἐπιμονὴν καὶ τὴν ἐπιτηδειότητά των μόνον ἐν μικρὸν πλοῖον κατώρθωσαν νὰ καταστρέψουν.

Τὴν 28 Αὐγούστου ἔγινεν ὅλη ναυμαχία εἰς τὸν κόλπον τοῦ Γέροντα. Εἰς αὐτὴν δὲ Μιαούλης ἔδειξε δῆλην τὴν ναυαρχικήν του ἴκανότητα. Δύο δὲ πυρπολικὰ κατώρθωσαν νὰ καταστρέψουν μίαν αἰγυπτιακὴν φεργάταν μὲ 650 ἄνδρας, καὶ ἐν ἄλλῳ κατέστρεψε μίαν τουρκικὴν κορβέταν. Οἱ τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος ἀπεχώρησεν εἰς τὴν Κῶν ἐντροπιασμένος.

Τὴν 4 Σεπτεμβρίου δὲ τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος ἀπέπλευσε πρὸς βιορᾶν διὰ νὰ ἐπέλθῃ κατὰ τῆς Σάμου. Ἄλλὰ καὶ πάλιν δὲ ἔλληνικὸς ἡματαιώσε τὴν ἀπόπειραν αὐτῆν. Τότε δὲ Χοσρὲφ ἀπῆλθεν εἰς τὴν Κωνικοὺς πολιν, δὲ Ιμβραΐμ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Κῶν, ἀφ' οὗ ἔχασε δύο κορβέτας.

Οἱ Ιμβραΐμ, ἀφ' οὗ ἔλαβε νέας ἐνισχύσεις ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, ἀπεφάσισε νὰ πλεύσῃ εἰς τὴν Κρήτην, ἵνα ἀπὸ ἔκει τὸ ἔαρ ἔλθῃ ἐναντίον τῆς Πελοποννήσου. Ἄλλ' δὲ Μιαούλης, δὲ ποῖος τὸν ἐπετήρει, πετεύθη (27 Ὁκτωβρίου) εἰς τὴν ΒΔ παραλίαν τῆς Κρήτης κατ' αὐτοῦ καὶ ἔτρεψε τὸν αἴγυπτιακὸν στόλον εἰς φυγὴν. Ἐγίνε τὴν ὥντα καὶ τρικυμία, καὶ ὁ αἴγυπτιακὸς στόλος διεσκορπίσθη. Ἄλλα πλοῖα ἔφυγον εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, πολλὰ ἐναυάγησαν, ἀλλὰ συνέλαβον οἱ Ἕλληνες, ἀλλὰ δὲ μὲ τὸν

Ίμβραιμ ἐπέστρεψαν εἰς τὸν ἀπέναντι τῆς Ρόδου κόλπον τοῦ Μαρμαρᾶ.

Τότε πλέον δὲ Μιαούλης ἐνόμισεν ὅτι ἐπρεπε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν "Υδραν. Ἡ κατάστασις τῶν πλοίων του ἦτο ἐλεεινή. Τὰ δὲ πληρώματα ὑπέφερον ἀπὸ φοβερᾶς στρογῆσεις. Ἐπειτα δὲν ἐφαντάζετο ὅτι δὲν ἔχει χειμῶνος θάλαττα μὰ θαλασσομαχήσῃ. Ἀλλὰ δὲν ἐγνώριζε τὸ πεῖσμα τοῦ ἀντιπάλου του. Ὁ "Ιμβραιμ συνεκέντρωσε τὰ διασκορπισμένα πλοιά του, καὶ κατὰ τὰ τέλη Νοεμβρίου ἐπλευσεν εἰς τὴν Σούδαν τῆς Κρήτης καὶ ἀπεβίβασε τὰ στρατεύματά του.

Ἐκεῖ ἔλαβε νέας ἐνισχύσεις ἀπὸ τὸν Μεχμέτη Ἀλῆν καὶ ἐπειρίμενεν εὐκαιρίαν διὰ νὰ πλεύσῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον. Τόσον ἦτο τὸ πεῖσμα του, ὥστε δὲν ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Ἑρacle, ἀλλὰ ἔμεινεν εἰς τὸ πλοῖον. Ἐδήλωσεν ὅτι δὲν θὰ πατήσῃ εἰς τὴν Ἑρεάν παρὰ μόνον εἰς τὴν Πελοπόννησον. Καὶ τὸ ἔκαμεν. Τὴν 11 Φεβρουαρίου 1825 ἐπλευσε μὲ 50 πλοιά εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἀπεβιβάσθη εἰς τὸν λιμένα τῆς Μεθώνης μὲ 4 χιλ. πεζοὺς καὶ 500 ἵππεῖς.

5. Ὁ Ιμβραιμ εἰς τὴν Πελοπόννησον. Κατάληψις Μεθώνης, Κορώνης. Ναυαρίνου.

"Αφ' οὐδὲν δὲν ἔχει χρήσην ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Μεθώνην, τὴν δύποιαν κατεῖχον ἀκόμη οἱ Τούρκοι, ἔστειλε τὰ φορτηγά του πλοῖα καὶ ἔφερεν ἄλλας 6 χιλ. πεζούς, 500 ἵππεῖς καὶ ἴσχυρὸν πυροβολικόν. Ἐπειτα διεσκόρπισε τοὺς "Ελληνας, οἵ δοποῖοι ἐπολιθρώκουν τὴν Κορώνην καὶ ἐστράφη πρὸς τὸ Ναυαρίνον.

Ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις, ὅταν ἔμαθε τὴν ἀπόβασιν τοῦ "Ιμβραιμ εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἐταράχθη. Ἐσπευσε νὰ ἐνισχύσῃ τὸ Ναυαρίνον, συγχρόνως δὲ ἐπεχείρησεν ἐκστρατείαν κατὰ τοῦ "Ιμβραιμ, ἐπὶ κεφαλῆς τῆς δοποίας ἐτέθη δὲν ἕδιος δὲ πρόεδρος Κουντουριώτης.

Ἀλλὰ ἡ ἐκστρατεία ἀπέβη ἀτυχής. Ὁ ναυτικὸς πρόεδρος, ὅταν ἔφθασεν εἰς Καλάμας, ἐπειδὴ δὲν ὑπέφερε τὰς κακουγκίας τῆς ἐκστρατείας, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν "Υδραν. Δυστυχῶς ἀφῆκεν

ώς ἀρχιστράτηγον τὸν γενναῖον μὲν ναυτικόν, ἀλλὰ ἐντελῶς ἀπειρον τοῦ κατὰ ξηρὰν πολέμου πλοίαρχον Σκούρτην. Ὁ Σκούρτης ἐνικήθη ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων εἰς τὸ Κρεμμύδι, δύο ὥρας μακρὰν τῆς Μεθώνης.

Οἱ Ἰμβραῖμ μετὰ τὴν εὔκολον αὐτὴν νίκην ἔστρεψεν ὅλην του τὴν προσοχὴν εἰς τὸ Ναυαρīνον. Ἐδῶ οἱ Ἑλληνες ἔκαμαν τὸ σφάλμα νὰ καταλάβουν τὴν Σφακτηρίαν μὲ 800 ἄνδρας. Ἀλλὰ πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς νῆσου ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ ἐκεὶ στόλος, οἱ δὲ Ἑλληνες εἶχον ἐκεὶ μόνον 5 πλοῖα. Οἱ Ἰμβραῖμ ἔφερες τὸν στόλον του, περιεκύκλωσε τὴν νῆσον καὶ ἀπεβίβασε στρατὸν ὑπὸ τὸν φοβερὸν Χουσεΐν. Ἐντὸς μᾶς ὥρας οἱ Αἰγύπτιοι ἔγιναν κύριοι τῆς νῆσου. 350 Ἑλληνες, μεταξὺ τῶν δποίων διαγνωσταράς, δι Σαχίνης καὶ δι Τσαμαδός, καὶ δι φιλέλλην Σανταρόζας ἐφονεύθησαν, καὶ 200 συνελήφθησαν ζῶντες. Οἱ λοιποί, μεταξὺ τῶν δποίων δι Σαχτούρης καὶ δι Μαυροκορδάτος, ἐσώθησαν ώς ἐκ θαύματος μὲ τὰ 5 πλοῖα^(*).

Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Σφακτηρίας καὶ τὰ φρούρια τοῦ Ναυαρīνου παρεδόθησαν. Εἰς μάτην δι Μιαούλης κατέκαυσεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Μεθώνης 7 τουρκικὰ πλοῖα. Οἱ Ἰμβραῖμ τώρα δὲν ἔταράσσετο. Κατεῖχε τὸ δχυρὸν τετράγωνον, τὸ δποίον ἀποτελοῦν τὰ φρούρια τῆς Μεθώνης, Κορώνης, Παλαιοῦ καὶ Νέου Ναυαρīνου, καὶ ἐξ αὐτοῦ ἀσφαλῶς ὡραῖον ἦδύνατο νὰ κυριεύσῃ ὅλην τὴν Πελοπόννησον.

6. Μάχη Μανιακίου. Απελευθέρωσις Κολοκοτρώνη. Καθυπόταξις Πελοποννήσου.

Ο λαὸς τῆς Πελοποννήσου μετὰ τὰ πρῶτα κατορθώματα τοῦ Ἰμβραῖμ ἐξηγέρθη, καὶ ἀπήγησε τὴν ἀποφυλάκισιν τοῦ Κολοκο-

(*) Ἐκ τῶν πέντε αὐτῶν πλοίων τὰ τέσσαρα ἔπειροφθασαν καὶ ἔψυγον πρὸ τοῦ κλεισθῆ τὸ στόμιον τοῦ λιμένος ὑπὸ τοῦ ἔχθρικοῦ στόλου. Τὸ πλοῖον διμως "Αρης ἴναγκάσθη νὰ ὀγωνισθῇ ἐπὶ τρεῖς ὥρας ἐναντίον ὄλων τῶν ἔχθρικῶν πλοίων." Ἐπὶ τέλους μετὰ λαμπρὸν ἀγῶνα σκεπασμένον δόλον ἀπὸ καπνόν, τὸν δποίον ἐπίτηδες ήτοι μασαν οἱ ἐπὶ τοῦ πλοίου, κατώρθωσε πλευροῖς ἀλλοτε δεξιὰ καὶ ἀλλοτε ὅριστερὰ νὰ διασκισθῆ τὸν Αἰγυπτιακὸν στόλον καὶ νὰ σωθῇ.

*Ἀντ. Χωραφᾶ.—'Ιστορία Γ'. Ἑλληνικεύ

τρώνη καὶ τῶν ἄλλων προκρίτων. Ἀλλ' ἡ κυβέρνησις ἥρνετο νὰ προβῇ εἰς τοῦτο. Αὐτὸς δὲ Παπαφλέσσας, δὲ δούλος ἦτο ὑπουργὸς τῶν ἐσωτερικῶν, τὸ ἐξήτησεν, ἀλλὰ δὲν εἰσηκούσθη.

Τότε δὲ ἀρειμάνιος Ὅπουργὸς ἀπεφάσισε νὰ ἐκστρατεύῃ ὁ Ἰδιος μὲ 1000 Ρευμελιώτας κατὰ τοῦ Ἱμβραῖμ. Μὲ τὸν στρατὸν τοῦ Ἱμβραῖμ ὁ Παπαφλέσσας συνηντίθη εἰς τὸ Μανιάκι. Ἀμέσως δὲ περισσότερος στρατός του διεσκορπίσθη. Ὁ Παπαφλέσσας δῦμας μὲ 300 πιστοὺς ἄνδρας ἐπροτίμησεν ἔνδοξον θάνατον παρὰ αἰσχρὰν φυγῆν. Πραγματικῶς δὲ μετὰ πολύωρον μάχην ἔπεσαν δλοι (*).

Οἱ ἡρωϊκὸι θάνατοις τοῦ Παπαφλέσσα εἶναι ψωσε τὸ φρόνημα τῶν Πελοποννησίων. Ἐγ τῷ μεταξὺ καὶ ἡ Κυβέρνησις τοῦ Κουντουριώτη, ἀφ' οὗ ἐπιέσθη ἀπὸ τὴν κοινὴν γνώμην, ἀπηλευθέρωσε τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τοὺς ἄλλους δεσμώτας.

Ο γηραιὸς Κολοκοτρώνης ἔχαιρετίσθη εἰς τὸ Ναύπλιον μὲ ἐπευφημίας καὶ διωρίσθη γενικὸς ἀρχιστράτηγος. Τὸ ὄνομά του προσείλκυσεν ὡς μαγνίτης τοὺς Πελοποννησίους καὶ χιλιάδες συνέρρευσαν ὑπὸ τὰς σημαίας του.

Ἐγ τῷ μεταξὺ ὁ Ἱμβραῖμ ἀπὸ τὸ Ναυαρίνον ἤλθε χωρὶς κανένα ἐμπόδιον εἰς τὴν Μεσσηνίαν καὶ Λακωνίαν καὶ ἡρήμωσεν αὐτάς. Ἐπειτα διευθύνεται πρὸς τὴν Τρίπολιν. Ὁ Κολοκοτρώνης προσπαθεῖ νὰ τὸν ἐμποδίσῃ, ἀλλὰ ματαίως. Οἱ Ἱμβραῖμ γίνεται κύριος τῆς Τριπόλεως καὶ ἀμέσως διευθύνεται πρὸς τὴν Ἀργολίδα. Εὐτυχῶς, ὅταν ἐπεχείρησε νὰ ἐπιτευχῇ κατὰ τῶν Μύλων, ἀπεκρούσθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Ἐπομένως περιωρίσθη μόνον εἰς τὸ νὰ καύσῃ τὸ Ἀργος καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Τρίπολιν.

Ο Κολοκοτρώνης τότε ἐπιχειρεῖ, δύως καὶ ἄλλοτε, νὰ καταλάβῃ τὰ πέριξ τῆς Τριπόλεως ὅρη καὶ νὰ πολιορκήσῃ αὐτήν. Ἀλλ'

(*) Αὐτὸς ὁ Ἱμβραῖμ ἔμεινε κατάπληκτος μὲ τὸν ἡρωϊσμὸν τοῦ Παπαφλέσσα καὶ τῶν ἀνδρῶν του. Διέταξε νὰ ἀνευρεθῇ ὁ νεκρὸς τοῦ Παπαφλέσσα : αἱ νὰ στηριγμῇ ὄρθιος εἰς ἓν δένδρον. Ὁ Ἱμβραῖμ, ἀφ' οὗ ἐπὶ πολὺ πυρετήρητες αὐτὸν σιωπήλος, εἴπεν εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν ἀξιωματικούς. «Ἀληθῶς ἦτο γειναῖος ἀνήρ. Κολύτερον θὰ ἥτο ἀντὶ διπλῆς ζημίας νὰ τὸν συνελαμβάνομεν ξῶνται».

ἀποτυγχάνει. Ὁ Ἰμβραῖμ ἀποκρούει καὶ διασκορπίζει τοὺς Ἑλληνας ἀπὸ τὰς θέσεις των. Ἐκτοτε δὲ Κολοκοτρώνης περιορίζεται εἰς κλεφτοπόλεμον κατὰ τοῦ Ἰμβραῖμ, δὲ δόποιος κάμνει καταστρεπτικὰς ἐκστρατείας εἰς τὴν Ἀρκαδίαν, Λακωνίαν, Μεσσηνίαν καὶ Ἡλίδα.

Ἄλλος δὲ Ἰμβραῖμ δὲν εἶναι κύριος τῆς Πελοποννήσου. Ἄρχει μόνον, δῆπον εὑρίσκεται. Ὅπισθέν του εἶναι πάντοτε οἱ Ἑλληνες καὶ τὸν παθενωχλοῦν. Διὰ νὰ κυριευθῇ ἡ Πελοπόννησος ἔπρεπε νὰ καταληφθῇ κάθε χωρίον, κάθε δρός, κάθε κοιλάς, κάθε χαράδρα, καὶ ἔπρεπε νὰ ἐξολοθρευθῇ αὐτὸς ὁ λαός, καὶ νὰ μείνῃ ἡ χώρα χωρὶς κατοίκους. Καὶ τοῦτο, φαίνεται, ἐσκέπτετο νὰ κάμῃ ὁ Ἰμβραῖμ, δῆτε προσεκλήθη εἰς νέον στάδιον δόξης, εἰς τὴν ἄλωσιν τοῦ Μεσολογγίου.

7. Δευτέρα πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου.

Πολιορκία ὑπὸ Κιουταχῆ.—Κατὰ τὴν συμφωνίαν, τὴν διποίαν εἶχε κάμει ὁ Σουλτάνος μὲ τὸν Μεχμέτ τὸν Ἀλῆν, ἔπρεπε τὰ μὲν αἰγυπτιακὰ στρατεύματα νὰ καθυποτάξουν τὴν Πελοπόννησον, τὰ δὲ τουρκικὰ τὴν Στερεάν τὴν Ἑλλάδα. Διὰ τὴν ἐναντίον τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ἐκστρατείαν ὁ Σουλτάνος διώρισεν ἀρχιστράτηγον τὸν Ρεσίτ Πασσᾶν Κιουταχῆν. Ἐπέστησε δὲ πρὸ πάντων τὴν προσοχὴν του εἰς τὸ Μεσολόγγιον, διότι χωρὶς αὐτὸν ἦτο ἀδύνατον νὰ καταβληθῇ ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Στερεάν τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Κιουταχῆς λοιπὸν μὲ 30 χιλ. στρατὸν ἔφθασε πρὸ τοῦ Μεσολογγίου τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1825, χωρὶς νὰ συναντήσῃ πουθενά ἀντίστασιν.

Τὸ Μεσολόγγιον τῷρα ἦτο καλύτερα ὡχυρωμένον παρὰ τὴν πρώτην φοράν, καὶ εἶχε 4 χιλ. ἀνδρείους πολεμιστάς. Ὁ Κιουταχῆς κατέρχας ἐποιήρκησε τὸ Μεσολόγγιον μόνον ἀπὸ ἔηρᾶς. Ὁλαι αἱ ἐφοδοὶ του ἀπεκρούνθησαν. Ὁ δὲ ἐλληνικὸς στόλος ἔφερεν εἰς τοὺς πολιορκουμένους ἄφθονα τρόφιμα καὶ ἐπικουρίας ἐκ Πελοποννήσου.

Άλλὰ κατὰ τὰ τέλη Ἰουνίου μέγας τουρκικὸς στόλος ἀπέκλει-

σεν αὐτὸν καὶ ἀπὸ θαλάσσης. Ἐν τούτοις οἱ πολιορκούμενοι δὲν
ἔχασαν τὸ θάρρος των, ἀλλ᾽ ἀπέκρουσαν καὶ τὰς προτάσεις τῶν
Τούρκων περὶ παραδόσεως καὶ ὅλας τὰς ἐφόδους αὐτῶν. Μετὸν
δλίγον ὅμως ἥρχισαν νὰ λείπουν τὰ τρόφιμα. Εὔτυχῶς κατὰ
Ἰούλιον ἦλθεν ὁ ἑλληνικὸς στόλος. Ἐνίκησε καὶ διεσκόρπισε τὸν
τουρκικὸν καὶ ἐφωδίασε τὸ Μεσολόγγιον μὲ ἄφθονα τρόφιμα καὶ
πολεμεφόδια.

Τώρα τὰ πράγματα μετεβλήθησαν. Ὁ Κιουταχῆς περιῆλθεν
εἰς δύσκολον θέσιν. Καὶ τὰ τρόφιμά του ἥρχισαν νὰ λείπουν, καὶ
ἀσθένεια ἔπεσαν εἰς τὸν στρατόν του, ἐπέκειτο δὲ καὶ ὁ χειμών.
Ἐν τούτοις ὁ Κιουταχῆς δὲν ἐσκέπτετο περὶ ὑποχωρήσεως. Ἐ-
γνώριε τὴν θέλησιν τοῦ Σουλτάνου καὶ εἶχε σχηματίσει τὴν ἀπό-
φασιν ἡ νὰ κυριεύσῃ τὸ Μεσολόγγιον ἢ νὰ πέσῃ πρὸ τῶν τειχῶν
αὐτοῦ. Ἀφ' οὐ λοιπὸν ὅλαι του αἵ ἔφοδοι ἀπεκρούσθησαν, ἀτε-
σύρθη εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους Ζυγοῦ, ὠχυρώθη ἐκεῖ καὶ ἐπε-
ρίμενε νὰ ἔλθῃ ὁ τουρκικὸς στόλος νὰ φέρῃ εἰς αὐτὸν ἐπικου-
ρίας. Ἀλλος ὅμως ἔμελε νὰ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τὸν Κιουταχῆν τὴν
δόξαν τῆς ἀλώσεως τοῦ Μεσολογγίου.

Πολιορκία ὑπὸ Κιουταχῆ παλὶ Ἰμβραΐμ. — Ὁ Σουλτάνος
μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ Κιουταχῆ ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν Μεχμέτ Ἀ-
λῆν τὴν βοήθειάν του καὶ ἐναντίον τοῦ Μεσολογγίου. Ὁ Μεχμέτ
τότε ἐστειλεν εἰς τὸν νίόν του Ἰμβραΐμ νέον στρατὸν ἐκ 10 χιλ.
ἀνδρῶν μὲ τὴν διαταγὴν νὰ συμπράξῃ μὲ τὸν Κιουταχῆν διὰ τὴν
ἀλωσιν τοῦ Μεσολογγίου.

Ο Ἰμβραΐμ ἐφθασε πρὸ τοῦ Μεσολογγίου τὸν Δεκέμβριον
τοῦ 1825. Συγχρόνως δὲ ὁ τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος ἀπέκλει-
σεν αὐτὸν καὶ ἀπὸ θαλάσσης.

Κατὸν ἀρχὰς ὁ Ἰμβραΐμ ἐπεριφρόνησε τὸ Μεσολόγγιον καὶ ἐπε-
κείρησε νὰ τὸ κυριεύσῃ μόνος. Ἀλλὰ ὅλαι του αἵ ἀπόπειραι ἀπέ-
τυχον. Τὸ Μεσολόγγιον ἦτο ἀπόρθητον. Ἐφθανε μόνον νὰ τρο-
φοδοτῇται ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου. Ἐως τώρα δὲ ὁ Μιαού-
λης πολλάκις εἶχε κατορθώσει τοῦτο διασπῶν τὸν ἀποκλεισμόν.
Ο Ἰμβραΐμ λατπόν ἥναγκάσθη νὰ ζητήσῃ τὴν σύμπραξιν τοῦ
Κιουταχῆ. *Ναυαρχίας*

Οι δύο στρατηλάταις κατενόησαν ότι δὲν θὰ κατορθώσουν τίποτε, ἀν δὲν προσβάλουν τὴν πόλιν καὶ ἀπὸ θαλάσσης. Μὲ ἀβαθῆ λοιπὸν πλοιάρια, τὰ δποῖα ἔφερον ἐκ Πατρῶν, κατώρθωσαν νὰ κυριεύσουν ὅλας τὰς νησίδας τῆς λιμνοθαλάσσης. Μόνον τὴν Κλείσοβαν δὲν κατώρθωσαν νὰ κυριεύσουν. Αὐτὴν εἶχον δύχυρωσει οἱ Ἑλληνες καλῶς. Οι ὑπερασπισταὶ τῆς ἥσαν 500 ἄνδρες ὑπὸ τὸν Τζαβέλλαν. Καὶ ὁ Κιουταχῆς, ὁ δποῖος προσέβαλεν αὐτὴν πρῶτος, καὶ οἱ Αἰγύπτιοι κατόπιν ἀπεκρούσθησαν. Ἐπὶ τέλους ὁ Τζαβέλλας ἔκαμεν ἔξοδον, ἔκυρίευσε 12 πλοιάρια, καὶ ἀνήγειρε τρόπαιον ἀπὸ 2 χιλ. λαφυραγγήθεντα ὅπλα.

Τὸ κατόρθωμα τοῦτο ἦτο ὁ τελευταῖος ψρίαμβος τοῦ Μεσολογγίου. Ἡδη ἡ θέσις τῶν Ἑλλήνων ἥρχισε νὰ γίνεται ἀπελπιστική. Ὁ ἑλληνικὸς στόλος μὲ ὅλας του τὰς προσπαθείας δὲν κατώρθωσε νὰ τροφοδοτήσῃ τὴν πόλιν. Τὰ τρόφιμα ἥρχισαν νὰ λείπουν. Τὸ κρέας τῶν ποντικῶν ἦτο σπάνιον καὶ περιζήτητον. Ψάρια καὶ μικρὰ καβούρια μόνον μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς των ἡδύγναντο νὰ ἀλιεύσουν. Ἐτρωγόν φύκια, σκώληκας καὶ δέρματα, τὰ δποῖα ἔφερον δυσεντερίαν καὶ θάνατον. Πολλοὶ κατελαμβάνοντο ἀπὸ σπασμοὺς καὶ ἔπιπτον εἰς τοὺς δρόμους. Ὅλοι δὲ εἶχον κούλους τοὺς ὄφθαλμοὺς καὶ ἥσαν κίτρινοι ὡς φάσματα. Καὶ διμως, ἐν ὃ εὑρίσκοντο εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν, ἀπέρριψαν προτάσεις τοῦ Ἰμβραΐμ περὶ παραδόσεως, καὶ εἰς κοινὴν συνέλευσιν ἀπεφάσισαν νὰ περάσουν μὲ τὰ ὅπλα των διὰ μέσου τοῦ ἐχθροῦ.

Ἡ ἔξοδος. — Ἰνα κατὰ τὴν ἔξοδον ἀποσπάσουν τὴν προσοχὴν τοῦ ἐχθροῦ ἀπὸ τὸ Μεσολόγγιον, οἱ πολιορκούμενοι εἰδοποίησαν τὸν Καραϊσκάκην καὶ τοὺς ἄλλους ὄπλαρχηγούς, οἱ δποῖοι ἥσαν εἰς τὸν Πλάτανον, νὰ ἐπιτεθοῦν ἐκ τῶν ὅπισθεν κατὰ τῶν Τούρκων. Δυστυχῶς ὁ Καραϊσκάκης ἦτο ἀσθενής, οἱ δὲ ἄλλοι χωρὶς αὐτὸν δὲν ἐτόλμων νὰ ἐνεργήσουν. Μόνον ὁ Κώστας Βότσαρης μὲ 800 ἀνδρας κατέβη τὴν 10ην Ἀπριλίου, δλίγον πρὶν δύσῃ ὁ ἥλιος, εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Μεσολογγίου, καὶ ἔκαμε τὸ συμπεφωνημένον σύνθημα, ἔρριψε δηλ. ἐνα ἴσχυρὸν πυροβολισμόν

Αλλὰ τὸ σύνθημα ἐννόιησαν καὶ οἱ Τοῦρκοι. Κάποιος Βούλγαρος προδότης εἶχε κάμει εἰς αὐτοὺς γνωστὸν τὸ σχέδιον καὶ ἔλαβον τὰ μέτρα τῶν. Συνήθροισαν δσα ἦτο δυνατὸν στρατεύματα πρὸ τοῦ Μεσολογγίου, καὶ ἐστησαν ἐνέδραν ἀπὸ 500 ἵππεις, ἥμίσειαν ὡραν μακρὰν τῆς πόλεως. Ἐστειλαν δὲ καὶ 2 χιλ. Ἀλβανοὺς ἐναντίον τοῦ Κώστα Βότσαρη, οἱ δποῖοι τὸν ἥναγκασαν νὰ ὑποχωρήσῃ.

Οἱ πολιορκούμενοι δὲν ἐννόησαν δτι δ ἀντιπερισπασμὸς ἐναυάγησε. Σύμφωνα λοιπὸν μὲ τὸ σχέδιον τῶν τὸ μεσονύκτιον ὕρμησαν ἀπὸ τὰ ὁχυρώματα τῆς πόλεως. Ἡσαν δλοι 9 χιλ. ἄνθρωποι. Προηγοῦντο 3 χιλ. περίπου πολεμισταί, ἥκολούθουν οἱ γέροντες καὶ αἱ γυναῖκες, καὶ κατόπιν πάλιν ἥσαν οἱ ὑπόλοιποι πολεμισταί.

Μὲ ἀκατάσχετον δρμὴν διέρρηξαν τὰς ἐχθρικὰς γραμμὰς τὰς παλληκάρια, ἀκολουθούμενα ἀπὸ πολλοὺς ἀπολέμους. Ἀλλὰ κατόπιν συνήντησαν τὴν ἐνέδραν τῶν ἵππεων, οἱ δποῖοι κατέσφαξαν πελλοὺς ἀπὸ τοὺς ἀπολέμους. Εἰς τὸν Ζυγὸν τέλος ἐπετέθησαν κατ' αὐτῶν οἱ Ἀλβανοί, οἱ δποῖοι ἐδεκάτισαν τοὺς ἥρωας. 1800 μόνον ἄνθρωποι, ἐκ τῶν δποίων 200 γυναῖκες, ἔφθασαν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὅρους καὶ ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τὸν Πλάτανον. Ἀπὸ τὸν Πλάτανον κατόπιν ἐπορεύθησαν εἰς τὰ Σάλωνα, ἀφ' οὗ καὶ ἀπὸ αὐτοὺς πολλοὶ ἀπέθανον ἀπὸ τὴν πεῖναν καὶ τὸν κύπον.

Ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τὸ Μεσολόγγιον ἐγίνοντο φοβερὰὶ σκηναί. Ὁταν τὰ παλληκάρια διέρρηξαν τὰς πρώτας γραμμὰς τῶν ἐχθρῶν, μεταξὺ τῶν ὅπισθεν ἀπολέμων ἥκονύθη, ἀγνωστον πῶς, ἥ κραυγὴ «πίσω, πίσω στὰ ὁχυρώματα». Οἱ περισσότεροι τότε ἀπόλεμοι μὲ τοὺς ὅπισθεν πολεμιστὰς ἐστράφησαν πρὸς τὰ ὅπιστα καὶ εἰσῆλθον πάλιν εἰς τὴν πόλιν. Ἀλλὰ μαζὶ μὲ αὐτοὺς εἰσῆλθον καὶ οἱ Τοῦρκοι.

Εἰς δλην τὴν ἐρειπωμένην πόλιν τώρα γίνονται φοβεραὶ συμπλοκαὶ καὶ σφαγαί. Ὅλοι οἱ Μεσολογγῖται εῦρον ἥρωϊκὸν θάνατον. Ἀλλὰ καὶ τῶν Τούρκων αἱ ἀπώλειαι ἥσαν μεγάλαι. Εἰς δλα τὰ μέρη τῆς πόλεως οἱ Ἑλληνες ἥναπτον τὰς πυριτιδαποθήκας, καὶ ἀνετινάσσοντο εἰς τὸν δέρα μαζὶ μὲ πολλοὺς ἐχθρούς.

Συγκινητικὸς εἶναι δὲ ἡρωϊσμὸς τοῦ γηραιοῦ προκούτου Χρίστου Καψάλη. Οὗτος συνήθοισε πολλοὺς ἀπολέμους εἰς τὴν κεντρικὴν πυριτιδαποθήκην. “Οταν δὲ πολλοὶ ἔχθροι εἰσώρμησαν εἰς αὐτὴν ἀναζητοῦντες λάφυρα, δὲ Καψάλης ἔθεσε πῦρ ψόλλων τὸ «μηνήσθητί μου, Κύριε», καὶ ἀνετινάχθησαν ὅλοι εἰς τὸν ἀέρα.

Μεσολόγγιον δὲν ὑπῆρχε πλέον. Ἄλλὰ δὲ ἡ ἡρωïκὴ πτῶσις τοῦ Μεσολογγίου εἶχε θαυμάσια ἀποτελέσματα διὰ τὴν ἐπανάστασιν. “Ολη δὲ πολιτισμένη Εὐρώπη ἔστρεψε τὰ βλέμματά της ἥδη μὲ συμπάθειαν καὶ θαυμασμὸν εἰς τὰ ἐρείπια τοῦ Μεσολογγίου. Ἀκράτητος ἔξερράγη ἐνθουσιασμὸς εἰς αὐτὴν ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, καὶ αὐτὸς παρέσυρε τὰς κυβερνήσεις εἰς τὸ νὰ ἐπεμβοῦν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος.

8. Ὁ Κιουταχῆς εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα.

Ο Ἰμβραῖμ εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Ἡ πτῶσις τοῦ Μεσολογγίου ἐπροξένησε μεγάλην κατάπληξιν εἰς τὸν Ἑλληνας. Ἡ κυβέρνησις τοῦ Κουντουριώτου, ἐπειδὴ κατηγορεῖτο ὅτι ἀφῆκεν ἀβοήθητον τὴν ιερὰν πόλιν, ἔπειτε, τὴν διεδέχθη δὲ ἄλλη ὑπὸ τὸν Ζαΐμην. Ἄλλὰ δὲ θέσις τῆς Ἑλλάδος ἦτο πολὺ σοβαρά.

Ο Κιουταχῆς ἔγινε κύριος ὅλης τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ἥλθεν εἰς τὴν Ἀττικήν, καὶ ἐποιιόρκησε τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν.

Ο Ἰμβραῖμ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἤρχισε νὰ καταστρέψῃ αὐτὴν. Ἐσφαζε καὶ ἤχμαλώτιζε τὸν κατοίκους καὶ κατέστρεψε τοὺς ἀγροὺς καὶ τὰ χωρία.

Εἰς τὴν δεινὴν ἐκείνην περίστασιν τὴν ἐπαγάστασιν ἔσωσαν δύο ἀνδρες, δὲ Κολοκοτρώνης εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ δὲ Καριέσκακης εἰς τὴν Στερεάν.

Ο Κολοκοτρώνης ἐπαινέλαβεν ἐναντίον τοῦ Ἰμβραΐμ τὸν κλεφτοπόλεμον. Παρηκολούθει καὶ προσέβαλλε τὸν Αἰγυπτίον δοσάκις εὔρισκεν εὐκαιρίαν. Ο Ἰμβραῖμ δύο φορδας ἐπεκρίθησε νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Μάνην, ἀλλὰ ἐνικήθη ἀπὸ τὸν Μανιάτος. Εἳτι

τέλους ἄναγκάσθη νὰ περιορισθῇ εἰς τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς Πελοπονήσου.

9. Ὁ Καραϊσκάκης ἀρχιστράτηγος. Πολεμικὰ κατορθώματα αὐτοῦ.

Ο Καραϊσκάκης ἦτο ἀσθενικός, κοντὸς καὶ ἵσχνος. Ἀλλ᾽ εἰς τὸ ἀσθενὲς καὶ μικρὸν αὐτὸ σῶμα ὑπῆρχε καρδία λέοντος. Προσέτι δὲ ἦτο δραστήριος, εὐφυέστατος καὶ εἶχε στρατηγικὴν ἴκανότητα μεγάλην. Εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπαναστάσεως δὲν διεκρίθη. Τώρα δύμας ἀπέβη σωτῆρος αὐτῆς. Εἰς τὴν ἀπελπισίαν, ἡ δοπία κατέλαβε τότε δλους, μόνος δὲ Καραϊσκάκης δὲν ἀπηλπίσθη. Ἡ Κυβέρνησις τὸν διώρισεν ἀρχιστράτηγον τῆς Στρεας Ἐλλάδος.

Ο Καραϊσκάκης ἀμέσως σπεύδει (Ιούλιος 1826) εἰς Ἐλευσίνα. Ἐδῶ συγκεντρώνονται 3,500, μεταξὺ τῶν δποίων δ Κριεζώτης, δ Βάσσος, δ Πανουργιᾶς καὶ τὸ σῶμα τῶν τακτικῶν, τοὺς δποίους εἶχε διοργανώσει δ Γάλλος συνταγματάρχης Φαβιέρος. Κατ' ἀρχὰς ἐνικήθησαν ὑπὸ τοῦ τουρκικοῦ ἵππικοῦ εἰς τὸ Χαϊδάρι. Καιόπιν, ἐπειδὴ δ Γκούρας εἰς τὴν Ἀκρόπολιν εἶχε φονευθῆ, δ Κριεζώτης μὲ 300 ἀνδρας κατορθώνει νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν φρουρὰν αὐτῆς (Οκτώβριος 1826).

Ο Καραϊσκάκης τότε συνέλαβε τὸ σχέδιον νὰ ἀναξωγονήσῃ τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὴν Στρεανήν Ἐλλάδα, διὰ τὰ ἀποκλείση τὸν Κιουταχῆν εἰς τὴν Ἀττικήν. Πρὸς τοῦτο δ ἵδιος ἀπεφάσισε νὰ προσβάλῃ τοὺς Τούρκους εἰς τὴν Δόμβραιναν, στέλλει δὲ τὸν Κωλέττην διὰ θαλάσσης εἰς τὴν Ἀταλάντην, δπου δ Κιουταχῆς εἶχεν ἀποθῆκας τρόφιμων. Ἀλλὰ δ Κιουταχῆς ἀπέσιειλεν εἰς τὴν Ἀταλάντην τὸν Μουσταφάμπεην μὲ 2 χιλ. ἐκλεκτοὺς Ἀλβανούς, καὶ δ Κωλέττης ἄναγκάζεται νὰ ἐπιβιβασθῇ πάλιν εἰς τὰ πλοῖα καὶ νὰ φύγῃ.

Ο Καραϊσκάκης τότε πληροφορηθεὶς δι τὸ Μουσταφάμπεης διηγήθητο εἰς τὰ Σάλωνα, προαποστέλλει τὸν Γαρδικιώτην Γρίβαν καὶ καταλαμβάνει τὴν Ἀράχωβαν. Ὅταν ἔφθασεν ἐκεῖ δ Μου-

σταφάμπεης ἀπὸ τὴν Λεβάδειαν, προσπαθεῖ νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Ἑλληνας. 'Αλλ' αὐτοὶ ἀνθίστανται γενναίως εἰς ὅλας τὰς προσβολὰς τῶν Ἀλβανῶν.

Τοῦτο ἔδωσε καιρὸν εἰς τὸν Καραϊσκάκην νὰ ἐκτελέσῃ τὸ σχέδιόν του. Κατέλαβε καταλλήλους θέσεις καὶ ἀπέκοψε τοὺς Ἀλβανοὺς ἀπὸ τὰς πρὸς τὰ Σάλωνα καὶ τὴν Λεβάδειαν δόδούς. Κατόπιν δὲ προσέβαλεν αὐτοὺς ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη, καὶ τοὺς ἀπέκλεισεν εἰς ἕνα λόφον πλησίον τῆς Ἀραχώβης, χωρὶς ἀποσκευάς καὶ τροφάς. 'Ο Μουσταφάμπεης πληγώιεται. Τὸ ψῦχος καὶ ἡ χιλὸν ἥτο ἀνυπόφορος. Οἱ Ἀλβανοὶ λοιπὸν ἀποφασίζουν νὰ ξητήσουν νὰ φύγουν διὰ τῶν φαράγγων τοῦ Παρνασσοῦ. Οἱ Ἑλληνες ὅμως ἐπετέθησαν ἐναντίον των μὲ τὰ ξίφη. Ἐκτὸς 300, ὅλοι οἱ Ἀλβανοὶ ἐχάθησαν εἰς τὰς ἀποκρήμνους ἀτραπούς καὶ ἀπὸ τὰ ξίφη τῶν Ἐλλήνων (Νοέμβριος 1826).

Μετὰ τὴν λαμπρὰν αὐτῆν νίκην ὁ Καραϊσκάκης διέτρεξεν ὅλην τὴν Στρεφὰν Ἐλλάδα καὶ ἀνεξωγόνησε τὴν ἐπανάστασιν. Τὴν 6 δὲ Φεβρουαρίου 1827 ἥναγκασε κατόπιν πολλῶν μαχῶν καὶ τὸν εἰς τὸ Δίστομον συγκεντρωθέντα ἰσχυρὸν τουρκικὸν στρατὸν νὰ τραπῇ εἰς φυγήν. "Ολη τότε ἡ Στρεφὰ Ἐλλάς, ἐκτὸς τῆς Βονίτσης, τοῦ Αιτωλικοῦ, τοῦ Μεσολογγίου καὶ τῆς Ναυπάκτου περιῆλθε πάλιν εἰς χεῖρας τῶν Ἐλλήνων.

'Εν τούτοις ὁ Κιουταχῆς ἐπέμενε νὰ πολιορκῇ τὴν Ἀκρόπολιν. Ταύτην εἶχε κατορθώσει μετὰ τὴν μάχην τῆς Ἀραχώβης νὰ ἐφοδιάσῃ μὲ πυρίτιδα ὁ Φαβιέρος. Τὴν νύκτα δηλ. τῆς 13 Δεκεμβρίου ἀπεβιβάσθη εἰς τὸ Φάληρον καὶ ἀπὸ ἐκεῖ μὲ 500 ἀνδρας, ἔκαστος ἐκ τῶν δροίων εἶχεν εἰς τὸν ὅμον του σάκκον πυρίτιδος, διεπέρασε διὰ μέσου τῶν Τούρκων καὶ ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ θεάτρου Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ ἀνέβη εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. 'Η Κυβέρνησις λοιπὸν ἐκάλεσεν εἰς τὴν Ἀττικὴν τὸν Καραϊσκάκην.

'Ο Καραϊσκάκης, ἀφ' οὗ ἥλθεν εἰς τὴν Ἀττικήν, κατέλαβε τὸ Κερατσίνιον καὶ ἤχισε νὰ ἐργάζεται διὰ τὸν στενότερον ἀπόκλεισμὸν τοῦ Κιουταχῆ. Τὸ ἔργον του ὅμως ἐματαίωσεν ἡ παρέμβασις τῶν ξένων.

**10. Τζώρτζ καὶ Κόχραν. Θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη
Πανωλεθρία τῶν Ἑλλήνων εἰς Φάληρον.
Πτῶσις Ἀκροπόλεως.**

“Η ἐν Τροιζῆνι συνελθοῦσα Ἐδνικὴ Συνέλευσις εἶχεν ἐκλέξει τοὺς Ἀγγλους Τζώρτζ καὶ Κόχραν, τὸν μὲν πρῶτον ὡς ἀρχιστράτηγον, τὸν δὲ δεύτερον ὡς ἀρχιναύαρχον. Καὶ οἱ δύο εἶχον διακριθῆ μέχρι τοῦδε εἰς πολλοὺς πολέμους. Κατὰ προτροπὴν δὲ αὐτῶν ἡτοιμάσθη νέος στρατὸς διὰ νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ Κιουταχῆ.

“Ο Κόχραν καὶ ὁ Τζώρτζ μὲ τὸν νέον στρατὸν ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὸ Φάληρον. Ἀλλὰ εἰς τὸν τρόπον τῆς ἐνεργείας δὲν συεφώνουν μὲ τὸν Καραϊσκάκην. Ὁ Καραϊσκάκης ἥθελε νὰ μὴ κάμουν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ Κιουταχῆ, ἀλλὰ νὰ τὸν περικυκλώσουν, νὰ τοῦ κόψουν κάθε συγκοινωνίαν, καὶ μὲ τὴν πεῖναν νὰ τὸν ἀναγκάσουν νὰ παραδοθῇ. Οἱ Ἀγγλοι ὅμως ἐπέμεναν νὰ κάμουν ἀμέσως ἐπίθεσιν κατ’ αὐτοῦ. Ὁ Καραϊσκάκης ἥναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ.

“Αφ’ οὗ λοιπὸν ἔξεδίωξαν τοὺς Τούρκους ἀπὸ ὅλας τὰς ὁχυρὰς θέσεις, τὰς ὅποιας κατείχον μεταξὺ Κερατσινίου καὶ Φαλήρου, ὧρίσθη νὰ γίνη ἡ ἐπίθεσις τὴν 23 Ἀπριλίου.

“Αλλὰ πρὸς μεγάλην συμφορὰν τῶν Ἑλλήνων, ὁ Ἐλληνὸς ἥρως ἔξελιπε τὴν παραμονὴν τῆς ἐπιθέσεως. Τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἶχεν ἀπαγορευθῆ αὐστηρῶς εἰς τοὺς στρατιώτας νὰ κάμουν καμμίαν συμπλοκὴν μὲ τοὺς Τούρκους. Ἀλλὰ μερικοὶ μεθυσμένοι Κοῆτες καὶ Ὅδραιοι συνεπλάκησαν μὲ ἔνα ἀπόσπασμα τουρκικοῦ ἵπτικου καὶ ἐτράπησαν εἰς φυγήν. Ὁ Καραϊσκάκης ἔτυχε κατ’ ἐκείνην τὴν ἡμέραν νὰ εἴναι κλινήσης μὲ δυνατὸν πυρετόν. Ἡ κούσε τοὺς πυροβολισμούς, ὕφιμησεν ἔξω τῆς σκηνῆς του καὶ βλέπει τοὺς Ἐλληνας νὰ φεύγουν. Ἀμέσως πηδᾷ ἐπὶ τοῦ ἵππου του μὲ τὸ γιαταγάνι εἰς τὴν χεῖρα, δρμᾶ μὲ τοὺς περὶ αὐτὸν κατὰ τῶν Τούρκων, καὶ τοὺς ἀναγκάζει νὰ ὑποχωρήσουν εἰς τὰ ὁχυρώματά των. Ἀλλὰ μὲ τὴν ἔξαψιν τοῦ πυρετοῦ τοῦ ἔλειψεν ἡ συνηθισμένη φρόνησίς του, καὶ προχωρεῖ περισσότερον ἀπὸ ὅσον ἔπειπε. Τότε Τούρκος ἴππεὺς τὸν πυροβολεῖ εἰς τὴν κοιλίαν.

Οἱ περὶ αὐτὸν μόλις ἀναπνέοντα τὸν μεταφέρουν εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Τζώρτζ. Ὁ χειρούργος προσπαθεῖ νὰ τοῦ ἀποκρύψῃ τὸν κίνδυνον, ἀλλ᾽ δὲ Καραϊσκάκης ἔννοεῖ διὰ δλίγαι ὅραι ζωῆς τοῦ ὑπολείπονται, καὶ ἀφίνει τὰς τελευταίας του παραγγελίας. Παρέγγειλεν εἰς τοὺς παλαιούς του συναγωνιστὰς νὰ τὸν θάψουν εἰς τὴν Σαλαμῖνα, καὶ πρὸ παντὸς νὰ μὴν ὑποχωρήσουν. Τὴν 4 δὲ μετὰ τὸ μεσονύκτιον ἀπέθανεν δὲ ήρως, καὶ τὴν ἄλλην ἡμέραν ἔγινεν ἡ κηδεία του εἰς τὴν Σαλαμῖνα.

Ἡ λύπη καὶ ἡ ἀπελπισία τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ ἦσαν ἀπεργύρωπτοι. Εἴτε μάτην δὲ Τζώρτζ προσεπάθει νὰ παρηγορήσῃ τοὺς Ἐλληνας λέγων διὰ αὐτὸς θὰ τοὺς δδηγήσῃ εἰς τὴν μάχην ἀντὶ τοῦ Καραϊσκάκη. Εἴτε κανένα δὲν ἥδυναντο νὰ ἔχουν τὴν πεποίθησιν, τὴν δποίαν εἶχον εἰς τὸν Καραϊσκάκην. Καὶ τὰ κατόπιν γεγονότα ἀπέδειξαν διὰ εἶχον δίκαιον.

Ἡ ἐπίθεσις, ἡ δποία ἔνεκα τοῦ θανάτου τοῦ Καραϊσκάκη ἀνεβλήθη μίαν ἡμέραν, ἥρχισε τὴν νύκτα τῆς 23ης πρὸς τὴν 24ην Ἀπριλίου. Ἀλλὰ οἱ Ἀγγλοι στρατηγοὶ τόσον κακὰ ἐτακτοποίησαν αὐτήν, ὡστε δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ ἐπέλθῃ ἡ καταστροφή.

Χωρὶς σχέδιον καὶ χωρὶς καμμίαν τάξιν οἱ Ἐλληνες διετάχθησαν νὰ προελάσουν ἀπὸ τὸ Φάληρον καὶ ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ εἰς τὰς Ἀθήνας. Ὁ Κόχραν καὶ δὲ Τζώρτζ ἔμειναν εἰς τὰ πλοῖα των. Οἱ Τοῦρκοι ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Ἐλλήνων καὶ ἐπέφεραν εἰς αὐτοὺς τελείαν καταστροφήν.

Ἡ ἀνοησία τοῦ Κόχραν καὶ τοῦ Τζώρτζ εἰς μὲν τὸν Κιουταχῆν ἔγινεν αἰτία εὐκόλου θριάμβου, εἰς δὲ τοὺς Ἐλληνας ἀδιορθώτουν καταστροφῆς. Μετὰ τὴν πανωλεθρίαν τὸ ἐλληνικὸν στρατόπεδον διελύθη καὶ ἡ Ἀκρόπολις παρεδόθη ὑπὸ τὸν δρόν νὰ ὑπάγησον οἱ πολιθρούμενοι ἐλεύθεροι, δπου ἥθελον, μὲ τὰ δπλα των καὶ τὰς ἀποσκευάς των. Μὲ τὴν πτῶσιν δὲ τῆς Ἀκροπόλεως ἔσθησε καὶ ἡ ἐπανάστασις εἰς ὅλην τὴν Σιερεάν Ελλάδα. Ὁλον τὸ ἔργον τοῦ Καραϊσκάκη ἐχάθη ἐξ ἑνὸς σφάλματος.

Ἡ ἐπανάστασις πλέον περιῳτέτο μόνον εἰς τὴν ἀνατολικὴν γωνίαν τῆς Πελοποννήσου. Καὶ τὸ χειρότερον ἥρχισαν πάλιν αἱ

ζεμφύλιαι εξιδεες. Εἰς τὴν δεινὴν ἐκείνην περίστασιν ἔσωσε τὴν
Ἑλλάδα ἡ ἐπέμβασις τῶν Δυνάμεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'.

Η ΕΠΕΜΒΑΣΙΣ ΤΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΚΑΙ Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ (1827 - 1832).

1. Η πολιτικὴ τῶν Δυνάμεων μέχρι τοῦ 1827.

Εἰς τὰς σρχὰς τῆς ἐπαναστάσεως ὅλαι αἱ εὐρωπαϊκαὶ κυβερ-
νήσεις ἥσαν δυσμενεῖς πρὸς αὐτήν. Ἡ Αὐστρία πάντοτε διέκειτο
ἐχθρικῶς πρὸς τοὺς Ἐλληνας. Εἶχε καὶ αὐτῇ λαοὺς ὑποδούλους
καὶ δὲν ἥθελεν οἱ ὑπόδουλοι νὰ ἐπαναστατοῦν ἐναντίον τοῦ κυ-
ρίου των. Ἡ Γαλλία μετὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν εἶχε γίνει
μοναρχικὴ καὶ ἱκολούθαι τὴν Αὐστρίαν. Ἡ Ἀγγλία ἐνόμισεν ὅτι
ἡ ἐπανάστασις γίνεται καθ' ὑποκίνησιν καὶ δι' ὀφέλειαν τῆς Ρω-
σίας καὶ διὰ τοῦτο ἦτο φιλότουρχος. Ἡ Ρωσία τέλος συνεπάθει
μὲν πάντοτε τοὺς Ἐλληνας ὡς διμοδόξους. ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ τὴν
ὑποπτευθοῦν αἱ ἄλλαι Δυνάμεις ὅτι αὐτῇ ὑπεκίνησε τὴν ἐπανά-
στασιν, ἀπεδοκίμασε τὸ κίνημα τοῦ Ὑψηλάντου. Ὁ φόνος τοῦ
Πατριάρχου κατόπιν καὶ αἱ σφαγαὶ τῶν Χριστιανῶν, ἔκαμαν τὴν
Ρωσίαν νὰ ἀλλάξῃ στάσιν καὶ νὰ διακόψῃ τὰς σχέσεις της μὲ
τὴν Τουρκίαν. Ἄλλ· ἐκ τοῦ φόβου τῶν ἄλλων Δυνάμεων δὲν ἐ-
τόλμα ὁ Τσάρος Ἀλέξανδρος καὶ νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον κατὰ
τῆς Τουρκίας.

Τὰ κατορθώματα ὅμως τῶν Ἐλλήνων, ἡ ἀντοχὴ τῆς ἐπανα-
στάσεως εἰς ὅλας τὰς ἐπιμέσεις τῆς Τουρκίας, καὶ ὁ φιλελληνι-
σμός, ὁ ὅποιος ἀνεπτύχθη εἰς τὴν Ἀγγλίαν, μετέβαλον τὰς δια-
θέσεις τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως. Συγχρόνως τότε ἔγινε Πρω-
θυπουργὸς τῆς Ἀγγλίας ὁ φιλέλλην Γεώργιος Κάνιγγ, καὶ μετὰ
τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου ἔγινε Τσάρος ὁ ἀδελφός του Νι-
κόλαος, ὁ ὅποιος ἦτο τολμηρότερος ἐκείνου.

Ἐγινε λοιπὸν τότε (Μάρτιος 1826) μυστικὴ συμφωνία με-

ταξὶν Ἀγγλίας καὶ Ρωσίας νὰ μεσολαβήσουν διὰ νὰ ἴδρυθη κράτος Ἑλληνικόν. Εἰς τὴν συμφωνίαν αὐτὴν κατόπιν προσεχώρησε καὶ ἡ Γαλλία, διότι παρεσύρθη ἀπὸ τὸν φιλελληνισμόν, καὶ συνήφθη ἡ συιθήκη τοῦ Λονδίνου (1827). Εἰς αὐτὴν ὠρίζετο ὅτι ἐπρεπε νὰ μεσολαβήσουν μεταξὺ Ἐλλήνων καὶ Τούρκων διὰ τὴν ἴδρυσιν κράτους Ἐλληνικοῦ ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Τουρκίας, πρὸ τούτου ὅμως νὰ ἀπαιτήσουν καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη ἀνακωχήν. Συγχρόνως αἱ τρεῖς Δυνάμεις παρήγγειλαν εἰς τοὺς γανάρχους τῶν στόλων των, οἵ δποιοὶ ἦσαν εἰς τὴν Μεσόγειον, νὰ ἐπιβάλουν τὴν ἀνακωχήν.

2. Ἡ ἐν Ναυαρίνῳ ναυμαχία.

Τὴν ἀνακωχὴν οἱ Ἐλληνες ἔδέχθησαν ἀμέσως, ὅχι ὅμως καὶ οἱ Τούρκοι. Οἱ ναύαρχοι λοιπὸν Ἀγγλίας Κόδριγκτων καὶ Γαλλίας Δεριγγὺν ἐπλευσαν μὲ τοὺς στόλους των εἰς τὴν Πύλον καὶ ἀπήγιησαν ἀπὸ τὸν Ἰμβραῖμ νὰ παύσῃ κάθε ἐχθροπραξίαν. Ὁ Ἰμβραῖμ ὑπεσχέθη τοῦτο, μέχρις οὐ λάβῃ ὅδηγίας ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Καὶ ἦτο καιρὸς νὰ γίνῃ τοῦτο, διότι δ Ἰμβραῖμ εἶχε λάβει ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον νέας μεγάλας ἐπικυριασίας καὶ ἦτοι μάζετο νὰ ἐπέλθῃ κατὰ τῆς Υδρας. Οἱ δύο ναύαρχοι, ἀφ' οὐ ἔλαβον τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Ἰμβραῖμ, ἀπέπλευσαν, καὶ δὲ μὲν Δεριγγὺν ἐπλευσεν εἰς τὰς Ἐλαφονήσους, δὲ δὲ Κόδριγκτων εἰς τὴν Ζάκυνθον.

Ἄλλ' ἐκ τούτου οἱ Ἐλληνες ἔλαβον θάρρος. Ἐπειδὴ εἶχον δεχθῆ τὴν ἀνακωχὴν, ἡ δὲ Πύλη δὲν εἶχε δεχθῆ αὐτὴν, ἥσυν ἐλεύθεροι εἰς τὰς ἐνεργείας των. Ἀπεφάσισαν λοιπὸν νὰ ἐπεκτείνουν τὴν ἐπανάστασιν. Ὁ Τζωτές μὲ στρατὸν διηυθύνθη εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα, δὲ δὲ Ἀγγλος πλοιάρχος Ἀστιγκέ μὲ τὸ ἀτμόπλοιον «Καρτερία» (*) καὶ 5 ἄλλα πλοῖα κατέστρεψαν εἰς τὸν λι-

(*) Μὲ χρήματα τοῦ ἀγγλικοῦ δανείου εἶχον κατασκευασθῆ ἐν ἀτμόπλοιον, τὸ πρῶτον κατασκευασθὲν ἀτμόπλοιον, τὸ δποιον ὀνομάσθη «Καρτερία», καὶ μία φρεγάτα, ἡ «Ἐλλάς» μὲ 64 κανόνια. Τὰ πλοῖα ταῦτα κατέπλευσαν εἰς τὴν Ἑλλάδα εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 1827. Κυβερνήται δὲ διωρίσθησαν τῆς μὲν «Καρτερίας» ὁ φιλέλλην Ἀγγλος πλοιάρχος «Ἀστιγκέ, τῆς δὲ «Ἐλλαδίος» ὁ νεύσυρχος Μιαούλης.

μένα τῆς Ἀμφίσσης τουρκικὸν στόλον ἐξ 7 μεγάλων πλοίων.

Τοῦτο ἔχαμε τὸν Ἰμβραῖμ ἔξω φρενῶν. Ἐπεχείρησε νὰ πλεύσῃ μὲ μερικὰ πλοῖα διὰ νὰ τιμωρήσῃ τὸν Ἀστιγγα, ἀλλ’ ἥμποδι οὐθῇ ὑπὸ τοῦ Κοδριγκτῶνος. Ἀρχίζει λοιπὸν νὰ ἐρημώνῃ κοὶ νὰ καταστρέψῃ τὴν Μεσσηνίαν, τὴν Ἀρκαδίαν καὶ τὴν Λακωνίαν. Ἀλλ’ ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τὴν Ζάκυνθον κατέπλευσε καὶ ὁ γαλλικὸς στόλος, ἥλθε δὲ καὶ ὁ ρωσικὸς ὑπὸ τὸν ναύαρχον Ἐϊδεν. Οἱ τρεῖς ναύαρχοι εἰς συμβούλιον συνεφώνησαν ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀνεχθοῦν περισσότερον τὴν κακοπιστίαν τοῦ Ἰμβραῖμ.

Ἐπλευσαν λοιπὸν τὴν 8ην Ὁκτωβρίου 1827 εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ναυαρίνου μὲ δλους των τοὺς στόλους (27 πολεμικὰ πλοῖα) διὰ νὰ ζητήσουν ἀπὸ τὸν Ἰμβραῖμ νὰ ἐκκενώσῃ τὴν Πελοπόννησον. Δὲν εἶχον δμως προφύσασει ἀκόμη οἱ στόλοι τῶν συμμάχων νὰ τακτοποιηθοῦν ἐντὸς τοῦ λιμένος, ὅτε οἱ Τούρκοι ὑπερήφανοι διὰ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ στόλου των (82 πολεμικὰ), ἐπιρροβέλησαν ἐναντίον μιᾶς ἀγγλικῆς λέμβου. Ὁ Κόδριγκτων τότε ἐδώκε τὸ σύνθημα τῆς μάχης. Ἐντὸς 4 ὡρῶν ἐκ τῶν 120 πολεμικῶν καὶ φορτηγῶν πλοίων τοῦ τουρκοαιγυπτιακοῦ στόλου δὲν ὑπελείποντο παρὰ 20 μόνον μικρὰ πλοῖα.

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ναυμαχίας τοῦ Ναυαρίνου ὑπῆρξαν μεγάλα. Οἱ πρόσβεις τῶν Δυνάμεων ἔγειρα τῆς θρασύτητος τῶν Τούρκων ἡναγκάσμησαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν Κων.)πολιν. Ἡ Ἄρασία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατά τῆς Τουρκίας, καὶ οἱ ρωσικοὶ στρατοὶ εἰσέβαλον εἰς αὐτήν. Οἱ στόλοι τῶν τριῶν δυνάμεων ἀπέκλεισαν τὴν Πελοπόννησον διὰ νὰ κόψουν κάθε σύγκοινιν τὴν τοῦ Ἰμβραῖμ μὲ τὴν Αἴγυπτον. Ἡ δὲ Γαλλία ἀπέστειλε 14 χιλ. στρατοῦ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Μαΐζῶνα, δοποῖος ἡνάγκασε τὸν Ἰμβραῖμ νὰ ἐκκενώσῃ τὴν Πελοπόννησον καὶ νὰ ἀπέλθῃ εἰς Αἴγυπτον.

3. Ἰωάννης Καποδίστριας κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ ἐν Τροιζῆνι Ἐθνικὴ Συνέλευσις διὰ νὰ παύσουν αἱ ἐμφύλιαι ἔριδες, ἐψήφισεν ὡς Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν.

“Ο ‘Ιωάννης Καποδίστριας ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεως εἶχε προσπαθήσει νὰ πείσῃ τὸν Τσάρον νὰ λάβῃ τὸ μέρος τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ δὲν τὸ εἶχε κατορθώσει. Διὰ τοῦτο τὸ 1822 ἤχε παραιτηθῆ ἀπὸ τοῦ ἀξιώματος τοῦ ‘Υπουργοῦ τῶν Ἑξωτερικῶν τῆς ‘Ρωσίας καὶ διέμενεν εἰς τὴν Ἐλβετίαν. Εδῶ δὲν ἐπαυσε νὰ ἐνεργῇ καὶ ὡς Ἰδιώτης διὰ τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα. “Οταν ἔμαθε δὲ τὴν ἐκλογὴν τοῦ ὡς Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος, δὲν ἤλθεν ἀμέσως εἰς τὴν Ἐλλάδα. ‘Επεσκέφθη πρῶτον τὰς πρωτευούσας τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων διὰ νὰ ἀντιληφθῇ τὰς διαθέσεις των ἀπέναντι τῆς Ἑλλάδος, καὶ κατόπιν (6 Ιαν. 1828) κατέπλευσεν εἰς τὴν Ἐλλάδα.

‘Η Ἑλλὰς τότε εὑρίσκετο εἰς ἀθλίαν κατάστασιν. ‘Η Στερεά Ἑλλὰς ἦτο εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων ἐρημωμένη. ‘Η Πελοπόννησος, ἐπίσης κατεστραμμένη, ἦτο κατὰ τὰ 2]3 εἰς χεῖρας τῶν Αιγυπτίων. Αἱ νῆσοι εὑρίσκοντο εἰς φοβεράν πενίαν. Ο λαὸς καὶ Ἰδίως οἱ γεωργοὶ εὑρίσκοντο εἰς ἀπελπισίαν. 30 — 40 χιλ. παλληκάρια καὶ ναῦται ἐστεροῦντο ἀρτου. ‘Επομένως τὰ μεν παλληκάρια διὰ νὰ ξήσουν ἐτρέποντο εἰς τὴν ληστείαν, οἱ δὲ ναῦται εἰς τὴν πειρατείαν. Παντοῦ δὲ ἐβασίλευεν αὐθαιρεσία καὶ ἀναρχία. Τὸ δημόσιον ταμείον τέλος ἦτο κενόν.

‘Απέναντι τῆς καταστάσεως αὐτῆς ὁ Κυβερνήτης δὲν εἶχεν εἰς τὴν διάθεσίν του παρὰ μόνον 600 χιλ. φράγκων, τὰ ὅποια προήρχοντο ἐξ εἰσφορῶν δμογενῶν τῆς ‘Ρωσίας. Καὶ ὅμως ὁ γενναῖος ἐκείνος ἀνήρ δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του. Εἶχε μεγάλην φιλοπατρίαν καὶ πολιτικὴν ἴκανότητα, καὶ προσέτι πολλὰς προσωπικὰς ἀρετὰς. ‘Ητο γλυκὺς εἰς τοὺς τρόπους. Συνεμιρρφοῦτο μὲ τὴν ὑλικὴν ἀθλιότητα τοῦ λαοῦ καὶ ἐζη βίον ἀτλούστατον καὶ ἐγκρατέστατον. ‘Ητο φειδωλός, ἀλλὰ καὶ ἐλεήμων καὶ ἀφιλοκερδῆς, ἐργατικὸς παρὰ πολὺ καὶ ἀφωσιωμένος εἰς τὴν πάτριον θρησκείαν. ‘Ενεκα δλων τούτων τῶν ἀρετῶν του ἐπεβλήθη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς καὶ εἰς τοὺς πολιτικοὺς καὶ εἰς τοὺς στρατιωτικοὺς καὶ προσείλκυσε τὴν συμπάθειαν τοῦ λαοῦ.

Τὴν διοργάνωσιν τοῦ Κράτους ἥρχισεν ἀπὸ τὰ οἰκονομικά. ‘Ιδρυσε Τράπεζαν, ἡ ὅποια ἐξέδωκε χαρτονομίσματα. ‘Έκοψεν

ἀργυρᾶ καὶ χαλκᾶ νομίσματα. Ἐτακτοποίησε τὰ ἔσοδα τοῦ Κράτους καὶ κατώρθωσε νὰ λάβῃ δάνειον ἀπὸ τὰς Δυνάμεις.

Συγχρόνως διωργάνωσε καὶ τὰ στρατιωτικά. Διῆρεσε τὸν στρατὸν εἰς χιλιαρχίας καὶ ὥρισε νὰ πληρώνεται ὁ μισθὸς τῶν στρατιωτῶν ἀπ’ εὐθείας ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν καὶ ὅχι, ὅπως ἦως τώρα, ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς των. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ αἱ καταχρήσεις τῶν ἀρχηγῶν θὰ ἔλειπον, καὶ οἱ στρατιῶται δὲν θὰ ἔθεωρον ὅτι ἀνήκουν εἰς τὸν ἀρχηγόν, ἀλλ’ εἰς τὸ Ἑθνος.

Ἐπίσης ὁ Καποδίστριας ἐφρόντισε διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ λαοῦ. Ἰδρυσε πολλὰ δημοτικὰ σχολεῖα, εἰς τὴν Αἴγιναν δραντοροφεῖον καὶ διδασκαλεῖον, εἰς τὸ Ναύπλιον στρατιωτικὴν σχολὴν, εἰς τὸν Πόρον ἱερατικήν, καὶ εἰς τὴν Τίρυνθα γεωργικήν.

Κυρίως ὁ Καποδίστριας ἐστρεψε τὴν προσοχήν του εἰς τὴν ἐπέκτασιν τῶν ὅρίων τῆς Ἑλλάδος.

4. Ἀπαλλαγὴ τῆς Στερεάς Ἑλλάδος ἀπὸ τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων.

Ἡ μάχη τῆς Πέτρας.

Ο Καποδίστριας ἤθελε νὰ ἐπεκτείνῃ τὰ ὅρια τῆς Ἑλλάδος, διότι τοῦτο θὰ εἶχε μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς Εὐρώπης. Καὶ τὴν Πελοπόννησον μὲν ἀπήλλαξεν ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ὅπως εἴδομεν, ὁ γαλλικὸς στρατός. Ἐπερπεν ὅμως νὰ ἀπαλλαχθῇ ἀπ’ αὐτοὺς καὶ ἡ Στερεὰ Ἑλλάς. Εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα ἥδη πρὸ τῆς ναυμαχίας τοῦ Ναυαρίνου εἶχε σταλῆ ὁ Γέωρτς καὶ ἐνήργει διὰ νὰ πάρῃ δύσιω τὸ Μεσολόγγιον. Τώρα ὁ Καποδίστριας ἔστειλε καὶ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν τὸν Δημήτριον Ὅψηλάντην μὲ 8 χιλ. ἀνδρας.

Ο Τέωρτς εἰς τὴν δυτικὴν καὶ ὁ Ὅψηλάντης εἰς τὴν Ἀνατολικὴν κατώρθωσαν ὀλίγον κατ’ ὀλίγον νὰ ἐκδιώξουν τοὺς Τούρκους ἀπὸ ὅλην τὴν Σιερεδάν. Ἑλλάδα, πλὴν τῆς Ἀκροπόλεως. Τὴν 12ην Σ)βρίου δὲ τοῦ 1829 ὁ Δημήτριος Ὅψηλάντης ἔκαμψε τὴν τελευταίαν μάχην τῆς Ἐπαναστάσεως μὲ τοὺς Τούρκους εἰς τὴν Πέτραν τῆς Βοιωτίας, εἰς τὴν δύοις κατενίκησεν αὐτούς. Ἡ τύχη πλέον τῆς Ἑλλάδος ἔξηρτάτο ἀπὸ τὴν διπλωματίαν.

5. Αναγνώρισις τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος.

“Η Ἀγγλία, καὶ Γαλλία καὶ ἡ Ρωσία καὶ μετὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ ρωσοτουρκικοῦ πόλεμου δὲν ἔπαινσαν τὰς διαπραγματεύσεις διὰ τὸ ζήτημα τῆς Ἑλλάδος. Ἐπειτα δὲ ἀπὸ πολλὰς συνεννοήσεις ἀπεφάσισαν νὰ κάμουν τὴν Ἑλλάδα ἱγεμονίαν ὑποτελῆ μὲ κληρονομικὸν χριστιανὸν ἥγεμόνα, μὴ ἀνήκοντα εἰς τοὺς βασιλεύοντας οἴκους τῶν τριῶν Δυνάμεων. Βόρεια σύνορα τοῦ κράτους ὠρίζοντο ἀπὸ τὸν Παγασιτικὸν μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, περιελαμβάνοντο δὲ εἰς αὐτὸν Ἡ Εὔβοια καὶ αἱ Κυκλαδες.

“Η Τουρκία κατ’ ἀρχὰς δὲν ἐδέχετο. Ἀφ’ οὗ δῆμος ἐνικήθη ἀπὸ τὴν Ρωσίαν, ἦναγκάσθη νὰ παραδεχθῇ. Κατόπιν διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τῆς Ἀγγλίας ἡ Ἑλλάς ἐγίνετο κράτος ἀνεξάριτον, ἀλλὰ τὰ βόρεια σύνορά της περιωρίζοντο εἰς τὴν γραμμὴν τὴν μεταξὺ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Σπερχειοῦ καὶ τοῦ Ἀχελώου. Ως ἥγεμόνα δὲ τοῦ νέου Κράτους ἐξέλεξαν αἱ Δυνάμεις τὸν πρίγκιπα τοῦ Κοβούργου Λεωπόλδον, τὸν κατόπιν βασιλέα τοῦ Βελγίου.

“Ο Λεωπόλδος κατ’ ἀρχὰς ἐδέχθη. Ὄταν δῆμος κατόπιν ἐλαβεν ἐπιστολὰς τοῦ Καποδιστρίου, εἰς τὰς δοποίας οὗτος τοῦ παρίσταντος τὴν πραγματικὴν κατάστασιν τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν δυσαρέσκειαν τῶν Ἑλλήνων, διότι δὲν περιελαμβάνοντο εἰς τὸ νέον κράτος ἡ Ακαρνανία, ἡ Σάμος καὶ ἡ Κρήτη, παρηγήθη τοῦ θρόνου τῆς Ἑλλάδος.

6. Διολοφονία τοῦ Καποδιστρίου.

“Ο Καποδίστριας μὲ δῆλην τὴν φιλοπατρίαν, μὲ δῆλην τὴν διάθεσιν, τὴν δοποίαν εἶχε νὰ ἐργασθῇ διὰ τὴν Ἑλλάδα, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς συνήντησεν ἴσχυρὸν ἀντιπολίτευσιν. Ο Καποδίστριας ἔνεκα τῆς μακρᾶς του ὑπηρεσίας εἰς τὴν Ρωσίαν εἶχε φρονήματα μοναρχικά. Ἐνδιμιζεν διτι τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα δὲν ἦτο κατάλληλον ἀκόμη διὰ τὴν Ἑλλάδα. Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς λοιπὸν ἥναγκασε τὴν Βουλὴν νὰ παραιτηθῇ καὶ ἐκυβέρνα αὐτὸς ὡς ἀπόλυτος κύριος. Ἐπίσης περιεφρόνησε τὸ κοινοτικὸν σύστημα καὶ

διήρεσε τὸ κράτος εἰς ἐπαρχίας αἱ δποῖαι διοικοῦντο ὑπὸ διοι·
κητῶν διοικούμενων ὑπ' αὐτοῦ.

*Αλλὰ οἱ πρόνοιαι, οἱ δποῖοι ἡ ἡγωνίσθησαν καὶ προσέ·
φεραν τὰ πάντα διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος, δυσηρεσήθη·
σαν, διότι ὅχι μόνον δὲν μετεῖχον τῆς ἔξουσίας, ἀλλὰ ἐστεροῦντο
καὶ αὐτῶν τῶν προνομίων, τὰ δποῖα εἶχον ἐπὶ τουρκοκρατίας.

*Ἐκτὸς τούτων δὲν ἐλάμβανον καὶ καμμίαν χρηματικὴν ἀνακού·
φισιν διὰ τὰς θυσίας, τὰς δποίας ὑπέστησαν. *Η δυσαρέσκεια μά·
λιστα ἐναντίον τοῦ Καποδιστρίου ἔγινε μεγαλυτέρᾳ, ὅταν ἔμαθον
οἱ *Ελληνες ὅτι ἔξ αἰτίας τοῦ Καποδιστρίου ὁ Λεοπόλδος πα·
ρηγήθη τοῦ θρόνου τῆς *Ελλάδος. *Ἐγόμισαν ὅτι τοῦτο ἔκαμε διὰ
νὰ μείνῃ αὐτὸς ἵστιος κυβερνήτης τῆς Ελλάδος.

*Ἐκ τῆς δυσαρεσκείας αὐτῆς, ἡ δποία ὑπῆρχεν ἐναντίον τοῦ
Καποδιστρίου, ἐδημιουργήθη μεγάλη ἀντιπολίτευσις, ἡ δποία ἐπὶ
τέλους κατέληξεν εἰς τὸ νὰ ἐπαναστατήσουν ἡ *Υδρα καὶ ἡ Μάνη.
Τότε ὁ Καποδίστριας συνέλαβε καὶ ἐφυλάκισε τὸν Πετρόμπεην
Μαυρομιχάλην, ὁ δποῖος ἔμενεν εἰς τὸ Ναύπλιον, ὃς αἴτιον τῆς
ἀποστασίας τῆς Μάνης.

Τοῦτο ἡ οἰκογένεια τῶν Μαυρομιχαλαίων ἐθεώρησεν ὡς προ·
ωπικὴν προσβολήν. *Ο ἀδελφὸς τοῦ Πετρόμπεη Κωνσταντῖνος
καὶ ὁ υἱός του Γεώργιος ἐκαιροφυλάκιτησαν τὴν ὕδραν τῆς λει·
τουργίας ἔξω τοῦ ναοῦ τοῦ *Αγίου Σπυρίδωνος, καί, ὅταν ἐπλη·
σίασεν ὁ Κυβερνήτης, ἐδοιοφόνησαν αὐτὸν (27 Σ)βρίου 1831).

7. *Ιδρυσις τοῦ *Ελληνικοῦ Βασιλείου.

Μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Καποδιστρίου, εἰς τὴν *Ελλάδα
ἥρχισε πάλιν ὁ ἐμφύλιος πόλεμος. *Απὸ αὐτὸν ἐσώσετε τὴν *Ελ·
λάδα ἡ ἐκλογὴ βασιλέως.

*Η ἀναρχία, ἡ δποία ἐπεκράτησεν εἰς τὴν *Ελλάδα, ἥναγ·
κασε τὰς τρεῖς Δυνάμεις νὰ φροντίσουν μὲ περισσοτέραν δρα·
στηριότητα διὰ τὸ ζήτημα τῆς. *Ἐπειδὴ μετὰ τὴν παραίτη·
σιν τοῦ Λεοπόλδου ἦτο δύσκολον νὰ εὔρουν ἄλλον ἡγεμόνα,
ἄπεφάσισαν νὰ μεταβάλουν τὰς ἀποφάσεις των. *Ἐκαμαν τὴν
*Ελλάδα βασίλειον ἀνεξάρτητον καὶ ἐπεξέτειναν τὰ πρὸς βορρᾶν

σύνορα αυτῆς μέχρι τοῦ Παγασιτικοῦ καὶ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, προσέφεραν δὲ τὸν θρόνον τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν δευτερότοκον υἱὸν τοῦ φιλέλληνος βασιλέως τῆς Βαναρίας Λουδοβίκου, τὸν 17ετή "Οθωνα. Συνθήκη μεταξὺ τοῦ βασιλέως τῆς Βαναρίας καὶ τῶν τοιῶν Δυνάμεων ὡρίσε τοὺς δρους τῆς ἀποδοχῆς τοῦ Ἑλλην. Θρόνου ὑπὲρ τοῦ "Οθωνος. "Ο "Οθων θὰ ἥτο ἀνεξάρτητος κληρονομικὸς μονάρχης, μέχρι δὲ τῆς ἐνηλικιώσεως του θὰ ἔκυρέρνα τὴν χώραν ἀντιβασιλεία ἐκ τοιῶν ἀνδρῶν, διορίζομέ· ων ὑπὸ τοῦ πατρός του. Αἱ Δυνάμεις δὲ ἀνέλαβον νὰ ἐγγυηθοῦν δάνειον 2.400.000 λιρῶν.

"Η Σάμος καὶ ἡ Κρήτη ἔμειναν ἐξ τῶν δρίων τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους. Καὶ ἡ μὲν Σάμος ἔγινεν ὑποτελής χριστιανὴ ἡγεμονία. "Η δὲ Κρήτη ἐδόθη εἰς τὸν Μεχμέτη Ἀλῆν πασσᾶν τῆς Αλγύπτου μὲν μερικὰ προνόμια.

"Η καθοδος τοῦ "Οθωνος εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν 25 Ιανουαρίου τοῦ 1833 ἔθεσε πέρας εἰς τὴν ἀναρχίαν τῆς Ἑλλάδος. "Ο Ἑλληνικὸς λαὸς ὑπεδέχθη αὐτὸν μὲν ἐνθύμιασμὸν ὃς σωτῆρα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'

Η ΕΛΛΑΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΤΟΥ ΟΘΩΝΟΣ

1. Η ἀντιβασιλεία.

"Οταν δὲ "Οθων ἀπεβιβάσθη εἰς τὸ Ναύπλιον, γενικὴ καρδιὰ κατεῖχεν ὅλους τοὺς Ἑλληνας. "Ολοὶ ἥλπιζον ὅτι ἡ χώρα ἔπειτα ἀπὸ τὸν φυβερὸν μακροχρόνιον ἀπελευθερωτικὸν πόλεμον, ἔπειτα ἀπὸ τὰς ὀλευθρίας ἐμφυλίους ταραχάς, ἔμελλεν ἐπὶ τέλους νὰ εῦρῃ τὴν ἀπαρατήτην ἡσυχίαν.

Δυστυχῶς, οἱ ἄνδρες, οἱ ὅποιοι ἀπετέλεσαν τὴν ἀντιβασιλείαν, δὲν ἦσαν οἱ κατάλληλοι. Οἱ ἄνδρες οὓς οἱ ἥσαν ὁ πρόφητη Βαναρός "Υπουργός" Αρμανσπεργή, ὁ καθηγητής τῆς νομικῆς Μάσσαρος καὶ ὁ στρατηγός "Εύδεκ". Οὗτοι δὲν ἐγνώριζον καλῶς τὴν χώραν καὶ ἔνεκα τούτου ἔκαμαν ποιλὰ σφάλματα.

Πρώτον σφάλμα ἔκαμπαν εἰς τὸ ζήτημα τῶν πολεμιστῶν. Οἱ ἄνδρες αὗτοὶ δέκα ἔτη ἡγωνίσθησαν διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος. Εἶχον χάσει τὴν συνήθειαν νὰ ἐργάζωνται, πολλοὶ δὲ ἀπ' αὐτούς, οἱ Σουλιῶται, οἱ Κρήτες, οἱ Μακεδόνες, οἱ Θεσσαλοί, δὲν εἶχον οὔτε ποῦ νὰ ἐργασθοῦν, διότι αἱ πατρίδες των δὲν ἀπηλευθίρωθησαν. Τὸ φυσικὸν ἦτο νὰ μισθοδοτηθοῦν καὶ νὰ ἀποτελέσουν τὸν στρατὸν τοῦ νέου κράτους. Ἀντὶ τούτου ἡ ἀντιβασιλεία κατήριτσε τάγματα καὶ συντάγματα ἀπὸ Βαυαρούς, τοὺς δὲ Ἑλληνας ἀγωνιστὰς διέλυσεν. Οἱ περισσότεροι λοιπὸν ἀπ' αὐτοὺς ἦγαν κάσθησαν νὰ γίνουν ληστάι εἰς τὰ βουνά.

Δεύτερον σφάλμα ἔκαμψεν ἡ ἀντιβασιλεία, ὅτι καὶ αὐτῇ, ὅπως καὶ ὁ Καποδίστριας, δὲν ἐσεβάσθη τὰς ἐλευθερίας τῶν κοινοτήτων. Διήρεσε τὸ βασίλειον εἰς νομούς, ἐπαρχίας καὶ δήμους μὲ διοικητὰς διοριζομένους ὑπὸ τοῦ βασιλέως.

Ἄλλα καὶ ὡς πρὸς τὰ δικαστήρια καὶ τὰ σχολεῖα ἔκαμε πολλὰ σφάλματα. Δὲν ἀπέβλεψεν εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀλλὰ εἰσήγαγεν ὅσα ἵσχυνον εἰς τὴν Βαυαρίαν, τὰ δοκιά φυσικὰ δὲν ἥδυναντο νὰ ἐφαρμοσθοῦν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Δι' ὅλα αὐτὰ δὲ λαὸς δυστηρεοτεῖτο, ἀλλά, ἐπειδὴ ἐβαρύνθη πλέον τὰς ἀδιακόπους ταραχὰς καὶ ἥθελεν ἡσυχίαν, ὑπετάσσετο χωρὶς νὰ γογγίζῃ.

Τὸ χειρότερον ὅμως σφάλμα τῆς ἀντιβασιλείας ἦτο ὅτι οἱ τρεῖς ἀντιβασιλεῖς δὲν συνεφώνουν ἀναμεταξύ των, καὶ ἀντὶ νὰ φροντίσουν νὰ συμφιλιώσουν τὰ διάφορα κόμματα τῆς Ἑλλάδος, ἔζητει ὁ καθεὶς τὴν ὑποστήριξιν ἐνὸς ἐξ αὐτῶν. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ Ἑλλὰς ὑπέφερε καὶ πάλιν ἀπὸ ἐμφυλίους ταραχάς, ἐν τῷ συγχρόνως ἡ ληστεία ἐμάστιξεν αὐτήν.

Ἐπὶ τέλους τὴν 20 Μαΐου 1835 ὁ "Οθων" ἐκηρύχθη ἐνήλικος εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου πρὸ διάγονος εἶχε μεταφερθῆ ἡ πρωτεύουσα τοῦ Βασιλείου. Ο λαὸς ἤλπιζεν ὅτι τώρα πλέον θὰ ἔπινον ὅλα του τὰ δεινά.

2. Ἡ αὐταρχία τοῦ "Οθωνος".

"Ο "Οθων" ἦτο ἀγαθὸς ἀνὴρ καὶ ἥγαπησε τὴν Ἑλλάδα εἰλι-

κρινῶς. Ἐφρόντισε νὰ θεραπεύσῃ πολλάς πληγάς αὐτῆς καὶ ἐπροστάτευσε τάς τέχνας καὶ τὰ γράμματα. Αὐτὸς δὲ ἵδρυσε καὶ τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν. Ἀλλὰ ἦτο χαρακτῆρος ἀσταθοῦς καὶ λεπτολόγου. Ἡ σύζυγός του Ἀμαλία, Γερμανίς, τὴν δύοιαν ἐνυμφεύθη τὸ 1836, ἦτο μὲν τολμηρὰ καὶ ἐνεργητική, ἀλλὰ χαρακτῆρος δεσποτικοῦ, καὶ ἐπεβάλλετο εἰς τὸν Ὁθωνα.

Οὐδεν δὲ Ὅθων καὶ μετὰ τὴν ἐνηλικίωσίν του εἶχε μὲν Ὑπουργὸν τῆς Ἑλληνας, ἀλλὰ δὲν παρεχώρησε σύνταγμα εἰς τὴν χώραν, δπως ἐπεθύμει αὐτη. Ἐξηκολούθησαν δὲ νὰ κατέχουν δλα τὰ ἀνώτερα πολιτικὰ καὶ στρατιωτικὰ ἀξιώματα Βαναροί.

Ἡ δυσαρέσκεια λοιπὸν τοῦ λαοῦ κατὰ τῶν ἔνων ἐξηκολούθησε καὶ τώρα, καὶ μάλιστα ἐστράφη καὶ ἐναντίον τοῦ Βασιλέως. Εἰς μάτην ἡ Ἀγγλία ἐσυμβούλευε τὸν Ὅθωνα νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὸν λαὸν σύνταγμα. Οὕτος ἦτο ἀνένδοτος. Τὴν ἀντιδημοτικότητα τοῦ βασιλέως ηὔξησε προσέτι ἡ ἀποτυχία τῆς κρητικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1841, τὴν δύοιαν δὲ λαὸς ἀπέδιδεν εἰς τὸν βασιλέα. Ἡ ἀντιδημοτικότης δὲ αὐτὴ τοῦ Ὅθωνος ἐπροκάλεσε κατὰ προτροπὴν τῆς Ἀγγλίας τὴν ἐπανάστασιν τῆς 3ης Φεβρουαρίου 1843.

Οἱ συνταγματάρχαι Δημήτριος Καλλέργης καὶ Ἰωάννης Μακρυγιάννης προσείλκυσαν εἰς τὸν σκοπὸν των τὸν στρατόν. Τὴν νύκτα δὲ τῆς 2 πρὸς τὴν 3 Σεπτεμβρίου ὁδήγησαν αὐτὸν πρὸς τὴν πλατεῖαν τῶν ἀνακτόρων. Ἐκεὶ συνεκεντρώθη καὶ πλῆθος λαοῦ. Ὅλοι ἐζήτισαν παρὰ τοῦ βασιλέως τὴν σύγκλησιν Ἐθνοσυνέλευσεως, διὰ νὰ ψηφίσῃ σύνταγμα, καὶ τὴν ἐκδίωξιν δλων τῶν ἔνων, πλὴν τῶν ἀρχαίων φιλελήνων. Ὁ βασιλεὺς ἦναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ ὑπέγραψε τὰ κατάλληλα διατάγματα.

Ἡ βαναρικὴ αὐταρχία ἔληξεν. Τὴν 8 Νοεμβρίου συνήλθεν ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευσις, ἡ δύοια ἐψήφισε τὸ Σύνταγμα τοῦ 1843.

3. **Ἡ συνταγματικὴ βασιλεία τοῦ Ὅθωνος.**
Ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1848.—Ο Κριμαϊκὸς καὶ ὁ Ἰταλικὸς πόλεμος.

Ο Ὅθων καὶ μετὰ τὴν ψήφισιν τοῦ συντάγματος ἐννόει νὰ

κυριεριαὶ αὐταιρχικῶς. Εἶχε κυβέρνησιν ὅποιαν ἥθελεν αὐτός. καὶ παρεβίαζε τὰς ἐκλογὰς διὰ νὰ ἔχῃ πλειονοψηφίαν εἰς τὴν Βουλήν. Ἐνεκα τούτου ὁ λαὸς δὲν ἐπαυσε νὰ εἶναι δυσαρεστημένος κατὰ τοῦ βασιλέως.

Εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἶχεν ἐπικρατήσει πλέον ἡ Ἰδέα ὅτι ὁ βασιλεὺς δὲν ἔχει ἐκ Θεοῦ τὸ δικαίωμα νὰ κυριεριᾷ, ὅπως θέλει, ἀλλ᾽ ὅτι κυρίσρχος εἰς κάθε ἔθνος εἶναι ὁ λαός, ὁ δὲ βασιλεὺς εἶναι καὶ αὐτὸς ὑπηρέτης τοῦ ἔθνους. Εἰς τὴν Γαλλίαν μάλιστα ἐνεκα τῶν Ἰδεῶν οὕτων εἶχον γίνει δύο ἐπαναστάσεις τὸ 1830 καὶ τὸ 1848. Καὶ τὸ μὲν 1830 ὁ λαὸς κατώρθωσε νὰ οὖξῃ τὰ δικαώματά του. Τὸ δὲ 1848 κατήργησε τὴν βασιλείαν καὶ ἔκαμε δημοκρατίαν. Ἀλλὰ δὲ ἐκλεχθεῖς Πρόεδρος τῆς δημοκρατίας, ἀνεψιὸς τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος, Λουδοβίκος Ναπολέων Βοναπάρτης, τὸ 1852 κατώρθωσε νὰ ἀνακηρυχθῇ κληρονομικὸς αὐτοκράτωρ τῶν Γάλλων.

*Ἐν τούτοις δὲ Ὅθων, χωρὶς νὰ λαμβάνῃ ὑπὸ ὄψιν του τὰς Ἰδέας τῆς ἐποχῆς καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ λαοῦ, ἐινόσιει νὰ κυριεριᾷ αὐταιρχικῶς καὶ παρεβίαζε τὸ σύνταγμα. Τοῦτο ἔκαμνε συγχρόνως αὐτὸν δυσάρεστον καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἡ ὅποια ἐνεκα τούτου διαρκῶς παρεῖχεν εἰς αὐτὸν ἐνοχλήσεις.

Τὴν Ἑλλάδα ὁσαύτως κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην συνετάραξεν δὲ Κριμαϊκὸς πόλεμος. Ἐξ ἀφορμῆς τῶν φιλονικιῶν, αἱ ὅποιαι ἀνέκαθεν ὑπῆρχον μεταξὺ δροῦδοξῶν καὶ καθολικῶν διὰ τὴν κατοχὴν τῶν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα προσκυνημάτων, ἐξερράγη τὸ 1854 πόλεμος μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας. Ὁ ρωσικὸς στρατὸς εἰσέβαλεν εἰς τὰς παραδουναβείους ἐπαρχίας. Ἀλλ᾽ ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἀγγλία συνεμάχησαν μὲ τὴν Τουρκίαν καὶ ἔστειλαν στόλους καὶ στρατὸν ἐναντίον τῆς Ρωσίας εἰς τὴν Κριμαίαν. Ὁ πόλεμος οὗτος ὠνομάσθη Κριμαϊκὸς καὶ ἐτελείωσε μὲ νίκην τῶν Ἀγγλογάλλων.

Οἱ Ἑλληνες κατ’ αὐτὸν ἐτάχθησαν μὲ τὴν διμόδοξον Ρωσίαν. Ἐνόμισαν ὅτι ἡ περίστασις ἦτο κατάλληλος διὰ νὰ ἐπεκτείνουν τὰ ὅρια τοῦ Κράτους. Ἡρχισαν λοιπὸν νὰ στέλλουν ἐπαναστα-

τικὰς συμμορίας εἰς τὴν Θεσσαλίαν, καὶ δ Ὁθων διέταξε νὰ ἑτοιμασθῇ δ στρατὸς διὰ νὰ προχωρήσῃ εἰς τὰ σύνορα.

Άλλα τότε ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἀγγλία ἐπειέβησαν Ἐπροσπάθησαν νὰ πείσουν νὰ βασιλέα νὰ παραιτηθῇ ἀπὸ τὰ φιλοπόλεμα σχέδιά του, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσαν. Κατέλαβον λοιπὸν διὰ κοινοῦ στρατοῦ τὸν Πειραιᾶ, καὶ ἤναγκασαν τὸν Ὁθωνα νὰ δηλώσῃ ὅτι θὰ τηρήσῃ αὐστηρὰν οὐδετερότητα.

Η ἀγγλογαλλικὴ κατοχὴ τοῦ Πειραιῶς ἐξηκολούθησε μέχρι τοῦ 1857 καὶ ἔκαμε τὸν Ὁθωνα δημοφιλέστερον ἐνεκα τῶν ταπεινώσεων, εἰς τὰς δυοῖς ὑπέβαλλον αὐτὸν οἱ ξένοι. Ἀπὸ τὴν κατοχὴν αὐτὴν ἥλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας τότε καὶ ἡ χολέρα, ἡ δυοία ἡρήμωσε τὴν πόλιν 5 μῆνας.

Ολίγον κατόπιν (1859) ἐξερράγη πόλεμος μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Ἰταλίας. Ἡ Ἰταλία ἦτο διηρημένη εἰς πολλὰ μικρὰ κράτη ἀνεξάρτητα, ἐκτὸς τῆς Λομβαρδίας καὶ τῆς Ἐνετίας, τὰς δυοῖς κατεῖχεν ἡ Αὐστρία. Ο πρωθυπουργὸς τοῦ Πεδεμοντίου Καβούρη συνέλαβε τὸ σχέδιον νὰ ἐνώσῃ ὅλην τὴν Ἰταλίαν εἰς ἓν κράτος. Διὰ τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ οἱ φιλελεύθεροι τῶν μικρῶν κρατῶν ἐξεδίωξαν τοὺς ἡγεμόνας των καὶ ἤνωθησαν μὲ τὸ Πεδεμόντιον. Συγχρόνως οἱ Γάλλοι ἥλθον εἰς βοήθειαν τοῦ Πεδεμοντίου, ἐνίκησαν τοὺς Αὐστριακοὺς καὶ τοὺς ἤναγκασαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν Λομβαρδίαν. Ὁλη ἡ Ἰταλία τότε ἀνεγιώρισεν ὡς βασιλέα τῆς Λομβαρδίαν. Ὁλη ἡ Ἰταλία τότε ἀνεγιώρισεν ὡς βασιλέα τῆς Βίκτωρα Ἐμμανουὴλ. Μόνον ἡ Ἐνετία εὑρίσκετο ἀκόμη εἰς τὴν κατοχὴν τῶν Αὐστριακῶν καὶ ἡ Ρώμη ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Πάπα. Καὶ ἡ μὲν Ἐνετία προσετέθη εἰς τὴν Ἰταλίαν τὸ 1866, διε οἱ Αὐστριακοὶ εὑρίσκοντο εἰς πόλεμον μὲ τοὺς Πρώσσους. Ἡ δὲ Ρώμη κατελήφθη τὸ 1870.

Κατὰ τὸν ἵταλικὸν πόλεμον δὲ μὲν λαὸς ἦτο ἐνθουσιασμένος ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος τῶν Ἰταλῶν, οἱ ἐποίοι ἥγωνται διὰ νὰ ἀποκτήσουν τὴν ἐλευθερίαν των. Ο Ὁθων ὅμας ὡς Γερμανὸς συνεπάθει ὑπὲρ τῆς Αὐστρίας. Τοῦτο συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ χάσῃ δ Ὁθων τὴν δημοτικότητά του καὶ νὰ λάβῃ μεγάλον θάρρος ἡ κατ' αὐτοῦ ἀναιπολίτευσις.

4. "Εξωσις τοῦ Ὀθωνος.

"Η κατὰ τοῦ Ὀθωνος ἀντιπολίτευσις διονέν ηὔξανεν. Εἰς αὐτὴν τώρα προσετέθη ἡ νεολαία, ἡ ὅποια ἐνεπνέετο ἀπὸ τὰς ἀντιδυναστικὰς ἀρχὰς τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1848. Τότε ἔξελέχθη εἰς τὸ Μεσολόγγιον βουλευτὴς ὁ Ἐπαμεινώνδας Δεληγιώργης καὶ ἄλλοι νέοι εἰς ὅλας ἐπαρχίας τῆς Ἑλλάδος. Οὗτοι ἔκαμαν ἀρχηγόν των τὸν ἐντιμότατον καὶ πατριωτικώτατον γηραιὸν ναύαρχον Κανάρην.

"Ο Ὀθων διὰ νὰ περιορίζῃ τὴν ἀντιπολίτευσιν μετεχειρίζετο βίαια μέτρα, τὰ δποῖα ἀκόμη περισσότερον ἔξηρεθίζον αὐτήν. Τότε ἔξερράγησαν στάσεις εἰς τὸ Ναύπλιον, τὸ Ἀργος, τὴν Τρίπολιν, τὴν Κυπαρισσίαν καὶ τὴν Σύρον. Ὁ λαὸς ἀπήγει τὴν τήρησιν τοῦ Συντάγματος ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ἐλευθερίαν ἐκλογῶν καὶ τὴν ἐκλογὴν δρθοδόξου διαδόχου, διότι δ Ὀθων δὲν ἀπεκτησε τέκνα.

Αἱ στάσεις κατεσβέσθησαν, δ δὲ βασιλεὺς ἀπεφάσισε νὰ κάμη περιοδείαν εἰς τὰς ἐπαρχίας. Ἀπέπλευσε λοιπὸν ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ μὲ τὴν βασίλισσαν τὴν 1ην Ὀκτωβρίου 1862. Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ὁ Θεόδωρος Γρίβας ὑψώσε εἰς τὴν Βόνιτσαν τὴν σημαίαν τῆς ἀποστασίας. Τὸ Μεσολόγγιον, αἱ Πάτραι καὶ ἄλλαι πόλεις ἥκολούθησαν τὸ παραδειγμά του. Ὁ Ὀθων ἔμαθε ταῦτα, ἐν ᾖ εὑρίσκετο εἰς τὰς Καλάμας, καὶ ἀμέσως ἐσπευσεν εἰς τὰς Αθήνας. Ἄλλα, πρὶν φθάσῃ, αἱ Αθῆναι εἶχον ἐπαναστατήσει.

Τὴν νύκτα τῆς 10ης Ὀκτωβρίου ἐπανεστάτησεν ἡ φρουρά. Τὴν πρωΐαν δὲ οἱ πολιτικοὶ ἀρχηγοὶ τῆς ἐπαναστάσεως συγκεντρώθησαν εἰς τὰ Παραπήγματα ἐξέδωκαν προκήρυξιν, διὰ τῆς δποίας κατελύετο ἡ βασιλεία τοῦ Ὀθωνος, καὶ ἐσχημάτισαν προσωρινὴν Κυβέρνησιν ἀπὸ τὸν δραστήριον πολιτικὸν Βούλγαρην, τὸν Κανάρην καὶ τὸν Ροῦφον, διὰ νὰ κυβερνήσῃ τὴν χώραν μέχρι τῆς ἐκλογῆς νέου βασιλέως ἵπο τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως. Ἐπὶ δύο ἡμέρας κατόπιν μεγάλη ἀταξία ἐπεκράτησεν εἰς τὴν πόλιν. Ὡπλισμένοι ἀνδρες ἐπυροβόλουν εἰς τοὺς δρόμους διὰ νὰ δείξουν τὴν χαράν των, ἀρκετοὶ πολῖται ἐφονεύθη-

ταν, ἐργαστήρια ἐλεημονίας, καὶ αἱ θύραι τῶν φυλακῶν ἡ νοίχθησαν.

Τὴν ἔσπεραν τῆς 11 Ὁκτωβρίου κατέπλευσεν εἰς τὸν Πειραιᾶ ἡ βασιλικὴ θαλαμηγός. Στίφη ἐπαναστατῶν συνεκεντρώθησαν τότε εἰς τὴν παραλίαν διὰ νὰ ἐμποδίσουν τὴν ἀποβίβασιν τοῦ βασιλέως. Ὁ "Οὐαν κατὰ συμβουλὴν τῶν πρέσβεων Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας ἀπεφάσισε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Ἑλλάδα. Ἐγραψε προκήρυξιν, διὰ τῆς ὁποίας ἀπέχαιρέτα τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἐδή λωνεν διὰ ἐγκατέλειπεν αὐτὴν πρὸς ἀποφυγὴν αἵματοχυσίας. Μετὰ τοῦτο δὲ ἀπέπλευσεν ἐπὶ ἀγγλικοῦ πλοίου εἰς τὴν Ἐνετίαν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐπῆγεν εἰς τὴν Βαναρδίαν.

Ο "Οὐαν δὲν ὑπῆρξε μέγας ἡγεμών. Ἡ το ὅμως ἀγαθὸς ἀνὴρ καὶ ἡγάπησε τὴν Ἑλλάδα θερμῶς. Τόση ἦτο ἡ πρὸς αὐτὴν ἀγάπη του, διότι, διατελείησε, παρήγγειλε νὰ τὸν θάψουν μὲ τὴν ἑλληνικὴν φουστανέλλαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ

Η ΕΛΛΑΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΟΥ Α'

ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΟΥ 1909.

1. 'Η Β' ἐν Ἀθήναις Ἐθνικὴ Συνέλευσις. Ἀνοδος εἰς τὸν θρόνον τοῦ βασιλέως Γεωργίου.

Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ "Οὐανορὸς ἔγιναν ἐκλογαὶ ἐθνοσυνελεύσεως, ἡ ὁποία συνῆλθε τὴν 10 Δεκεμβρίου. Εν τῷ μεταξὺ διὰ δημοψηφίσματος ἐξελέχθη σχεδὸν παμψηφεὶ βασιλεὺς ὁ πρίγκιψ Ἀλφρέδος, δευτερότοκος υἱὸς τῆς βασιλίσσης τῆς Ἀγγλίας Βικτωρίας.

Ἡ Ἀγγλία δὲν ἐδέχθη τὴν ἐκλογὴν, διότι σύμφωνα μὲ προηγουμένην συμφωνίαν μεταξὺ τῶν τριῶν προστατίδων δυνάμεων διὰ βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος δὲν ἐπρεπε νὰ ἀνήκῃ εἰς τοὺς βασιλεύοντας οἴκους αὐτῶν. Ἐκ τῆς ἐκλογῆς ὅμως τοῦ Ἀλφρέδου ἡ Ἀγγλία ηγάπαιστήθη καὶ ἐφρόντισε διὰ τὴν ἐξεύρεσιν ἡγεμό-

νος. Ὡς τοιοῦτον δὲ ὑπέδειξε τὸν δευτερότοκον υἱὸν τοῦ διαδόχου καὶ κατόπιν βασιλέως τῆς Δανίας Χριστιανοῦ, τὸν 17 επῆ πρίγκιπα Γεώργιον. Τοῦτον ἡ Συνέλευσις ἔξελεξεν δημοφώνως βασιλέα ὑπὸ τὸν δρον, ἵνα οἱ διάδοχοί του ἀνήκουν εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Συγχρόιως τότε ἡ Ἀγγλία παρεχώρησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰς Ἰονίους νήσους τὰς δύοις μέχρι τοῦτο κατεῖχεν.

Οὐ τερρός βασιλεὺς ἔφθασεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὴν 18 Ὀκτωβρίου 1863. Μετὰ τοῦτο δὲ ἡ Ἐθνοσυνέλευσις ἐψήφισε τὸ νέον Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος, καὶ ὁ βασιλεὺς ὠρκίσθη ἐνώπιον τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως τὴν τήρησιν αὐτοῦ. Τὸν δρον δὲ αὐτοῦ καὶ ἐτήρησε πιστῶς.

2. Ἡ Κρητικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1866.

Μετὰ τὴν μεγάλην ἐπανάστασιν οἱ Κρήτες ἐπανεστάτησαν καὶ τὸ 1841 καὶ τὸ 1858. Καὶ αἱ δύο ὅμως ἔκειναι ἐπαναστάσεις κατεστάλησαν ἀμέσως. Σπουδαιοτέρα ὑπῆρξεν ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1866.

Τὴν 21 Αὐγούστου Γενικὴ Συνέλευσις τῶν Κρητῶν εἰς τὰ Σφακιά ἐψήφισε τὴν κατάλυσιν τῆς ὁδωμανικῆς κυριαρχίας καὶ ἐκήρυξε τὴν ἔνωσιν τῆς Κρήτης μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος.

Ἡ ἐλευθέρα Ἑλλάς, ὡς ἦτο ἐπόμενον, συνεκινήθη ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Κρήτης. Ἄλλα ἦτο τολὺ ἐξησθενημένη. Μόλις εἶχε συνέλθει ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1862. Αἱ ἔκτοτε δὲ συχναὶ ἀλλαγαὶ τῶν Ὅπουργείων δὲν εἶχον ἀφῆσει εἰς αὐτὴν καιρὸν νὰ διορθώσῃ τὰ ἐσωτερικά τῆς, καὶ ἴδιως τὰ οἰκονομικά. Διὰ τοῦτο περιωρίσθη εἰς παθητικὴν στάσιν ἀπέναντι τῆς Κρητικῆς Ἐπαναστάσεως. "Αφινε δηλ. μόνον ἐλευθέρους τοὺς ἐθελοντὰς ἔξ Ἑλλάδος, οἱ δύοιοι συνέρρεον εἰς τὴν Κρήτην. Ἀρχηγοὶ τῆς Κρητικῆς Ἐπαναστάσεως ἔγιναν Ἑλληνες ἀξιωματικοί, ὁ Κορωναῖος καὶ ὁ Ζυμβρακάκης. Τὸ μικρὸν δὲ ἀτμόπλοιον Παιελλήιον διέσχιζεν ἀφόβως τὸν τουρκικὸν ἀποκλεισμὸν τῆς νήσου, καὶ ἐφερεν εἰς αὐτὴν ἐθελοντάς, τρόφιμα καὶ πολεμοφόδια.

‘Η ἐπανάστασις ἥναψεν εἰς ὅλην τὴν νῆσον. Οἱ Κρήτες κατ’ ἀρχὰς ἐνικήθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰς τὸ Βαφέ. ’Αλλ’ ἡ θυσία τοῦ Ἀρκαδίου κατόπιν ἀνεζωγόνησε τὴν ἐπανάστασιν. Εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἀρκαδίου πλησίον τῆς ‘Ρεθύμνης εἶχον καταφύγει πολλαὶ γυναικεῖς καὶ παιδία. Οἱ τοῦρκοι ἐπετέθησαν μὲ λύσαν ἐναντίον αὐτῆς. ’Αλλ’ οἱ ὀλίγοι στρατιῶται, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἐντὸς αὐτῆς, καὶ οἱ μοναχοὶ τὴν ὑπερήσπισαν γενναίως ἐπὶ 2 ἡ μέρας. ’Οταν δὲ τέλος οἱ Τοῦρκοι ἔθραυσαν τὴν σιδηρᾶν πύλην καὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν αὐλήν, ὁ ἡγούμενος Γαβριῆλ ἔθεσε πῦρ εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην, καὶ ἀνετίναξεν εἰς τὸν ἀέρα τὴν φρουρὰν καὶ τοὺς εἰσοδημήσαντας Τούρκους. ’Οσοι χριστιανοὶ ἔμειναν ζωντανοί, ἐσφάγησαν κατόπιν ὑπὸ τῶν Τούρκων.

‘Η θυσία τοῦ Ἀρκαδίου συνεκίνησε τὴν κοινὴν γνάμην τα εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Συνεισφοραὶ ἐγίνοντο εἰς τὸ Λονδίνον ὑπὲρ τῶν Κρητῶν. ’Απειροί δὲ ἐθελούται ἔξ ‘Ελλάδος ἔσπευσαν εἰς τὴν νῆσον. Εἰς μάτην ὁ Σουλτάνος ἀπέστειλε νέον στρατὸν διὰ νὰ κατασβήσῃ τὴν ἐπανάστασιν. Εἰς μάτην οἱ Τοῦρκοι ἐπανέλαβον τὰς συνηθισμένας σφαγὰς καὶ καταστροφάς. Οἱ ἐπαναστάται ἀντεῖχον γενναίως. Τὸ Ἀρκαδιον καὶ κατόπιν ἡ ‘Ερωσίς, ἀτμόπλοια ἀγορασθέντα ὑπὸ τῶν ἐν Ἀγγλίᾳ ‘Ελλήνων, ἔκαμνον διαρκῶς ταξείδια μεταξὺ Κρήτης καὶ ‘Ελλάδος, καὶ ἔφερον πολεμοφόρδια καὶ ἔθελοντάς.

‘Ο Σουλτάνος κατενόησεν ὅτι δὲν ἦδύνατο νὰ καταβάλῃ τὴν ἐπανάστασιν. ’Απῆγησε λοιπὸν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα νὰ παύσῃ νὰ ὑποστηρίζῃ αὐτήν. ’Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει ἡ πείλησεν ὅτι θὰ ἐλδιωῇ ἐκ τῆς Τουρκίας τοὺς ‘Ελληνας ὑπικόρους. ’Η ‘Ελλάδος ἀπέψυχε τὰς ἀξιώσεις τῆς Τουρκίας, αὕτη δὲ ἡρξιε νὰ ἐκδιώκῃ τοὺς ‘Ελληνας ἐκ τῆς χώρας της, καὶ διέκοψε τὰς σχέσεις μετὰ τῆς ‘Ελλάδος. ’Ο πόλεμος μεταξὺ ‘Ελλάδος καὶ Τουρκίας ἦτο ἔτοιμος νὰ ἐκραγῇ.

Τότε συνῆλθεν εἰς τὸ Βερολίνον συνέδριον τῶν Δυνάμεων, τὸ ὄποιον εἰς μὲν τὴν Ἑλλάδα ἐπέβαλε νὰ παύσῃ ιὰ ὑποστηρίζῃ τὴν Κρητικήν ἐπανάστασιν, εἰς δὲ τὴν Τουρκίαν νὰ μὴ ἐκδιώξῃ.

τοὺς Ἐλληνας ἐκ τῆς χώρας της. Ὡς ἐκ τούτου ἡ Κρητικὴ ἐπανάστασις ἔσβησεν.

Τὴν θλῖψιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐκ τῆς ἀποτυχίας τῆς Κρητικῆς ἐπαναστάσεως ἐμετρίασεν εὐχάριστον γεγονός. Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος διαρκούσης τῆς Κρητικῆς ἐπαναστάσεως ἐνυμφεύθη (15 Ὀκτωβρίου 1867) τὴν μεγάλην δούκισσαν τῆς Ρωσίας Ὄλγαν. Τὴν 21 δὲ Ιουλίου 1868 ἔγεννήθη ὁ ἀνυπομόνως ἀναμενόμενος ὑπὸ τοῦ λαοῦ διάδοχος τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου, εἰς τὸν διποῖον ἐδόθη τὸ λαοφιλές δόνομα Κωνσταντῖνος.

Μετὰ τὴν Κρητικὴν ἐπανάστασιν, ἐπὶ 10 ἔτη διλόκληρα ἡ Ἐλλὰς κατετρίβετο μὲν ἐσωτερικὰς πόλιτικὰς διαμάχας. Διὰ τὴν ἀρχὴν ἐφιλονίκουν ἀναμεταξύ των οἱ πολιτικοὶ Α. Κουμουνδούρος, Θ. Ζαΐμης, Δ. Βούλγαρης, Ε. Δεληγεώργης καὶ Χαρίλαος Τρικούπης. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ἡ μὲν Εὐρώπη συνεκλονίσθη ἐκ τοῦ γαλλογερμανικοῦ πολέμου τοῦ 1870, ἥ δὲ Ἐλληνικὴ χερσόνησος ἐκ τοῦ ὁδοστουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1877.

3. Ὁ Γαλλογερμανικὸς πόλεμος τοῦ 1870.

Ἄπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἡ Γερμανία ἦτο διηρημένη εἰς πολλὰ ἀνεξάρτητα κράτη, συνδεόμενα μὲν κάποιαν χαλαρὰν διοσπονδίαν. Ἐκ τούτων ισχυρότερα ἦσαν δύο, ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Πρωσσία, καὶ αὗτὰ ἐφιλονίκουν ἀναμεταξύ των, ποιον θὰ διευθύνῃ ὅλην τὴν Γερμανίαν. Τὸ 1866 περιῆλθον εἰς πόλεμον μεταξύ των. Ἡ Πρωσσία ἐνίκησε καὶ ἤναγκασε τὴν Αὐστρίαν νὰ ἀποχωρήσῃ ἀπὸ τὴν διοσπονδίαν.

Ὄλα τὰ γερμανικὰ κράτη τότε ἥθελον νὰ ἔνωθοῦν εἰς ἕν ὑπὸ τὴν Πρωσσίαν. Τοῦτο διὰ τὴν Γαλλίαν θὰ ἦτο μέγας κίνδυνος. Ὁ αὐτοκράτωρ Ναπολέων Γ' λοιπὸν ἐκήρυξε (1870) τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Πρωσσίας. Ἀλλὰ τὰ γερμανικὰ κράτη συνηνώθησαν ὑπὸ τὸν βασιλέα τῆς Πρωσσίας, εἰσέβαλον εἰς τὴν Γαλλίαν, ἐνίκησαν τοὺς Γαλλικοὺς στρατούς, καὶ ἐποιιόρκησαν τοὺς Παρισίους.

Οἱ Γάλλοι τότε κατήργησαν τὴν αὐτοκρατορίαν καὶ ἐπανέφεραν τὴν δημοκρατίαν. Κατόπιν συνήψαν εἰρήνην μὲ τοὺς Γερμα-

νούς, διὰ τῆς δποίας ἡναγκάσθησαν νὰ παραχωρήσουν εἰς τὴν Γερμανίαν τὰς γαλλικὰς ἐπαρχίας Ἀλσατίαν καὶ Λωρραίνην. Τότε δὲ καὶ δλα τὰ γερμανικὰ κράτη συιηνώθησαν εἰς μίαν αὐτοκρατορίαν καὶ ἀνεγνώρισαν αὐτοκράτορα τὸν βασιλέα τῆς Πρωσσίας.

4. Τὰ Βαλκανικὰ κράτη καὶ ὁ Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1877.

Ἐκ τῶν Βαλκανικῶν κρατῶν ἡ *Σερβία* εἶχεν ἀποκτήσει τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς ἀπὸ τοῦ 1830 μετὰ πολλοὺς ἀγῶνας ὑπὸ ἥγεμονας ἐκ δύο ἐγχωρίων οἰκογενειῶν Καραγεώργη καὶ ὘θρένοβιτς. Αἱ δύο δμως αὗται οἰκογένειαι διαρκῶς ἐφιλονίκουν περὶ τοῦ θρόνου, καὶ ἐπεκράτει ἄλλοτε ἡ μία καὶ ἄλλοτε ἡ ἄλλη.

Οἱ λαὸς τοῦ *Μαυροβουνίου* ἔζη ἀνέκαθεν βίον ἀνεξάρτητον εἰς τὰ ἀπρόσιτα ὅρη του. Ἡγεμῶν αὐτοῦ ἦτο ὁ ἀρχηγὸς μᾶς ἰερατικῆς οἰκογενείας, ὁ δποῖος ἦτο καὶ ἐπίσκοπος τῆς χώρας. Τὸ 1859 δ ἥγεμὼν Δανῆλος ἀφῆκε τὸ ἀξιωμα τοῦ ἐπισκόπου καὶ ἔγινε ἀληρονομικὸς ἥγεμών.

Ἡ *Ρουμανία* μέχρι τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἦτο διῃρημένη εἰς δύο ἥγεμονίας αὐτονόμους διοικουμένας ὑπὸ Ἑλλήνων Φαναριωτῶν. Ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως οἱ ἥγεμονες ἔξελέγοντο ἐκ τῶν ἐγχωρίων. Τὸ 1859 δμως ἥνωθησαν ὑπὸ ἕνα ἥγεμόνα τὸν Ἀλέξανδρον Κούζαν. Ὁ Κούζας τὸ 1866 κατόπιν συνωμοσίας παρηγήθη, ἔγινε δὲ ἥγεμὼν δ Κάρολος ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Χοεντζόλερν, δ ὁποῖος καὶ ἔδωκεν εἰς τὴν χώραν σύνταγμα.

Οἱ *Βούλγαροι* μέχρι τῶν χρόνων τούτων δὲν εἶχον ἐθνικὴν συνείδησιν. Τὸ 1878 δμως διὰ τῶν ἐνεργειῶν τῆς *Ρωσίας* ἀπέκτησαν ἐκκλησιαστικὴν αὐτονομίαν. Ἔπαυσαν δηλ. νὰ ὑπάγωνται εἰς τὸν Ἑλληνα Πατριάρχην, καὶ ἀνεκήρυξαν θρησκευτικὸν ἀρχηγόν των Βούλγαρον ἀρχιεπίσκοπον δνομαζόμενον *Ἐξαρχον*. Ἐπέτυχον δὲ προσέτι νὰ μὴ ὑπάγωνται εἰς τὸν *Ἐξαρχον* μόνον ἡ κυρίως Βουλγαρία δηλ. ἡ μεταξὺ Δουνάβεως καὶ Αἴμου χώρα, ἀλλὰ καὶ αἱ πόλεις τῆς Μακεδονίας, ὅσων τὰ $\frac{2}{3}$ τοῦ πληθυσμοῦ

ηθελον ζητήσει τουτο. Ἀπὸ τότε ἐκηρύχθη ἀμείλικτος πόλεμος μεταξὺ πατριαρχικῶν καὶ ἔξαρχικῶν εἰς τὴν Μακεδονίαν. Οἱ Βουλγαροὶ ἡγωνιζοντο μὲν ἀπειλὰς καὶ μὲ φόνους νὰ παρασύρουν τοὺς χωρικοὺς μὲ τὸ μέρος τῆς Ἐξαρχίας.

Τὸ 1876 τέλος ὑποκινούμενοι ὑπὸ τῆς Ῥωσίας οἱ Βούλγαροι ἐπαναστατοῦν κατὰ τῆς Τουρκίας. Οἱ Τούρκοι ἔκαμπαν σφαγὰς εἰς τὴν Βουλγαρίαν, καὶ ἐκ τούτου τὸ 1877 ἡ Ῥωσία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας. Ὁ Ρωσικὸς στρατὸς ἐπέσπασε τὸν Δούναβιν, κατέλαβε τὴν Βουλγαρίαν καὶ ἔφθασεν εἰς τὸν Αἶμον. Ἐκεῖ εὗρεν ἀντίστασιν ἐκ μέρους τῆς Τουρκίας εἰς τὸ φρούριον τῆς Πλεύνας. Ἀλλὰ ἐβοήθησεν αὐτὸν καὶ δρουμανικὸς στρατὸς καὶ ἐνίκησεν. Ἐπέρασε κατόπιν τὸν Αἶμον καὶ ἐβάδιζε πρὸς τὴν Κων.) πολιν.

Οἱ Τούρκοι ἔσπευσαν νὰ ζητήσουν εἰρήνην, καὶ ὑπεγράφη ἡ συνθήκη τοῦ Ἀγίου Στεφάνου (Φεβρουάριος 1878) Δι' αὐτῆς ἡ Σερβία, τὸ Μαυροβούνιον καὶ ἡ Ῥουμανία ἔγιναν ἀνεξάρτητοι, ἐσχηματίσθη δὲ μία - μεγάλη βουλγαρικὴ ἡγεμονία ὑποτελής εἰς τὴν Τουρκίαν, ἡ δούτια περιελάμβινεν ἐκτὸς τῆς κυρίως Βουλγαρίας τὸ ἥμισυ τῆς Θράκης καὶ τὸ μέγιστον μέρος τῆς Μακεδονίας.

Ἡ συνθήκη τοῦ Ἀγίου Στεφάνου, ἐὰν ἐφημορδέτο, θὰ ἦτο καταστροφὴ διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἡ δούτια κατ' ἀπαίτησιν τῆς Ἀγγλίας δὲν εἶχε λάβει μέρος εἰς τὸν πόλεμον. Εὐτυχῶς ἡ συνθήκη αὕτη δὲν ἥρεσε καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Δι' αὐτῆγην ἡ Βουλγαρία τοῦ Ἀγίου Στεφάνου θὰ ἦτο ἀπλῆ ὁδοτικὴ ἐπαρχία. Ἐπομένως ἡ Κων.) πολις θὰ ἐκινδύνευε νὰ πέσῃ εἰς γεῖρας τῶν Ῥώσων. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ εἰς τὴν Αὐστρίαν ἐπίσης δὲν ἥρεσε τοῦτο. Αἱ τρεῖς δυνάμεις λοιπὸν ἀπήγησαν νὰ κανονισθοῦν τὰ βαλκανικὰ ζητήματα εἰς συνέδριον ἐνδιώπαικόν.

Τὸ συνέδριον συνῆλθεν εἰς τὸ Βερολίνον. Τοῦτο ἀντὶ τῆς Βουλγαρίας τοῦ Ἀγίου Στεφάνου ἰδεύσει μίαν μικρὰν ὑποτελή βουλγαρικὴν ἡγεμονίαν μεταξὺ Δουνάβεως καὶ Αἴμου. Τὴν βόρειον Θράκην ἔκαμεν αὐτόνομογένεσιν μὲ τὸ ὄνομα Ἀνατολικὴ Ῥωμυλία. Ἀνεγγώρισε δὲ δικαίαν τὴν ἀξίωσιν τῆς Ἑλλάδος νὰ

λάβη τὴν Θεσπαλίαν καὶ τὴν Ἡπειρον. Ἀλλὰ μόλις μετὰ τρία ἔτη ἔνεκα τῆς ἀδυναμίας τῆς Ἑλλάδος νὰ ἐπιβληθῇ ἡ Τουρκία ἐδέχθη νὰ παραχωρήσῃ εἰς αὐτὴν ὅλην τὴν Θεσπαλίαν πλὴν τῆς Ἐλαστόνος, καὶ ἐκ τῆς Ἡπείρου μόνον τὸ διαμέρισμα τῆς Ἀρτης.

~~5.~~ **Τὸ βουλγαρικὸν πραξικόπημα
καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἐπιστράτευσις τοῦ 1885**

Ηγεμὸν τῆς Βουλγαρίας είχε γίνει ὁ Ἀλεξανδρος Βάττεμβεργ ἀνεψιὸς τοῦ Τσάρου καὶ ἀξιωματικὸς τοῦ Πρωσσικοῦ στρατοῦ. Εἰς τὴν χώραν είχε δοθῆ Σύνταγμα, ἀλλ’ ἔξηκολούθουν νὰ κυβερνοῦν τὴν χώραν Ρῶσοι ἀξιωματικοί. Ο λαὸς δόμως κατόπιν καὶ ὁ ἡγεμὼν συνεννοήθησαν καὶ ἔξεδιωξαν τοὺς Ρώσους.

Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον είχεν δργανωθῆ καὶ ἡ Ἀνατολικὴ Φωμυλία. Είχε κυβερνήτην χριστιανόν, συιέλευσιν ἀντιπροσώπων τῶν κατοίκων, καὶ στρατὸν ἐξ ἐντοπίου χριστιανῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν ἀνωτέρων Εὐρωπαίων αξιωματικῶν. Κατὰ Σεπτέμβριον δόμως τοῦ 1885 οἱ Βουλγαροὶ κατέλαβον τὴν Ἀνατολικὴν Φωμυλίαν, ἔξεδιωξαν τὸν ἡγεμόνα αὐτῆς καὶ ἐκήρυξαν τὴν ἐνωσιν αὐτῆς μὲ τὴν Βουλγαρίαν.

Ἡ ἀγγελία αὐτὴ ἐτάραξε καὶ τὴν Σερβίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα. Ο βασιλεὺς τῆς Σερβίας Μιλάνος εἰσέβαλεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Ἀλλ’ ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς ἐνίκησε τοὺς Σέρβους καὶ ἔξεδιώξεν αὐτοὺς ἐκ τῆς χώρας των.

Ο πρωθυπουργὸς τότε τῆς Ἑλλάδος Θ. Δηλιγιάννης ἐκήρυξεν ἐπιστράτευσιν καὶ ἔξητησε νὰ παραχωρηθοῦν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ σύνορα, τὰ δποῖα εἰχον παραχωρηθῆ εἰς αὐτὴν κατὰ τὸ συνέδριον τοῦ Βερολίνου. Ἀλλ’ αἱ Δυναμεῖς ὅλαις ἐκτὸς τῆς Γαλλίας ἀπέκλεισαν τὰ Ἑλληνικὰ παράλια. Ἡ κυβέρνησις Δηλιγιάννη παρεγήθη, καὶ ἡ κυβέρνησις Τρικούπη, ἡ δποία τὴν διέδεχθη, διέλυσε τὴν ἐπιστράτευσιν.

Ἀλλ’ ἡ Φωσία δὲν ἐλημόνησε τὴν θρασύτητα τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βουλγαρίας Ἀλεξανδρου. Διὰ τῶν ἁδιουργιῶν τῆς ἔγινε συνωμοσία κατ’ αὐτοῦ, ἡ ὁποια ἔξεδιωξεν αὐτὸν ἐκ τοῦ

θρόνου (1886). Αντ' αὐτοῦ ἡγεμῶν τῆς Βουλγαρίας ἔγινεν ὁ πρύγκιψ τοῦ Κοβούργου Φερδινάνδος.

Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἡ Ἑλλὰς διοικουμένη ὑπὸ τοῦ μεγάλου πρωθυπουργοῦ τῆς Χαροκάου Τρικούπη ἐνίσχυσε τὸ πολεμικὸν ναυτικόν της, ἐπεξέτεινε τοὺς σιδηροδρόμους της, καὶ ἐδαπάνησεν ἀφθόνως διὰ δημόσια ἔργα.

6. Νέα Κροτικὴ ἐπανάστασις καὶ ὁ Ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1897.

Εἰς τὸ συνέδριον τοῦ Βερολίνου μεταξὺ τῶν ἄλλων εἶχεν ἀποφασισθῆναν δοθῆναν αὐτονομίαν εἰς τὴν Κρήτην. Ἀλλὰ καὶ οἱ Τούρκοι δὲν ἔπαινον νὰ παραβιάζουν τὰ προνόμια τῶν Κρητῶν, καὶ οἱ Κρήτες δὲν ἀφίνονται καμμίαν εὐκαιρίαν νὰ μὴ ἐκδηλώσουν τὸν πόθον τῆς ἐνώσεως των μὲν τὴν Ἑλλάδα.

Τὸ 1895 ἡ Τουρκία διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς χριστιανούς διώρισε χριστιανὸν διοικητὴν τῆς νῆσου. Ἀλλ᾽ ἐκ τούτου δυσηρεστήθησαν οἱ Τουρκοκρῆτες καὶ ἔκαμαν σφαγὰς τῶν χριστιανῶν. Τότε ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις, καὶ οἱ χριστιανοὶ ἐκήρυξαν τὴν ἐνώσιν μετὰ τῆς Ἑλλάδος (1897).

Εἰς τὰς Ἀθήνας ἡ εἴδησις τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Κρήτης ἐπροκάλεσε μέγαν ἐρεθισμόν. Δυστυχῶς δὲ Τρικούπης, δὲ διοῖος θάνατον δυνατὸν νὰ συγκρατήσῃ τοὺς Ἑλληνας, εἶχεν ἀποθάνει εἰς τὰς Κάννας τῆς Γαλλίας τὸ 1895. Τὴν ἀρχὴν κατεῖχεν ὁ φιλοπόλεμος πρωθυπουργός τοῦ 1885 Δημητρίου Οὐρανού, σύριθη ἀπὸ τὴν κοινὴν γνώμην καὶ ἀπεφασίσθη νὰ ἐπεμβῇ ἡ Ἑλλάς. Ο συνταγματάρχης Τιμολέων Βάσσος ἐστάλη μὲν στρατὸν νὰ καταλάβῃ τὴν νῆσον ἐν δύναμι τοῦ βασιλέως Γεωργίου. Ἀλλὰ συγχρόνως καὶ οἱ στόλοι τῶν Δυνάμεων κατέλαβον τὰ Χανιά καὶ ἀπέκλεισαν τὴν νῆσον.

Ο Ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος πλέον ἦτο ἀναπόφευκτος. Ἡ Τουρκία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ἑλλάδος (5 Ἀπριλίου). Ἡ πάλη ἦτο ἀνισος. Ἡ Ἑλλὰς ἦτο τελείως ἀπαράσκευος στρατιωτικῶς. Τοῦναντίον δὲ τουρκικὸς στρατὸς ἦτο θαυμάσια ὀργανωμένος ὑπὸ Γερμανῶν ἀξιωματικῶν. Ἐπομένως ἡ Ἑλλὰς ἐν-

κήθη, ἀπέσυρε τὸν στρατὸν τῆς ἀπὸ τὴν Κρήτην, καὶ ὑπεχρεώθη νὰ πληρώσῃ εἰς τὴν Τουρκίαν ἀποζημίωσιν 100 ἑκατομ. φράγκα.

Τὸ κρητικὸν ζήτημα ἐλύθη βραδύτερον κατόπιν διαπραγματεύσεων, αἱ δόποιαι διήρκεσαν 1^η] 2 ἔτος. Ἡ Κρήτη ἐκηρύχθη αὐτόνομος ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας, Ῥωσίας καὶ Ἰταλίας, αἱ δόποιαι τὴν 14 Νοεμβρίου 1898 διώρισαν ὑπατον ἀρμοστὴν τὸν βασιλόπαιδα τῆς Ἑλλάδος Γεώργιον. Ὁτε δὲ οὗτος τὸ 1906 παρητήθη, αἱ Δυνάμεις ἀνέθεσαν εἰς τὸν βασιλέα Γεώργιον τὴν ἐκλογὴν νέου ἀρμοστοῦ, καὶ οὗτος ἐξέλεξε τὸν Ἀλέξ. Ζαΐμην. Ἡ Κρήτη λοιπὸν ἡσύχασεν. Ἀλλὰ ἡ ἡσυχία αὐτὴ διήρκεσε μόνον μέχρι τοῦ 1908, ὅτε ἐξερράγη ἡ τουρκικὴ ἐπανάστασις.

7. Ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν βαλκανικῶν κρατῶν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ἡ ἐπανάστασις τῶν Νεοτούρκων τοῦ 1908.

Ἡ Μακεδονία ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἦτο χώρα τελείως ἐλληνική. Κατὰ τοὺς τελευταίους ὅμινοις αἰῶνας τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας εἶχον ἐγκατασταθῆ ἐις αὐτὴν καὶ διάφοροι σλαυῖκαι φυλαί, ἵδιως εἰς τὴν βόρειον καὶ δυτικὴν Μακεδονίαν. Αἱ φυλαὶ αὐταὶ μετὰ τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν διετήρησαν μὲν τὴν γλώσσάν των καὶ μετέδωκαν αὐτὴν καὶ εἰς μέγα μέρος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Μακεδονίας, ἀλλὰ δὲν ἐξεχώριζον τοὺς ἑαυτούς των ἀπὸ τοὺς Ἐλληνας καὶ ἐπροστατεύοντο ἀπὸ τὸ ἔλλ. Πατριαρχεῖον.

Αφ' ὅτου ὅμινος ἴδρυθη ἡ βουλγαρικὴ Ἐξαρχία, οἵ Βούλγαροι προσεπάθουν μὲ ἀπειλὰς καὶ μὲ φόνους νὰ πείσουν τοὺς σλαυοφώνους κατοίκους τῆς Μακεδονίας ὅτι εἶναι Βούλγαροι, καὶ νὰ τοὺς παρασύρουν μὲ τὸ μέρος τῆς Ἐξαρχίας. Τότε τὸ ἴδιον ἥρχισαν νὰ κάμνουν καὶ οἱ Σέρβοι. Ἐπίσης καὶ οἱ Ῥουμάνοι, οἵ δόποιοι ἐβάπτισαν τοὺς Κουτσοβλάχους εἰς Μακεδονορρουμάνους. Χάριν δὲ τοῦ σκοποῦ των Βούλγαροι, Σέρβοι καὶ Ῥουμάνοι ἔκτιζον ἐκκλησίας καὶ σχολεῖα εἰς τὴν Μακεδονίαν.

Ἀλλὰ μετὰ τὸν ἀτυχῆ πόλεμον τοῦ 1897 ἡ θρασύτης τῶν Βουλγάρων ὑπερέβη κάθε δριον. Ἰδρύθη εἰς τὴν Σόφιαν μακεδονικὸν κομιτᾶτον, τὸ δόποιον ὀπλίζεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν σώματα (κομιτατζῆδες) καὶ τὰ ἔστελλεν εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ἐδώ

10

Α. Χωραφᾶ 'Ιστορία Γ' 'Ελληνικοῦ

αὐτὰ ἐποξένουν διαφόρους καταστροφάς, καὶ ἡνάγκαζον διὰ τῆς βίας καὶ τοῦ τρόμου τοὺς σλαυοφώνους Ἐλληνας νὰ προσέρχωνται εἰς τὴν Ἑξαρχίαν. Τότε καὶ οἱ Ἐλληνες, διὰ νὰ προστατεύσουν τοὺς πληθυσμοὺς τῆς Μακεδονίας, διωργάνωσαν καὶ αὐτοὶ ἀνταρτικὰ σώματα μὲ ἀρχηγὸν δξιωματικοὺς Ἐλληνας. Εἰς ἐκ τούτων εἶναι καὶ δ ἑθνικὸς ἥρως Παῦλος Μελᾶς, δ ὅποῖος ἔπεσεν εἰς τὴν Μακεδονίαν ἀγωνιζόμενος ἐναντίον τῶν Βουλγάρων κομιτατζήδων.

Τὰ ἔλλ. σώματα ἡγωνίσθησαν ἀποτελεσματικῶς εἰς τὴν Μακεδονίαν κατὰ τῶν Βουλγάρων κομιτατζήδων καὶ κατὰ τῆς ἁουμανικῆς προπαγάνδας. Ἐνεκα τούτου πρὸς ἐκδίκησιν οἱ μὲν Βούλγαροι κατέστρεψαν τὰς ἔλλ. κοινότητας Ἀγχιάλου καὶ Φιλιππούπολεως, οἱ δὲ Ρουμάνοι ἐκακοποίησαν τοὺς εἰς τὴν Ρουμανίαν Ἐλληνας.

Ἡ κατάστασις αὐτὴ τῆς Μακεδονίας ἔκαμε τὰς εὐδωπαῖκας δυνάμεις νὰ ἐπεμβοῦν διὰ τὰ φέρουν διοικητικὰς μεταρρυθμίσεις εἰς αὐτήν. Τότε ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις τῶν Νεοτούρκων.

Οἱ νεωτεριζοντες Τούρκοι (Νεότουρκοι) ἔβλεπον τὸ τουρκικὸν κράτος νὰ καταρρέῃ καὶ ἔκαμαν κομιτᾶτον μὲ τὸν σκοπὸν νὰ κάμουν τὴν Τουρκίαν κράτος, ὅπως τὰ εὐδωπαῖκά. Τὸ κομιτᾶτον κατώρθωσε νὰ προσελκύσῃ μὲ τὰς ἰδέας του τὸν στρατὸν καὶ τὴν 10 Ιουλίου 1908 δ ταγματάρχης Ἐμβέρο βέης ἐκήρυξεν εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Μακεδονίας τὸ Σύνταγμα. Ὁ Σουλτάνος Χαμίτ ὑπεκώρησε καὶ ἔδωκε σύνταγμα. Ἐκαμεν Ὅπουργειον, εἰς τὸ δποῖον περιελαμβάνετο εἰς Ἐλλην καὶ εἰς Αρμένιος, καὶ συνεκάλεσε Βουλήν. Ἄλλα τὴν 31 Μαρτίου 1909 ἀντεπανάστασις εἰς τὴν Κωνικού πολιν τῶν παλαιοτούρκων ἐπανέφερε τὴν ἀπολυταρχίαν. Τότε τὰ στρατεύματα τοῦ Κομιτάτου ἐβάδισαν εἰς τὴν Κωνικού πολιν, ἐξεθρόνισαν τὸν Χαμίτ καὶ ἔκαμαν Σουλτάνον τὸν ἀδελφόν του Μωάμεθ Ε'. Οἱ Νεότουρκοι ἔλαβον εἰς τὰς χεῖράς των ὅλην τὴν ἔξουσίαν.

Ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως ταύτης ἐπωφελήθησαν ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Βουλγαρία. Καὶ ἡ μὲν Αὐστρία προσήρτησε τὴν Βοσνίαν καὶ Ἐρζεγοβίνην. Ἡ δὲ Βουλγαρία ἐκηρύχθη ἀνεξάρτητος ἀπὸ τῆς Τουρκίας, καὶ δ Φερδινάνδος ἐστέφη Τσάρος τῶν Βουλγάρων.

Ὀλίγον κατόπιν (1911) καὶ ἡ Ιταλία ἐκήρυξε πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας. Ὁ πόλεμος αὐτὸς κατέληξεν εἰς τὴν κατάληψιν

τῆς Τριπολίτειος καὶ Κυρηναϊκῆς ὑπὸ τῆς Ἰταλίας καὶ τὴν προσωρινὴν κατοχὴν τῶν Δωδεκανήσων.

3. Τὸ κρητικὸν ζήτημα καὶ ἡ ἐκ τούτου δυσχέρεια τῆς Ἑλλάδος.

Ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Νεοτούρκων νὶ ἐπωφεληθοῦν καὶ οἱ Κρῆτες καὶ ἐκήρυξαν τὴν ἔνωσίν των μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Ζαΐμης, δὲ δόποις ἀπουσίας τότε ἐκ τῆς γῆσου, δὲν ἐπέστρεψε πλέον. Η Κρητικὴ Βουλὴ διώρισε πενταμελῆ προσωρινὴν ἐπιτροπήν, ἥ δοποία ἔλαβε τὴν ἐντολὴν νὰ κυβερνᾶ τὴν γῆσον ἐν ὅνδριαι τοῦ βασιλέως Γεωργίου, μέχρις οὐ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὴν γῆσον ὑπάλληλοι αὐτοῦ.

Ἄλλ. ἥ Ἑλλὰς ενδιόσκετο τότε εἰς ἀδυναμίαν νὰ ἀποδεχθῇ τὴν ἔνωσιν. Ἐνεκα τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῶν κομμάτων μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897 δὲν εἶχε γίνει καμμία σοβαρὰ στρατιωτικὴ διοργάνωσις τῆς χώρας. Ἐπομένως, διαν τὸ 1908 οἱ Κρῆτες ἐκήρυξαν τὴν ἔνωσιν μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ἥ τότε κυβέρνησις Θεοτόκη ἀπεφάσισε νὰ μὴ ἀναμειχθῇ καὶ νὰ ἀφήσῃ τὴν λύσιν τοῦ κρητικοῦ ζητήματος εἰς τὰς δυνάμεις. Αἱ δυνάμεις ὅμως ἀνέβαλλον αὐτήν. Οἱ δὲ νεότουρκοι μετὰ τὴν ἐπικράτησίν των ἐπεδίωκον πόλεμον μὲ τὴν Ἑλλάδα διὰ νὰ ἐπιτύχουν εὔκολον όριαμβον, καὶ διὰ τοῦτο ἐκήρυξαν ἀπὸ αὐτὸς τὴν ἀπόδοσιν τῆς Κρήτης. Ἡ κοινὴ γνώμη εἰς τὰς Ἀθήνας ἔξεγρεθη ἐναντίον τῆς Κυβερνήσεως διὰ τὴν στάσιν τῆς εἰς τὸ κρητικὸν ζήτημα, καὶ δ Θεοτόκης παρηγήθη (Ιούλιος 1909). Τὸν διεδέχθη δ Ἡράκλης.

Άλλὰ τότε νέαι δυσχέρειαι παρουσιάζονται. Οἱ Κρῆτες ὕψωσαν ἐπὶ τοῦ φρουρίου τοῦ Φιρκᾶ εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος τῶν Χανίων τὴν Ἑλληνικὴν σημαίαν ἀντὶ τῆς κρητικῆς. Ἐκ τούτου ἐπωφελήθησαν οἱ Τούρκοι καὶ ἤρχισαν νὰ κόδμνουν φιλοπολέμους διαδηλώσεις καὶ ἐμπορικὸν ἀποκλεισμὸν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος εἰς τοὺς τουρκικοὺς λιμένας. Ὁ τουρκικὸς στόλος ἤρχισε νὰ ἐτοιμάζεται. Ὁ δὲ ἐν Ἀθήναις πρεσβευτὴς τῆς Τουρκίας ἀπῆγεται παρὰ τοῦ Ἡράκλη γραπτὴν ἀποδοκιμασίαν τοῦ κρητικοῦ τολμήματος.

Οἱ Ἡράκλης ἐπεκαλέσθη τὴν συνδρομὴν τῶν Δυνάμεων πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ πολέμου, καὶ ἐδήλωσεν ὅτι ἥ Ἑλλὰς δὲν ἀναμει-

γνύεται εἰς τὸ κρητικὸν ζήτημα. Αἱ δυνάμεις ἐπενέβησαν εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ ἐπέβαλον εἰς αὐτὴν ἡσυχίαν, ὑπεκώρησαν ὅμως εἰς τὴν ἀξίωσίν της περὶ τῆς σημαίας. Ἐπειδὴ δὲ Κρής χριστιανὸς δὲν ἦδύνατο νὰ εὑρεθῇ διὰ νὰ καταβιβάσῃ τὴν σημαίαν, ἀπεβιβάσθησαν ἀγήματα τῶν Δυνάμεων καὶ ἀπέκοψαν τὸν ἰστὸν αὐτῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

Ο ΘΡΙΑΜΒΟΣ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΙΔΕΑΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ.

1. Η ἐπανάστασις τοῦ 1909.

Οἱ ἔξεντελιμοί, τοὺς δροίους ὑπέφερεν ἡ Ἑλλὰς ἐκ μέρους τῆς Τουρκίας, ἐπροκάλεσαν τὴν δυσαρέσκειαν τοῦ λαοῦ ἐναντίον τῶν πολιτικῶν τῆς χώρας. Κατηγόρει αὐτοὺς ὅτι χάριν τῶν κομματικῶν των συμφερόντων παρέλυσαν ὅλας τὰς δημοσίας ὑπηρεσίας, καὶ παρημέλησαν τὴν στρατιωτικὴν προπαρασκευὴν τῆς χώρας.

Τὴν ταπείνωσιν τοῦ "Ἐθνους περισσότερον ὥσθανοντο οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ Ἑλλ. στρατοῦ καὶ μάλιστα οἱ νεώτεροι. 500 λειπόν ἐξ αὐτῶν συνεκρότησαν στρατιωτικὸν σύνδεσμον καὶ τὴν νύκτα τῆς 14 πρὸς τὴν 15 Αὐγούστου τοῦ 1909 ἐξῆλθον ἐκ τῶν Ἀθηνῶν μὲ δῆλην τὴν φρουρὰν καὶ ἐστρατοπέδευσαν εἰς τὴν θέσιν Γουδί ὑπὲ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ συνταγματάρχου Νικολάου Ζορμπᾶ. Διεκήρυξεν δὲ ὅτι ζητοῦν τὴν ἀνόρθωσιν τῶν διαφόρων ὑπηρεσιῶν καὶ ἵδιως τὴν συγκρότησιν ἀξιομάχου στρατοῦ καὶ στόλου.

"Ολαι αἱ προσπάθειαι πρὸς διάλυσιν τοῦ συνδέσμου ἀπέτυχον. Ἡ κυβέρνησις Ῥάλλη ἡναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ. Ἀνέλαβε δὲ τὴν πρωθυπουργίαν ὁ Κυριακούλης Μαυρομιχάλης ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τοῦ συνδέσμου. Τότε οἱ ἐπαναστάται ἐπανῆλθον εἰς τὴν πόλιν. Μεγάλη δὲ κατόπιν λαϊκὴ διαδήλωσις εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ὅμοιαι εἰς τὰς ἐπαρχίας ὑπεστήριξαν τὸν Σύνδεσμον. Ἡ Βουλὴ ἐψήφισε κατὰ τὰς ὑποδείξεις τοῦ Συνδέσμου πολλοὺς ὄντος. Συγχρόνως δὲ ἔγιναν καὶ ἄλλαι σπουδαῖαι παραγγελίαι ὄντος πολέμου, καὶ ἡ σπουδαιοτέρα, τοῦ θωρηκτοῦ «Ἀβέρωφ», διὰ τοῦ δροίου ἐπετύχομεν νὰ εἴμεθα ἀνώτεροι κατὰ θάλασσαν τῆς Τουρκίας.

"Άλλ." ἡ κατάστασις αὐτὴ Κυβερνήσεως καὶ Βουλῆς ὑπὸ τὰς

διαταγάς τοῦ Συνδέσμου δὲν ἥδύνατο νὰ διαρκέσῃ πολὺ. "Επειπε νὰ διαλυθῇ διὸ Σύνδεσμος διὰ νὰ ἐπανέλθῃ τὸ Σύνταγμα εἰς τὸν κανονικόν του δρόμον καὶ ἡσυχάσῃ ἡ χώρα. 'Αλλ' διὸ Σύνδεσμος ὑπάπτει μὴ τυχόν, ἀν διελύετο, οἱ πολιτευόμενοι ἀνατρέψουν τὸ ἔργον του. 'Επὶ τέλους Βασιλεὺς, πολιτευόμενοι καὶ Σύνδεσμος συνεφώνησαν νὰ συγκληθῇ ἐθνική Συνέλευσις πρὸς ἀναθεώρησιν τοῦ Συντάγματος. 'Ο γηραιὸς συνεργάτης τοῦ Τρικούπη Στέφανος Δραγούμης ἀνέλαβε τὴν πρωθυπουργίαν καὶ ἐκάλεσε τὴν προταθεῖσαν συνέλευσιν. 'Ο Στρατιωτικὸς Σύνδεσμος διελύθη, δ δὲ Ζερμπᾶς ἔγινεν 'Υπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν.

'Αλλ' ἡ συνέλευσις, ἀφ' οὗ συνῆλθεν, ἥθελε νὰ γίνῃ συντακτική, δηλ. νὰ κάμη νέον Σύνταγμα. 'Ο Βασιλεὺς τότε ἐκάλεσεν εἰς τὴν πρωθυπουργίαν τὸν ἐκ Κρήτης πολιτευτὴν Βενιζέλον, δ δποῖος εἶχεν ἐκλεχθῆ βουλευτὴς εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ διέλυσε τὴν Συνέλευσιν. Καὶ εἰς τὰς τότε γενομένας ἐκλογὰς καὶ εἰς τὰς κατόπιν τῆς τακτικῆς Βουλῆς, δ λαὸς ἔδωκεν εἰς τὸν Βενιζέλον μεγάλην πλειονοψηφίαν. Τὸ σύνταγμα ἀνεθεωρήθη, δ στρατὸς ἀναδιωργανώθη, καὶ ἡ ἐσωτερικὴ διοίκησις ἐτακτοποιήθη. Οὕτω τὸ 'Εθνος ενδέθη ἔτοιμον κατὰ τοὺς βαλκανικοὺς πολέμους.

2 'Ο Βαλκανιτούργκικὸς πόλεμος.

'Η καήρυξις τοῦ πολέμου. — Οἱ νεότουρκοι, ἀφ' οὗ κατέλαβον τὴν ἀρχὴν εἰς τὴν Τουρκίαν, ἀπεδείχθησαν ὅτι ἥσαν χειρότεροι ἀπὸ τοὺς πολαιοτούρκους. Αὔτοὶ ἐξήτουν νὰ ἔξαφανίσουν τὸν ἐθνισμόν ὅλων τῶν ὑπὸ τὴν Τουρκίαν λαῶν. Διὰ τοῦτο τὰ 4 βαλκανικὰ Κράτη 'Ελλάς, Σερβία, Μαυροβούνιον καὶ Βουλγαρία ἦγαγκάσθησαν νὰ συνενιοηθοῦν ἀναμεταξύ των.

Αἱ διαπραγματεύσεις ἔγιναν μὲ τόσην μυστικότητα, ὥστε οὔτε ἡ Τουρκία, οὔτε αἱ Δυνάμεις ἐννόησάν τι. Αἴφνης οἱ σύμμαχοι ἐξήτησαν παρὰ τῆς Τουρκίας νὰ ἐφαρμόσῃ εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν μεταρρυθμίσεις. 'Επειδὴ δὲ ἐκείνη ἥρνήθη, οἱ σύμμαχοι ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον κατ' αὐτῆς (Σεπτέμβριος 1912). 'Η προέλασις τῶν βαλκαν. στρατιῶν ὑπῆρξε σειρὰ ἀλληλοδιαδόχων νικῶν.

Προέλασις τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἰς Μακεδονίαν καὶ Ἡπειρον. Νήκαι αὐτοῦ. Κατάληψις Θεσσαλονίκης Πολιορ-

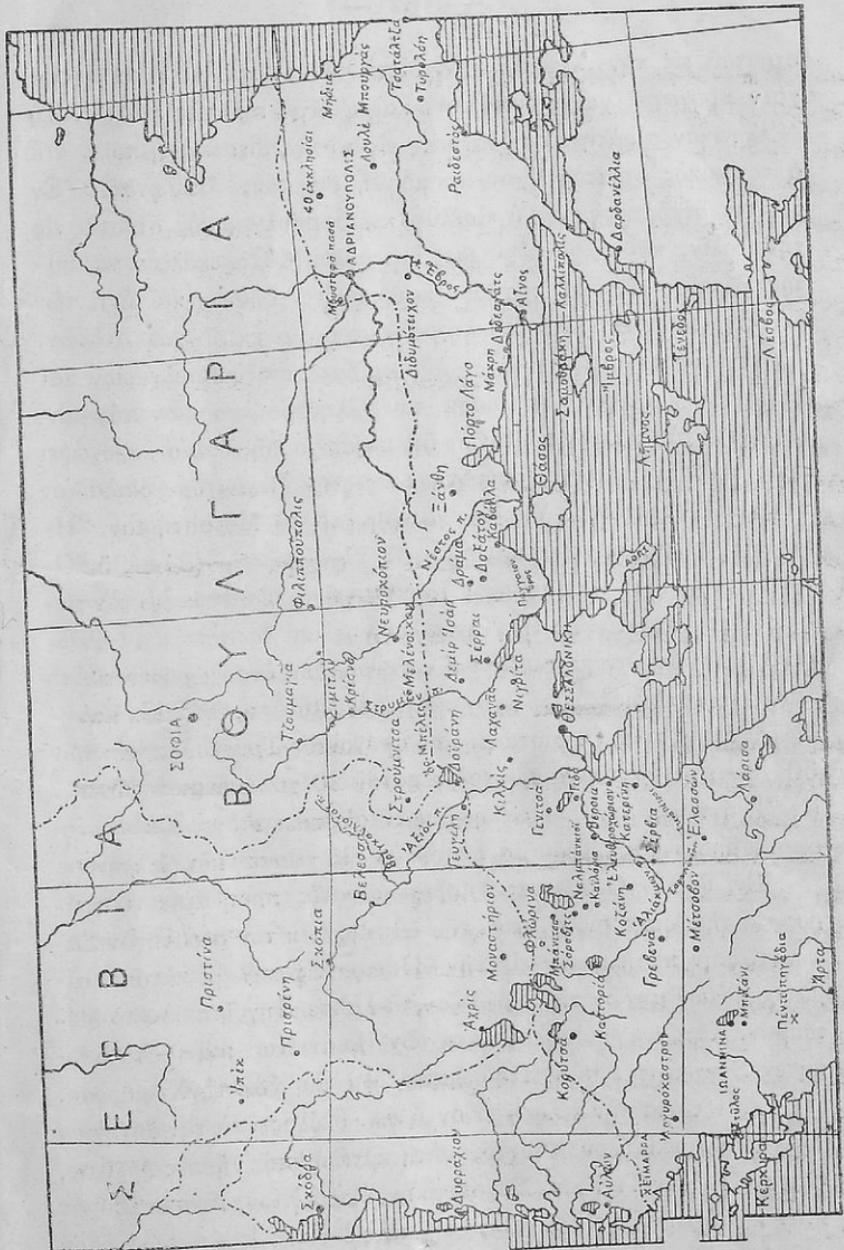
πλα Ἰωαννίνων. Δραστικοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου. — Ο ἐν Θεσσαλίᾳ Ἑλληνικὸς στρατός, μὲν ὅρχιστος τηγον τὸν τύτε Διάδοχον Κωνσταντίνον καὶ ἐπιτελάρχην τὸν Π. Δαγκλῆν, προελαύνει εἰς τὸ ἔχθρικὸν ἔδαφος, συντρίβει τὸν εἰς τὴν Ἑλασσόνα τουρκικὸν στρατὸν καὶ καταλαμβάνει αὐτὴν (6 Ὁκτωβρίου). Κατόπιν προχωρεῖ πρὸς τὸ Σαραντάπορον. Εἰς τὰ στενὰ τοῦ Σαραντάπόρου ἥσαν ὀχυρωμένοι 30 χιλ. Τοῦρκοι μὲν ἵσχυρὸν πυροβολικόν. Μετὰ πεισματώδη μάχην οἱ Ἑλληνες τρέπουν εἰς φυγὴν τοὺς Τούρκους, καὶ ἔπειτα καταλαμβάνουν τὰ Σέρβια, τὴν Κοζάνην καὶ τὰ Γρεβενά.

Κατόπιν τὸ μὲν κύριον σῶμα τοῦ στρατοῦ διευθύνεται πρὸς τὴν Βέρροιαν καὶ καταλαμβάνει αὐτήν. Η δη μεραρχία βαδίζει πρὸς τὴν ὁδὸν τοῦ Μοναστηρίου, συναντᾷ εἰς τὰ Καϊλάρια ἵσχυρὸν τουρκικὸν στρατὸν καὶ τὸν τρέπει εἰς φυγὴν. Συγχρόνως δὲ η 7η μεραρχία νικᾷ εἰς τὰ στενὰ τῆς Πέτρας ἄλλον τουρκικὸν στρατὸν καὶ καταλαμβάνει τὴν Αίγατερίνην.

Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Τοῦρκοι διὰ νὰ ὑπερασπίσουν τὴν Θεσσαλονίκην εἶχον συγκεντρώσει εἰς τὰ Γενιτσά δλον τὸν στρατὸν καὶ τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας, δηλ. περισσότερον τῶν 40 χιλ. ἀνδρῶν. Ὁταν ἔμαθε τοῦτο τὸ κύριον σῶμα τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, σπεύδει ἀπὸ τὴν Βέρροιαν εἰς τὰ Γενιτσά. Ἐκεὶ συνάπτεται διήμερος μάχη (19 καὶ 20 Ὁκτωβρίου), κατὰ τὴν δοπίαν οἱ Ἑλληνες νικοῦν καὶ τρέπουν εἰς φυγὴν τοὺς Τούρκους. Η νίκη τῶν Γενιτσῶν ἔκρινε τὴν τύχην τῆς Θεσσαλονίκης.

Ο Ἑλληνικὸς στρατὸς ἐκ Γενιτσῶν ἐπροχώρησεν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην. Ο ἐκεῖ ὑποχωρήσας τουρκικὸς στρατὸς ἦτο ἀνώ τῶν 30 χιλ. ἀνδρῶν, ἀλλ' ἦτο ἀνίκανος νὰ ἀντισταθῇ πλέον εἰς τὸν Ἑλληνικόν. Η πόλις λοιπὸν παρεδόθη τὴν 26 Ὁκτωβρίου, δὲ τουρκικὸς στρατὸς μετεφέρθη αἰχμάλωτος εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ἐλλάδα. Ο βασιλεὺς Γεώργιος, παρακολουθῶν τὸν στρατόν, ἐσπευσεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Μακεδονίας καὶ ἐγκατεστάθη ἐκεῖ ὡς φρουρὸς τῆς περιοδήτου πόλεως.

Μόλις ὅμως εἴχε παραδοθῆ ἡ Θεσσαλονίκη εἰς τοὺς Ἑλληνας, ἐμφανίζεται ἔξω τῆς Θεσσαλονίκης βουλγαρικὸς στρατός. Ο Βούλγαρος στρατηγὸς Θεοδωρόφ επωφελήθη ἀπὸ τὴν ἀπονήσιαν

Eiz. 22.—Χάρτης τῶν βαλκανικῶν πολέμων.

στρατοῦ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν, καὶ μὲν μεραρχίαν προχωρεῖ χωρὶς ἐμπόδιον, καὶ φθάνει πρὸ τῆς πόλεως. Τὸ Ἑλληνικὸν στρατηγεῖον ἐμήνυσεν εἰς αὐτόν, ὅτι καὶ ἡ πόλις καὶ ὁ τουρκικὸς στρατὸς εἶχον παραδοθῆ ἐις τὸν Ἐλληνα. Ἐν τούτοις αὐτὸς ἐπέμενε νὰ εἰσέλθῃ καὶ ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς εἰς τὴν πόλιν, καὶ τὸ κατώρθωσε διὰ δόλου. Παρεκάλεσε νὰ ἐπιτραπῇ τοῦτο εἰς δύο τάγματα κουρασμένα δῆθεν, καὶ ἀντὶ τῶν δύο ταγμάτων εἰσῆλθεν διλόκληρος ἡ μεραρχία ἐκ 35 χιλ. ἀνδρῶν. Τὸ γεγονός τοῦτο ἐπροκάλεσε προστριβάς μεταξὺ Βουλγάρων καὶ Ἑλλήνων καὶ προπαρεσκεύασε τὸν ἑλληνοβουλγαρικὸν πόλεμον.

Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἡ 5η μέραρχία, ἡ δποία ἐπροχώρει πρὸς τὸ Μοναστήριον, συνήντησε εἰς τὴν Μπάνιτσαν διπλάσιον τουρκικὸν στρατόν, ὁ δπεῖος κατέβη ἀπὸ τὸ Μοναστήριον. Ἡ ναγκάσθη λοιπὸν νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν Κοζάνην (21—25 Οκτωβρίου). Τότε ὁ Διάδοχος Κωνσταντίνος ἔσπευσε μὲ τὸν περισσότερον στρατὸν ἐκ τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἔφθασε μέχρι Φλωρίνης, τὴν δποίαν κατέλαβεν. Ἀπὸ ἐδῶ δὲν ἐπροχώρησεν εἰς τὸ Μοναστήριον, διότι ἥδη εἶχον καταλάβει αὐτὸν οἱ Σέρβοι. Κατέδιωξεν δμως τοὺς ἐκ Μοναστηρίου φεύγοντας Τούρκους. Ἐκ τῶν 30 χιλ. ἀνδρῶν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ 20 χιλ. μόνον ἔσωθησαν εἰς Ἰωαννινα, 3 χιλ. συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι, οἱ δὲ λοιποὶ ἐφονεύθησαν. Ἡ Κορυτσά περῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων.

Ἐν ᾧ δὲν ἐκ Θεσσαλίας δρμήσας στρατὸς προήλαυνε νικηφόρος εἰς τὴν Μακεδονίαν, δὲν τῆς Ἀρτης ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Σαπουντζάκην προήλαυνεν εἰς τὴν Ἡπειρον. Κατέλαβε κατόπιν αἰματηροτάτων μαχῶν τὴν Πρέβεζαν, τὰ Πέντε Πηγάδια καὶ τὸ Μέτσοβον. Κατόπιν δὲ ἐπῆλθε κατὰ τῶν Ἰωαννίνων καὶ τὰ ἐποιιόρκησεν. Συγχρόνως ἐθελοντικὰ σώματα κατελάμβανον τὴν Χειμάρραν.

Κατὰ τὸν αὐτὸν τέλος χρόνον δὲν ἐλλ. στόλος ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ναυάρχου Παύλου Κουντουριώτη κατέλαβετάς νήσους Λῆμνον, Θάσον, Ἰμβρον, Τέιεδον, Σαμοθράκην, Ψαρά, Χίον, Λέσβον, Σάμον κ.ἄ. καὶ ὑψώσε τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν ἐπὶ τῆς ιερᾶς χερσονήσου τοῦ Ἀθω. Συγχρόνως δὲ ἡμπόδιζε τὸν τουρκικὸν στόλον νὰ ἐξέλθῃ τῶν Δαρδανελλίων καὶ πορεκώλυε τὴν διὰ τοῦ Αἰγαίου μεταφρεάτην τουρκικῶν στρατευμάτων. Τότε δὲν ποπλοίαρχος Βότσης μὲ ἐν τορ-

πιλοβόλον εἰσῆλθεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἐτορπίλλισε καὶ κατέστρεψε τὸ ἔκει τουρκικὸν πολεμικὸν «Φετίχ Μπουλέτ».

Προέλασις τῶν συμμάχων καὶ οὐκαντικότητα. — Καθ' ὅν χρόνον οἱ "Ελληνες προήλαυνον νικηφόροι εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Ἡπειρον, καὶ εἰς τὰ ἄλλα μέτωπα τοῦ πολέμου, οἱ σύμμαχοι δὲν ἔμενον ὁπίσω.

Οἱ Μαυροβούνιοι προήλασαν, ἔξεπόρθησαν τὸ Ἰπέκ καὶ ἐπολιόρκησαν τὴν Σκόδραν.

Οἱ Σέρβοι ἐπροχώρησαν εἰς τὴν Παλαιὰν Σερβίαν καὶ ἐνίκησαν τὸν τουρκικὸν στρατὸν εἰς τριήμερον μάχην εἰς τὸ Κουμάνιοβον. Τὴν 13 δὲ Δεκεμβρίου ὁ ἀρχιστράτηγος τοῦ Σερβικοῦ στρατοῦ Σέρβος Διάδοχος εἰσῆλθεν εἰς τὰ Σκόπια. Μετὰ τοῦτο οἱ Σέρβοι κατέλαβον τὴν Πριστίναν καὶ Πριστίνην καὶ προήλασαν εἰς τὸ Μοναστήριον. Κατέλαβον αὐτὸν κατόπιν σφοδρᾶς μάχης, καὶ ἔπειτα ἐτράπησαν πρὸς τὸ Δυρράχιον καὶ ἐκυρίευσαν αὐτό.

Οἱ Βούλγαροι τέλος προήλασαν εἰς τὴν Θεάκην, ἐκυρίευσαν τὸ Μουσταφᾶ Πασσᾶ, μετὰ τοῦτο δὲ ἔξεπόρθησαν τὰς Σαράντα Ἐκκλησίας. Κατόπιν εἰς τὴν φοιβερὰν πενθήμερον μάχην εἰς Λουκέ-Μπουργάς ἐνίκησαν τελείως ἀλλην τουρκικὴν στρατιάν, ἥ δοπια ἐπεχώρησεν εἰς Τσαλτάτζαν, καὶ ἐπολιόρκησαν τὴν Ἀδριανούπολιν.

Ἀνακωχὴ μεταξὺ Τουρκίας καὶ τῶν τριῶν συμμάχων πλὴν τῆς Ἑλλάδος. Μάταιας διαπραγματεύσεις περὶ εἰρήνης. — Ἐντὸς δλίγων ἑβδομάδων ὅλη ἡ εὑρωπαϊκὴ Τουρκία εἶχεν ἀφιερεθῆ ἀπὸ τῶν Τούρκων. Εἰς χειρας αὐτῶν ἔμενον ἀκόμη ἥ Ἀδριανούπολις, τὰ Ἱωάννινα καὶ ἡ Σκόδρα, οἵ δοπιαὶ ἐπολιορκοῦντο ὑπὸ τῶν συμμάχων, προσέτι δὲ ἥ χερσόνησος τῆς Καλλιπόλεως καὶ ἥ ἀπὸ Τσαλτάτζας μέχρι Βοσπόρου ἄκρα.

·Αλλὰ οἱ Βούλγαροι εῦρον εἰς τὴν Τσαλτάτζαν ἰσχυρὰν ἀντίστασιν ἐκ μέρους τῶν Τούρκων καὶ δὲν ἦδυνήθησαν νὰ προχωρήσουν. Μετὰ νέαν λοιπὸν νίκην εἰς τὸ Διδυμότειχον ἔγινεν ἀνακωχὴ μεταξὺ τῆς Τουρκίας καὶ τῶν τριῶν σλαυτικῶν κρατῶν. Ἡ Ἑλλάς ἔξηκολούθησε τὰς ἔχθροπραξίας.

Τὴν 3 Δεκεμβρίου συνήλθεν ἐν Λονδίνῳ συνδιάσκεψις τῶν διεμπολέμων κρατῶν πρὸς συνομολόγησιν εἰρήνης. Ἡ συνδιάσκεψις αὗτῇ δὲν κατέληξεν εἰς κανὲν ἀποτέλεσμα. Οἱ Τούρκοι ἤ-

θελον διαρκῶς νὰ παρελκύουν τὰ ζητήματα. Ἐπῆλθε τὴν 10ην Ἰανουαρίου 1913 κατόπιν ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ ἡ ἀνατροπὴ τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως. Ἐπομένως οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν συμμάχων ἐκήρυξαν τὴν λῆξιν τῶν διαπραγματεύσεων.

Ἐπανάληψις τῶν ἔχθροπραξιῶν. Ἀλωσις τῶν Ἰωαννινῶν. Δολοφονία τοῦ βασιλέως Γεωργίου καὶ ἀνάρρησις τοῦ Κωνσταντίνου. Πιῶσις Ἀδριανούπολεως καὶ Σκόδρας. — Ἐγ' ὃ ἀκόμη ἔξηκοιούθουν αἱ διαπραγματεύσεις μεταξὺ Τουρκίας καὶ τῶν Συμμάχων, οἱ Ἑλληνες εἶχον νικήσει δύο φερόας τὸν τουρκικὸν στόλον ἔξωθεν τῶν Δαρδανελλίων τὴν 3 Δεκεμβρίου καὶ τὴν 5 Ἰανουαρίου, εἰς δὲ τὴν Ἡπειρον ἐκυρίευσαν τὴν Πάργαν. Ἄλλ' ἡ πολιορκία τῶν Ἰωαννίνων παρετείνετο. Τὸ πρὸς N. αὐτῶν ἐπὶ τοῦ Μπιζανίου φρούριον ἦτο τόσον καλὰ ὁχυρωμένον, ὅστε ἐθεωρεῖτο ἀπόρθητον. Οἱ δὲ ἐπιάκτως βαρὺς χειμῶν καὶ τὸ ψῦχος ἔκαμψε τὴν πολιορκίαν ἀκόμη δυσκολωτέραν. Ἐν τούτοις οἱ Ἑλληνες ἐπέμενον.

Ἐπὶ τέλους ἤλθεν εἰς τὴν Ἡπειρον ὁ ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ Διάδοχος Κωνσταντῖνος μὲ δύο μεραρχίας, ἀνεξωγόνησε τὸ φρόνημα τοῦ στρατοῦ, καὶ τὴν 20 Φεβρουαρίου τὸ Μπιζάνι ἐκυρίευθη. Τὴν ἀλλην ἥμεραν ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων παρεδόθη μὲ δόλον τὸν τουρκικὸν στρατόν, 33 χιλ. ἀνδρας. Μετὰ 10 δὲ ἥμερας κατελήφθη ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ τὸ Ἀργυρόκαστρον.

Ἐν τῷ μέσῳ ὅμως τῶν θριάμβων τούτων φιβερὰ ἀγγελία κατελύπησεν δόλον τὸν Ἑλληνισμὸν. Οἱ βασιλεὺς Γεώργιος, δοποῖος, ὡς εἴπομεν, μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Θεσσαλονίκης διέμειν ὡς φρονθὸς εἰς αὐτήν, ἐδολοφονήθη τὴν 5 Μαρτίου, ἐγ' ὃ ἐπέστρεφεν ἐκ τοῦ συνήθους μεταμεσημβρινοῦ του περιπάτου. Ο δολοφόνος ἦτο ἄθλιός τις Ἑλλην, δονομαζόμενος Σχινᾶς. Ποῖα ὅμως ἦσαν τὰ αἴτια τῆς δολοφονίας δὲν ἔγινε γνωστόν, διότι δολοφόνος κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἀνακρίσεων ηὗτοκτόνησεν.

Ἡ λύπη τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ διὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀγαπητοῦ βασιλέως του ἦτο μεγάλη. Ἄλλα καὶ ἡ ἀγάπη, μὲ τὴν δοπίαν περιέβαλε τὸν νέον βασιλέα δὲν ἦτο μικροτέρα. Ο νέος βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἦτο ὁ πρῶτος βασιλεὺς τῆς νέας Ἑλλάδος, δοποῖος ἐγεννήθη εἰς αὐτὴν τὴν χώραν, καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς δ

διάδοχος τοῦ τελευταίου Ἐλληνος Αὐτοκράτορος τῆς Κων]πόλεως, τοῦ δποίου εἶχε τὸ δίνομα. Αὐτὸν είχον δινειρευθῆ γενεαὶ διλόκληροι Ἐλλήνων ἀπὸ τοῦ 1453. Αἱ νίκαι δέ, τὰς δποίας ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαντου ἐπέτυχεν ὁ ἔλλ. στρατός ἐδικαιολόγουν τὴν ἀντίληψιν αὐτῆν.

Ἄλλα καὶ οἱ σύμμαχοι μετὰ τὴν διακοπὴν τῶν διαπραγματεύσεων είχον ἐξακολουθήσει τὸν πόλεμον. Τὴν 23 Μαρτίου, ἀφ' οὗ Ισχυρὰ σερβικὴ δύναμις προσῆλθεν εἰς βοήθειάν των, οἱ Βούλγαροι ἐκυρίευσαν τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ ἐπειτα ἡρχισαν ἐπιχειρήσεις εἰς τὴν χερσόνησον τῆς Καλλιπόλεως. Ἐκεῖ οἱ Τούρκοι ἐξηγνημένοι πλέον ὑπέγραψαν ἀνακωχήν. Εἰς αὐτὴν δὲν ἔλαβε μέρος τὸ Μαυροβούνιον. Οἱ ἡρωϊκὸς βασιλεὺς αὐτοῦ Νικόλαος ἥθελε, πρὶν παύσῃ τὰς ἐχθροπραξίας, νὰ κυριεύσῃ τὴν Σκόδραν. Πραγματικῶς δὲ αὕτη παρεδόθη εἰς αὐτὸν τὴν θην Ἀπριλίου.

Ἡ συνθήκη τοῦ Λονδίνου. — 'Αφ' οὗ ὑπεγράφη εἰς τὴν Καλλίπολιν ἡ ἀνακωχή, συνῆλθε καὶ πάλιν συνδιάσκεψις τῶν ἐμπολέμων εἰς τὸ Λονδίνον. Διὰ τῆς μεσολαβήσεως δὲ τῶν Δυνάμεων ὑπεγράφη τὴν 17ην Μαΐου ἡ συνθήκη τοῦ Λονδίνου, διὰ τῆς δποίας ἐτελείωσεν ὁ βαλκανοτουρκικὸς πόλεμος.

Σύμφωνα μὲ αὐτὴν δ Σουλιάνος παρεχώρει εἰς τοὺς συμμάχους τὴν Κρήτην καὶ ὅλην τὴν εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν μέχρι τῆς γραμμῆς Αἴγανου - Μηδείας ἐκτὸς τῆς Ἀλβανίας, ἡ δποία κατ' απαίτησιν τῆς Αύστριας καὶ Ἰταλίας ἐγένετο ἀνεξάρτητος. Ἡ Σερβία ὑπεχρεούτο νὰ ἀφήσῃ τὸ Δυρράχιον, τὸ δὲ Μαυροβούνιον τὴν Σκόδραν. Οἱ δρισμὸς τῶν συνόρων τῆς Ἀλβανίας καὶ ἡ τύχη τῶν νήσων τοῦ Αίγαίου ἀφίνετο εἰς τὰς Μεγάλας Δυνάμεις.

"Εμενε νὰ γίνη ἡ διαιτομὴ μεταξὺ τῶν συμμάχων τῶν κερδῶν τοῦ πολέμου. Αὕτη ἐπροκάλεσε τὸν μεταξὺ αὐτῶν πόλεμον, ἐνεκα τῆς ἀπληστίας τῶν Βουλγάρων.

3. Ὁ συμμαχικὸς πόλεμος.

'Ἐν' φ' ἀκόμη ἐξηκολούθει ὁ βαλκανοτουρκικὸς πόλεμος, οἱ Βούλγαροι είχον δεῖξει τὰς διαθέσεις των. Εἴδομεν πῶς διὰ δόλου εἰσῆλθον εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, τὴν δποίαν ἥθελον νὰ πάρουν αὐτοί. Ἐκτὸς δὲ τούτου συχνὰ ἐγίνοντο συγκρούσεις μεταξὺ Ἐλλήνων καὶ Βουλγάρων εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν.

“Αλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς Σέρβους ἔζήτουν νὰ πάρουν τὰ περισσότερα, ἀπὸ ὅσα μέρη κατεῖχον αὐτοὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν.

“Ολαι αἱ προσπάθειαι τῆς Ἑλλάδος καὶ Σερβίας διὰ τὴν εἰρηνήν τὴν τακτοποίησιν τῶν ξητημάτων αὐτῶν ἐναυάγησαν. Οἱ Βούλγαροι εἶχον τὴν Ἰδέαν ὅτι ἡδύναντο νὰ κτυπήσουν τοὺς Σέρβους καὶ τοὺς

“Ἐλληνας διμοῦ καὶ νὰ πάρουν αὐτοὶ τὴν μερίδα τοῦ λέοντος ἀπὸ τὰ κέρδη τοῦ κοινοῦ πολέμου. Οἱ πόλεμοις λοιπὸν ἦτο ἀναπόφευκτος. Μόλις δὲ Σερβία καὶ Ἑλλάς ἐπρόφθασαν νὰ συνεννοηθοῦν.

Οἱ Βούλγαροι αἴφνης τὴν 17ην Ἰουνίου ἐπετέθησαν ἐνατίον τῶν Σέρβων εἰς τὴν Γευγελῆν καὶ ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Νιγρίταν. Οἱ σκοπός των ἦτο νὰ χωρίσουν τοὺς δύο συμμάχους καὶ ἐπέτυχον αὐτὸν εἰς τὴν ἀρχήν.

“Οταν ἀνηγγέλθη εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ἡ ἐπίθεσις τῶν Βουλγάρων, ἀμέσως οἱ Ἑλληνες ἐποιούρκησαν τοὺς εἰς αὐτὴν Βουλγάρους, καὶ τοὺς ἡγάγκασαν νὰ παραδοθοῦν. Τὴν ἀλληγραφανήσαντας ἡγάγκασαν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου καὶ μὲν ἀρχηγὸν τοῦ Ἐπιτελείου τὸν Β. Δούσμανην. Τὸ ἀριστερὸν μέρος τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ διηγήθη πρὸς τὴν Γευγελῆν. Τὸ δεξιὸν διηγήθη ἀφ' ἐνὸς μὲν πρὸς τὸν Λαχανᾶν, θέσιν ὁχυρὰν εἰς τὴν δόδον Θεσσαλονίκης—Σερρῶν, ἀφ' ἐπέρον δὲ πρὸς τὴν Νιγρίταν. Τὸ κύριον σῶμα ἐπρεχώρησε πρὸς τὸ Κιλκίς, θέσιν ὁχυρωτάτην εἰς τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν Θεσσαλονίκης. Σερρῶν, ὅπου ἦτο συγκεντρωμένη ἡ κυριωτέρα δύναμις τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ.

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐκστρατείας ὑπῆρξαν ἐκπληκτικά. Τριήμερος μάχη εἰς τὸ Κιλκίς ἐτελείωσε τὴν 21 Ἰουνίου μὲ πλήρη νίκην τῶν Ἑλλήνων. Η μάχη ἦτο πεισματώδης. Οἱ ἑλληνικὸς στρατὸς μὲ ὑπεράνθρωπον ἡρωϊσμὸν ἔξετόπισε διὰ τῆς λόγκης τὸν ἔχθρον καὶ ἔτρεψεν αὐτὸν εἰς φυγήν. Όμοιως ἡγωνίσθησαν οἱ Ἑλληνες καὶ εἰς τὸν Λαχανᾶν, τὸν δοποῖον κατέλαβον μετὰ διήμερον μάχην. Ἐπίσης ἀνέκτησαν τὴν Γευγελῆν καὶ τὴν Νιγρίταν.

“Ωσαύτως οἱ Σέρβοι ἐνίκησαν τοὺς Βουλγάρους εἰς τριήμερον μάχην. Οἱ βασιλεὺς τοῦ Μαυροβουνίου ἔστειλε τοὺς ὑπηκόους του εἰς βοήθειαν τῶν ἀδελφῶν Σέρβων.

“Αλλὰ συγχρόνως ὁ συμματικὸς στρατὸς εισῆλθεν εἰς τὴν Βουλ-

γαρίαν. Εἰς τὴν προέλασιν τῶν Ἀρουμάνων οἱ Βούλγαροι δὲν ἀντέταξαν ἀντίστασιν. Ἐπομένως τὰ δουμανικὰ στρατεύματα ἐπροχώρησαν μέχρις ἔξω τῆς Σόφιας, χωρὶς νὰ δίψουν βολὴν τουφεκίου.

Τέλος καὶ οἱ Τούρκοι ἐξήτησαν νὰ ἐπωφεληθοῦν ἐκ τοῦ πολέμου καὶ δρμησαν πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Θράκης.

Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Ἑλληνούχοι στρατεύματα τὴν προέλασιν των. Τὸ κύριον σῶμα τοῦ στρατοῦ των ἐκυρίευσε τὴν Δοϊράνην καὶ τὴν Στρώμνιτσαν, ὅπου καὶ ἦνώθη μὲ τοὺς Σέρβους. Κατόπιν μετὰ διήμερον μάχην κατέλαβε τὸ Δεμίρ Ισσάρ. Συγχρόνως δὲ τὸ δεξιὸν αὐτοῦ εἰσῆλθεν εἰς τὰς Σέρρας.

Ἄλλα καὶ ὁ ἔλλ.στόλος δὲν ἔμεινεν ἀργός. Οἱ Ναύαρχος Κουντουριώτης κατέλαβε τὴν Καβάλλαν καὶ ἔστειλε ναυτικὸν ἄγημα εἰς τὴν Δράμαν. Οἱ Βούλγαροι ἀπεχώρησαν τελείως ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν, ἀλλ’ ἀφῆσαν ὅπισθέν των τὴν ἐρήμωσιν καὶ τὴν καταστροφήν. Διήρπασαν τὰ πάντα, ἡτίμασαν γυναικας, ἐφίνευσαν ἀόπλους, ἔκαυσαν πόλεις καὶ χωρία. Ἰδίως δ’ ἐδοκίμασαν τὴν βουλγαρικὴν θηριωδίαν ἡ Νιγρίτα, αἱ Σέρραι, τὸ Δοξάτον, ἡ Δράμα.

Οἱ ἔλληνικός στρατὸς μετὰ τὴν μάχην τοῦ Δεμίρ Ισσάρ ἐπροχώρησε καὶ κατέλαβε τὸ Μελένικον καὶ ἐπειτα τὸ Νευροκόπιον. Κατόπιν ἐπετέθη κατὰ τῶν Βουλάρων εἰς τὰ στενὰ τῆς Κρέσνας. Ἡ μάχη διήρκεσεν ἀρκετὰς ἡμέρας. Ἄλλ’ οἱ Ἑλληνες ἐνίκησαν καὶ ἔγιναν κύριοι αὐτῶν. Τελευταίαν ἀντίστασιν ἀντέταξαν οἱ Βούλγαροι εἰς τὴν Τσοφιμαγιάν πλησίον τῶν παλαιῶν των συνόρων. Ἄλλ’ οἱ Ἑλληνες κατέλαβον καὶ τὴν θέσιν αὐτῆν.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ἔλληνικός στόλος εἶχε καταλάβει τὸ Δεδεαγάτες καὶ τὸ Πόρτο Λαγό καὶ τὴν Μάκρην. Οἱ Σέρβοι ἐνίκησαν ἐπανειλημμένως τὸν βουλγαρικὸν στρατὸν καὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν Παλαίαν Βουλγαρίαν. Οἱ δὲ Τούρκοι ἀνέκτησαν εὐκόλως τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ τὸ Σαράντα Ἐκκλησίας.

Οθεν Ἑλληνες, Σέρβοι, Ρουμάνοι, Τούρκοι ενδίσκοντο εἰς τὸ βουλγαρικὸν ἔδαφος. Οἱ Βούλγαροι ἀπηλπίσθησαν. Ἐξήτησαν λοιπὸν εἰρήνην. Τὴν 17 Ιουλίου συνῆλθον εἰς τὸ Βουκουρέστιον οἱ Πρωθυπουργοί Ἑλλάδος, Σερβίας, Μαυροβουνίου καὶ Ρουμανίας μὲ ἀντιπροσώπους τῆς Βουλγαρίας καὶ συνήψαν τὴν συνθήκην τοῦ Βουκουρεστίου. Κατὰ ταύτην οἱ Ρουμάνοι ἔλαβον τὴν

Δοιρουτσάν. Οἱ Σέρβοι ἐπεξέτειναν τὰ βόρεια τῶν σύνορα πρὸς τὴν Βουλγαρίαν. Τὰ δὲ ἑλληνικὰ σύνορα ἔξετάθησαν ἀνατολικῶς μέχρι τοῦ Νέστου καὶ βορείως μέχρι τοῦ ὅρους Μπέλες.

Κατόπιν ἡ Βουλγαρία ἔκαμεν ἰδιαιτέραν συνθήκην μὲ τὴν Τουρκίαν καὶ ἐγκατέλειψεν εἰς αὐτὴν τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ τὰς Σαράντα Ἐκκλησίας. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ Βουλγαρία ἐτιμωρήθη διὰ τὴν ἀπληστίαν καὶ τὸ θράσος τῆς. Ἐγασε σχεδὸν δλα τὰ κέρδη τῆς ἐκ τοῦ βαλκανοτουρκικοῦ πολέμου. Ἡ Ἑλλὰς ὑπερεδιπλασιάσθη καὶ ἀνέκτησε τὴν θέσιν τῆς ως ὁ κυριώτερος παράγων εἰς τὴν Ἐλληνικὴν Χερσόνησον.

4. Τὰ ζητήματα τῆς Ἀλβανίας καὶ τῶν νήσων.

Ἡ συιθήκη τοῦ Λονδίνου εἶχεν ἀφῆσει εἰς τὰς Δυνάμεις τὴν λύσιν τῶν ζητημάτων τῆς Ἀλβανίας καὶ τῶν νήσων.

Ἐκ τούτων τὸ ζητήμα τῶν νήσων, τὰς δποίας ἡ Ἑλλὰς κατέλαβε κατὰ τὸν πόλεμον, ἐλύθη ὑπὲρ αὐτῆς. Ὅπερεώθη ὅμως νὰ κενώσῃ τὴν Βόρειον Ἡπειρον, ἡ δποία κατ' ἀπαίτησιν τῆς Αὐστρίας καὶ Ἰταλίας ἀπεφασίσθη νὰ περιληφθῇ εἰς τὴν Ἀλβανίαν. Οἱ βορειοπειρῶται τότε μὲ ἀρχηγὸν τὸν Γεώργιον Ζωγράφον ἐπανεστάτησαν καὶ κατώρθωσαν τοῦλάχιστον νὰ ἀναγνωρισθῇ εἰς τὴν Β. Ἡπειρον κάποια αὐτονομία. Τὰς δωδεκανήσους ὅμως ἐκράτησαν οἱ Ἰταλοὶ προφασιζόμενοι ὅτι ἡ Τουρκία δὲν ἔξεπλήρωσε τοὺς ὅρους τῆς μετ' αὐτῶν εἰρήνης.

8. Ὁ πανευρωπαϊκὸς πόλεμος

Ἡ Αὐστρία ἐκ τοῦ βαλκανικοῦ πολέμου ἐξημιώθη πολύ. Ἀφ' ἐνὸς ἔχασε κάθε ἐλπίδα νὰ καταλόψῃ τὴν Θεσσαλονίκην. Ἀφ' ἐτέρου ἐμεγάλωσε πολὺ ἡ γείτων τῆς Σερβία. Ἔινα τούτου ἐξήτει ἀφορμὴν διὰ νὰ τὴν ταπεινώσῃ.

Τὴν ἀφορμὴν ἔδωκεν ἡ δολοφονία τοῦ διαδοχικοῦ ζεύγους τῆς Αὐστρίας ὑπό τινος Σέρβου φοιτητοῦ τὴν 15 Ἰουνίου 1914. Ἐκήρυξε λοιπὸν ὑπευθύνους διὰ τὴν δολοφονίαν τὰς Σερβικὰς ὀρχᾶς καὶ ἥθελησε νὰ ἔξευτελίσῃ τὴν Σερβίαν μὲ ταπεινωτικοὺς ὅρους. Ἡ Σερβία ἥρνηθη νὰ ὑποκύψῃ κατὰ παρακίνησιν τοῦ Τσάρου.

Ἡ Γερμανία, ἡ δποία πρὸ πολλοῦ ἦτο ἐτομασμένη διὰ πό-

λεμον, καὶ ἦθελε νὰ κυριαρχήσῃ τοῦ κόσμου, πιρεκίνησε τὴν Αὐ-
στρίαν νὰ κηρύξῃ πόλεμον κατὰ τῆς Σερβίας. Ἐκ τούτου προεκλήθη
δι πρὸ πολλοῦ μετὰ φόβου ἀναμενόμενος πανευρωπαϊκὸς πόλεμος.

Απὸ τὸ ἐν μέρος ἐτάχθησαν Γερμανία, Αὐστρία, Βουλγα-
ρία καὶ Τουρκία. Ἀπὸ τὸ ἄλλο Γαλλία, Ἀγγλία καὶ Ρωσία καὶ
δλίγον ἔπειτα ἡ Ἰταλία, ἀφήσασα τὸν ἔως τώρα συμμάχους τῆς
Γερμανίαν καὶ Αὐστρίαν. Μετ' δλίγον εἰς τὴν Ρωσίαν ἀνετράπη
δι Τσάρος καὶ ἐπεκράτησαν οἱ Μπολσεβίκοι, οἱ δποῖοι ἔκαμαν
εἰρήνην μὲ τὴν Γερμανίαν. Ἀλλὰ προσετέθησαν μὲ τοὺς Ἀγγλο-
γάλλους αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς. Ἡ Ἑλλὰς ἐπί^τ
τινα χρόνον ἐτήρησεν οὐδετερότητα. Ἐπὶ τέλους δύμως ἐτάχθη
μετὰ τῶν φυσικῶν συμμάχων τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας.

Τὰ ἀποτελέσματα τοῦ πολέμου τούτου ὑπῆρξαν ἡ ἐκμηδένι-
σις τῆς Γερμανίας, ἡ διάλυσις τῆς Αὐστροουγγαρίας καὶ ἡ κολό-
βωσις τῆς Τουρκίας.

Ἡ Ἑλλὰς μὲ τὸ αἷμα τῶν τέκνων τῆς ἔγραψε νέους θριάμ-
βους εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Μακεδονίας, τῆς Θράκης καὶ τῆς Μ.
Ἀσίας καὶ ηντύχησε διὰ τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν (1920) νὰ
ἴδῃ κατὰ τὸ πλεῖστον συμπληρώσυμένην τὴν μεγάλην ἰδέαν τοῦ
Ἐλληνισμοῦ. Ἡ σημαία τῆς κυματίζει ἔξω τῆς Κων]πόλεως εἰς
τὴν Εὐρώπην καὶ πέραν τοῦ Δορυλαίου καὶ τῆς Κιουταχείας εἰς
τὴν Ἀσίαν. Ἡ πόλις τῶν ὀνείρων τοῦ Ἐλληνισμοῦ ἐν βῆμα
ἀπέχει πλέον ἀπὸ τὸς ἀγκάλας τῆς μητρόδος Ἐλλάδος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'.

Η ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 19ον ΑΙΩΝΑ

1. Ἡ πολιτικὴ κατάστασις.

Τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα.—Μετὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπα-
νάστασιν οἱ ἡγεμόνες τῆς Εὐρώπης τὸ 1814 προσεπάθησαν νὰ
ἐπαναφέρουν εἰς τὰ κράτη των τὴν ἀπόλυτον μοναρχίαν, διπος
ἥιο καὶ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως. Ἐκτοτε εἰς δλα τὰ κράτη τῆς
Εὐρώπης ἐσχηματίσθησαν δύο κόμματα τὸ ἀπολυταρχικὸν καὶ τὸ
συνταγματικὸν ἥ φιλελεύθερον.

Οἱ ἀπολυταρχικοὶ ἐφερόντουν, διπα δ βασιλεὺς ἔχει ἐκ Θεοῦ τὸ

δικαιώματα νὰ διατάσσῃ, οἱ κάτοικοι τοῦ Κράτους του είναι υπήκοοι του καὶ ὀφείλουν νὰ υπακούουν. Οἱ φιλελεύθεροι ἐφρόνουν δτι κυρίαρχος είναι τὸ "Εθνος καὶ ὅχι δ βασιλεὺς. "Ἐπομένως οἱ κάτοικοι είναι πολῖται, καὶ αὐτοὶ μόνοι ἔχουν τὸ δικαιόματα νὰ κανονίζουν τὰς υποθέσεις των. 'Ο ἡγεμὼν είναι καὶ αὐτὸς υπηρέτης τοῦ "Εθνους. "Ἐσήτουν δὲ νὰ δρισθοῦν διὰ συντάγματος γραπτοῦ τὰ δικαιώματα τῶν πολιτῶν.

'Εξ ὅλων τῶν κωρῶν τῆς Εὐρώπης μόνη ἡ Ἀγγλία ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ 18ου αἰῶνος ἔπειτα ἀπὸ πολλοὺς ἐμφυλίους πολέμους ἔχει σύνταγμα. 'Ο βασιλεὺς δὲν ἔχει καμμίαν ἑξουσίαν. Κυβερνᾷ τὸ ἴδιον τὸ ἔθνος μὲ τοὺς ἀντιπροσώπους του, οἱ δποῖοι ἀπετελοῦν τὴν Βουλήν. Τὴν κυβέρνησιν λαμβάνει ἔκεινο τὸ κόμμα, τὸ δποῖον ἔχει τὴν πλειονοψηφίαν εἰς τὴν Βουλήν.

Εἰς δὲς τὰς ἄλλας ὅμως κώρας τῆς Εὐρώπης ἐπικρατοῦν κατ' ἀρχὰς οἱ ἀπολυταρχικοί. Εἰς τὴν Γαλλίαν ἔγιναν δύο ἔπαναστάσεις τὸ 1830 καὶ τὸ 1848. Καὶ τὸ μὲν 1830 ὁ λαὸς κατώρθωσε νὰ αὐξήσῃ τὰ δικαιώματά του. Τὸ δὲ 1848 κατήργησε τὴν βασιλείαν καὶ ἔκαμε δημοκρατίαν μὲ πρόσδρον τῆς δημοκρατίας τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος Λουδοβίκου Ναπολέοντα Βοναπάρτην. Οὗτος τὸ 1852 κατώρθωσε νὰ ἀνακηρυχθῇ κληρονομικὸς αὐτοκράτωρ τῶν Γάλλων, κωρὸς ὅμως καὶ νὰ περιορίσῃ τὰς ἐλευθερίας τοῦ λαοῦ. 'Αλλὰ καὶ ἡ αὐτοκρατορία ἔπειτα ἀπὸ τὸν γαλλογερμανικὸν πόλεμον κατελύθη καὶ ἔγκατεστάθη πάλιν δημοκρατία. 'Η γαλλικὴ δημοκρατία είναι ἡ αὐτὴ μὲ τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα. Μόνην διαφορὰν ἔχει δτι εἰς αὐτὴν ἀντὶ βασιλέως υπάρχει πρόσδρος τῆς δημοκρατίας ἐκλεγόμενος κάθε 7 ἔτη.

Αἱ τρεῖς μεγάλαι μοναρχίαι Ῥωσία, Αὐστρία καὶ Πρωσσία μέχρι τοῦ 1848 ἔμειναν ἀπόλυτοι μοναρχίαι. Αὐταὶ ὅχι μόνον εἰς τοὺς πολῖτας δὲν ἔδιδον γραπτὸν σύνταγμα, ἀλλὰ καὶ ἥμποδίζον καὶ τοὺς ἡγεμόνας τῶν μικρῶν κρατῶν εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν νὰ παραχωρήσουν συντάγματα εἰς τὸν ἰδικούς των. Τὸ 1848 δ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας ἦναγκάσθη ἔστω καὶ φαινομενικῶς νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὸν λαὸν σύνταγμα, τὸ δὲ 1860 καὶ δ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας. Εἰς τὴν Ἰσπανίαν καὶ Πορτογαλίαν οἱ ἀξιωματικοὶ ἐπανεστάτησαν καὶ ἔσήτησαν σύνταγμα τὸ

1820. Άλλα γαλλικός στρατός κατέπνιξε τὸ κίνημα. Τὸ 1833 δῆμος οἱ φιλελεύθεροι κατώρθωσαν νὰ ἐπικρατήσουν καὶ νὰ καθιερωθῇ καὶ εἰς τὰς χώρας αὐτὰς τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα. Τὸ αὐτὸν ἔγινεν ἀπὸ τοῦ 1848 καὶ εἰς τὴν Ὀλλανδίαν.

Ἡ ἀρχὴ τῶν ἐθνικοτήτων. — Ἡ ἀρχὴ τῆς κυριαρχίας τοῦ ἔθνους ἐδημιούργησεν ἐκτὸς τῆς θεωρίας τοῦ συντάγματος καὶ τὴν θεωρίαν τῶν ἐθνικοτήτων. Ἄφ' οὖ τὸ ἔθνος μόνον ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ κυβερνᾶται, δύναται νὰ ἀπαιτήσῃ νὰ μὴ κυβερνᾶται ὑπὸ ἔνων ἢ νὰ μὴ εἶναι ἔνωμένον μὲ ἔθνος ἔνον, ἢ νὰ μὴ εἶναι διαμελισμένον εἰς πολλὰ κράτη. Κάθε ἔθνος πρέπει νὰ ἀποτελῇ κράτος ἀνεξάρτητον, καὶ δῆλα τὰ μέρη ἐνδὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἔθνους πρέπει νὰ εἶναι συνενωμένα εἰς ἐν Κράτος. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀρχὴ τῶν ἐθνικοτήτων.

Ὑπῆρχον εἰς τὴν Ἐνδώπην κράτη, τὰ δποῖα ἀπειελοῦντο ἀπὸ πολλὰ ἔθνη ξένα καὶ ἔχθρικὰ ἀναμεταξύ των (ὅπως ἡ Τουρκία, καὶ ἡ Αὐστρία), καὶ ἔθνη χωρισμένα εἰς πολλὰ κράτη (ὅπως ἡ Γερμανία καὶ ἡ Ἰταλία). Εἰς αὐτὰ τὰ κράτη ὀλίγον μετὰ τὴν γαλλικὴν ἐπανάστασιν ἥρχισε κίνησις ζωηρά.

Πρὸς ἀπειευθέρωσιν ἀπὸ τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας ἐκινήθησαν οἱ Ἑλληνες, οἱ Σέρβοι, οἱ Ρουμανοί, οἱ Βούλγαροι, καὶ κατώρθωσαν νὰ ἀπειευθερωθοῦν. Ὁμοίως κατώρθωσε καὶ τὸ Βέλγιον νὰ ἀποσπασθῇ ἀπὸ τῆς Ὀλλανδίας. Πρὸς ἀπειευθέρωσιν ἀπὸ τῆς Αὐστρίας ἐκινήθησαν ἡ Οὐγγαρία, ἡ Βοημία, ἡ Κροατία, καὶ κατώρθωσαν νὰ ἀποκτήσουν κάποιαν ἀνεξαρτησίαν. Ὁσαύτως κάποιαν ἀνεξαρτησίαν ἀπέκτησε καὶ ἡ Ἰρλανδία, ἡ δποία ἦτο ὑποδουλωμένη εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἡ Πολωνία δῆμος, δὲν κατώρθωσε μέχρι τοῦ Πανευρωπαϊκοῦ πολέμου νὰ ἐλευθερωθῇ.

Πρὸς ἀπόκτησιν τέλος τῆς ἐνότητος των ἐκινήθησαν ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Γερμανία καὶ κατώρθωσαν νὰ ἀποκτήσουν αὐτήν. Καὶ ἡ μὲν Ἰταλία ὀργανώθη εἰς καθαρὰν συνταγματικὴν μοναρχίαν. Ἡ δὲ γερμανικὴ αὐτοκρατορία εἶχε μὲν τὸ συνταγματικὸν σύστημα, ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ ἐθεωρεῖτο κυριαρχος, ἀνώτερος τοῦ κοινοβουλίου. Μόνον δὲ μετὰ τὸν πανευρωπαϊκὸν πόλεμον ἔπεσεν ἡ

αὐτοκρατορία καὶ ἀνεκηρύχθη ἡ δημοκρατία, τὸ δὲ κοινοβούλιον ἀνέλαβε τὴν κυριαρχίαν.

Οὕτω μία μόνη χώρα ἔμεινε μέχρι τοῦ πανευρωπαϊκοῦ πολέμου μὲ τὸ σύστημα τῆς ἀπολύτου μοναρχίας, ἡ Ρωσία. Κατὰ τὴν διάρκειαν ὅμως τοῦ πολέμου τούτου ἔπεσε καὶ ἐδῶ ὁ τσαρισμός. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐγκατεστάθη δημοκρατία. Κατόπιν ὅμως ἐπεκράτησαν οἱ σοσιαλισταὶ (ἴδε κατωτέρω) καὶ ἐγκατέστησαν αὐθέρησιν ἐργατικήν.

2. Η κοινωνικὴ κατάστασις.

Αἱ δημοκρατικαὶ ἰδέαι.— "Ολαι αἱ κοινωνίαι τῆς Εὐρώπης κατὰ τὸν μεσαίωνα ἥσαν διηγημέναι εἰς τάξεις ἀνίσους. Σύμφωνα μὲ τὴν θίκηνειαν, εἰς τὴν δποίαν καθεὶς ἐγεννᾶτο, ἥτο ἢ εὐγενής, ἢ ἀστός, ἢ ἀγρότης. "Ολην τὴν ἔξουσίαν, ὅλας τὰς τιμὰς καὶ ὅλον τὸν πλοῦτον εἶχον ὅσοι ἀνῆκον εἰς τὴν πρώτην τάξιν.

"Απὸ τὸν 18ον ὅμως αἰῶνα οἱ σοφοὶ ἐπετέθησαν ἐναντίον τοῦ δργανισμοῦ αὐτοῦ τῆς κοινωνίας. "Ελεγον ὅτι ὁ δργανισμὸς αὐτὸς ἥτο ἄδικος, διότι κάμνει τοὺς ἀνθρώπους ἀνίσους, ἐν^τῷ ἡ φύσις τοὺς ἔκαμεν ἵσους, ἥτο ἀπάνθρωπος, διότι κρατεῖ τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ λαοῦ εἰς ἀθλίαν κατάστασιν, ἥτο παράλογος, διότι ἀφίνει εἰς τὴν τύχην τῆς γεννήσεως νὰ ἀποφασίσῃ, ποῖοι ἀνθρώποι θὰ διευθύνουν τὴν κοινωνίαν. Τότε ἐμορφώθη εἰς ὅλας τὰς χώρας τὸ αἴσθημα τὸ ὀνομαζόμενον δημοκρατικόν. Σύμφωνα μὲ αὐτὸ οἱ ἀνθρώποι ἔξήτουν νὰ μὴ κάμνουν οἱ νόμοι καμμίαν διαφορὰν μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων μήτε ὡς πρὸς τοὺς φόρους, μήτε ὡς πρὸς τὴν δικαιοσύνην. "Ηθελον ἵνα ὅλοι οἱ ἀνθρώποι, δποιαδήποτε καὶ ἀν εἶναι ἡ καταγγή των, ἐπιτρέπεται νὰ ἔξασκοῦν ὅλα τὰ ἐργα, νὰ λαμβάνουν ὅλα τὰ ἀξιώματα, καὶ νὰ δίδουν εἰς τὰ τέκνα των τὴν ἴδιαν ἀνατροφήν, ποὺ ἔδιδον οἱ εὐγενεῖς.

"Ολίγον κατ' ὀλίγον αἱ δημοκρατικαὶ αὐταὶ ἰδέαι ἐπεκράτησαν εἰς ὅλους τοὺς πολιτισμένους λαοὺς καὶ μάλιστα μετὰ τὴν γαλλικὴν ἐπανάστασιν. "Εκτὸτε ἡ δουλεία τῶν χωρικῶν ἔξηφανίσθη. "Η ἐκπαίδευσις τοῦ λαοῦ ἔγινεν ὑποχρεωτικὴ καὶ παρέχεται δωρεὰν ὑπὸ τοῦ Κράτους. Καὶ ἐπὶ τέλους σήμερον εἰς ὅλα τὰ Κράτη

ὅλοι οἱ ἄνθρωποι θεωροῦνται ἵσοι ἐνώπιον τῶν νόμων, καὶ ὅλοι δύνανται ἀναλόγως τῆς ἴκανότητὸς των νὰ λάβουν τὰ μεγαλύτερα ἀξιώματα. Παντοῦ ἔξησφαλίσθη ἡ προσωπικὴ καὶ ἡ θρησκευτικὴ ἐλευθερία.

Ἡ χειραφεσία τῶν γυναικῶν.—Τὸ δημοκρατικὸν αἰσθήμα ἔφερεν ἐπίσης καὶ μίαν κίνησιν χάριν τῶν γυναικῶν, αἱ δποῖαι εὐρίσκονται εἰς θέσιν κατωτέραν ἀπὸ τὸν ἄνδρα. Ζητοῦν δηλ. καὶ διὰ τὰς γυναικας 1) τὸ δικαίωμα νὰ φοιτοῦν εἰς τὰ αὐτὰ σχολεῖα καὶ νὰ ἔχασκοῦν τὰ ἴδια ἐπαγγέλματα, 2) τὸ δικαίωμα νὰ διαθέτουν τὴν περιουσίαν των καὶ τὴν ἐλευθερίαν των, ὅπως θέλουν, καὶ 3) τέλος τὰ ἴδια πολιτικὰ δικαιώματα μὲ τοὺς ἄνδρας. Τὸ α' ἔχουν ἐπιτύχει παντοῦ, τὸ β' καὶ τὸ γ' εἰς μερικὰς μόνον χώρας. “Ολίγον κατ’ ὀλίγον ὅμως θὰ ἀποκτήσουν καὶ αὐτά.

Ο σοσιαλισμός.—Μέχρι τοῦ 18ου αἰῶνος δὲν ὑπῆρχε μεγάλη βιομηχανία, ἐπομένως οὔτε μεγάλα ἐργοστάσια. Κάθε ἐργαστήριον εἶχε μόνον τρεῖς ἢ τέσσαρας ἐργάτας, οἱ δποῖοι εἰργάζοντο μαζὶ μὲ τὸν πάτρωνα (μάστορήν) των καὶ ἐπειτα ἀπὸ δλίγα ἔτη ἥνοιγον καὶ αὐτοὶ ἐργαστήριον.

“Οταν ὅμως τὸν 19ον αἰῶνα ἡ βιομηχανία, ὅπως θὰ ἰδωμεν, ἀνεπύχθῃ, ἰδρύθησαν μεγάλα ἐργοστάσια, καὶ καθὲν ἀπ’ αὐτὰ εἶχε παρὰ πολλοὺς ἐργάτας. Οἱ ἐργάται αὐτοὶ πλέον δὲν εἶχον ποτὲ τὴν ἐπιτίδα νὰ γίνουν καὶ αὐτοὶ βιομήχανοι. ‘Ἄλλ’ οὐδὲ ἐλάμβανον μέρος εἰς τὰ μεγάλα κέρδη, τὰ δποῖα οἱ βιομήχανοι μὲ τὴν ἐργασίαν αὐτῶν ἐκέρδιζον. ‘Απλῶς ἐλάμβανον ἔνα ἡμερομίσθιον. ‘Άλλὰ κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ κατάστασις τοῦ ἐργάτου ἦτο ἐλεεινή, διότι, ἐὰν δὲν εἶχεν ἐργασίαν ἡ ἡσθένει, δὲν ἦδύνατο πλέον νὰ θρέψῃ τὴν οἰκογένειάν του. Οἱ ἐργάται λοιπὸν μὲ τὰς νέας δημοκρατικὰς ἰδέας περὶ ἴσοτητος ἡρχισαν νὰ ζητοῦν μεταβολάς. Ζητοῦν μεταβολὴν τοῦ συστήματος τῆς ἰδιοκτησίας. ‘Άλλοι θέλουν νὰ εἴναι τὸ κράτος μόνος ἰδιοκτήτης καὶ τοῦτο νὰ δίδῃ εἰς καθένα εἰσόδημα ἀνάλογον μὲ τὴν ἐργασίαν του. ‘Άλλοι θέλουν τὰ ἐργοστάσια, τὰ μεταλλεῖα, οἱ σιδηρόδρομοι κλπ. νὰ δοθοῦν εἰς συλλόγους ἐργατῶν, οἱ δποῖοι νὰ τὰ ἐκμεταλλεύωνται καὶ μοιράζονται τὰ κέρδη. ‘Ολοι αὐτοὶ ὠνομάσθησαν σοσιαλισταὶ καὶ ὑπάρχουν εἰς ὅλα τὰ κράτη. Παντοῦ δὲ ἐσχημάτισαν κόμματα καὶ

προσπαθοῦν νὰ καταλάβουν τὴν ἀρχὴν διὰ νὰ ἐφαρμόσουν τὰς
ἰδέας των.

3. Τὰ γράμματα καὶ αἱ καλαὶ τέχναι.

Ἄπὸ τὴν ἐποχὴν τῆς Ἀναγεννήσεως οἱ συγγραφεῖς καὶ οἱ
ποιηταί, ὅπως εἴδομεν, μιμοῦνται τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας καὶ
Ῥωμαίους, καὶ τὰ θέματά των λαμβάνουν ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα.
Ἄπὸ τὸ τέλος ὅμως τοῦ 18ου αἰῶνος εἰς τὴν Γερμανίαν πα-
ρουσιάζονται συγγραφεῖς, ὅπως ὁ Λέσσιγκ, ὁ Γκαΐτε καὶ ὁ Σίλ-
λερ, οἵ δποῖοι τὰ θέματά των λαμβάνουν ἀπὸ τοὺς νέους χρόνους
καὶ ἀπὸ τὴν γερμανικὴν ἴστορίαν, καὶ μεταχειρίζονται τὴν συ-
νήθη γλῶσσαν τοῦ λαοῦ. Αὗτὴ ἡ φιλολογία, ἡ δποία ὠνομάσθη
ὅωμαντική, ἔξηπλώθη καὶ εἰς τὴν ἄλλην Εὐρώπην. Εἰς τὴν Ἀγ-
γλίαν θριαμβεύουν ὅωμαντικοὶ φιλόσοφοι καὶ ιδίως οἱ δύο μεγά-
λοι ὁώμαντικοὶ ποιηταὶ Σέλλεϋ καὶ Βύθων. Ὁσαύτως ἀπὸ τὰς
ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος εἰσάγεται καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν ὁ ὁώμαν
τισμὸς διὰ τοῦ Σατωριάνδου καὶ κατόπιν τοῦ Βίκτωρος Οὐγγάρου.

Περὶ τὸ 1848 ὅμως εἰς τὴν Γαλλίαν παρουσιάζεται καὶ ἄλλη
σχολή, τῶν πραγματιστῶν. Αὗτοὶ λαμβάνουν τὰ θέματά των ἀπὸ
τὸν πραγματικὸν βίον. Οἱ πραγματισταὶ δλίγον κατ' δλίγον ἐπε-
κρατήσαν καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ ἐπε-
κρατοῦν ἔως σήμερον. Ἄπὸ τὰ εἴδη δὲ τῆς λογοτεχνίας ἐκαλ-
λιεργήθησαν κυρίως τρία : ἡ λυρικὴ ποίησις, τὸ δρᾶμα καὶ τὸ μυ-
θιστρόημα.

Ὅπως εἰς τὴν φιλολογίαν, οὕτω καὶ εἰς τὴν ἐφγραφικὴν
ἐπικρατοῦν κατὰ σειρὰν αἱ τρεῖς σχολαί. Ὁ 19ος αἰών ἀρχέει μὲ
τὴν κλασικήν, ἡ δποία λαμβάνει τὰ θέματά της ἀπὸ τὴν ἀρχαιό-
τητα. Ἡ ρωμανικὴ σχολή, ἡ δποία λαμβάνει θέματα χριστια-
νικὰ καὶ ἱπποτικά, φαίνεται κατὰ πρῶτον (1820) εἰς τὴν Γερ-
μανίαν καὶ ἐπειτα ἔξαπλώνεται εἰς τὴν Γαλλίαν. Τέλος ἐπικρατεῖ
ἡ πραγματιστικὴ σχολή, ἡ δποία θέλει νὰ ἀναπαραστήσῃ τὸ πραγ-
ματικόν. Αὗτη ἀσχολεῖται συνήθως μὲ τοπεῖα καὶ προσωπογραφίας.

Ἡ γλυπτικὴ ἀνεξωγονήθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶ-
νος πανταχοῦ, καὶ ἀσχολεῖται εἰς τάφους καὶ μνημεῖα ἀναμνηστικά.

Καὶ αὕτη δὲ ἀπὸ τοῦ 1818 ἀποβλέπει εἰς τὴν ἀπόδοσιν τοῦ πραγματικοῦ.

‘Η ἀρχιτεκτονικὴ κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα προώδευσε πολὺ καὶ προσπαθεῖ νὰ ἀναπαιστᾶ τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα. Κατὰ τοὺς τελευταίους ὅμιλος χρόνους κατασκευάζει καὶ οἰκοδομήματα νέον ὁνθμοῦ ἀναλόγου πρὸς τὰς σημερινὰς συνηθείας καὶ ἀνάγκας.

4. Ἐπιστῆμαι, βιομηχανία, γεωργία, ἐμπόριον.

Κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα ἡ πρόοδος ὅλων τῶν ἐπιστημῶν καὶ ἰδίως τῶν φυσικῶν καὶ τῆς χημείας εἶναι καταπληκτικά.

Αἱ πρόοδοι αὗται τῶν ἐπιστημῶν ἐφηρμόσθησαν εἰς τὴν βιομηχανίαν, τὴν γεωργίαν καὶ τὸ ἐμπόριον καὶ ἔκαμαν αὐτὰς νὰ προοδεύσουν ἀλματικῶς εἰς κάθε χώραν. Καθόσσον οἱ σοφοὶ ἀνεκάλυπτον νέα πράγματα καὶ ἐμόρφων νέους νόμους, οἱ βιομήχανοι, οἱ μηχανικοί, οἱ χημικοί ἐφήρμοσαν αὐτά.

‘Η ἀνακάλυψις, ἡ ὅποια εἶχε μέχρι τοῦδε τὰ μεγαλύτερα ἀποτελέσματα, εἶναι ἡ τῆς κινητηρίου δυνάμεως τοῦ ἀτμοῦ. Αὕτη ἐφηρμόσθη εἰς τὰς ἀτμομηχανας, εἰς τὰ ἀτμόπλοια καὶ εἰς τοὺς σιδηροδρόμους. ‘Η ἀτμομηχανὴ ἐφευρέθη ἀπὸ τὸν 18ον αἰῶνα, κατόπιν ἐτελειοποιήθη, καὶ σήμερον θέτει εἰς κίνησιν ὅλας τὰς μεγάλας μηχανὰς τῆς βιομηχανίας. Τὸ πρῶτον ἀτμόπλοιον κατεσκευάσθη τὸ 1808. ‘Ως πολεμικὸν δὲ ἐχρησιμοποιήθη πρώτην φορὰν ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν ἐπανάστασιν. Τὰ ἀτμόπλοια, ἐπειδὴ ἔπλεον ταχύτερα καὶ μὲ δόλους τοὺς ἀνέμους, ἀφῆρεσαν ἀπὸ τὰ ἴστιοφόρα τὴν μεταφορὰν τῶν ταξιδιωτῶν καὶ σκεδὸν ὅλων τῶν ἐμπορευμάτων. Οἱ σιδηρόδρομοι ἐφευρέθησαν βραδύτερον. Κατὰ πρῶτον (1821) ἐχρησίμευσαν εἰς τὰ μεταλλεῖα, μετὰ δὲ τὸ 1830 καὶ διὰ ταξίδια.

‘Αλλῃ σπουδαίᾳ ἀνακάλυψις εἶναι τοῦ ἡλεκτρισμοῦ. Αὔτος ἐφηρμόσθη περὶ τὰ μέσα τοῦ αἰῶνος, καὶ ἐξ αὐτοῦ παρήκμη ὁ τηλέγραφος, τὸ τηλέφωνον, τὸ ἡλεκτρικὸν φῶς, ἡ γαλβανοπλαστικὴ, ὁ φωνογράφος, ὁ ἀσύρματος τηλέγραφος καὶ τέλος χρησιμοποιεῖται ὡς κινητήριος δύναμις τείνων νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸν ἀτμόν.

‘Η γεωργία ἐτελειοποιήθη ἰδίως διὰ τῆς μηχανικῆς καὶ τῆς

χημείας. Ἡ μηχανικὴ κατεσκεύασε τὰς ἀγροτικὰς μηχανὰς (θεριστικάς, ἀλωνιστικάς κλπ.). Ἡ χημεία ἐπρομήθευσε τὰ χημικὰ λιπάσματα ἐνεργητικώτερα καὶ εὐθηνότερα τῆς κόπρου. Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ζωολογίας καὶ βιοτανικῆς ὠφελήθη πολὺ ἡ γεωργία, διότι αὗται συνετέλεσαν εἰς τὴν τελειοποίησιν τῶν γεωργικῶν καὶ κτηνοτροφικῶν προϊόντων. Περισσότερον ὅμως ἀπὸ τὴν ἐπιστήμην ὠφέλησε τὴν γεωργίαν ἡ πρόοδος τοῦ ἐμπιορίου, διότι τὰ προϊόντα αὐτῆς δὲν περιορίζονται πλέον εἰς τὴν χώραν, ἡ δοπία τὰ παραγεῖ, ἀλλὰ μεταφέρονται παντοῦ.

Καὶ ἡ βιομηχανία ίδίως ὠφελήθη ἐκ τῆς μηχανικῆς καὶ τῆς χημείας. Αἱ παλαιαὶ βιομηχανίαι ἀνενεῳδησαν καὶ νέαι ίδρυθησαν.

Παλαιαὶ τελειοποιηθεῖσαι βιομηχανίαι εἶναι ἡ ἔξαγωγὴ τοῦ γαιάνθρακος, ἡ βιομηχανία τοῦ σιδήρου, ἡ βιομηχανία τῶν ὅπλων, τὸ βυρσοδεψεῖον, τὸ ὑφαντήριον τοῦ βάμβακος, τοῦ μαλλίου καὶ τῆς μετάξης, ἡ τυπογραφία, ἡ βιομηχανία τοῦ χάρτου καὶ ἄλλαι.

Μεταξὺ τῶν νέων ἐφευρέσεων αἱ κυριώτεραι εἶναι, ἐκτὸς τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ἀτμοῦ καὶ τοῦ ἡλεκτρισμοῦ, ἡ ζάχαρις, τὸ ἀεριόφως, τὸ πετρέλαιον, τὸ καουτσούκ, ἡ φωτογραφία, καὶ ἄλλαι.

Τὸ ἐμπόριον ἔκαμε τεραστίας προόδους διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν μέσων τῆς μεταφορᾶς καὶ τῆς ἐπικοινωνίας. Κατὰ θάλασσαν τὸ ίστιοφόρον ἀντικατεστάθη διὰ τοῦ ἀτμοπλοίου καὶ τὰ ταξειδια ἐσυντομεύθησαν καταπληκτικά. Κατὰ ξηράν αἱ ἀποστάσεις ἔξεμηδενίσθησαν διὰ τοῦ σιδηροδρόμου. Διὰ τῆς δργανώσεως δὲ τῶν ταχυδρομείων καὶ τοῦ τηλεγράφου ἡ ἐπικοινωνία εἶναι τελειοτάτη. Ἐξάπαντος δὲ τὸ ἐμπόριον θὰ αὐξηθῇ ἀκόμη περισσότερον εἰς τὸ μέλλον, ὅταν δι' αὐτὸν χρησιμοποιηθοῦν αἱ ἐφευρέσεις τοῦ ἀεροπλάνου καὶ τοῦ ὑποβρυχίου, αἱ δοπῖαι μέχρι τοῦδε ἐχρησιμοποιήθησαν μόνον διὰ τὸν πόλεμον, Ἀποτέλεσμα τῆς αὐξήσεως αὐτῆς τοῦ ἐμπορίου εἶναι ὅτι κάθε χώρα δύναται νὰ ἔξαγῃ τὰ προϊόντά της καὶ νὰ τὰ θέτῃ εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ἀγοραστῶν ὅλων τῶν ὅλων χωρῶν, ἐπομένως νὰ ἀκριβιάνουν τὰ ἐμπορεύματα εἰς τὰς χώρας, αἱ δοπῖαι τὰ παράγουν, καὶ νὰ εὐθηναίνουν εἰς τὰς χώρας, αἱ δοπῖαι τὰ ἀγοράζουν. Οὕτω δὲ οἱ ὅροι τοῦ βίου ἔγιναν σχεδὸν οἱ ἴδιοι εἰς ὅλας τὰς πολιτισμένας χώρας.

Τέλος τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία προώδευσαν διὰ τῆς Ἰδρύσεως τῶν τραπεζῶν καὶ τῶν χρηματιστηρίων.

5. Ἐπέκτασις τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ ἔξω τῆς Εὐρώπης.

Αἱ ἀποικιακαὶ κατακτήσεις μέχρι τέλους τοῦ 18ου αἰώνος.—Μέχρι τέλους τοῦ 16ου αἰώνος οἱ Πορτογάλλοι καὶ οἱ Ἰσπανοὶ εἶχον κατορθώσει νὰ ἔχουν μόνοι ἀποικίας καὶ μόνοι νὰ διατηροῦν εἰς τὰς χειράς των τὸ κατὰ θάλασσαν ἐμπόριον. Εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ 17ου οἱ Ἀγγλοί καὶ οἱ Γάλλοι ἡθέλησαν νὰ ἀκολουθήσουν τὸ παραδειγμα τῶν Πορτογάλλων καὶ Ἰσπανῶν. Ἐπεχείρησαν νὰ ἐπεκτείνουν τὸ ἐμπόριόν των εἰς τὰς Ἰνδίας, διπλανοὶ οἱ Πορτογάλλοι, καὶ ἐπεδίωξαν κατακτήσεις εἰς τὰς Ἀμερικὴν, διπλανοὶ οἱ Ἰσπανοί. Αἱ ἐμπορικαὶ ἐπιχειρήσεις εἰς τὰς Ἰνδίας ἔγιναν ἀπὸ ἴδιωτας, οἱ δύοιοι συνηγγάθησαν εἰς ἑταῖρείας. Ἡ κατάκτησις ἐδαφῶν εἰς τὴν Ἀμερικὴν ἔγινεν ἀπὸ τὰς κυβερνήσεις.

Εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ 17ου αἰώνος δύο ἑταῖρεῖαι, μία Ἀγγλικὴ καὶ μία Γαλλικὴ, ἵδρυσαν εἰς τὴν Ἰνδικὴν ἐμπορικὰ πρακτορεῖα. Καὶ αἱ δύο ἑταῖρεῖαι προώδευσαν. Ἐπωφελήθησαν ἀπὸ τὰς διαρρέεις τῶν Ἰνδῶν ἡγεμόνων ἀναμεταξύ των, κατήρτισαν στρατοὺς ἀπὸ Ἕγχωρίους, ἀνεμεύχθησαν εἰς τὰς ἔριδάς των καὶ κατώρθωσαν νὰ καταλάβουν ἀρκετὰ ἔδαφη. Καὶ αἱ πρῶται ἀποικιακαὶ ἐπιχειρήσεις εἰς τὴν Ἀμερικὴν τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας ἔγιναν συγχρόνως. Οἱ Ἀγγλοί ἔκαμαν ἀποικίας εἰς τὸ σημερινὸν κράτος των Ἕγωμένων πολιτειῶν τῆς βορείου Ἀμερικῆς. Οἱ Γάλλοι εἰς τὸν Καναδᾶν.

Ἐνεκα τῆς γειτονίας καὶ τῶν ἀποικιῶν των εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ τῶν Ἐταιρειῶν των εἰς τὴν Ἰνδικὴν, οἱ Γάλλοι ἥλθον εἰς πόλεμον μὲ τοὺς Ἀγγλούς. Ἀποτέλεσμα δὲ τῆς συγκρούσεως αυτῆς ἦτο νὰ χάσουν σκεδὸν ὅλας τὰς ἀποικίας των οἱ Γάλλοι.

Ἀνεξαρτηστα τῶν ἀμερικανικῶν ἀποικιῶν. — Ἐκ τοῦ πολέμου Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας δὲν ἔξημιωθη μόνον ἡ Γαλλία, ἀλλὰ καὶ ἡ Ἀγγλία. Ἡ Ἀγγλία μετὰ τὸν πόλεμον ἥθέλησε νὰ ἐπιβάλῃ φόρους εἰς τὰς ἀποικίας τῆς Ἀμερικῆς, διὰ

νὰ καλύψῃ τὰ ἔξοδα αὐτοῦ. Ἀλλὰ τότε αἱ ἀποικίαι ἐπανεστάτησαν. Ἐπειτα δὲ ἀπὸ μαροδὸν ἀγῶνα, εἰς τὸν δόποιον ἐβοηθήθησαν καὶ ἀπὸ τὴν Γαλλίαν, κατώρθωσαν νὰ ἀποκτήσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν (1783). Εσχηματίσθη ἔνα κράτος δμοσπονδιακόν, τὸ δόποιον ἀποτελεῖται ἀπὸ πολλὰς ἀνεξαρτήτους πολιτείας καὶ δημομάζεται « Ἡνωμέναι πολιτεῖαι τῆς βορείου Ἀμερικῆς ». Κάθε μία πολιτεία κυβερνᾶται μόνη της ἀπὸ ἔνα πρόεδρον καὶ βουλὴν ἐκλεγομένην ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Ὁλα δὲ μαζὶ πάλιν ἔχουν ἔνα πρόεδρον καὶ βουλὴν ἐκλεγομένην ἀπὸ ὅλας τὰς πολιτείας.

Τὸ παράδειγμα τῶν Ἡνωμένων πολιτειῶν ἡκολούθησαν καὶ αἱ Ἰσπανικαὶ ἀποικίαι τῆς Ἀμερικῆς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος. Ὄλαι, ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην, μετὰ τὸ 1820 ἐπανεστάτησαν καὶ ἡνάγκασαν τὸν βασιλέα τῆς Ἰσπανίας νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν. Ἀπετελέσθησαν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον αἱ δημοκρατίαι τῆς κεντρικῆς καὶ νοτίου Ἀμερικῆς. Τὸ αὐτὸν συνέβη καὶ εἰς τὴν μόνην χώραν τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς, ἡ δοπία δὲν ἦτο Ἰσπανική, ἀλλὰ πορτογαλλική, τὴν Βραζιλίαν. Ἐπανεστάτησε καὶ αὐτὴ καὶ ἀπέκτησε τὴν ἀνεξαρτησίαν της. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἔγινεν Αὐτοκρατορία μὲ βουλὴν καὶ μὲ γερουσίαν, τὸ 1889 δμως ἔγινε δημοκρατία.

Ωστε εἰς τὴν Ἀμερικὴν ὅλαι αἱ χῶραι ἔγιναν ἀνεξάρτητοι. Μόνον ὁ Καναδᾶς ὑπάγεται εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ αὐτὸς ὅμως ἔσωτροικῶς ἔχει αὐτονομίαν.

Ἡ Εὐρωπαϊκὴ ἔξαπλωσις κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα.—Κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα οἱ Εὐρωπαῖοι ἔξηκολούθησαν τὴν κατάκτησιν τοῦ κόσμου. Πρωταγωνιστοῦν δὲ εἰς αὐτὴν οἱ Ἀγγλοί καὶ οἱ Γάλλοι.

Οἱ Ἀγγλοί πλὴν τοῦ Καναδᾶ ἐγκατέστησαν τὴν κυριαρχίαν τῶν ἐν Ἀσίᾳ ἐπὶ ὅλης τῆς Ἰνδικῆς, (εἰς αὐτὴν κατήργησαν τὴν ἔταιρείαν, καὶ ἀνέλαβε τὸ κράτος τὴν διοίκησίν της), ἐν Ἀφρικῇ ἐπὶ τοῦ Νοτίου μέρους αὐτῆς καὶ ἐπὶ τῆς Αἰγύπτου, ἐν Ὁκεανίᾳ ἀπόκτισαν τὴν Αὐστραλίαν καὶ τὴν Νέαν Ζηλανδίαν. Τὸ Ἀγγλικὸν κράτος σήμερον εἶναι τὸ μεγαλύτερον κράτος ἀπὸ ὅσα ἀναφέρει ἡ ἱστορία.

Ἡ Γαλλία, ἡ δοπία εἶχε χάσει κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα σχεδὸν ὅλας τὰς ἀποικίας της, ἀνεπλήρωσεν αὐτὰς κατὰ τὸν 19ον. Κα-

τέκτησεν εἰς τὴν Ἀφρικὴν τὸ Ἀλγέριον, τὴν Τύνιδα, τὸ δυτικὸν Σουδάν καὶ μέρος τοῦ κεντρικοῦ Σουδάν καὶ τοῦ Κόχκου, εἰς τὸν Ἰνδικὸν ωκεανὸν τὴν Μαδαγκασκάρην καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν τὸ ἥμισυ τῆς Ἰνδοκίνας. Τὸ Γαλλικὸν ἀποικιακὸν Κράτος εἶναι τὸ δεύτερον τοῦ κόσμου.

Οἱ Γερμανοὶ καὶ οἱ Ἰταλοὶ ἥλθον τελευταῖοι. Οἱ Γερμανοὶ κατέλαβον μετρίας ἀποικίας εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ εἰς τὴν Ὡκεανίαν, τὰς δοπίας καὶ ἔχασαν κατὰ τὸν τελευταῖον πανευρωπαϊκὸν πόλεμον. Οἱ Ἰταλοὶ κατέλαβον τὴν Ἐρυθραίαν καὶ τὴν Τριπολίτιδα. Ἡ Ῥωσία δεσπόζει τῆς βορείου καὶ τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας, κατέχουσα τὸ Τουρκεστάν καὶ τὴν Σιβηρίαν.

Εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἀσίαν ὑπάρχουν δύο πανάρχαια κράτη ἡ Κίνα καὶ ἡ Ἱαπωνία. Αὐτὰ ἐπὶ αἰῶνας ἔμενον κλεισμένα εἰς τοὺς ξένους. Ἀλλὰ κατὰ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνος ἐπὶ τέλους ἡνοίχθησαν εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ἐπιρροὴν τῆς Εὐρώπης. Πρώτη ἡ Ἱαπωνία ἡ ναγκάσθη νὰ ἀνοίξῃ τοὺς λιμένας τῆς εἰς τοὺς Εὐρωπαίους. Κατόπιν δμως τούτου προσέλαβε τὸν Εὐρωπαϊκὸν πολιτισμὸν καὶ μετεμορφώθη. "Ἐγίνε τελείως κράτος" εὐρωπαϊκόν. Τὸ 1904 μάλιστα περιεπλάκη εἰς πόλεμον μὲ τὴν Ῥωσίαν καὶ κατενίκησεν αὐτήν. "Ἐκτοτε κατετάχθη εἰς τὴν ταξιν τῶν μεγάλων δυνάμεων. Ἡ Κίνα ἡνοίχθη μὲν καὶ αὐτὴ κατόπιν μακρῶν πολέμων, ἀλλ᾽ ὅχι καθ' ὀλοκληρίαν. Ἐξακολουθεῖ νὰ ἀνθίσταται εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν ἐπιρροήν, καὶ μὲ πολλὴν δυσκολίαν δέχεται μεταρρυθμίσεις.

6. Αἱ πρόοδοι τῆς Νέας Ἑλλάδος.

Ἡ Ἑλλὰς μετὰ τὸν μέγαν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα τοῦ 1821 ὅχι μόνον περιωρίσθη εἰς πολὺ μικρὰν ἔκτασιν (50,000 περίπου τετραγωνικά χιλιόμετρα), ἀλλὰ καὶ ἡτο ἐρημωμένη ἀπὸ κατοίκους. Ὁ πληθυσμός της μόλις ἀνήρχετο εἰς 750 χιλ. κατοίκους. Ἐν τούτοις τὸ ἔθνος δὲν ἔπαισεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νὰ ἀποβλέπῃ εἰς τὸν μέγαν αὐτοῦ προορισμόν, τὴν ἀπελευθέρωσιν δηλ. ὅλων τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν. Καὶ, ὡς εἴδομεν, κατὰ τὸ πλεῖστον τὸ κατώρθωσε.

Κατὰ πρῶτον τὸ κράτος ἐξετάσθη διὰ τῆς προσαρτήσεως τῶν

πλ. 23. — Χάρτης τῶν διαδοχικῶν ἐπαυξήσεων τῆς Ἑλλάδος

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

~~10/20/1992~~

③ Sandspur - 1000 ft.